

IOANNES
ZONARAS

TARİHLERİN
ÖZETİ

Çeviren: BİLGE UMAR

ARKEOLOJİ VE SANAT YAYINLARI

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

IOANNES
ZONARAS

TARİHLERİN
ÖZETİ
(KİTAP XVII - XVIII)

Çeviren: BİLGE UMAR

ARKEOLOJİ VE SANAT YAYINLARI

ARKEOLOJİ VE SANAT YAYINLARI

TARİHLERİN ÖZETİ
(KİTAP XVII-XVIII)

İoannes ZONARAS

Çeviren:
Bilge UMAR

Editör:
Nezih BAŞGELEN

Kapak Tasarımı ve Düzenleme:
Sinan ŞANLIER

Baskı: Net Kırtasiye Tan. ve Matbaa Sanayi Tic. Ltd. Şti.
Taksim Caddesi, Yoğurtçu Faik Sokak,
No: 3 Taksim, Beyoğlu - İSTANBUL
Tel: 0212 249 40 60

ISBN: 978-605-396-095-9

©2008 Arkeoloji ve Sanat Yayınları

Her türlü yayın hakkı saklıdır / All rights reserved.
Yayınevinin ve çevirenin yazılı izni olmaksızın elektronik mekanik,
fotokopi ve benzeri araçlarla ya da diğer kaydedici cihazlarla
kopyalanamaz, aktarılamaz ve çoğaltılamaz.

Kitabevi/Satış Mağazası:

arkeopera www.arkeopera.com

Yeniçarşı Cad. 16/A, Galatasaray - İstanbul
Tel.: 0 212 249 92 26 Fax: 0 212 244 31 64
www.arkeolojisanat.com / info@arkeolojisanat.com

ÇEVİRENİN SUNUŞU

Bazı ünlü Rumlarn soyadından, onun kimliğine ilişkin bilgi kırıntıları çıkarabiliyoruz. Örneğin, İmparator Alexios Komnēnos'un anası Dalassēnos'-lardan idi ki bu ad, Dalassa adlı bir yerin (belki Dalanda/Darende ile aynıdır) yerlisi olmaya işaret eder. Bizans'ın en önemli tarihçilerinden Mikhael Attaleiatēs'in soyadı, Attaleia'lı (yâni, Antalyalı) demektir. İmparatorlar çıkarmış Doukas ailesinin bu soyadı, ailenin ataları arasında bir Doukas (Romalılarda Dux: vâli yetkilerine de sahip komutan) bulunduğunu anlatır. Zōnaras soyadı, bu türden bir açıklayıcılık göstermiyor. Sözcük, “şerit, kuşak” (ve buradan: bölge) anlamlarındaki zōnē sözcüğünü (Türklerce evzon, efzon diye bilinen etekli Yunan askerlerinin adı da buradan geliyor ve iyi, güzel anlamlarındaki eu öntakısıyla türetilmiştir, “Güzel kuşaklı” demektir) ve “koca, kocaman, iri” anlamlarındaki -aras takısını içerir (karş. myte/burun'dan mytaras, “koca burunlu”; koila/karın'dan koılas, “koca göbekli”); dolayısıyla “koca kuşaklı” anlamına gelir.

Yazarımızın ailesi, doğduğu yer, öldüğü yer konusunda hiçbir bilğimiz yoktur. Alexios Komnēnos'un (1081-1118), onun oğlu İoannes Komnēnos'un (1118-1143) ve onun oğlu Manouel Komnēnos'un (1143-1180) egemenlik dönemlerini kapsayan süre içinde yaşadığını, yapıtından öğreniyoruz. Attaleiatēs'in, Anna Komnēna'nın, sözü ara sıra kendilerine getirdikleri olur; Zōnaras'da ise, kendisi hakkında bilgi edinmemizi sağlayacak anlatım son derecede azdır. Bu gibi bölümlerden, ya da başka kaynaklardan, onun sarayda pek el üstünde tutulan aydın bir hukukçu olduğu, ama hukuk uygulamasının dışında birtakım yüksek görevler hatta saraydaki, İmparatorun özel muhafızları birliğinin komutanlığını üstlenmiş bulunduğu; bugünkü Adalet Bakanı'na yakın işlevi olan Prōtoasekrētēs makamında da görev yaptığı, zengin ve “soylu” sayılan bir aileden geldiği anlaşılıyor. İlkçağ

yazını üzerine iyi bir öğrenim görmüş, Lâtince öğrenmişti. Bu sayede, kilise hukuku metinlerinin derlemesi niteliğinde, konuya ilişkin inceleme yapanlar için çok önemli bir yapıtı da üretebilmiştir.

Şimdi, Anadolu'nun Türkleşmesi tarihi bakımından bizler (Türkler) için özel önem taşıyan son iki bölümünün (kitabının) çevirisini sunduğumuz, Tarihlerin Özeti adlı yapıtı; Psellos, Attaleiates, Bryennios, Anna Komnēna'nın yapıtlarından farklı olarak, daha çok yazarın kendisinin tanık olduğu yahut onun yaşadığı dönemde geçmiş olayları anlatmaz; tersine, ana dokuyu, daha önce yazılmış tarih yapıtlarının -en eskilerinden başlayarak- incelenmesi ve onlardan sağlanan bilginin özetlenmesiyle, evrenin Tevrat'ta anlatıldığı üzere "yaratılmasından" başlayarak Alexios Komnēnos'un egemenlik dönemi sonuna kadar olan bitenlerin anlatılması oluşturur. Bu nedenle de yapıtı, "Tarihlerin Özeti" adını taşır.

Bizans tarihçileri, ürettikleri yapıtın akla yakın bir anlatım düzeyinin bulunmasına dikkat etmekten geri kalmamışlarsa da, bu düzeni metin içinde ara başlıklarıyla bölmek (ara başlıkları kullanmak) konusunda hiç titiz davranmamışlardır. Örneğin, Mikhael Attaleiates'in gerçekten olağanüstü değerli tarih kitabında yazar anlatıma bir kez başladıktan sonra arada okuyucuya hiç nefes aldırmaksızın ancak kitabın sonundaki noktada durmuştur ve hiçbir bölüm başlığı, paragraf başlığı vb. kullanmamıştır. Okuyucuya çok zorluk çektiren bu önemli eksiği, çevirimizde, köşeli parantez içine koyu harflerle yazılmış ara başlıkları ekleyerek, gidermeğe çalışmıştık. Zönnaras'ın kitabında da tıpatıp aynı eksiklik vardır; metnin ilk yayınlarını yapanlardan Du Cange onu, uzunluk yönünden aşağı yukarı eşit 18 kitaba bölmüş ve her bir kitap içinde belli bir konuyu anlatan bölümü de numaralandırmış, ancak ne kitaplara (ana bölümlere) ne de bunların içindeki, numaralı bölümlere birer başlık koymuş. Ben yine, kendi eklemem olduğunu vurgulamak için, köşeli parantez içinde koyu harflerle basılmış ara başlıkları ekleyerek, bu eksiği gidermeye çalıştım.

Tarihlerin Özeti'nin 18 kitabından ilk 12'si, evrenin yaratılışından I. Constantinus/Konstantinos'un egemenliğine kadar olanları anlatır. Iordanes Gregoriades, çağdaş Yunancaya yaptığı çeviri için bu ilk 12 kitaba ilgi duymamış. Daha sonraki 6 kitap, Byzantion'un Constantinopolis adı altında dev bir dünya kentine, Yeni Roma'ya dönüştürülmesinin sonrasını ve dolayısıyla Bizans tarihini anlatıyor ama, Türklerle ilişkinin olmadığı, Anadolu'ya Türkmen akınlarının ve yayılmasının başlamış bulunmadığı dönemleri anlatan 13, 14, 15, 16. kitaplar da biz Türkler için (ülkemizin Türkleşme öncesi tarihi hakkında da bilgiler verdiği, nice kentimizin kasabamızın o dönemlerdeki ahvâlini anlattığı için) yine de önem taşımakla birlikte, tam Türkleşme döneminin ilk onyıllarını anlatan Kitap 17-18, bunlara kıyasla kat kat daha fazla önemlidir. Çünkü o son kitaplarda, bir de, Türkleşme sürecinin bu ilk onyıllarda nasıl geliştiği hakkında, aynı çağda yazılmış hiçbir Türkçe kaynaktan edinemediğimiz bilgiler bulmaktayız. İşte bu nedenle ben, öncelikle, yapıtın o bölümünün çevirisini yapmayı doğru saydım.

Yapıtın özgün metni, M. Pinder/Th.Büttner-Wobst tarafından Bonn'da 1841-1897 arasında yayınlanan Bizans yapıtları Corpus'u (CB kısaltmasıyla gösterilir) içinde c. I-III olarak yer almıştı. Iordanides Gregoriades bu metinden son 6 kitabı çevirmiş ve onun kitabında (Kanaké Yayınları, "Bizans Tarih Yazınının Metinleri" dizisinde, Atina 1995, üç cilt), okuyucuya göre sağ yandaki (tek numaralı) sayfalarda çağdaş Yunanca çeviri metni, sol yandaki (çift numaralı) sayfalarda Zónaras'ın özgün metni verilmiştir. Biz de bu kitaptaki metinden yararlandık ve elbette ki onu anlayıp Türkçeye çevirme çabamızda Gregoriades'in başarılı çevirisini önemle göz önünde bulundurduk.

ANLATIM DÜZENİ

KİTAP XVII

1. İoannes Tzimiskes'in, cinayet işleyerek İmparator olması. Araplarla ve Ruslarla savaş 13
2. Bardas Phòkas ayaklanması. İmparatorun, Silistre'ye uzanan Bulgaristan seferi 17
3. İskitlere ve Ruslara karşı savaşın başarıyla sonuçlandırılması 21
4. İoannes Tzimiskes'in, Anadolu'da isyan eden kentler üzerine sefere çıkması; zehirlenerek öldürülmesi 23
5. Bulgarkıran II. Basileios'un, kardeşi Köstantinos da sözde ortak İmparator olarak, başa geçmesi. Bardas Skleros'un kendini İmparator ilân edip ayaklanması ve yenilgisi 25
6. İmparator II. Basileios'un ayaklanan Bulgarlar üzerine seferinin yarım kalması. Bardas Phòkas'ın isyanı. Skleros'un, kendini tutsak etmiş Hüsrev tarafından serbest bırakılması 31
7. Başkaldıran Bardas Phòkas'm savaş alanında beklenmedik ölümü. İmparator Basileios, Mâbeynci Basileios'u görevden uzaklaştırarak mutlak egemen oluyor. Skleros'un yeniden baş kaldırmış iken İmparatorla uzlaşması. Gürcü Kralı David'in vasiyetnâmeyle ülkesini Rum İmparatorluğuna bırakması 34
8. Rumların, Bulgar Çarı Samouel ile savaşımı sürüyor. İmparator II. Basileios'un karakteri 39
9. İmparator Basileios'un Bulgarları kırarak onlara karşı kesin ve ezici zafer kazanması. Gürcistan seferi ve oradaki zaferi; ileri yaşta ölmesi 42
10. Bulgarkıran II. Basileios'un kardeşi Köstantinos'un tek başına İmparator olduğu dönem, 1025-1028 45
11. İmparator III. Rômanos Argyros/Argyropòlos dönemi, 1028-1034. Kuzey Suriye'de Araplarla savaşlar 48
12. Halep emîri ile barış. Kuzey Afrika ve Sicilya Araplarının denizden akınları. Urfa'nın Rumlarca zaptı. Üsküdar yakasında deprem 51

13. İmparatoriçenin ileri yaşta, sonradan İmparatorluğa geçireceği bir delikanlıyla zinası ve İmparator III. Rômanos'un ölümü	53
14. İmparatoriçe, oynaşı IV. Mikhael Paphlagôn'u (1034-1041) tahta çıkarıyor. Devletin ülkesi her yandan saldırılara uğruyor	56
15. Sicilya'daki gelişmeler. Halkın vergi yükü altında ezilmesi. İmparatorun kardeşlerinin halka zulmü	59
16. İmparator IV. Mikhael, ölümü yaklaşırken, yeğeni V. Mikhael Kalaphates'i (1034-1041) ortak İmparatorluğa atıyor	62
17. İmparator IV. Mikhael'in, ölümünden az önce çıktığı Bulgaristan seferi	64
18. İmparator V. Mikhael Kalaphates/Kalafatçı (1041-1042) tahta geçiyor ve kendi hısımlarının kökünü kazıyor	68
19. Mikhael Kalaphates'in Zöe'ye karşı nankörlüğü ve ayaklanma ile tahttan indirilmesi. Zöe ile kızkardeşi Theodôra'nın ortak hükümdarlar olarak başa geçmesi	71
20. Zöe, Kônstantinos Monomakhos ile evlenip onu da ortak hükümdarlığa getiriyor ve bu kişi fiilen tek başına egemenlik sürüyor (1042-1055)	74
21. Kônstantinos Monomakhos'un saraya bir kuma getirmesi	76
22. İtalya'da ve Kıbrıs'ta birer ayaklanma alevlenip sönüyor	79
23. Leontas Tornikes'in ayaklanması ve yenilmesi	82
24. Rusların denizden saldırısı ve Marmara Denizi'ndeki savaşta yenilmeleri	86
25. Oğuz Türklerinin güçlenmesi ve Rum İmparatorluğu sınırına dayanması	88
26. Rumeli'nde Peçeneklerle savaşım	92
27. İmparatora karşı bir komplo. Yanlış politika yüzünden sınır illerinin Türklere karşı direniş gücü azalıyor	94
28. İmparator Kônstantinos Monomakhos'un ölümü]	96
29. Monomakhos'un yerine geçen Theodôra'nın ölümü; Yaşlı/İhtiyar denen VI. Mikhael'in İmparator olması	99

KİTAP XVIII

1. Yaşlı Mikhael'in komutanları gücendirmesi. Bir başkaldırı ve bastırılması 101
2. Komutan İsaakios Komnenos baş kaldırıyor. Destekleyicisi (birinci) Nikephoros Bryennios tutuklanıp kör ediliyor. Kendisi, İznik yakınında kanlı bir çatışmada İmparatorun ordusunu yeniyor 103
3. "İhtiyar" denen VI. Mikhael tahttan feragat zorunda kalıyor; İsaakios Komnenos başa geçiyor 106
4. İsaakios Komnenos'un yönetimi hoşnutsuzluk yaratıyor 109
5. İsaakios Komnenos'un Patrik ile arası açılıyor; Patrik ölüyor, sorun çözülüyor 111
6. İsaakios Komnenos, batıda savaflara giriyor 113
7. İsaakios Komnenos, Kōnstantinos Doukas'ı kendine ardıl atayarak tahttan çekiliyor 114
8. İmparator olan Kōnstantinos Doukas'a karşı kurulan komplo 115
9. Kuzey Oğuzlarının akını. Büyük deprem. Kōnstantinos Doukas'ın ölümü; eşi Eudokia ile çocuklarının hep birlikte ortak hükümdar olması 118
10. İmparatoriçe Eudokia, tehlikeye düşen devletin başına güçlü bir hükümdar geçirmek için Rōmanos Diogenēs ile evleniyor ve onu ortak hükümdar durumuna getirip erki fiilen ona bırakıyor 121
11. Rōmanos Diogenēs'in Türklere karşı ilk seferleri 125
12. Rōmanos Diogenēs'in 1069'da giriştiği harekât. 1070'de Manouel Komnenos'u Türklere karşı göndermesi. Emîr Erbasan, Rum ordusunu yenmişken Rum hizmetine giriyor 128
13. Rōmanos Diogenēs'in 1071'deki son seferine çıkması 131
14. Malazgirt hisarı yakınındaki çarpışma ve Andronikos Doukas'ın ihanetine uğrayan Rōmanos'un yenilgisi, tutsak edilmesi 135
15. Alparslan'ın özgür bıraktığı Rōmanos Diogenēs'in dönüş yolculuğu. İstanbul'daki saray darbesi; Rōmanos'un tahttan indirilmesi, kör edilerek öldürülmesi 135
16. Ülkenin karışıklık içine düşmesi; kötü yönetim 141
17. Anadolu'da Nikephoros Botaneiates'in, Rumeli'nde Nikephoros Bryennios'un İmparator Mikhael'e baş kaldırıp taht iddialısı olmaları 146

18. Botaneiates'in Mikhael'i devirip tahta geçmesi	150
19. Botaneiates'in egemenliği dönemi	153
20. Komnenos kardeşlerin Botaneiates'i devirmesi	157
21. Komnenos'ların erke gelince uğraştıkları iç sorunlar.....	160
22. İtalya'da Norman Beyliği kurmuş Robert de Guiscard ile ve İzmir'de Beylik kurmuş Emir Çaka ile savaş. Para değerinin düşmesi. Alexios'un çocukları. Deprem	164
23. Peçeneklerle savaşma ve barışma. Alexios'a karşı komplolar. Haçlı Frankların geçişi. Bogomil mezhebiyle savaşım	168
24. Alexios'un hayır işleri. Anemas'ın komplosu. Anna Dalassena'nın erk- ten çekilmesi. Alexios'un eşine karşı tutumu. Alexios'un çocukların- dan Anna ile İoannes'in çekişmesi.....	170
25. Bohemond'la savaş ve barış. İmparatorun bir ara ağır bir hastalık geçirmesi.....	173
26. İmparatorun halkla doğrudan temas çalışmaları. Kızı Anna Kom- nena'nın ve damadı Nikephoros Bryennios'un aydın kişilikleri. Yan- gınlar ve diğer âfetler	176
27. Türkler üzerine gönderilen kolordunun yenilmesi. İmparatorun ken- disi sefere çıkıyor, birşey beceremeden zorlukla dönüyor.....	178
28. Alexios'un ölümü. Oğlu İoannes başa geçiyor.....	180
29. İoannes'in taç giydiği günün gelişmeleri. Alexios'un yaşamı ve kişiliği hakkında genel değerlendirme	184
Adlar Göstergesi.....	189

KİTAP XVII

[1. İoannes Tzimiskēs'in, cinayet işleyerek İmparator olması. Araplarla ve Ruslarla savaş]

O kişi [İmparator Nikephoros Phòkas], böylece, öldü¹. Tzimiskes, hükümdar ilân edilir edilmez, [Phòkas'ın devirdiği İmparator, II.] Ròmanos'un oğullarını, bunlar hâlâ çocuk yaşında bulundukları halde, erk ortağı [ortak İmparator] yaptı; bu arada Phòkas'ın Başkan atadığı, böylece o zamana dek var olmayan bir makama getirdiği Parakoimòmenos [Mabeynci] Basileios'u, devlet işlerinin yönetiminde ünsiyet kazanmış biri olarak, hizmetinde kullandı ve her işin yürütülmesini ona bıraktı². Ayrıca, Tzimiskes, Nikephoros'un [Phòkas'ın] hısımlarını olsun bu son anılan kişiye karşı yandaşlık duyguları beslediğinden kuşkulandığı kimseleri olsun, ortadan kaldırdı. Kouropalates ünvanlı Leontas'ı ve oğlu Nikephoros'u Lesbos'a [Midilli adasına] kapattı ["orada ikamete memur" etti] ve Leontas'ın diğer oğlu Bardas için sürgün yeri olarak Amasya'yı belirledi. Diğerleri için ise başka biçimde uygun düzenlemeler yaptı ve Nikephoros'un [Phòkas'ın] sürgün ettiklerini geriye getirtti; bunların arasında Nikephoros'un, kendi onayı olmaksızın metropolit atanmasını yasaklayan buyrultusunu imzalamakta ona boyun eğmemiş [ve o yüzden sürgün edilmiş] metropolitler de vardı. Ardından İoannes [Tzimiskes], taç giymek

1 Adı geçen İmparator, eşi Theophanò ile bunun aşığı, kendi yeğeni komutan İoannes Tzimiskes'in emriyle, onların dört adamı tarafından, saraydaki yatak odasında vahşice öldürülmüş, öldürülme sonrasında (gürültüye koşan saray muhafızlarını durdurmak için) başı kesilip kesik baş bir pencereden onlara gösterilmişti. Bu sırada Tzimiskes de yatak odasında bulunuyor ve dört adamını yönlendiriyordu (Zònas, XVI 28).

2 Kasdedilen, Notos/Piç lâkaplı Basileios'tır. Bu kişi, İmparator I. Ròmanos'un Slav kökenli bir odalıktan doğma, dolayısıyla evlilik dışı oğlu idi. Skylitzes'e ve Zònas'a bakılırsa, sonradan Tzimiskes'i zehirleyen, bu kişidir.

için Büyük Kilise'ye [Ayia Sophia'ya] gitti, ancak [Patrik] Polyektos onun içeriye girmesine izin vermedi, çünkü cinayet işlemişti. Bunun üzerine Tzimiskes, sâkin biçimde, kınamayı kabullendi ve savunma öne sürerek, suçu işleyenin kendisi olmadığını söyleyip, Theophanò'nun teşvik etmesiyle Nikephoros'u [Phòkas'ı] öldürenlerin Abalantes ile Gyphthodòros olduğunu öne sürdü.

O zaman Patrik, Theophanò'yu saraydan uzaklaştırmasını ve ev hapsine koymasını, Nikephoros'u öldürenlerin ise sürgün edilmelerini istedi; ayrıca, sözünü ettiğimiz buyrultu iptal edilecekti, beri yandan Iòannès'in kendisi de günahının kefaretime kallanacaktı³. Tzimiskes, bu yolda davranacağına söz verdi. Hemen, İmparatoriçenin saray dışına götürülmesini buyurdu. Üstelik, buyrultuyu ona getirdiler ve onu [buyrultuyu] hemen oracıkta yırtıp, bir yandan da, kendisinin malvarlığı olarak neyi varsa hepsini yoksullara dağıtacağına söz verdi. Bunlar olup bittikten sonra, İsa'nın doğumu yortusunun gününde ona kiliseye girmek izni verildi ve burada [kilisede] kendisinin taç takınma töreni yapıldı; bu arada Theophanò'yu Proikonèso'ya sürgün etti⁴. İşte kendisi böylece İmparator oldu; boşalmış olan Antakya Patrikliği tahtına Theodòros adlı bir keşişi atadı; bu keşiş onun İmparator olma hesabının doğru çıkacağı yolunda kehanette bulunmuştu ve hatta ona tahtı gasbetme acelesine girmemesini, tersine kendisinin Tanrı takdiri sayesinde oraya yükseleceği günü beklemesini söylemişti. Bunun üzerine o kişi [Theodòros], başpapazlık görevini kabul etme karşılığında [onun koşulu olarak] Iòannès'den, Ma-

3 Kilise, İmparatorların böyle durumlarda, bir hafta boyunca yatakta değil taş zemin üzerinde yatması, keçi kılından kaba hırka giymesi, sabaha kadar dua etmesi gibi gülünç katlanımları kefaret ödemek sayıyordu; bkz. Anna Komnèna, 3 V 5, Türkçe çevirimizde s. 107.

4 Adanın adı, özgün metinde böyle yazılmıştır. Bu adın (Çeyiz Adası demektir) anıldığını başka hiçbir yerde görmedim; Zónaras'ın yapıtının çağdaş Yunancaya çevirisini yapan Iordanes Gregoriades de bunun hangi ada olduğu konusunda bir açıklama verememiş. Sanırım ki ortada bir yazım yanlışlığı vardır ve kastedilen Prokonnesos yâni Marmara Adası'dır.

ni'cileri Anadoludan Rumeline göçürmesini talep etti; bu tarikat mensupları, kendi sapık inançlarına, pek çok kişiyi çekmişlerdi. O da bunun üzerine öne sürülen dileği yerine getirdi ve Mani'cileri Philippopolis/Filibe'ye göçmek zorunda bıraktı. Bu arada [İstanbul'daki] Patrik Polyektos, Tzimiskes'in tahta geçmesinden 35 gün sonra, öldü. O zaman, ondan boş kalan başpapazlık makamına keşiş Skamandros'lu Basileios geçti.

Hacer Oğulları [burada: Kuzey Suriye müslümanları] kentlerinin işgal edilmiş bulunmasına katlanamadıkları için, her yandan gelip toplandılar ve soydaşlar olarak kendi aralarında bağlaşıklık kurduktan sonra, komutanlığı Kartacalılara verdiler⁵ ve Daphne/Harbiye yakınındaki Antiokheia/Antakya üzerine sefere çıktılar, kenti kuşattılar. Ancak, kuşatılanlar sıkı bir direniş göstermekte iken, Hacer Oğullarının toplanıp saldırıya geçtiğinin haberi İmparatora ulaştı. O zaman İmparator, Mesopotamia genel komutanına, kuşatılanların yardımına gitmesini buyurdu. Bunu izleyen çatışmada, her ne kadar Barbarlar sayıca Rumların ordusundan kalabalık idilerse de, hezimete uğradılar ve dağıldılar. Bu sırada, Ruslar, Bulgar ulusunu yenilgiye uğratarak onların yurdunu işgal ettiler ve bu sonuncuların [Bulgarların] Beyleri olan Borises ve Rômanos'a boyun eğdirdikten sonra, öz ülkelerini bırakıp, işgal ettikleri Bulgar arazisine yerleşmek istediler. Bu girişimlerinde [Kırım yöneticisi] Kalokyros da, şöyle diyerek, onları teşvik etti: "Eğer siz beni Rumların İmparatoru ilân ederseniz, size yalnız Bulgaristanı bırakmakla kalmayacağım, bir de sizinle uzun süreli barış andlaşması yapıp bundan başka size ne vaad ettiysem hepsini size vereceğim". Böyle olunca onlar da, ülkenin güzelliğinin çekiciliğine kapılarak ve Kalokyros'un sözlerine kanarak, İmparatorun gönderdiği mektuplara -İmparator bunlarda, [öncülü] Nikephoros'un onlara karşı vaadlerinin gerçekleştirileceğini doğruluyordu- değer vermemekle kalmadılar, bir de elçilerle çok

5 Yazarımız islâm ülkelerinin coğrafyasını hiç bilmediği için Karkhedona (Kartaca) adını kullanmış olsa gerek; komutanlığa seçilen kişi belki Libya, Tunus gibi bir kuzey Afrika ülkesindendi yahut Sicilya Araplarındandı.

tepeden bakıp yüksekten atar tutumla konuştular. Bunun üzerine İmparator onlara karşı silâh kuşanmak zorunda kalıp, Rum ordusunun Başkomutanı Magistros ünvanlı Bardas Skleros'u da uyardı; onu Serdar-ı Ekrem atamıştı ve bu kişi kendisinin rahmetli olmuş eşinin erkek kardeşiydi; ona, Ruslara karşı saldırıya geçmesini buyurdu ve öyle de oldu. Barbarlar ve önderleri olan Sphendosthlabos bunu haber aldıkları zaman, Bulgarları silâhlandirdılar ve Peçenekler denen İskitleri, ayrıca Panonia [Macaristan]'da yaşayan Türkleri de bağlaşıklık edinerek yaklaşık 30 000 savaşçısı olan bir ordu oluşturdular ve bütün Trakya'yı talan etmeye giriştiler. Skleros, onlarla göğüs göğüse çatışmaya girmeye cesaret edemeyerek (çünkü kendi ordusu sayıca onlardaki kalabalıktan küçüktü) strateji numaraları uygulamakla Barbarları yendi. Başlangıçta pusular kurdu, akıllıca yöntemlerle Peçenekleri bunlara çekti, onlar yalnızken üstlerine saldırdı ve kimini öldürdü, kimini ise tutsak etti; ardından, geri kalanlarla da çatıştı; bir süre boyunca çatışmanın gidişatı ortada görüldü. [Derken,] İskitlerden biri -bu kişi beden yapısının iriliği ve kahramanlık yönünden soydaşlarının hepsini geçiyor olmakla ünlüydü- Skleros'un ordusu içinden at üstünde geçmekte ve orduyu yüreklendirmekte olduğunu görünce, ona karşı saldırıya girip kılıçla başına vurdu. Ama kılıç, tolganın sağlamlığı ve yüzeyinin kayganlığı nedeniyle, başa değmedi. Bunun üzerine Skleros karşı saldırıya geçip İskit'in başına kılıç çaldı ve vuruşu o kadar güçlü oldu ki Barbar ikiye bölündü ve bir yarımı atın bir yanına, diğer yarımı öteki yana düştü. O zaman Barbarlar Skleros'un yiğitliğine hayran kalıp ürktüler ve hemen kaçmaya giriştiler; Rumlar ise peşlerine düşerek onlardan birçoğunu öldürdü ve tutsak etti. Akşam olduğunda Skleros'un adamları düşmanı kovalamaya son verdiler, bunun sonucunda, yaralı olarak kaçmakta bulunan Barbarlar, kurtuldular.

[2. Bardas Phòkas ayaklanması. İmparatorun, Silistre'ye uzanan Bulgaristan seferi]

Ruslarla ilişki işte böyle bir yöne doğruldu. Bu arada, Leontas'ın oğlu Bardas Phòkas, sürgün edilmiş olarak bulunduğu Amasya'dan kaçtı, Kappadokia'daki Kayseri'ye vardı; orada çevresine pek çok yandaş topladı ve İmparatora özgü simgeleri giyerek, zorbalıkla başa geçmiş hükümdar olma girişiminde bulundu. Babası Leòn [Leontas] yanında diğer oğlu Nikephoros bulunduğu halde Lesbos/Midilli Adasından Trakya'ya [Gelibolu Yarımadası'na] geçmeyi ve destekleyici olarak [karşı kıyıda, Nara Burnu ucundaki] Abydos kentinin başpiskoposundan yararlanmayı düşündü. Ama onun bu etkinlikleri keşfedilince, oğlu Nikephoros ile birlikte kör edilmesine hüküm verildi. Ancak denir ki, İmparator gizlice, bu kör etme işinin körlüğe mahkûm edilenlerin görme yeteneğine zarar verilmeden [görünüşte] yapılmasını, onların gözleri sağlam bırakılarak sâdece, kör edildikleri izleniminin yaratılmasını buyurmuş imiş. Bu iş olup bittikten sonra, İskitlere karşı henüz zafer kazanmış olan Sklêros'a, Anadolu'ya geçmesi ve Bardas Phòkas ile savaşması buyruğunu içeren İmparator mektubu geldi. O da hemen yola çıktı ve Kayseri'ye vardığında, Phòkas'ın adamları, kendi önderlerini terkederek Sklêros'un ordugâhına katıldılar. Yanında sâdece hizmetkârlarıyla kalan Phòkas, Tyropoion kalesine sığındı⁶. Daha bu kalenin yakınına henüz gelmiş idi ki, Sklêros'un gönderdiği atlılarla karşılaştı. Bunlardan biri, görünüşe bakılırsa hepsinden daha cesur olan Kharòn ["Öteki dünyaya adam götüren" lâkaplı] Kônstantinos, kendi askerlerinin önüne geçip, ordusunun artçı birliği içinde bulunan ve askerlerini korumakta olan Phòkas'a hırsla saldırdı. Bu sırada

6 İmparator Rômanos Diogenes'in İstanbul'a dönüş yolculuğunda, başkentte iktidarı gasbeden Doukas'ların onun üzerine gönderdiği orduya yenilince Kappadokia'daki bu kaleye sığındığı gerek şimdiki yapıtta, ileride XVIII 15'de, gerek başka Rum tarihçilerin yapıtlarında belirtilmektedir. Kalenin yeri güvenle belirlenememiştir (bu konuda bkz. Bryennios çevirimizde, dn. 37 sonu).

Kharòn ona küfürler yağdırınca, Phòkas şu yanıtı verdi: “Senin gibi bunca felâkete uğramış birisinin, ağzına böyle hakaretleri almaması gerekirdi”. O arada Kharòn Bardas’a artık yaklaşmış idi; ona vurmaya kalkıştı, ama beriki gürzünü kaldırıp Kòstantinos’un tolgasına vurdu ve tolgayı, kafatasıyla birlikte, ezdi; böylece bir tek vuruşun kurbanı olarak Kòstantinos [kanlar içinde kalıp] kızıla bürünmüş ecelle⁷ bulundu. Arkasından atlı olarak onu izleyenler, onun öldüğünü görünce, tākibe [Phòkas ordusu- nu kovalamaya] son verdiler ve Phòkas kalenin içine girdi; arkasından Sklëros da oraya vardı ve onu, [bağışlanırsın diyerek] İmparatorun yanına gitsin diye ikna etti. [İmparatorun yanına] Dönmesinden sonra, Phòkas, papaz görevine atandı ve Tzimiskës onu Khios/Sakız adasına sürgüne gönderdi; Sklëros ise yeniden Rumeli’ne geçme emrini aldı.

İmparator, Parakoimòmenos [Mabeynci] Basileios’un teşviki üzerine, [İmparator; 913-959] Mor Odada Doğmuş Kòstantinos’un kızı Theodòra ile evlendi. Hükümdarlığının ikinci yılında, baharda, Ruslara karşı kalabalık bir ordu ve hafif donanma ile sefere çıktı. Bu sırada yol boyunca sözde İskitlerce elçi diye gönderilmiş olan, gerçekte ise Rum güçlerini kolaçan etmek isteğiyle casusluk için gelen bazı kişilerle karşılaştı; İmparator, bunların niyetini sezdi. Bunun üzerine, o kişiler ordugâhın bütün çevresinde dolaştırılınsınlar ve böylece ordugâhın genişliğini [ordunun ne kadar geniş bir alana yayıldığını] iyice anlasınlar ve sonra de çekip gitmelerine izin verilsin diye buyurdu. Bunlar çekip ayrıldıktan sonra İmparator hafif silâhlı yaklaşık 5 000 kişi [piyade] ve 4 000 atlı ile onları izledi; böylece çabucak [eski Bulgar krallığının başkentlerinden, Osmanlının eski İstanbul dediği] Büyük Presthla-ba/Preslav’a ulaştı; orada ordugâhını kurdu; bu hâl, Tauroskyt-hes halkında⁸ heyecan uyandırdı. O arada, bu sıralarda orada bu-

7 Phòkas, İmparator olmak iddiasıyla, İmparatora özgü mor-kızıl giysilere bürünmüştü; yazarımız kızıla bürünmüş ecel derken, Kòstantinos’u öldüren Phòkas’ı kastediyor.

8 Tauris (Kırım Yarımadası) İskitleri, yani Ruslar.

lunan Kalokyres mel'unu, İmparatorun gelişini farkederek, Rusların ordugâhını terketti; Ruslar ise İmparatorun geldiğini öğrenmekle tedirginliğe düştüler ama yine de Rumların karşısında saf tuttular. Anlattığım gibi, İmparatorun askerleri Preslav kentine geldiler; oraya vardıkları sırada düşmanlardan yaklaşık 8 000 savaşçıyı surların dışında tâlim yapmakta buldular ve onlarla çatışmaya girdiler. Hasım taraf kısa bir zaman süresi boyunca kendini savundu, ancak ardından kaçmaya koyuldu; o zaman kentte kuşatılmış durumda bulunanlar, her biri önünde silâh diye ne varsa onu alarak, soydaşlarına yardım etmek için, surlardan dışarıya çıktılar; ama düzensiz olarak ilerlediklerinden, Rumlar onları kıyımdan geçirdiler; sonuçta kentin içine, geriye kaçtılar. Bu arada, sınırlı sayıda Rum atlı, atlarını bıraktılar, kent önünde bir duvar inşa edip yükselterek kente giden yolu kestiler; o zaman [kent dışındaki] Barbarlar, surların ötesinde bulunan kırsal alana dağıldılar. Orada, kimi tutsak olarak yakalandı, kimi öldürüldü; geri kalanlar ise kent içinde kuşatılmış durumda sur kapılarını kapadılar, böylece onlar da oraya kapanmış oldular. Ertesi gün, Mâbeynci Basileios, ordunun tümüyle çıkageldi ve İmparator, kuşatmayı yoğunlaştırdı. Rumlardan bazıları, yapı iskeleleri kullanarak surlara tırmandı ve Barbarlardan orada bulunanları öldürdüler; bunun üzerine, sur kapılarını açıp bütün Rum ordusunun içeriye girmesini kolaylaştırdılar. İşte böylece Preslav kenti Rumlara boyun eğdi ve Bulgarların hükümdarı Borises, tutsak edildi; İmparator gerek bu kişiye karşı gerek diğer Bulgarlara karşı hoşgörölü davranıp onları özgür bıraktı ve kendi seferinin onlara karşı değil Ruslara karşı olduğunu açıkladı.

İskitlerden birçoğu, berkitilmiş yerin birine sığındıklarından, İmparator, o yerin dahi kuşatmaya alınmasını buyurdu. Ancak askerler bu konuda heves göstermediler, çünkü yerin konumu [topografyası] saldırıya olanak verecek gibi değildi. İöannes durumu öğrenince kendisi yürüye yürüye herkesin önünde giderek o berkitilmiş yere doğru ilerledi; bunun üzerine hepsi bu yere doğru onun ardı sıra gitmeye başladılar. Ordunun eylemleriyle, kale

düştü ve oradaki savunuculardan kimi Rumlarca öldürüldü kimi tutsak edildi. İmparator, söz konusu kaleye güçlü bir muhafız birliği yerleştirdikten sonra, kendisi, Dristra [Silistre] diye de adlandırılan Dorostolo'ya doğru ilerleyip yol üzerindeki kentleri ve kaleleri zaptetti ya da kuşatmaya aldı; önünde Rusların başbuğu Sphendosthlabos'un ordugâh kurmuş bulunduğu Dorostolo'ya vardı. Ordulardan her biri ötekini henüz farketmişti ki çatışmaya giriştiler ve günün büyük bir bölümünde savaştaki üstünlük durumu ortada kaldı. Ancak akşam olduğunda Ruslar bitkin düşerek gerilemeye başladılar. Rumlar onları kovaladı ve böylece pek çok Barbar canından oldu, pek çok diğeri ise tutsak edildiler ve geriye kalanlar Dorostolo'ya geri döndü. O zaman, İmparator kentin önünde ordugâh kurup İstros/Tuna'yı denetleyen gemilerin gelmesini bekledi ve Rusların kaçmasını engelledi. Bu arada Sphendosthlabos yaklaşık 20 000 Bulgarı zincire vurdu ve belki de onlar kendisine karşı baş kaldırırlar yahut İmparatorun ordusuna katılırlar diye korktuğu için böyle yaptığı söylendi. Böylece, donanma varır varmaz İmparator kenti kuşatmaya girişti. O sırada Kónstanteia'dan ve diğer kalelerden elçiler çıkagelip, İmparator'dan özür dilediler ve gerek insanları gerek kaleleri ona teslim ettiler. Bu hisarları Rumlar teslim aldı; ancak Dorostolo'nun kuşatılması, oradaki Barbarlar yığıtlıkla çarpıştıklarından, süregitti. Ne var ki birbirini izleyen çatışmalarda yaralananların sayısı arttığından ve savunucuların yiyecekleri tükendiğinden, moralleri bozulmaya başladı. Bunun üzerine Sphendosthlabos, fırtınalı ve aysız bir gecede, kendisi yanında yaklaşık 2 000 adamla tek parça kütükten kanolara binerek yiyecek aramaya çıkmak kararını verdi ve bunu gerçekleştirdikten sonra Dorostolo'ya döndüler. Özellikle, bazı Rum bağımlılarının ırmak kıyısında şu ya da bu işi yaparak ötede beride dolandıklarını görünce kayıklardan çıktılar ve çokça kişiyi öldürdükten sonra Dorostolo'dakiler [kuşatmacılar] onları farketmeden geriye döndüler. Bu olay, İmparatoru pek çok üzdü ve İmparator donanmanın yöneticilerine kızıp, eğer Barbarlar bir defa daha onların elinden kaçarsa cezalarının idam edilmek olacağını söyleyerek onları tehdit etti. Bunun üzerine

kenti tam 60 gün boyunca kuşattı ve onu zaptedemeyince, kuşatılanları açlıkla öldürmeye karar verdi; böylece, abluka uyguladı, onların ellerine yiyecek geçmesin diye çok dikkat gösterdi. Bu arada Barbarlar birçok çıkış saldınsı yaptılar, ama yenildiler. Açlığın baskısı altında bulunduklarından ve gereksinmelerini karşılayabilmek ya da kendilerine birisini bağlaşıp edinebilmek umutlarını bulunmadığından, içlerinden kimi gece vakti kaçmayı kimi Rumlara teslim olmayı ve böylece kendi ülkelerine geri dönmeyi önerdi; kimi de şöyle yahut böyle başka bir öneri ileri sürdü.

[3. İskitlere ve Ruslara karşı savaşın başarıyla sonuçlandırılması]

Sphendosthlabos, bir kez daha Rumlarla çatışmaya ve ya çatışmayı kazanıp kurtulmaya ya da sefil bir yaşamdan ise şanlı bir ölümü yeğlemeye kalkıştı. Böylece askerlerine bu yolda öğütlerde bulundu; asker kalabalığı da onun görüşüne katıldı ve ertesi sabah, kendilerini kurban etmeyi göze almış olarak, Rumlarla çarpışmaya girdiler ve uzun zaman süresi boyunca Rumlar İskitlere karşı ağır bastılar, bunun tersine bir durum ise kendini göstermedi. İmparator, yerin darlığından düşmanın yararlandığını, çünkü Rumların tüm güçleriyle onların üzerine yüklenemediğini farkedince, komutanlarına, meydan savaşının verileceği alana kuvvetlerini sâkin sâkin ve küçük birlikler hâlinde götürmek emrini verdi. Bu yapılırken, Barbarlar Rumların korktuğunu ve kaçmaya başladığını sandılar; bunun üzerine onları nâralar atarak kovalamaya giriştiler. Ancak daha geniş mekâna geçilir geçilmez İmparator Rumlara geriye dönüp saldırma komutunun işaretini verdi ve onlar da dönüşümü gerçekleştirerek Barbarlara saldırdılar ve bunu korkunç bir çarpışma izledi. O arada İmparator, Magistros [rütbeli] Bardas Sklêros'u, taburlarıyla, Barbarların kente girişini engellesin diye gönderdi. Çatışma uzun bir zaman süresi boyunca ortada [tarafardan biri üstünlük sağlamadan] yürüdü. Bunun üzerine, söylendiğine bakılırsa Tann Rumlara gerçekten

yardım etti; İskitlere tam karşıdan vuran bir fırtına çıktı ve birçok kişi, at üstünde birinin Rumların yanı sıra çarpışmakta ve Barbar birliklerini hezimete uğratmakta olduğunu gördü. Gerçekten de o çatışma ile aynı günde namılı din şehidi Ordular Önderi Theodōros'un anısı kutlanmakta idi. Böylece İskitler kaçmaya koyuldular ve kente doğru koştular. Ama kent içine giremediler, çünkü Sklerōs onların girişini şimdiden kapatmıştı; bunun üzerine yöredeki kırsal alana dağılmak zorunda kaldılar. Böylece, onun [Sklerōs'un] eline düştüklerinde bu kişi onları kıymıdan geçirdi, ama bir yandan İskitlerin kendileri de kimi ötekileri iterek ve çiğneyerek, birbirini öldürdüler; sonuç şu oldu ki ölümler sayısızdı, kurtulanların tümü ise yaralı idi. Böylece anlaşıldı ki Ordular Önderi Theodōros, Barbarlara karşı onların yanında çarpışarak Rumlara yardımcı olan kişinin tâ kendisi idi. Byzantion'da alçak gönüllü ve dindarca yaşam sürmekte bulunan kadının biri, inanıyordu ki, çatışmanın bir gün öncesinde düşünde Ermiş Theodōros'u, yanında büyük kalabalıkla, yola çıkıp ilerlerken görmüştü; Tanrı Anası'nın [Meryem'in] kendi yanındaki bir kişiye, "Theodōros, bizim İoannes [Tzimiskes] güçlü bir savaşım içinde, koş ona yardım et" dediğini duymuştu. Bunun üzerine o hanım, gördüğü düşü birisine anlatmıştı ve o birisi dahi son yapılan çatışmanın gününde [ama uzaklarda yapılan çatışmadan haberi olmaksızın] bu anlatılanları yazıya geçirmiş idi. İmparator, din şehidini, sunduğu yardım dolayısıyla ödüllendirip Eukhaita [Mecitözü'nün atası Avkat/Beyözü] yakınında daha önceden var olan [bu ermişe adanmış] eski kiliseyi yıktırdıktan sonra güzel bir kilise inşa ettirdi, ayrıca oraya nice becerileri olmuş bu ermişin cenaze kalınlarını yerleştirdi ve kentin adını Theodōropolis olarak değiştirdi⁹. Bu arada Barbar Sphendosthlabos, tüm umutlarını yitirerek, İmparatora elçiler gönderip kendisinin bağışlanmasını ve ona ülkesine dönme izninin verilmesini, ayrıca Rumların bağlaştığı sa-

9 Ramsay'in, Anadolunun Tarihi Coğrafyası kitabında savunduğu görüşe bakılırsa adı böylece değiştirilen kent, şimdiki Safranbolu'dur; Eukhaita/Avkat değildir.

yılmasını ve İskitler öyle istediği için, Rum ülkesine geçmek ve ticaret yapmak hakkının kendilerine tanınmasını diledi. İmparator dilekleri kabul etti ve bunların [istenenlerin] hepsi gerçekleştirildi. Ardından, [aynı kişi] İmparatorun huzuruna çıktı, onunla konuşma yaptı ve ondan, [Rumlara yenilmiş] Peçenekler, Ruslan Rusya'ya gitmek üzere bunların ülkesinden [Tuna kuzey kıyısından] geçecek iken engellemesinler diye [Peçeneklerden] istekte bulunmasını diledi. İmparator Peçeneklerden Rusların geçmesine izin vermelerini, kendisiyle bağlaşıklık andlaşması yapmalarını, Tuna'yı aşmamalarını ve Bulgaristan'ı talan etmeye son vermelerini istedi. Peçenekler hepsini kabul ettiler, ancak kendi ülkelerinden Rusların geçmesini reddettiler.

[4. İöannēs Tzimiskēs'in, Anadolu'da isyan eden kentler üzerine sefere çıkması; zehirlenerek öldürülmesi]

Ruslarla savaşın sonucu işte böyle idi; o zaman İmparator Byzantion'a döndü, orada bütün uyruklanmış görkemli biçimde karşılandı. Gerçekten [Byzantion halkı] onu uzaktan karşılamak üzere Patrik'i, bütün yüksek rütbeli papazlarla birlikte gönderdiler, keza Âyan Meclisi üyeleri ve sâde yurttaşlar ellerinde çelenkler tutarak ve dört atlı bir arabayı çekerek (buna beyaz atlar koşmuştu), onu arabaya binmeye ve zafer kutlama töreni geçişine çağırdılar. O da çelenkleri kabul etti ve [arabaya binmeden] çevik ve beyaz donlu bir ata binmiş olarak zafer kutlama töreni geçişi yaptı; dört atlı arabaya ise Bulgar krallarının üniformalarını ve bunların üstüne de Tanrı'nın ikonasını yerleştirdi; araba böylece hareket etti. Kaplamalı Pazaryeri denen alana geldiğinde, Borises'in giysisinden Bulgar krallarına özgü simgeleri söktü, ona [artık Rum bağımlısı bir kişi durumunu vurgulamak üzere] Magistros [yargılama yapmak yetkisine de sahip komutan] makam ünvanını bahşetti. Bu arada Sphendosthlabos Peçeneklerin pusulasına düştü ve tek istisna olmaksızın ordusunun tümü kılıçtan geçirildi.

Bu İmparator, Khalke/Heybeliada'daki Kurtancı İsa'ya adanmış kiliseyi, görkemle inşa ettirdi. Patrik Basileios, göreve getirilmesinden dört yıl geçtikten sonra, belli bazı kusurlu işleri yapmış olmakla suçlandı, Kutsal Synodos'un [Patrikhâne'deki metropolitler kurulunun] kararıyla azledildi ve onun yerine Antónios Stoudites geçti.

İmparator Rumlann Anadolu'da ele geçirmiş bulunduğu kentlere karşı, bunlar isyan etmiş, bağımlılık boyunduruğunu fırlatıp atmış ve Rum egemenliğiyle bağlarını koparmış bulunduğundan, sefere çıktı. Bu kentlerden kimi, bir zorluk söz konusu olmaksızın yeniden boyun eğdi; kimini ise İmparator silâh ve güçlü birlikler kullanarak Rum bağımlılığına aldı. Bunun ardından, o yöreden [Divriği yöresinden]¹⁰ hareket etti ve Anabarza [Çukurova'nın ortası yakınlarında Anavarza] ile Podandos'a [Pozantı] varınca bu yerde, hatta keza birçok başka bölgede, nüfusu kalabalık ve arazisi çok bereketli kentler bulunduğunu gördü; o zaman, bunların kimin egemenliğinde bulunduğunu sordu. Bu yörelerin, Mâbeynci Basileios'un mülkü olduğunu, devlet eline geçen o mülklerin kiminin bu kişiye [kendisinden önceki, öldürttüğü İmparator] Nikephoros Phôkas tarafından armağan edildiğini kiminin ise bizzat Basileios tarafından, İmparatorun özel koruma birliğinin komutanı sıfatıyla [sahip bulunduğu yetkiye dayanarak] yahut da başka birtakım kişilerce onun mülkiyetine geçirildiğini [ona peşkeş çekildiğini] öğrenince sıkılarak, devlet eline geçmesi için birçok yiğit askerin canlarını verip kendilerini kurban ettikleri kamu mülklerinden bir hadımın yararlanmasının kötü birşey olduğunu söyledi. Birisi, bu sözü Mâbeynci'ye iletti; o da bunu duyunca İmparatora karşı hınçlandı. Bunun üzerine bir zehir hazırladı; ama, insanı aniden ölüme götüren çeşitten etkisi olan bir zehir değil; tersine, içimi üzerine içen insanı yavaş yavaş mahveden türde bir zehir; ve İmparatorun her zamanki içki sunucusu-

10 İmparator, Rum kilisesinin sapık saydığı, ayrıca devlete karşı isyan etmiş tutum takınan Paulikianos'lar mezhebi mensuplarını ezmek için sefere çıkmıştı. Bkz. Anna Komnena, Türkçe çevirimizde s. 471-473.

na rüşvet vererek bu zehiri İmparatorun şarap kadehine döktürdü; o da bunu içmesi üzerine bedensel gücünü aşamalı olarak yitirmeğe başladı, çünkü zehir onun içine işleyip gücünü kemirmişti; öyle ki, zehir sonunda İmparatoru öldürdü. Böylece, İoannes Tzimiskès fâni yaşamdan ayrılıp hükümdarlığı [tahtın] mirasçılara, yâni [eski İmparator Rômanos'un oğulları] Basileios ile Kônstantinos'a, kendisi altı buçuk yıl egemenlik sürdükten sonra, bıraktı.

Size anlatmam gereken birşeyi az kalsın unutuyordum. Daha önce açıklamıştım ki Kouropalatès rütbeli Leôn Phôkas ile oğlu Nikêphoros, kör edilmelerine hüküm [İmparator emri] çıkmış iken sonunda gözlerinin ışığını yitirmemişlerdi, çünkü İmparator gizlice bu yolda emir vermiş idi. Ne var ki bunlar bedensel bütünlüklerini korumuş olmakla tatmin olmadılar; tersine yeniden hükümdarlığı elde etmeyi tasarladılar [bu amacın peşine düştüler]; kendi görüşlerindeki pek çok kentliyi [İstanbul'yu] ve saraylıyı kendi yanlarına çektiler. Ancak bu haller öğrenildi ve yakalandılar, çünkü komploculardan biri onların tasarısını ihbar etmişti. O zaman artık onlara yeniden bağışlayıcılık gösterilmedi; tersine gözleri feci biçimde çıkarıldı. Onların ikbali ve başa geçmek hırısı işte bu çeşit bir son bulmuş oldu.

[5. Bulgarkıran II. Basileios'un, kardeşi Kônstantinos da sözde ortak İmparator olarak, başa geçmesi. Bardas Sklêros'un kendini İmparator ilân edip ayaklanması ve yenilgisi]

Böylece Rumlar üzerinde egemenliği simgeleyen asa, mirasçı sıfatıyla onun üzerinde hakkı bulunanlara, yâni [eski İmparator Rômanos'un oğulları] Basileios ile Kônstantinos'a geçti; bunlardan birincisi 20, Kônstantinos ise 17 yaşında bulunuyordu. Ne var ki gerçekte bunlar göstermelik hükümdar durumunda idi ve asıl erk apaçık biçimde Başkan [rütbeli] Basileios'daydı. [Bunun adası] İmparator Basileios duruma katlanıyordu, çünkü henüz

kendi kendisine güveni yoktu; bu nedenle Mâbeynci'nin sözlerini, bu kişi kendisinin lala'sı imiş gibi dinliyordu, kendi işlemlerini bu kişinin kamusal işler konusundaki düzenlemelerine göre ayarlıyordu; amacı, uygun zaman geldiğinde, kendisinin de asker kadrolarına ve devlet işlerine ilişkin konularda aynı biçimde yönetim yürütebilmesi idi. Gerçekten, kişiliği eylemci idi ve kardeşininki gibi uyuşuk, işsiz güçsüz durucu değildi. İki kardeş hükümdarlığı üstlenince, Başkan [Mâbeynci Basileios] hemen onların anasını sürgün bulunduğu yerden geriye çağırdı ve ona, itibarını iade etti. Bu arada, bütün Anadolu taburlarının komutanı [Anadolu Beylerbeyi] olan Magistros [rütbeli] Bardas Sklêros'tan kuşkulananmakta olduğundan, onu bu komutanlık makamından yoksun bırakıp Mesopotamia bölgesinin Doukas'ı [Genel vâli ve komutan] atadı. Bu olay, eskiden beri hükümdarlıkta gözü olan Sklêros'u çok kızdırdı ve onun baş kaldırmasına yol açtı. Böylece, yeni görev yerini işgal ettiğinde, gizli tasarımlarından birçoğunu açığa vurdu. Özellikle kendisinin askerlik konusundaki erdemleri nedeniyle bütün ordunun ona yönelimi bulunduğundan, herkes uslu uslu ona itaat etti. Ayrıca, oğlu Rômanos Kentlerin Sultanı'nda bulunduğu için, onu yanına almak için tez davran-
dı; gerçekten, farkedilmeksizin oğlunu kaçırmak üzere bir adamını gizlice göndermeyi başardı. Hemen bunun üzerine iktidarı zorla devirme eylemine girişti, hükümdara özgü baş çelengi türünde tacı takındı, erguvan [mor-kırmızı] sandalları giydi ve İmparator diye alkışlandı [yandaşlarına kendini alkışlatıp onları biat gösterisi niteliğiyle "Yaşasın İmparator Bardas" diye bağırıttı]. Bunun üstüne, para [gider katkısı olarak haraç] toplamaya hemen girişti ve Amida'nın [şimdi Diyarbakır] -Emet böyle adlandırılıyordu¹¹- Emîrini ve -Miepherkeim [doğrusu: Meyyafari-

11 Luvi dilinin ve hısımlı dillerin Amanda, Manda, Mada, Aminda, Amida, Min-da sözcüğü, "Ana, Ana Tanrıça" anlamlarındaki Ama/Ma sözcüğü ile, -lı (buradan, keza, -tapınıcısı) anlamında wanda/anda/inda/ada/ida takısından türetilmiştir (Zamanlı ırmağı adının aslında dahi bu sözcük vardır). Bütün çeşitlemeleriyle, Anadolu'da ve sözü edilen dillerin yayıldığı diğer yerlerde

kîyn; şimdi: Silvan] denen- Martyroupolis'in Emîrini ve ayrıca [yöredeki] Arapları bağlaşıklığına çekti. Böylece onları yanına alıp İstanbul'a doğru yöneldi, içinde kimi başka kaynaklardan da doğan ama özellikle dindar bir keşişin görmüş bulunduğu bir rüyadan doğan dindarca özlemler vardı. O kişi [keşiş] çok yüksek mevkideki bir kadının [İmparatoriçe Theophanò ?] Sklêros'a yaklaştığını ve İmparatorlara özgü kamçıyı ona verdiğini düşünde görmüştü.

Görünüşe bakılırsa, kamçı, Tanrı'nın öfkesini ve Rumlar arası iç savaşın getireceği felâketi simgeliyordu; oysa Sklêros, o düşü kendi gönlünden geçenlere göre yorumlayarak onun hükümdarlığı simgelediğine inandı. Sklêros'un yönetimi devirmek istediği haberi başta bulunanlara gelince, bunlardaki, ayaklanmacıya karşı tutumda kalmış birliklerin hazırlanmasına başlandı. O arada, Nikomedia/İzmit metropoliti, arabulucu olarak, Sklêros'a gönderildi; bu kişi ona barışa ilişkin pek çok çekici sözler söyledi, ama sonunda onu ikna edemedi. Skleros, [ayağındaki] erguvan sandalları ona gösterip, yanıt olarak, kişi bir kez bunları giydikten sonra artık onları ayaklarından çıkarması olanaksızdır dedi. Saraylılar bu yanıtı öğrenir öğrenmez, zorunlu olarak, savaş verme hazırlığına giriştiler. İmparatorun birliklerinin Başkomutanı, Phòkas'ın oğlu, daha önce sözünü ettiğim hadım Petros idi. Böylece, ordular, birbirinin karşısında, Lykandon da denen Lapa-ra'nın yakınında ordugâh kurdular, birbiriyle çatışmaya girdiler¹² ve bir zaman süresince İmparatorun askerleri canla başla savaştı.

çok sık karşımıza çıkar; bu çeşitlemelerden kimi Hellenleşme döneminde, Mindos/Myndos gibi, -os bitişli edilmiştir. Amida biçimi Bizans çağında en azından iki yerde Emet olmuştur: Burada gördüğümüz üzere, Diyarbakır/Amida'da ve Kütahya iline bağlı, şimdiki ilçe merkezi Emet'te.

- 12 Merkezi bu kent olan Lykandos thema'sı (ili), Kayseri ile Afşın arası yöreyi, dolayısıyla ilkçağ Kataonia'sını kapsıyordu. Kentin tam yeri saptanamamıştır. Leôn Diakonos (İstoria, X 7, s. 105) Rum İmparatorluğunun ülkesi ile Ermeni devletinin ülkesi arasındaki sınır bölgesinde olduğunu ve yanıbaşında bir ova bulunduğunu, savaşın bu ovada yapıldığını söylüyor.

Ancak, sonrasında, gerileyip pek çok adam yitirdiler ve ordugâhları hasımlarının eline geçerek talan edildi. Aırdından Skleros, kalabalık nüfuslu bir hisarın, Tzamandos'un¹³ hâkimi oldu; bu hisarın halkı ona kendiliklerinden teslim oldular ve bunlardan pek çok para devşirdi. Böylece, İmparatorun ordusunu yendikten sonra, karşı tarafın askerlerinden pek çoğunu kendi yanına çekti; bunlar için, ortak imparatorlardan yana zafer konusunda sonuncu olasılıklar bile yok'a karışmıştı; o zaman Skleros'a yalnız sıradan askerler değil namılı kişiler de katıldılar. Mâbeynci bunu duyunca, hemen, Esvapçıbaşı Leontas'ı gönderdi, onu sınırsız yetkilerle donattı, ona her türlü eyleme girişebilmek izni verdi, öyle ki bu yetkiler hükümdarınkilere tıpatıp eşitti (Lâtin dilinde böyle kişiye dictator denir); böylece, Esvapçıbaşı birliklerini Başkomutanınkililerle [yenilen Stratopedarkhes/Başkomutan hadım Petros'unkililerden elde kalanlarla] birleştirip, vaadlerde bulunarak, rütbeler vererek, Skleros'un adamlarını kendi yanına çekmeye çabaladı. Ancak, hiçbir şey beceremediğini anlayınca, gece vakti Skleros'un çevresinden dolandı ve ...'e¹⁴ doğru ilerledi; o zaman, Skleros'un adamları, yakınları hesabına korktuklarından, ayaklanmacıyı terkedip Esvapçıbaşı'na katıldılar. Skleros bu hal-den dehşete düştü ve Esvapçıbaşı'na karşı ordu ile, kendi yanına geçmiş olan Magistros [rütbeli] Mikhaël Bourtzēs'i, Patrikios [rütbeli] Rōmanos Taronitēs'i gönderdi. Bunlar hasım tarafla çatışmaya girdiler ve yenildiler. Skleros onların yenilgisini öğrenir öğrenmez kendisi tüm ordusuyla Esvapçıbaşı'nın üzerine yürüdü, onun ordusuyla çarpıştı ve düşmanı yendi. Böylece, Stratopedarkhes/Ordugâh komutanı Petros öldürüldü; Esvapçıbaşı ise tutsak edildi. Bu zafer Skleros'u coşturdu; buna karşılık İmparatorların ordusunu umutsuzluğun dibine batırdı ve umutsuzlu-

13 Zamantı/Samantı kalesinin yeri tartışmalıdır; Osman Turan, bu yeri Pınarbaşı'nın 13 km. batısında, Pazarören'in 8 km. kuzeydoğusunda, Melik Gazi Türbesi yanbaşı, şimdi Kuşkalesi denen yıkıntılara lokalize etmektedir.

14 Zōnaras yerin adını öğrenemediğinden ya da anımsayamadığından burada boşluk bırakmış.

ğün herşeyden önce gelen nedeni, ayaklanmacının denize de egemen olması [donanmanın çoğunun ona katılması] idi. Böylece, Mâbeynci, ayaklanmacının donanmasıyla baş edebilsin diye bir donanma hazırladı ve ardından yapılan deniz savaşında Sklêros'un donanması tam bir yenilgiye uğratıldı. Denizde sulh-sükûn kurulur kurulmaz, Mâbeynci, kara savaşı konusunda girişimlerle uğraştı ve [Komutan] Erôtikos'u Bityhnia'nın ana kenti Nikaia/İznik'e, orayı savunsun diye gönderdi. Sklêros, halkın açlık sebebiyle kenti teslim edeceğini umarak [kuşatmak üzere] kente saldırdı. Böylece, çok zaman harcadı; kuşatılmış olanlar buğday kıtlığı çekmek yüzünden eziyete uğrasınlar istiyordu. O zaman Erôtikos, hasmı aldatmayı düşündü; [kentteki] buğday ambarlarını kumla doldurdu ve kumun üzerine [biraz] buğday örttü; böylece oradaki bütün mevcudun buğday olduğu izlenimini verdi. Ardından, ordugâhında tuttuğu bazı düşman tutsaklarına, gerçekte yarıya kadar bile dolu olmayan buğday ambarlarını gösterdi ve böylece o tutsaklar aracılığıyla Sklêros'a, kuşatma altında açlık çekmekten korkmadığını söyledi; şöyle dedi; "Eğer yanıma dilediğim her şeyi alarak çekip gitmeme izin verirsen, kenti hatırın için sana bırakırım". Sklêros büyük hoşnutlukla bu söyleneni dinledi, ona [Erôtikos'a] istediği güvenceleri verdi, o da halkın çoğunu ve kendi adamlarını yanına alarak kenti terketti ve Kentlerin Sultanı'na gitmek üzere oradan ayrıldı. Sklêros İznik'e girince hileyi anladı. Bu arada Mâbeynci [Basileios] çaresizlik içinde bulunuyordu, çünkü Sklêros o yerden [İznik'ten] ayrılarak Kentlerin Sultanı'na yaklaşmakta idi. [Bardas hakkında] Pişmanlığa düştü ve Bardas Phòkas'ı sürgündeyken geriye çağırarak, onu korkunç yeminlerle ve müthiş lânetlerle [ileride başkaldırmak konusunda] korkutup, ona, tahta geçmeyi ya da [ortak] İmparatorlara karşı komplo hazırlamayı hiçbir zaman düşünmeyeceği yolunda and içirdi; onu elde kalan kuvvetlerin komutanlığına atadı, ona Magistros [yargılama yapmak yetkisi de bulunan komutan] rütbesini, pek çok para verdi ve Sklêros'a karşı savaşın yürütülmesini ona bıraktı. Böylece, Phòkas [başkentten] ayrıldı; Sklêros ise, bu halleri öğrenince, karşısında güçlü bir hasım bu-

lunduğunu anladı ve yola çıkarak, Phòkas ile [kalıntıları Afyon ili Emirdağ ilçesine bağlı Hisarköy'de bulunan ilkçağ ve ortaçağ kenti] Amorion yakınında çarpıştı. Ordular birbirine girdiler ve Skleros'un safları üstün geldi; Phòkas'un yanındakiler ise kaçmaya koyuldular. O savaşın sonucu bu oldu. Ertesi gün, iki komutan, teke tek çarpışmaya ve savaşın sonucunun belirlenmesini böylece kendileri üstlenmeye karar verdiler. Öyle de oldu. [Çarpışmaya giriştiklerinde] Skleros erken davrandı ve ilk olarak o, Phòkas'ın kafasına vurdu; kiminin dediğine göre gürzle vumuş, oysa başkalarına göre kılıcını ona doğru uzatmış ve Phòkas vuruşu savuşturmak için öteki yana doğru dönünce, kılıcın ucu daha hızlı hareket etmiş ve Phòkas'ın atının kulağını kesmiş. Phòkas'a gelince, bu kez de o Skleros'un kafasına gürzle vurdu; o zaman beriki [Skleros] sersemleyerek atının ensesine doğru yıkıldı. Adamları onun kötü durumda, vuruş sebebine kanlar içinde kalmış bulunduğunu görünce, çevresine toplandılar ve onu tutarak kaçışa sürdüler, böylece -bütün gücü bedenini terketmiş olduğundan- onu suyla ayıltmak ve onu yıkayıp kanlardan temizlemek istiyorlardı. İşte bu amaçla onu atının üzerine [dik] oturttilar. Ancak bu arada Skleros'un atı sıçradı ve [binicisini sırtından atıp] kaçtı ve binicisi olmaksızın, yelesi kanlara bulanmış, ordugâh çevresinde dörtına koşmaya başladı. Skleros'un askerleri bunu görünce -çünkü o herkesin bildiği bir at idi ve adı da Aiggyptios/Mısırlı idi- başbuğlarının savaşta öldürölmüş bulunduğunu sandılar ve zaptedilmez biçimde kaçışa koyuldular. Durumu anlayan Phòkas, kendi adamlarını, geriye çekilenleri kovalamaya teşvik etti ve böylece hasımlardan kimi öldüröldü, birçoğu tutsak edildi, çoğunluğu ise [kargaşa içinde] birbirine girerek birbirini öldürdüler. Perişan durumda bulunan Skleros, yanında kalan kaç adamı varsa onlarla, Babylônia/Bâbil'li Khosroes/Hüsrev'e sığındı.

İmparator [II. Basileios] bunu haber alınca, kendisinin öz efendisi olan kişiye ayaklanmış bulunan bir kimseye sığınma olanağı sağlamaması, kendisine karşı da geçerli olacak kötü emsal yaratmaması haberini gönderdi [gelecekte ben de sana karşı ayakla-

nana kendi ÷lkemde sığınma hakkı tanım uyarısında bulunmuş oldu]. İmparatorun gönderdiği elçi [ayrıca] Skleros'a ve adamlarına, İmparatorun imzasını taşıyan mektuplar sundu; bunlarda onlara, girişimlerine son verdikleri ve boyun eğdikleri takdirde, yapılmış işler için af bahşediliyordu. Bâbil'li, Skleros'a ve adamlarına gönderilen İmparator mektubunun içeriğini öğrenir öğrenmez hem elçiyi hem de adamlarıyla birlikte Skleros'u hapse attırdı. İşte Skleros ayaklanmasının sonucu bu oldu.

[6. İmparator II. Basileios'un ayaklanan Bulgarlar üzerine seferinin yarım kalması. Bardas Phokas'ın isyanı. Skleros'un, kendini tutsak etmiş Hüsrev tarafından serbest bırakılması]

Bu arada Patrik Antònios, papazlıktan çekildi; Patriklikte 6 yıl hizmet görmüştü; az sonra da öldü, o zaman Patrik tahtı 4.5 yıl boş kaldı, arkasından Khrysoberges Nikolaos patrikliğe atandı.

Bulgarlar yeniden isyana kalkıştılar. Tzimiskes'in öldüğü haberi kendilerine ulaşır ulaşmaz, devletlerinin hükümdarlığını, Kont ünvanını elde etmiş bir Bey'in oğlu oldukları için Komētopōloi [Kont Oğulları] diye anılan dört kardeşe, David, Mòuses, Aaròn ve Samouel'e verdiler. Bunu yapmaları, ÷lkelerinin kral hanedanı zeval bulmuş olduğı içindi; bu soydan yaşayan tek kişi Petros'un yâni Ròmanos'un, hadım olan bir oğluydu; Kont Oğulları dört kardeşten David çok çabuk öldü, Mòuses ise Serres/Serez'i kuşatmakta iken bir taşla vuruldu ve hemen oracıkta öldü. Aaròn'u, bütün ailesiyle birlikte, kardeşi Samouel -ya erkte tek başına kalmak istediğı için, ya da Rum devletinde hükümdar olmaya göz dikmiş bulunduğı için- öldürdü (ikisinin birden geçerli olduğı da söyleniyor); sadece onun bir oğlunu, Sphendosthlabos'u sağ bıraktı; bu kişinin taşıdığı ikinci bir ad da İoannēs [İvan] idi. Böylece Bulgarların hükümdarlığı tek başına Samouel'in oldu; o da, Rum birlikleri iç savaşı uğraşmakta iken Rum devletinin Rume- li'ndeki ÷lkesini yakıp yıkmak ve herşeyi mahvetmekle kalmayıp

arazi ve kentler de fethetmek fırsatını buldu. İmparator, anlattığım üzere Sklëros'un ayaklanmasını bastırdıktan sonra, Barbarla karşılaşmak için hızla harekete geçti ve seferin komutanlığını bizzat üstlenmeye karar verdi. Böylece, eylemlerini [seferde ne yapıp ne edeceğini] gerek -Anadolu birliklerinin komutanı/Anadolu Beylerbeyi olduğu halde-Magistros [rütbeli] Bardas Phokas'a, gerek Anadolu birliklerinin diğer herhangi bir komutanına açıklamadı. Artık Bulgaristan'ı istilâ etmiş idi; o sırada Magistros [rütbeli] Leontas Melissenos'a, derbentleri denetim altında tutarak, kendisinin ardı sıra gelmesini emretti. Kendisi Serdike'yi yani Triaditsa'yı [Sofya] kuşatmaya hazırlanıyordu. O zaman Rumeli birliklerinin komutanı [Rumeli Beylerbeyi] olan Stephanos Kontostephanos, eğer girişilen sefer hükümdar için olumlu sonuca ulaşırsa [başarılı olursa] bu kişi artık orduyu tek başına yönetmekten hiç geri durmaz, bunun sonucunda da Kontostephanos olsun geriye kalan komutanlar olsun etkinliklerini [nüfuzlarını] yitirirler diye hesapladığından, hükümdarın girişimini bozmayı ve onun atılğanlığını engellemeyi düşündü. Böylece onu buldu ve ona, Melissenos'un yönetimi devirme girişimine kalkıştığını ve koşa koşa, hükümdarlığı gasbetmek için [kendisi hükümdarlığını ilân etmek için] Byzantion'a doğru yönelmiş bulunduğunu söyledi; hatta ona, hiç gecikmemesini ve hemen geriye dönmesini öğütledi. Bu haber İmparatoru allak bullak etti ve orduya dönüş emrini verdi. Bu sırada, dağların tepelerinde konuşlanıp fırsat gözeten (çünkü göğüs göğüse çatışmayı göze alamıyordu) Samouel, Rumların kitle hâlinde geri çekilişini görünce, bunu korkaklık dolayısıyla yapılan bir iş sandı ve Rumları kovalamaya başlayarak onların kaçmaya başlamasına yol açtı; çünkü herkes saldırının onları gafil avlamasından dolayı paniğe kapılmıştı. Böylece [geriye dönüşün başında hükümdar ve karar-gâhı henüz yola çıkmamışken saldırdığından] ordugâhı, İmparator çadırını ve İmparatora özgü simgeleri zaptetti. İmparator bin zorlukla kurtulup Philippoupolis/Filibe'ye sığındı ve Melissenos'u orada bulunca [onun İstanbul'a gittiği haberinin yalan olduğunu anlayınca] Kontostephanos'a çok kızdı ve onu küfürlere bu-

ladı. O da sinirlenerek saygısızlık etmeye başlayınca, İmparator gazaba gelip tahtından ayağa kalktı ve Kontostephanos'u saçlarından ve uzun sakalından yakalayıp yere yıktı.

Bunun üzerine Rum komutanlar İmparatora hınçlandılar: Phòkas, umutlarını yitirdiği için ve atasözünün dediği üzere işler tepetakla gittiği için [çünkü genç yaştaki İmparatorun, güçlü kişilik sergilediğini ve ipleri eline aldığını görmekteydi]; diğerleri ise, İmparator kibirli davrandığı ve kendi kendine aldığı kararları onlara açıklamadığı için, kimi de başka nedenlerden; o zaman Kharsianon'da¹⁵ toplandılar ve Bardas Phòkas'a taç giydirip [biat gösterisi niteliğiyle] onu İmparator diye alkışladılar [Yaşasın İmparator Bardas Phòkas diye bağırdılar]. Böylece ayaklanmacılar kendi dâvalarını, kendilerinin daha iyi olacak saydığı yolda, düzene koydular.

Bu arada Babylòna'da gözetim altında bulunan Skleros, umulmadık biçimde, özgürlüğünü kazandı. Perslerin devleti [nin ülkesi] Sarakenos'larca [deyim burada Arapları kasdediyor] işgal edildiğinde, İranlının biri, İnargos denen kişi, Sarakenos'ların boyunduruğunu silkip atmak konusunda yurtdaşlarını ikna etti; onlara karşı silâhlандılar ve İnargos'un kendisini komutan edindiler [dolayısıyla, Bâbil kalıntılarının yakınında bulunan Bağdat yöresine egemen olan Hüsrev'e de saldırmaya başladılar]. Böylece Hüsrev Perslere karşı birçok kez savaş verdi ve bir o kadarında [hemen hemen hepsinde] yenildi; umutsuzluğa düşerek kendi elinde tutsak Rumlara başvurmak sorunda kaldı ve onları özgür bıraktı; gerçekten, savaş konusunda Skleros ile konuştu ve ondan, [tutaklılıkta] çekmiş bulunduğu çileler için kin tutmamasını istedi. Skleros, önce, savaşmak istemedi; ardından, Babylon'lunun baskısı üzerine, [savaşmaya] razı oldu ama bir şartla: gireceği savaş-

¹⁵ Kharsianon, İmparatorluğun Kappadokia bölgesindeki thema'larından (illerinden) biriydi; bunun merkezi olan Karsia/Kharsia/Karissa hisarını Ramsay (Anadolunun Tarihi Coğrafyası, s. 275, 296) şimdi Çorum iline bağlı ilçe merkezi olan Alaca'ya lokalize eder.

lar, yalnızca Rum askerlerinden ibaret orduya karşı yapılmayacaktı. Bunun üzerine zindanlarda araştırma yapıldı ve bunlara kapatılmış olarak bulunan ne kadar Rum varsa zindandan çıkarıldı, onlara silâh verdiler. Yaklaşık 3000 adam toplandı; Skleros bunlarla Perslerin üzerine yürüdü, onlarla çarpıştı ve onları yendi. Ancak ne kendisi ne de ordusu, Hüsrev'in yanına geri dönmeyi akıllıca iş saydı; çünkü onun kendilerini yine zindana kapatmasından korktular, hele şimdi onların nice yiğit [ve kendisi için tehlike oluşturabilecek] kişiler olduğunu öğrendikten sonra. Bu nedenle, oralardan uzaklaştılar; Hüsrev ise onları takip etsinler [ve yakalasınlar] diye çok kalabalık sayıda adam gönderdi; kovalayanlar kovalananlara yetiştiler ama onlardan çok daha fazla sayıda oldukları halde sonuçta içlerinden az sayıda kişi kurtulabilirdi çünkü çoğunu Rumlar o yerde öldürdüler.

[7. Başkaldıran Bardas Phòkas'ın savaş alanında beklenmedik ölümü. İmparator Basileios, Mâbeynci Basileios'u görevden uzaklaştırarak mutlak egemen oluyor. Skleros'un yeniden baş kaldırmış iken İmparatorla uzlaşması. Gürcü Kralı David'in vasiyetnameyle ülkesini Rum İmparatorluğuna bırakması]

Böylece Skleros, adamlarıyla birlikte, Rum egemenliği ülkesine geri döndü. Phòkas'ın tahtı elde etmek istediğini ve baş kaldırmış bulunduğunu öğrenince, ona yanaştı ve hem savaşta hem hükümdarlıkta ortak olmayı talep etti. Phòkas, eylem birliği etmeyi kabul etti ve amaçlarına ulaşmayı başardıkları takdirde kendisinin [egemenlik alanı olarak] Kentlerin Sultanı'nı, [hâlen Rum bağımlısı] ulusların ve ülkelerin çoğu ile, almasına; Skleros'un ise Antakya'yı, Çukur Suriye'yi, Fenike'yi [Lübnan'ı], Filistin'i ve Mesopotamia'yı almasına râzı oldu; anlaşma, and içmekle güçlendirildi. Skleros, Phòkas'a güven göstererek onun yanına gitti; ancak bu kişi onu tuzağa düşürüp üzerindeki [ortak İmparator oldum diye takındığı] İmparator simgelerini çıkarttı, onu zindana

kapattı ve başına nöbetçiler koydu. Böylece, Skleros'un ordusunu da sahiplenerek, ayaklanmasını daha da büyük güçlerle sürdürdü. Ancak Skleros, Phòkas tarafından zindana konma öncesinde, başarısızlığa uğrayıp bir çıkmaza düşme olasılığına karşı önlem almıştı, oğlu Romanos'un gizlice kaçıp İmparatorun yanına katılmasını sağlama bağlamış idi. Gerçekten, İmparator onu sevinçle kabul etti ve hemen Magistros [yargılama yetkisine de sahip komutan] atadı.

Bu sırada Phòkas, Patrikios [Romalılarda, Patrici] rütbeli Delphinas'ı ordunun bir bölümünün başına geçirdi ve onu Kentlerin Sultanı'nın karşısında bulunan Khrysoupolis/Üsküdar'a gönderdi; kendisi, geriye kalan birliklerle [Çanakkale Boğazı Anadolu yakasında Nara Burnu ucundaki, kalıntısı günümüze ulaşmamış tarihsel kent] Abydos'a vardı. Bu arada İmparator, yanındaki Rus askerlerle (çünkü kendisinin Rus Prensi Bladimeros/Vladimir'le, onun kızkardeşi Anna yanından [evlilik sebebine] hısımlığı dolayısıyla Ruslardan yardım almıştı) Üsküdar'da ordugâh kurmuş olan Delphinas'ın üzerine baskın biçiminde saldırı yaptı. Gerçekten, düşmana kolayca boyun eğdirdi, Delphinas'ın kendisini yakaladı ve kazığa vurdurdu. Ardından, yanında kardeşi [sözde ortak İmparator] Kōnstantinos olduğu halde Abydos'a [yâni Bardas Phòkas üzerine] yöneldi. Burada iki ordu, karşılıklı durdular; Phòkas, kendi ordusunun başında idi; İmparator Basileios ise, karşıt safların önünde, kendi askerlerini yüreklendirici sözler söyleyerek, at üstünde dolaşıyordu. Phòkas onu görür görmez atını mahmuzladı ve dörtlüyle tüm hızıyla koşturmaya başladı; çünkü, onu öldürürse savaşı kazanmış olacağına hükmetmişti. Kendi askerlerinden pek de o kadar uzağa gitmemiş idi ki, kimilerinin anlatımına göre, atından yere düştü; oysa, kimilerine göre, bir teppeye doğru yöneldi ve orada atından inme sonrasında yere uzandı ve öldü¹⁶. Bazıları iddia ediyor ki, adamı birileri ölümcül ağır-

16 Aşırı ruhsal gerginlik dolayısıyla kalp krizi geçirmiş, bunun ağrı ve sıkıntısı nedeniyle en kısa zamanda yere uzanmak istemiş, ama uzanma sonrasında aynı krizin etkisiyle can vermiş olabilir.

lıkta yaralamıştı; hatta, İmparator Kōnstantinos onu öldürenin kendisi olduğunu söyleyerek böbürleniyordu, ancak böyle bir hal gerçekleşmiş olamaz, çünkü ölüde en küçük bir yara bile yoktu. Bazıları ise onun zehirlenmiş olduğu iddiasındadır; bu, gerçeğe uygunluk olasılığı daha yüksek bir açıklama görünüyor. [Zōnarras'ın kanısınca] Zehri [İmparator? Mâbeynci?] Basileios hazırladı, bunu Phōkas'a veren ise Phōkas'ın İmparator'dan rüşvet alan içki sunucusu olmuştu. Bardas'ın ölümünden sonra, ordusu dağıldı; adamlarından kimi yakalandı ve idam edildi, kimi ise tutuk edilip İmparatorun uygun gördüğü biçimde cezalandırıldılar.

İmparatora gelince, artık değişmişti; böbürlenici [herkese tepeden bakar] ve içten pazarlıklı olmuştu, herkesten kuşkulanıyordu ve bir öfkelenince öfkesi yatışmak bilmiyordu. Sâdece başkalarına karşı tepeden bakar tutum takınıyor değildi, ama Mâbeynci'yi dahi çekemiyordu; bu nedenle bütün erki tek başına üstlenmekte hiç gecikmedi. Böylece onu [baş yönetici konumundaki Mâbeynci Basileios'u] kamusal görevlerinden uzaklaştırıp ona kendi evine kapanmış kalmak buyruğunu verdi. Daha sonra onu sürgüne gönderdi; bir yandan da onun yapmış bulunduğu işlemlerin her birini özenle denetimden geçirdi ve bunların çoğunu iptal etti. Keza, Mâbeynci'nin kurmuş bulunduğu manastıra ait malvarlığının çoğunu manastırdan aldı ve sâdece çiftliklere, arsalara ve evlere el koymakla kalmadı, vakfedilmiş malları, süslü döşeme taşlarını, görkemli sütunları dahi kamulaştırdı; bu hâl üzerine Mâbeynci derinden kahroldu, tüm bedensel güçlerini yitirdi ve canlı bir cenaze görüntüsü vermeye başladı, âkibeti de az zaman sonra acınacak biçimde yaşamını tamamlamak oldu. İşte asıl o zaman Basileios gerçek anlamda İmparator oldu; artık devlet yönetiminin nelere özen göstermek gerektirdiğini öğrenmişti; hükümdarlara sağlanan rahatlıkları küçümsüyordu, gösterişli bezekler takınmaktan kaçınıyordu, her çeşit sefahatten uzak duruyordu; oysa ki daha önce sürdürdüğü yaşamda böylesine bir tek an bile yoktu, hep gönül maceralarına, ziyafetlere, rahat yaşamaya ve İmparatorlara özgü debdebeye rağbet ederdi. Erki kendi elin-

de tutunca, kardeşine sâdece [kuru kuru] İmparator ünvanı ve hükümdarlara özgü simgeler kaldı; ona hizmet etsin diye birkaç saraylı hizmetkâr ayrıldı, ancak bunlar da parmakla sayılacak sayıdaydı. Kōnstantinos bu durumu kabullendi ve ağabeyiyle zıdlaşmadı, çünkü -sanırım ki- kaygısız yapıdaydı ve sefahatten, rahat yaşamaktan, ava çıkmaktan ve dostlarının yanında bulunmasından zevk alıyordu. İşte iki kardeşin durumları böyleydi.

Phòkas ölünce, arada hapishaneden kurtulmuş olan Sklëros, kendisini yeniden eski girişimine [İmparator tahtına geçmeye] adadı ve hiç zaman yitirmeden yine baş kaldırdı. O zaman İmparator ona mektup gönderdi ve bu mektupta, artık budalaca işleri bırakmasını ve sürekli olarak yürek parçalayıcı iç savaşın, ülkenin kana bulanmasının ve özellikle hristiyan kanı dökülmesinin sebebi olmayı istememesini öğütledi. Bunun üzerine Sklëros, artık yaşlılık nedeniyle bitip tükenmiş olduğundan ve gelecek konusunda umut beslemediğinden, anlaşılmaya yanaşıp İmparatora teslim oldu. İmparator, hükümdar çadırı içinde [tahtında] oturuyordu ve Sklëros onun huzuruna çıkmak için yürüyerek gelmişti; kısmen yaşlılığı sebebine kısmen de cüssesi sebebine -gerçekten, iri cüsseli idi- [yürümekte büyük zorluk çektiği için] her iki yandan [koltuğu altına girilerek] ona destek olunuyordu. O zaman, söylendiğine göre, İmparator Basileios şu ünlü olmuş sözünü dedi: “Kendisinden korktuğum kişiyi bana kaldırılmış [destekle yürür] durumda getiriyorlar!”. Kimi de diyor ki, Sklëros, sürgünde bulunmasının süregittiği zamanda, görme yeteneğini yitirmişti ve bu nedenle elinden tutularak yönlendiriliyordu. Çadırın yakınına vardığında, İmparator, onun ayaklarındaki [İmparatorlara özgü, İmparator oldum iddiacılarının da hemen giydiği hükümdar simgelerinden] erguvan renkli sandalları hâlâ giymekte olduğunu farkettiler (çünkü Sklëros diğer hükümdarlık simgelerini üzerinden çıkarmıştı; ama, ya [gözünü görmediği için] yanılarak rengini farketmediğinden, ya da akıl etmediğinden, sandalları çıkarmamıştı); bunun üzerine, bir kimsenin kendi karşısına sâde yurtdaşlara özgü giysilerden başka çeşit giyim ile çıkmasına hoşgör

gösteremeyeceğini söyleyerek, gözlerini [başını] hemen öteki yana çevirdi. Böylece Sklerös, önce, göz çeken sandalları çadırın önünde ayağından çıkardı ve ardından içeriye girdi; o zaman İmparator yerinden kalktı, onu karşıladı ve iki adam aynı sofrada yemek yiyerek, aynı kadehten içki içerek¹⁷ sohbet ettiler. İşte bu biçimde, Sklerös'un baş kaldırması bastırıldı. Bu kişi Kouropalates ünvanını aldı, adamları da daha önce Sklerös'un komutası altında kendilerinin neyi varsa, -gerek ünvanlar, gerek makamlar hatta gerekse mülkler bakımından- aynı şeylere sahip olmayı sürdürdüler.

İmparator, ayaklanmacıların gailinden kurtulur kurtulmaz, Trakya'ya doğru yola çıktı ve Selânîk'e, kentin koruyucusu din şehidi ermişi onurlandırmak [ona adanmış kilisede onun ruhuna dua etmek] için, vardı. Oraya [Bulgar Çarı] Samouél'in akınlarını engellesin diye başında bir komutanla güçlü bir birlik yerleştirdikten sonra, Byzantion'a döndü ve İberia/Gürcistan'a doğru yola çıktı; bu ülkede egemenliği, o sırada ölmüş bulunan Kouropalates ünvanlı David, vasiyetnamesinde, kendisine bırakmış bulunuyordu. Böylece oraya vardı ve kendisine vasiyetle bırakılmış egemenliği sahiplendikten sonra, David'in İberia/Gürcistan ülkesi iç bölümünü yöneten kardeşi Geörgios'un, kendi egemenlik alanı ile yetinerek sakin durmasını sağladı ve bu kişinin oğlunu rehîne olarak kendi yanına alıp Fenike'ye kadar ilerledi. Orada, Tripolis/Trablus, Tyros/Sur ve Berytos/Beyrut Beylerinin hızını kesti; bunlar açıktan açığa Daphné/I-larbiye yanındaki Antiokheia/Antakya'ya akınlar yapıyorlar ve onun yakın yöresini talan ediyorlardı. Bu kişileri Rumlarla bağımlılık ilişkileri sürdürmek zorunda bıraktı ve yanında bu kentlerden rehîneler de götürerek, geriye döndü. İşte o sırada gidişat böyle oldu.

17 İmparator, konuğuyla aynı kadehten içki içmekle, ona, zehirli şarap içirmedişinin güvencesini vermiş oluyor.

[8. Rumların, Bulgar Çarı Samouel ile savaşımlı sürüyor.
İmparator II. Basileios'un karakteri]

Patrik Nikolaos Khrysoberges, 12 yıl 8 ay başpapazlık görevinden sonra yaşama veda etti; o zaman Magistros [rütbeli], bilgin kişi olan Sisinnios Patrikliğe atandı. Üç yıl sonra da ölünce, Manouel manastırının başkeşşi olan, ama Patrik Phòtios'un ailesiyle de hısımlığı bulunan Sergios, Patrikliğe atandı.

Bulgarların önderi Samouel sâdece Trakya'yı ve Makedonya'yı değil bir de Yunanistanı ve Peloponnesos'un kendisini talan etmekten geri durmadığı için, İmparator batı birliklerinin komutanı Magistros [rütbeli] Nikêphoros Ouranos'u [onun üzerine] gönderdi; bu kişi, Samouel'in ordugâhının karşısında bulunan, Sperkherios ırmağı kıyısında ordugâh kurdu. O sırada rastlantı sonucu pek çok yağış düşerek bu yüzden ırmak [delice aktığı ve] üzerinden tekneyle geçiş yapılamaz hâle geldiği için, Samouel [karşı kıyıdaki] Rumlardan saldırı beklemiyordu. Ne var ki, Ouranos, gece vakti araştırma yapıp bir noktadan ırmağın geçilebileceğini görünce, onu ordusuyla rahatça aştı ve Samouel'in adamlarını hazırlıksız bularak onlara saldırdı. Barbarlar baskına uğratılmış olmaktan dolayı paniğe kapılarak en küçük direniş göstermeksizin boyun eğdiler [teslim oldular]; Samouel ile oğlu Ròmanos ise yaralandılar ve cesetlerin arasına saklanarak [sonra] bu sayede kaçmayı becermiş olmasalardı tutsak edileceklerdi.

Ardından, İmparatorun kendi de Bulgarlara karşı sefer etti ve Sardikê/Sofya yöresinin bazı kalelerini zaptederek, Mosynoupolis'e geri döndü. Komutanları, keza, Küçük ve Büyük Presthlaba ile Pliskoba'yı da zaptetmişlerdi. Dobromeros, Rumlara katılıp Berroia'yı onlara teslim etti. Daha sonra Serbia [Sırbistan değil, Berroia gibi bugünkü Kuzey Yunanistanda bulunan bir kent], kuşatma ile zaptedildi ve bu kentlerin savunulmasını [Rumlarca zaptedildikten sonra, İmparatorun görevlendirmesiyle] üstlenmiş olan ve beden yapısı pek ufak tefek olduğu için Nikolitzes [Nikolaos'cuk] diye de adlandırılan Nikolaos, almış bulunduğu Pat-

rikios [Patrici] unvanına rağmen, yeniden Samouel'in yanına sığındı. Bunun sonucunda İmparator Bidine/Vidin üzerine sefer etti ve kenti zaptetti. İmparatorun o kenti kuşatmakta olduğu süre içinde Samouel Adrianoupolis/Edirne'ye baskın saldırısı yaptı, kentin kırsal alanında kutlama töreni düzenledi ve ganimetlerini, [el koyduğu] tüccar mallarını ve çok sayıda tutsağı alarak geriye döndü. İmparator Vidin'i zaptetti ve dönüşünde Samouel'i eskiden Bardares/Vardar denen Axios ırmağının yakınında ordugâh kurmuş buldu. Irmak kabarmış olduğundan Barbarlar kaygı duymaksızın orada ordugâh kurmuşlardı, çünkü [yine] Rum birliklerinin asla ırmağı geçemeyeceğine inanıyorlardı. Buna rağmen bir geçit yeri bulundu ve buradan gerek İmparator gerek ordusu ırmağı aştı, sonuçta pek çok Bulgar helâk edildi; Samouel kaçtı, çadırı ve bütün ordugâhı ise talan edildi. İmparator Skopia/Üsküp kentini işgal etti; bu kenti, Bulgarların Beyi Petros'un oğlu olan Rômanos, kentin savunulması Samouel tarafından kendisine bırakılmış iken, ona teslim etmişti.

Ardından, Basileios İstanbul'a dönüp, yoksulların ödeyemediği vergileri zenginlerin [kendilerine düşen bir yeni vergi olarak] ödemelerini buyurdu ve bu düzenlemeye [yeni vergiye] allélenkyo [dayanışma sorumluluğu, müteselsil mes'uliyet] dendi. Pek çok kişi kendisine bu konuda [zenginlere yüklenen yeni vergiyi kaldırı] ricada bulunduyorsa da -ki bunların içinde Patrik Sergios da vardı ve bunlar söz konusu verginin haksız ve mantıksız olduğunu, buna hele şükür denecek yolda artık son verilmesi gerektiğini söylüyorlardı- İmparator kararından dönmedi. Gerçekten, zamanın geçmesiyle ve kazandığı zaferlerle kibirli kişi olmuştu, başkalarına karşı tepeden bakar tutumla davranıyordu, uyrukla- rının onu sevmesini değil ondan korkmasını bekliyordu; dahası, askerleri ve yurtdaşları, baskın geleneğe uymaksızın yönetmek istiyordu; baskın gelenekte, yasa koyucular güçlü yasaları yürürlüğe koyarlar [ve yasaya uyulmasını isterler], oysa o kendi hükümlerine ve iradesine göre [o anda ne istemiş, ağzından hangi buyruk çıkmış ise ona göre] yönetim yürütmek istegindeydi. Bu ne-

denle, eğitimli kişilerle düşüp kalkmıyordu, tersine eğitimli olmayı gereksiz ve yararsız sayıyordu. Dolayısıyla çevresine öyle kişiler topluyordu ki bunlar soylu kökenden gelmiş olmadıkları gibi okumuş yazmış kişiler de değildi; o çeşit [eğitimsiz] kimselere İmparatorluk yazışmalarının yürütülmesini bırakıyor ve onları kendisinin düşüncelerinin mahremi [sırdaşı] hâline getiriyordu; böylece, yazılacak metinleri kendisi şöyle ya da böyle [gerekli bilgi birikimi olan kimselere danışmak zahmetine bile katlanmadan] aklına estiği gibi söyleyip yazdırırdı. Hatta, devlet hazinesinin bulunduğu, para ile doldurduğu mekânın kapılarını mühürlerdi. Söylenene bakılırsa oraya 20 000 talanton ağırlığında altın depolanmış imiş. Bu mekân dolduğu zaman toprakta çukur kazıp [kazdın] karmaşık lâbirentler yaptırarak oralara gömdüğü diğer paralara gelince, kimse bunların [oralardaki altın sikkelerin] sayısını tahmin edemez. Sandıklar, değerli taşlarla dolup taşıyordu; bu değerli taşlar, yalnız diğerlerinden ibaret kalmayıp inci denen beyaz mücevherleri de içeriyordu; ama bütün bunlar, kendisinin [İmparatora özgü] erguvan renkli giysisini resmî vesilelerde, [örneğin] her ne zaman yargıçlık edecekse, elçileri huzuruna kabul edecekse veya diğer herhangi bir nedenle kamu önünde görünecekse, süslemek için kullandığı taşlar dışında [onun gözünde] yararsızdı. Öteki altın öte beri ise hazinenin bulunduğu mekânda yığın hâlinde dururdu ve bunlar, onun için [İmparator için], işe yaramaz ağırlıktan öte birşey değillerdi. Savaş zamanında oynak davranış izlerdi; uyruklarına karşı tutumu sürekli olarak değişkenlik gösterirdi; huzur ve barışın egemen olduğu zamanlarda ise öfkelense bile öfkesini zaptederek daha kendine hâkim tutum takınır, bir kabahati olmuş kimselere karşı zaman zaman öfkesini patlak vermeye bırakmadan engellerdi. Özellikle dik kafalı olduğundan kolay kolay görüşünü değiştirmezdi ve aynı nedenle, birtakım kişilere karşı duyduğu öfkeyi âmadelikle [dünden hazır olarak] yumuşatmazdı. Bunlar [bu anlatılanlar], sözü edilen İmparatorun huyunu tasvir etmeğe yeter; şimdi de, anlatımımız onun daha sonraki işleriyle süregitsin ve onları hikâye edelim.

[9. İmparator Basileios'un Bulgarları kırarak onlara karşı kesin ve ezici zafer kazanması. Gürcistan seferi ve oradaki zaferi; ileri yaşta ölmesi].

Mısır'ın hükümdarı, Rumlarla yapılmış andlaşmayı iptal edip, yalnızca Kudüs'deki, Efendimiz'in mezarının bulunduğu kiliseyi yıkmakla kalmadı, oradaki manastırları da yıktı.

İmparator sürekli olarak Bulgaristan'a akınlar yürütüyor, bu ülkeyi yakıp yıkıyor ve talan ediyordu. O arada [Bulgar Çarı] Samouel, Rumların ordusuna karşı çıkamıyarak, ülkeye girebilmeyi sağlayan geçitleri hendekler kazdırarak, dar boğazlarda duvar yaptırarak ve bunlara nöbetçi birlikleri yerleştirerek kapatmaya girişti. İmparator, dar geçitlere saldırarak girişimlerini tekrarladı; her ne kadar bunlardaki -eskisine göre daha cesaretle direnen- nöbetçi birlikleri tarafından püskürtüldüyse de, bu hallere rağmen, girişiminden vazgeçmedi; tersine, berkitilmiş yerlerin hakkından gelmekte direnerek, her bir noktaya, komutasındaki taburla bir komutan gönderdi; bu komutan belki de çevirme hareketi yapabilir ve [asıl ordu için] düşmana yaklaşmayı az çok kolaylaştırabilir diye düşünüyordu. O zaman kendisi, olumsuz koşullar altında birçok tepeler aşarak ve Bulgarların dikkatinden kaçmış olarak, berkitilmiş yerlerin nöbetçi birliklerine arkadan saldırdı; oradaki askerler baskın saldırısından pek dehşete düşerek, surların savunulmasıyla uğraşmayı bıraktılar ve kendilerinin bu felâketten nasıl kurtulabileceğinin derdine düştüler. İşte böyle olunca Rum ordusu fırsat buldu ve surları yıkarak içeriye daldı ve hasımları kovalayarak birçoğunu öldürdü ve tutsak aldı; Samouel ise zor zoruna kaçmayı başarabildi. İmparator, sayıları yaklaşık 15 000'e varan tutsakların tümünü kör ettirdi, [yalnız] her yüz adam başına bir kişiyi, onları gütsün diye, tek gözü kör edilmiş bıraktırdı ve bu halleriyle başbuğlarına doğru ilerlemelerini buyurdu. Beriki [Bulgarların başbuğu, Çar Samouel] onları görür görmez, felâkete dayanamadı ve [beyin kanaması nedeniyle] baygın halde yere yıkıldı ve kısa bir süre için ayılınca da kalp krizi geçirip öldü. O zaman, Bulgarların üzerinde erk, onun oğ-

lu, Rômanos da denen Gabriel'e geçti. Bu kişi hükümdarlıkta bir yılı tamamlayamadı ve amcası Aaron'un oğlu Bladisthlabos/ Vladislav ve Ioannes/İvan (çünkü bu kişinin de iki adı vardı) tarafından öldürüldü. İmparator, anlattığım üzere, yanına yaklaşılmayı zor berkitilmiş yere egemen olunca, içindeki, oraları berkitmiş Bulgarlarla birlikte, diğer kalelere de boyun eğdirdi ve Mosynopolis'e vardı; Samouel'in ölümünü orada öğrendi. O zaman, oradan ayrıldı ve Bulgaristanın içine girdi, bu ülkenin kentlerini ve kalelerini zaptetti. O arada Samouel'in oğlu, yâni Rômanos ve Gabriël [diye iki adı olan], henüz öldürülmemiş iken, İmparatora elçiler gönderip ona bağımlı olacağını açıkladı. Kısa süre sonra, Gabriël'i idam ettirmiş olan İvan ve Vladislav'ın bir hizmetkârı gelerek, Samouel'in oğlunun öldürüldüğü müjdesini ilettili ve bağımlı olmaktan söz eden bir mektubu da İmparatora getirdi; bunun üzerine ileri gelen Bulgarlardan pek çok kişi de ona [İmparatora] katıldı. Ne var ki, İmparator, Vladislav'ın, vaadlerini yerine getirmek niyetinde olmadığını anlamıştı; o zaman, Bulgaristan'ı yeniden istilâ edip ülkenin birçok yöresini talandan geçirdi. Ardından, kuşatma sonrasinda, Akhrida'yı işgal etti; Bulgar hükümdarlarının sarayları da burada bulunuyordu; bütün kalelere ve komutanlarına boyun eğdirince, İstanbul'a geri döndü.

Bulgarlar üzerine bir kez daha sefer edip, yeniden kaleleri yıktı ve pek çok Barbarı öldürdü yahut tutsak aldı. Bulgarların hükümdarı İvan ve [veya] Vladislav [denen kişi], Dyrrakhion/Draç'a saldırdı; kuşatmada bu hisar iki yıl ve beş ay geçtikten sonra teslim oldu. İmparator bunu öğrenir öğrenmez hemen ordusuyla sefere çıktı ve Edirne yakınlarına vardığında, onun yanına Bulgar ileri gelenlerinden bazıları yaklaştılar ve ona [Niş ile Sofya arasında yol üzerinde olan] Pernikos'u, diğer 35 hisar ile birlikte, teslim ettiler; bunun üzerine [İmparatorun] yanına pek çok diğer Barbar da katıldı. O zaman İvan ve [veya] Vladislav'ın eşi, Maria, Bulgaristanın Başpiskoposu David'i mektupla İmparatora gönderdi; kendisinin öne sürdüğü istekler [koşullar] gerçekleşirse Bulgaristan'ı ona terketmek vaadinde bulundu. Az sonra, yanında üç oğlu ve altı kızı

bulunduğu halde, İmparatorun yanına katıldı. Diğer üç oğlu daha vardı; bunlar dağlara sığınmışlardı; ancak bunların da yerleri belirlendi ve İmparatorun huzuruna gelmek zorunda bırakıldılar. Söz konusu olanlar, Prousianos ile iki erkek kardeşiydi; Prousianos [Rum İmparatorundan] Magistros unvanını aldı, diğerleri ise Patrikios [Patrici] atandılar. Böylece İmparator, Bulgaristan'ın tümüne boyun eğdirmiş olarak, kalelerden kimini yıkıp kimini berkitme sonrasında, gereken yerde kalabalık sayıda nöbetçi birlikleri bırakıp orada Tanrının Anası'na şükranlarını sunmak için Atina'ya yöneldi. Böylece, [oradaki] kiliseye çok sayıda ve değerli adak armağanları sunup, Kentlerin Sultanı'na döndü ve zafer töreni düzenledi; bu törende (halkın toupfa/yumak diye adlandırdığı ama kanımca adının doğru söylenişi, onu takanlara kibir verdiği için, [belâ anlamında] tiphos/tifo olan) dik bir baş çelengi biçimindeki tacı giymişti. Böylece Ayia Sophia'ya kadar geldi, orada hem Efendimiz'e şükranlarını sundu hem de Patrik ona birçok dilekler yöneltti, ondan allələngyo [dayanışmalı sorumluluk] vergisinin¹⁸ kaldırılmasını rica etti. Ama o, Bulgarları yenmesi hâlinde bunu yapacağına söz vermiş bulunduğu halde, râzı olmadı. Sözü edilen Patrik, Sergios, 20 yıl boyunca kiliseyi yönettikten sonra, yaşamdan ayrıldı, bunun üzerine saraylar kilisesinin birinci papazı olan Eustathios, İstanbul Patriği görevine atandı.

Bulgaristan egemenlik altına alınınca, bunun sonucu olarak Iırvatlar, keza Sirmion da, baş eğdi. Ardından İmparator Abhazyia [Kuzey Gürcistan] üzerine sefer etti, çünkü onun hükümdarı andlaşmayı çiğnemişti. Kendisi ancak o yere varmış idi ki, cephe gerisinde, her ikisi de Patrikios rütbeli olan, Xiphias ile Bardas Phòkas'ın oğlu Nikephoros, baş kaldırdılar, ama onların ayaklanmaları çabucak bastırıldı; zira Phòkas, Xiphias'ın kurbanı oldu [onun tarafından öldürüldü], Xiphias'ın kendi ise tutsak edildi ve zincire vurulmuş olarak Kentlerin Sultanı'na getirildi. Böylece İmparator ayaklanmaların bu derdinden kurtulur kurtulmaz, Ab-

¹⁸ Bkz. yukarıda s. 40.

hazlarla çatışmaya girdi; bunu izleyen meydan savaşında her iki yandan pek çok kişi öldürüldü ve sonuç ortada idi; arkasından, yeni bir çatışmadan Rumlar zafer kazanmış olarak çıktı. Abhazların hükümdarı Geörgios, İberia/Gürcistan'ın iç taraflarına sığındı. Kısa süre sonra, hükümdara dilediği kadar arazi bırakarak ve oğlu Pangratos/Bagrat'ı da ona rehine diye teslim ederek, barış yapılmasını istedi; bundan sonra İmparator geriye döndü.

[İmparator] Sicilya üzerine de sefer etmeyi tasarlıyordu, ancak isteği gerçekleşmedi çünkü artık yaşamının sonuna yaklaşmış bulunuyordu ve hastalığından dolayı bakım görmekteydi. Onun ölümünden az önce Patrik Eustathios da ortodokslara ...yıl¹⁹ dinsel önderlik ettikten sonra, yaşamdan ayrıldı. İmparatorun hastalıktan dolayı bakım görmesi sırasında, Stoudios Manastırının²⁰ başkeşişi Alexios, ona Timios Prodromos'un [Kutsal Öncünün; İsa'nın mesih olarak geleceğini önceden haber veren Vaftizci Yahya'nın] mübarek kafasını getirerek, onu ziyaret etmiş idi. O zaman hükümdar hemen onu patrik atadı, aynı günün öğleden sonrasında da, 72 yıl yaşamış ve 50 yıl egemenlik sürmüş olarak, son nefesini verdi; geriye kalan yıllarda [yâni, 22 yaşına kadar], önce babasıyla, sonra Phòkas ile ve ardından Tzimiskes ile ortak imparator idi.

[10. Bulgarkıran II. Basileios'un kardeşi Kónstantinos'un tek başına İmparator olduğu dönem, 1025-1028]

Böylece Basileios, ileri yaşta öldü ve hemen erki onun kardeşi aldı; onun biraz küçüğü olan Kónstantinos'u kastediyorum. Bu kişi, doğası gereği ağırkanlı ve âtıl olduktan başka, belki de işsiz

19 Özgün metinde burada boşluk bırakılmıştır; Zónaras sürenin kaç yıl olduğunu bilememiş ve “Sonra belirleyip yazarım” diye burada boşluk bırakmış olacak. Bu tür boşluklar, örneğin, Anna Komnèna'da da vardır.

20 Osmanlı döneminde, İmrahor İlyas Bey Câmii. Bkz. ilerde dn. 26.

güçsüz yaşama alıştığından dolayı (çünkü ağabeyi hiçbir işine onu ortak etmemişti), bir de üstüne, erki üstlendiği zaman buna benzer davranış gösterip kamusal işlerin görülmesini başkalarına bıraktı; hem de, yeteneklerinin kanıtını göstermemiş olan insanlara; bunlar sâdece soylu kökenden gelmiş olmamakla kalmıyorlardı, ayrıca ne de kendi kendini yetiştirebilmiş idiler; doğru dü-rüst konuşmasını bilmeyen yabancı soydan adamlardı ve hepten eğitimsiz idiler. O ise, kendini sefahat yaşamına verdi; gerçekten yeme içme konusunda ve şehvet konusunda büyük zaafı vardı, zarla kumar oynamaya ve seyirlik gösterileri izlemeye bayılıyordu; ava gitmek de onu bir o kadar ilgilendiriyordu. İri yarı bir beden yapısı vardı ve güçlüydü; ne var ki karakteri gereğince korkaktı, Barbarlar saldırdıklarında, savaş vermekten ise, daha çok, armağanlarla ve ünvanlar bahşetmekle onları yatıştırmaya çabaları. Hele kendi uyruklarını en küçük bir kuşku hâlinde bile cezalandırırdı; beri yandan, iftiralara karşı kulaklarını dikmeye [onları dinleyip itibar etmeye] amade idi. Çabuk kızardı, ancak kızgınlığı ağabeyininki gibi uzun sürmezdi; tersine kolayca tutumu değişirdi ve bir kimseye kötü muamele ettiği zaman üzüntü duyardı. Kızdıklarının çoğunu, gözlerini çıkartarak, kör ettirirdi; bütün diğer cezalandırma biçimlerinden çok daha fazla, kör ettirmeye başvururdu, çünkü bunu hem diğerlerinden daha hafif hem de kurbanı güçsüz kılan bir ceza sayardı.

Genç yaşında iken, o dönemde en ileri gelen eşraftan Alypios'un kızı olan Elenê ile evlenmişti; ondan üç kızları oldu. Eşini yitirdiğinde, kızları sarayda büyüdüler; üçünden en büyük olan, Eudokia, salgın bir hastalık [veba] yüzünden güzelliğinden oldu ve kendini Tanrıya adadı [keşiş râhibe olup manastıra kapandı]. Diğer ikisi hükümdar babalarının yanında kaldılar; ancak o, bir babanın yapması gerektiği üzere, onlar için birşeyler yapmanın [uygun koca ayarlamaların] tedbirini hiç almadı. Elini cebine kolayca daldırırdı [nekes değildi] ama cömertliğini yerinde kullanmazdı; bunun sonucunda da davranışı aşırı ve çelişkili olurdu: Çevresinde bulunanlara, yâni kendi malı edindiği ve hadım edilmeleri

sonrasında oda uşağı ve hizmetkâr olarak kullandığı Barbar soyundan kölelerine onur ünvanları ve rütbeler bahşedip onlara araba yüküyle para verirdi; diğer kişilere karşı ise eli sıkı idi. İşte bu İmparatorun huyu böyle idi.

Şimdi dış olaylara gelelim. Yukarıda kendilerinden İskitler diye söz edilen Peçenekler, Tuna'yı aşip Bulgaristan ilinde önemli felâketlere neden oldular. Sirmion yöneticisi, ayrıca Bulgaristan Doukas'ı [komutan-vâli'si] ünvanına da sahip olan Kōnstantinos Diogenes²¹ onlara karşı harekete geçti ve onları kaçırtarak, hepsini Tuna ötesine geri çekilmek ve sâkin durmak zorunda bıraktı. Bu arada İmparator Basileios ölmüştü ve son iki yılın vergilerinin tahsil edilmesi ertelenmişti (gerçekten, bu hükümdar, uyruklarına karşı duyduğu merhamet nedeniyle, tahsilâtı erteletmişti); Kōnstantinos ise hem eski vergileri hem de hükümdarlığının ilk üç yılında vâdesi gelecek vergileri acımasızca tahsil ettirdi. Hatta büyük bir buğday kıtlığının hüküm sürdüğü dönemde, kendi hükümdarlığının tüm süresi boyunca bile; bunun sonucunda yoksullar ezildiler. Kyklad'lar denen adalara karşı Arap donanması harekete geçti, ancak deniz savaşında Samos/Sisam komutanı tarafından yenilgiye uğratıldılar ve bu kişi 12 gemiyi içindeki gemicilerle birlikte ele geçirip geriye kalanları kovaladı.

İmparator şimdiden ileri yaşlılık zamanına gelmişti ve bunun yanı sıra bir de hastalık onu buldu [bir hastalığa tutuldu] ve kendisinin yerine kim geçecek konusunu düşünmeye başladı. O zaman, Patrikios [rütbeli] Kōnstantinos Dalassenos'u kızlarından biriyle evlendirmeyi ve onu kendi halefi yapmayı kurdu; böylece, onu, yaşamakta olduğu Armeniakōn ilinden [oradaki Dalassa kentinden; belki Dalanda/Darende] getirtmek üzere birini yolladı. Ne var ki, bu haberci oraya varmadan, Kōnstantinos fikrini değiştirdi, kendisine halef olmak üzere soylu aileden gelme ve eparkhos [vâli-emniyet müdürü] görevinde bulunan, eşraftan birini seçti; bu kişiyi, kızlarından biriyle evlendirmek istiyordu. An-

21 Gelecekteki İmparator Rōmanos Diogenes'in babası.

cak, evlendirme girişimi, bir engelle karşılaştı, çünkü bu seçkin adam, Ròmanos Argyros, evli idi. O zaman İmparator ne çâre akıl etti? Ròmanos'a karşı kendini kaybetmişçesine öfkelenme ve kinlenme duygularına kapılmış gibi yaptı ve onu cezalandırılacağı yere götürmek üzere adamlar gönderdi; bu kişiler, onun [Ròmanos'un] karısının saçlarını [keşiş rahibelere özgü biçimde] kesmek ve kadını manastır yaşamına geçme zorunda bırakmak talimatı verilmişti. O hanım, kurulan tuzağı anlamadığından, [kocamı öldürecekler bana da yaşamak haram, rahibe olayım diye düşünüp], yaşam biçimini değiştirmeye [rahibe olmaya], candan isteyerek amâdelik gösterdi; böylece, onun saçlarını kestiler ve ona [rahibelere özgü] kara entariyi giydirdiler [zamanın hukukuna göre evlilik bağı çözülmüş oldu]; kocasını ise alıp saraya götürdüler; bu kişi orada Kônstantinos'un ikinci kızıyla evlendi. Bu durum şu yüzden oldu ki, üçüncü kız, söylendiğine bakılırsa, evlendirme girişimini reddetti, çünkü damadın karısı ondan kendi isteğiyle olmaksızın [çevrilen bir dolapla] ayrılmış idi. Böylece Ròmanos, Zoë ile evlendi; İmparator Kônstantinos ise, onların evlenmesinden üç gün sonra, 70'inden daha ileri yaşta, üç yıldan bir ay eksik süreyle tek başına hükümdarlık etmiş olarak, yaşama veda etti.

[11. İmparator III. Ròmanos Argyros/Argyropòlos dönemi, 1028-1034. Kuzey Suriye'de Araplarla savaşlar]

Böylece, egemenlik âsasını, Argyropòlos diye de anılan Ròmanos ele aldı ve hemen, allêlengyos/dayanışma vergisi denen verginin kesin olarak kaldırıldığını açıkladı; aynı zamanda, Ayia Sophia kilisesinde görevlendirilmiş ilâhi okuyan kişilerin, İmparatorluk hazinesinden ödenen ücretlerini arttırdı, çünkü bu ücretlerin çok düşük olduğunu biliyordu. Gerçekten, kendisi bir zamanlar, o kilisenin oikonomos/kâhya denen görevlisinin atanması hükümdara ait bir ayrıcalık iken, Ayia Sophia kilisesinin megas oikonomos'u [büyük kâhya'sı] olmuştu. Gerek kamuya karşı gerek kişi-

lere karşı olan borçlarını ödememekten dolayı hapsedilmiş kim varsa hepsini özgür bıraktı, kişilere karşı olan borçları [kamu hazinesinden] ödettirdi ve kamuya olan borçları da sildi; ayrıca, kayınpederinin, İmparator Kōnstantinos'un, ruhunun huzuru için büyük para ihsanlarında bulundu ve birçok tutsağı bedel ödeyerek azat ettirdi. Piskoposlar içinde dayanışma vergisi sebebine yoksulluğa düşmüş olanları rahatlattı; rahmetli İmparator tarafından bedensel cezaya çarptırılarak sakat edilmekle, mallarına el konulmasıyla ya da diğer bir biçimde cezalandırılmış olanlara teselli verdi. Bulgar soyundan Patrikios rütbeli Prousi-anos'dan, İmparatoriçe Zōē'nin kızkardeşi Theodōra ile birlik olup gizlice komplo düzenliyor ve hükümdarlığa göz dikmiş bulunuyor diye kuşkulandığından, onu tutuklattı, başına nöbetçiler diktirdi ve kör ettirdi. Theodōra, Petrion'a [Haliç güney kıyısındaki Petrion manastırına] kapatıldı; İmparatorun kendi kızkardeşinin kocası olan Kōnstantinos Diogenēs ise, ayaklanma tasarlıyor diye suçlandı, tutuklandı ve bir burçta hapsedildi.

Abhazya'nın hükümdarı Geōrgios ölünce, onun eşi, barış yapılmasını ve kendi oğlu için bir gelin verilmesini istedi. İmparator barış andlaşmasını yeniledi ve Abhazya'ya, Basileios'un kızı Ele-nē'yi gönderdi; damat Pangratios/Bagrat'ı ise Kouropalates rütbesiyle onurlandırdı. İmparator, Berroia da denen Halep üzerine sefer etmeyi istiyordu ve bunun için hazırlanıyordu. Gerçekten, İmparator Nikēphoros [Phōkas] ile İmparator İōannēs [Tzimiskēs] Fenike'nin ve Suriye'nin birçok kentini egemenlik altına almış idiyse de, daha sonraki İmparator Basileios, Bulgarlara karşı yürütülen savaşlarla meşgul olduğu için, zaptedilmiş kentleri berkitmek fırsatını bulmamıştı. Diğer yandan, bu kentler, o hayatta iken, kölelik boyunduruğunu açıkça silkeleyip atmaya [Rum İmparatorluğuna baş kaldırmaya] cesaret edememişlerdi. Ama erki, gevşek yönetim yürüten Kōnstantinos üstlenince, Hacer Oğulları [Araplar kasdediliyor], tasarladıklarını gerçekleştirmek için uygun zamanın geldiğini anladılar. Böylece kentlerin koruyucu birliklerine saldırdılar ve bu birliklerin askerlerini öldür-

dükten sonra, kentleri işgal etiler. Bu arada, Halep emîri, sık sık akınlara çıkarak, Antakya'nın kendisini ve oru çevreleyen yöre ile Suriye ülkesini talan etti. İmparator Kōnstantinos zamanında, Antakya'nın doukas'ı [komutan-vâli'si] ona karşı saf tuttu ama utanç verici biçimde yenildi, adamlarından çoğunu yitirdikten sonra kaçmayı pek zorlukla becerebildi. Bunun üzerine Rōmanos onu görevinden aldı ve yerine bir başkasını atadı. Bu ikincisi de kendi sırasını savmak üzere savaşmak için [komutayı kendisine bırakmış İmparator ile birlikte] harekete geçti; gidişi esnasında Halep emirinin zengin armağanlarla gönderdiği elçiler göründü; bunlar [emîr adına, Rumlarla savaşa girildiği için] özür dileyerek ve bağımlılık durumunun yenilenmesini dileyip, ayrıca şimdiye kadar her nasılsa ödenmesi gecikmiş olan vergileri ödemek ve bundan sonra işleyecek olanlar için de yıldan yıla minnettarlıkla ödeme yapmak önerisinde bulundular. Oysa beriki [Rum başkomutan] kendisinin önde gelen komutanlarından birçoğu, böyle birşeyin sakıncası olacağı için, ilerlemenin sürdürülmemesini ve barış önerisinin kabul edilmesini tavsiye ettikleri halde, Hacer Oğulları'na karşı kolayca zafer kazanacağını ve bu sayede büyük ve önemli bir yiğitlik başansı gerçekleştirebileceğini sanarak, kendi atılğanlığını zaptürapta almadı. Böylece Suriye üzerine harekete geçti, oraya varıp ordugâh kurdu. Ama çarpışmaya her zaman hazır savaşçılar ve tehlikeye atılıcı olan Araplar, ordugâh çevresinde ata binmiş ve çıplak olarak dolanıp durdular ve yiyecek ve su sağlamak için [oradan] çıktığını gördükleri kişileri öldürdüler ya da tutsak ettiler; sonuçta Rumların askerleri ve atları susuzluktan bitkinleştiler. Ardından Araplar, akınları sırasında Rumlarla daha yakından temasa gelmiş olarak ve onların besbelli biçimde korkak oldukları kanısıyla, mevzilerinden çıkış yaptılar ve barbarca bağırıp çağırımlarıyla kendilerinin çok kalabalık sayıda oldukları izlenimini verdiler, çünkü birliklerini saflar halinde dizilmiş durumda tutmuyorlardı, tersine dağınık olarak at koşturmakla ordugâha saldırıyorlardı; o zaman bütün orduya deşet saldılar ve onu kaşıa geçmek zorunda bıraktılar; İmparatorun kendisini bile tutsak edeceklerdi, çünkü onun özel koruma

birliği paniğe kapılmıştı ve onu korumasız bırakmıştı; neyse ki birisi onu atına alıp [birlikte] kaçmaya teşvik etti; o anda İmparator korkudan yarı ölü haldeydi. İşte böylece Rumlar her doğrultuda düzensiz olarak at koşturdular ve Barbarlar onların kaçışının nasıl çılgın bir halde yürütüldüğünü görerek, kaçmakta olanlara değil, ordugâha saldırdılar; en ileri gelen adamlardan az sayıda kişiyi tutsak ettiler ve her çeşit değerli eşya ile, zengin işi nesnelerle dolu olan İmparator çadırını yağmaladılar. Orada ne kalmışsa hepsini yanlarına alarak, [ölkelerine] geri döndüler.

[12. Halep emiri ile barış. Kuzey Afrika ve Sicilya Araplarının denizden akınları. Urfa'nın Rumlarca zaptı. Üsküdar yakasında deprem]

Kurtulup Antakya'ya kaşan İmparator, çevresindeki kişilerin tavsiyesine uyarak, İstanbul'a yöneldi, ancak artık eskiden içinde bulunduğu ruhsal durumda [Rumlara saldıranları, onlarla savaşarak, cezalandırmak isteğinde] değildi, tersine daha kötü doğrultuda değişmişti. Yitirilenleri [Suriye yöresinden artık vergi alınmamasını] dengelemek için, kendisi, yöneticilerin ve katı tutumlu maliyecilerin yerine geçip vergi tahsildarı oldu, çocuklardan babalarının eski vergi borçlarını tahsil etti ve uyruklarının zararına, çok uzun zaman geçmesiyle artık sönmüş ve kül altında bulunan ateşleri yeniden yakarak bunu yaptı [zamanaşımını göz önünde tutmadı, geçerli saymadı]. O zaman pek çok insan babadan kalma evlerinden, tarlalarından oldu, eski gönencinden yoksun kaldı, aşırı yoksulluğa düştü. İmparatorun bu yoldan yaptığı tahsilattan hiçbir şey kamu hazinesine girmede; tersine, Tanrı Anası onuruna bir kilise yaptırmak niyetinde olduğundan, parayı tümüyle bu amaç için harcadı, ayrıca hükümdara ait hazineden de harcama yaptı; inşaat sırasında kimi zaman yapı işini yürüttü, kimi zaman yaptırdığını -daha yüksek ve daha mekânlı olarak yeniden yaptırmak için, ya da onun biçimini değiştirmek için veya onu diğer bir çeşit değişiklikle yapmak için-, yıktı. Ha-

zine gelirlerini keşişlere dağıttı; oysa bunlar dünyadan el etek çekmişlik yaşamı değil zevk ve sefa yaşamı sürmekte idiler, kaygısız ve rahatlık içindeydiler; kamu elindeki açık alanlardan nice-sini bütününü bunlara bağışladı, hem de en zengin ve verimli olanlarını. Ama bu konuda daha fazla söz etmeyelim.

Halep hükümdarının oğlu olan Amer/Emîr, barışı yeniden kurmak için pek çok armağanla Kentlerin Sultanı'na geldi; İmparator da buna [barışa] razı oldu. O arada İmparatoriçe Zòe, [Haliç'in güney kıyısındaki] Petrion manastırına çıkageldi; bu yerde, saçları keşiş rahibe usulü kesilmiş olan kızkardeşi Theodòra bulunmaktaydı. İmparator kentte değildi; o sırada Kònstantinos Diogenes, İllyrikon ilinde [Arnavutluk ve yakınları] bulunup eyleme geçmeyi tasarlıyor iken, ayaklanmanın hazırlığını yaptığı gerekçesiyle tutuklandı; ona işkence uygulanmaktayken, işbirlikçilerine ihanet etmek [onların adını vermek] zorunda kalmamak için, kendini uçurumdan atarak intihar etti. Aynı sırada Araplar Mesopotamia'ya, Peçenekler Bulgaristan'a ve Hacer Oğulları [Kuzey Afrika ve Sicilya Arapları] İllyrikon ili kıyılarına akınlar yürüttüler. Rum donanması sâdece son anılanlara saldırıp onların gemilerinden çoğunu yaktı. Deniz savaşında kurtulan gemiler de Sicilya Denizinde fırtınadan helâk oldu [battı]. Ne var ki Afrikadan yaklaşık bin gemi hareket edip birçok adayı ve kıyılardan bazılarını talan etti. Bu donanmanın bir filosu, devriye gezen Rum donanmasının üstüne düştü, sonuçta Hacer Oğullarından pek çoğu öldürüldü ve 500'ü tutsak edildi; bunlar zincire vurulmuş olarak İmparatora getirildiler. Fırat yöresinin ordu komutanı olan Pròtospatharios [Birinci Kılıçlı Bey] Geòrgios Maniakēs, Edessa/Urfa'yı zaptetti; orada Tanrımız ve Kurtarıcımız İsa Mesih'in kendi el yazısıyla yazılmış mektubunu buldu ve bunu İmparatora gönderdi. Kappadokia, Armeniakòn ve Paphlagonia yöreleri kıtlıktan eziyet çekmekte olduğu ve buraları çekirge istilâsına uğradığı için, pek çok insan yurdunu terketmek zorunda kaldı, ancak bunlar İmparator'dan parasal destek almalarının sonrasında geri dönmeye ikna edildiler. Üstelik, depremler oldu, bunların sonu-

cunda Byzantion'un karşısında bulunan birçok hanlar, keza hastahaneler yıkıldı; o hastahaneler eskiden beri saralılar ile cüz-zamlıların kalma yeri idi. İmparator bu yapıları yeniletti ve İstanbul'a su getiren, şurasında burasında çatlaklar oluşmuş borular düzeninin bakımını yaptırdı.

[13. İmparatoriçenin ileri yaşta, sonradan İmparatorluğa geçireceği bir delikanlıyla zinası ve İmparator III. Rômanos'un ölümü]

[İmparator] Artık yaşasının sonuna varmıştı; sonuçta nasıl öldüğünü anlatalım. Hükümdarlığı üstlendiği zaman, her ne kadar tahta çıktığı sırada artık 60 yaşına gelmiş idiyse de, çok yıllar boyunca yaşayacağını ve egemenlik süreceğini hesaplıyordu; hatta doğal [kendi soyundan] ardıllar bırakacağı [bu yaştan sonra çocuk sahibi olacağı] yolunda hüsnükuruntusu vardı ve kendisiyle evlenmiş bulunduğu İmparatoriçenin dahi artık elli yaşını tamamlamış, hâlen pek olgun yaşta ve rahminin gebe kalmayacak durumda [menopoza girmiş] bulunduğu bilincine varamıyordu. Böylece, önceleri [eşini gebe bırakmak için] afrodizyak'larla uğraştı [erkeklik gücünü arttırdığına inanılan yiyecek ve ilaçlar kullandı]; aynı amaç için merhemler kullanarak kendi kendine eziyet etti; eşine ise, sözde gebe kalmayı kolaylaştıracak olan [okunup üflenmiş ?] taş parçacıkları taktı; o hanım da gerek merhemlere gerek büyü çözücülere gerek okuyup üflemelere katlandı. Hükümdar bütün bunların boşuna olduğunu anlayıp umudunu yitirdiğinde, İmparatoriçeye karşı tutumunu değiştirdi ve ona gittikçe daha az yaklaşıp oldu. Aslında kendisi, doğuştan, aşk yapmanın düşkünü değildi, ama zamanın geçmesiyle de onun aşk yapma eğilimi güçsüzleşti; böylece hükümdarlığa getirildiğinden sadece birkaç yıl geçmiş iken, artık İmparatoriçeden uzak durmaya başladı; onda ise bu horlanıma yüzünden hınç duyguları uyanmaya başladı, içinde de erkek isteği filizleniyordu. İmparatorun, daha sıradan yurtdaşı olduğu zamandan beri, ha-

dım bir hizmetkârı vardı; o kişinin erkek kardeşleri vardı ve bunlardan biri, doğanın eşsiz bir güzellikle bezediği bir adam olan Mikhael idi. Rômanos İmparator olduğu zaman, [hadım] hizmetkârı, onu da hizmetine alsın diye, kardeşi Mikhael'i İmparatora tanıttı ve o da bunu oda hizmetçisi yaptı. Bunun üzerine söz konusu adama karşı, her gün onun güzelliğini karşısında görmekle, istek duyarak onun için yanıp tutuşan İmparatoriçe, cinsel bir çekime uğramış, alev alev yanar hâle düştü. Böylece, daha önce-leri hadımdan nefret ediyorken, o zamandan sonra, onu yanına çağırır oldu, onunla sırlarını emanet edercesine konuştu; sonunda, ona kardeşi hakkında sorular sordu. Bu hal birçok kez tekrarlandığından, akıllı kişi olan beriki, onun içindeki isteği sezdi ve kardeşine, eğer İmparatoriçe ona yaklaşırsa, ilk adımı İmparatoriçe attığı takdirde, korkaklığa kapılmayıp ona dokunmasını, onu öpmesini ve kucaklamasını öğütledi. Ama, lâfı uzatmanın ne yararı var ? Onların sevdası varacağı yere vardı ve zamanın geçmesiyle İmparatoriçenin Mikhael için duyduğu ateşli istek neredeyse aleniyet kazandı. Olay yalnız saray halkı arasında değil sokaktaki adamlar arasında da dilden dile gezdi; bundan habersiz kalan tek kişi İmparator idi. Hatta, İmparator, eşiyle birlikte yatakta iken, Mikhael'e içeriye girip İmparatorun ayaklarını ovuşturması buyruğu verilmişti. Ama şimdi gel de, "O anda Mikhael İmparatoriçenin dahi ayaklarına elini değdirmiştir [kaçamak okşama yapmıştır], bunun sonucunda İmparator pezevenk ve bu ikisinin yatak yoldaşı olup çıkmıştır" diye düşünme! İmparator, her ne kadar kızkardeşi Poulkheria ve başkaları bu konuya [İmparatoriçenin Mikhael ile yaşadığı aşka] ilişkin olarak öğütler vermekte, onu [canına kasededilmesine karşı] kendini kollamaya teşvik etmekte idiyse de, şundan başka bir eyleme girişmedi: kuşku-lanılan kişiyi çağırdıktan sonra, ona, İmparatoriçenin oynası olup olmadığını sordu. Beriki bunu inkâr etti ve bunun üzerine İmparator ondan, söylediğinin kanıtını vermesini istedi ve ona kilise-deki mihrapta yemin ettirdi. Yalan yere yemin edici âşık bu yemi-ni ederken, başka kişilerin sözlerini iftiradır diye niteledi. Hatta denir ki, yalan yere yemin etmesi yüzünden Mikhael korkunç bir

hastalığa [epilepsi, sara] yakalanmış; bu hastalık yüzünden insan zaman zaman aklını kaçırmış, gözlerini fal taşı gibi açarmış, titremelere kapılmış ve yere yıkılmış; ardından az sonra sağlıklı durumu, iyileşmişçesine geri gelirmiş. Bu hal birçok kez İmparatorun gözleri önünde de kendini gösterdi ve İmparator, Mikhael'in çektikleri dolayısıyla acıma duyarak, bir de, yayılan söylentileri büsbütün asılsız saydı, çünkü o adamın böyle bir durumu varken ne âşık [kadını sevic] ne de sevilen olamayacağına inanıyordu. Bazıları da var ki İmparatorun bu aşk ilişkisini bildiğini ...²² ve İmparatoriçenin cinsel istekten çılgına döndüğünü iddia ediyorlar; ama [İmparator, eşinin] Mikhael için duyduğu zaafa, bunu bilmiyormuş gibi yaparak, ondan başka oynaşlar edinmesin diye, katlanıyormuş. Bu haller olup biterken İmparator hastalandı. Yüzü şişti, soluk almada sorunları oldu ve görünüşü bir ölününkine benzedi. Üstüne üstlük neredeyse kel olmuştu, çünkü [hemen hemen] bütün saçlarını yitirmişti. Adamın zehirlendiği söylenir; bu haldeyken, kimsenin [elinden tutarak, koluna girerek götürmek türünde] yardımı olmaksızın ve hemen öleceğini bilmeksizin, sarayın içinde bulunan hamama yıkanmak için gitti. Temizlendikten sonra, suya daldı ve söylendiğine göre facia o zaman gerçekleşti. Anlatılıyor ki birileri onun kafasını uzun süre boyunca suyun içine doğru bastırmış; sonuçta, suyun yüzeyine çıktığında neredeyse cansızmış ve taban döşemesine yan üstü uzanmış. Olay velveleye sebep oldu, bunun üzerine İmparatoriçe, sözde bu felâket dolayısıyla kahr içinde, çılgınlık atarak, hemen çıkıp geldi; İmparatorun ölümünü öğrenince derhal çekilip gitti. Beriki [İmparator] kısa süre, konuşmadan, yaşadı; sonrasında, ağzından siyahımsı birşey çıkararak, son soluğunu, beş buçuk yıl hükümdarlık etmiş olarak, verdi; iyi eğitim almış ve Hellen edebiyatında öğrenim görmüştü ve devletin yasalarını iyi bilirdi; ancak, onun, kendini aslında bildiklerinden daha fazlasını biliyormuş gibi gösterdiği de düşünülür.

22 Özgün metinde burada küçük bir boşluk vardır.

[14. İmparatoriçe, oynaşı IV. Mikhael Paphlagòn'u (1034-1041) tahta çıkarıyor. Devletin ülkesi her yandan saldırılara uğruyor]

İşte o, bu çeşit bir sona erişti. Bu arada İmparatoriçe Mikhael'i tahta geçirmeyi birinci öncelikli amacı edindi, hem de babasının zamanından beri hizmetinde bulunan kişiler ona bu işi ertelemesi ve konu üzerinde yeniden düşünmesi öğüdünde bulundukları halde. Ama beriki, işi ertelemeyi kabul etmeyip tasarımını sonuca götürmek için acele davrandı; özellikle şu yüzden ki, [oynaşı] Mikhael'in ağabeyi hadım İoannes onu şu sözlerle özel olarak uyarıyordu: "Bu iş az bir zaman için bile gecikirse derhal mahvolacağız". Böylece hemen oracıkta Mikhael'i yanına aldı ve ona hükümdara mahsus giysiyi giydirip başına çelenk türü tacı takarak, onu İmparator tahtına oturttu ve onun yanbaşında da kendi yerini alarak, orada bulunan herkesi Mikhael'i alkışlamaya [biat gösterisi olarak alkışlayıp o arada "Yaşasın İmparator Mikhael!" diye bağırma] ve önünde [diğer bir biat gösterisi olarak] secde etmeye zorladı. Bazıları kendi yapıtları olan tarih kitaplarında, nikâhın hemen o gece yapıldığını; Patrik Alexios'un saraya geldiğinde bir yanda Rômanos'u ölmüş olarak diğer yanda ise Mikhael'i şimdiden tahta çıkma törenini yürütmekte iken bulduğunu söyler. Olay dış dünyaya da yayıldı ve bütün kent yeni İmparatoru [aynı yolda, biat gösterisi olarak "Yaşasın İmparator Mikhael!" bağırmasıyla] alkışladı; bunu bir yandan ona yaranmak gayretiyle bir yandan da rahmete kavuşmuş olandan artık kurtulmaları dolayısıyla duydukları sevinci açığa vurmak için yaptılar. Bunun üzerine İmparatoriçe en âlâ biçimde davranmış olduğunu ve mutlak erki kendi elinde tutacağını, Mikhael'i ise kendi hizmetinde bulunduracağını sandı. Oysa gerçekte olaylar başka türlü gelişti. Mikhael, bir süre için, İmparatoriçeye sevdalı olması hâlâ süregidiyormuş gibi yaptı; onun hatırını kırmadı ve onun dileklerini gerçekleştirdi; ardından, yapmacığa son vererek, tutumunu değiştirdi. İmparatoriçeden kuşkulandığı ve kendi canı bakımından korkusu olduğu için, onun babası zamanından

kalma hadım hizmetkârlarını saraydan çıkarıp onun eski mâ-beyn'ini [maiyetini, yanında bulunanlar kadrosunu] dağıttı ve onun yerine bir yenisini [kendisinin uygun gördüğü kişilerle] oluşturdu. Dahası, harem'i dağıttı; İmparatoriçeyi nöbetçiler nezareti altına koydu ve önceden nöbetçiler başının didik didik edercesine araştırmasıyla ziyaretçinin nereden geldiğinin, ne yapmak istediğinin soruşturması yapılmadan hiç kimsenin onun yanına ulaşabilmesine izin vermedi; korkuyordu, çünkü kendisi de kuyruğunu pisletmiş idi [suç işlemişti ve İmparatoriçenin onu öldürtüp asıl suçlu diye göstermesinden çekiniyordu]. Hatta denir ki Mikhael bu önlemi, ağabeyi hadım İoannes'in öğüdü üzerine almış idi. Bu son adı geçen kişi hin oğlu hin bir adamdı ve eylemci idi, sinsi karakterli ve davranışları yönünden delibozuk biriydi; hep hareket hâlindeydi, işten yorulmazdı ve tıka basa yiyip içtiği halde (şarabı çok severdi), kamusal işleri hiç ihmal etmezdi. İşte İmparatoriçe konusunda işler böyle yürütüldü ve Mikhael erki üstlendi. Ancak bunun ardından, hastalığı daha kötüledi; kimileri diyor ki yalan yere yemin ettiği için ona cinler musallat olmuştu ve [Tevrat'ta anlatıldığı üzere] geçmişte Saoul'un başına geldiği gibi onu mahvettiler; kimileri ise onu delirmiş, aklını kaçırmış sayıyordu. Bunun üzerine [ağabeyi, orphanotrophos/yetimbesler lâkabıyla ünlü] hadım İoannes devletin yönetimini tümüyle kendisi üstlenip bir yandan da küçüklüğünden beri giydiği keşiş entarisini üzerinde bulundurdu, ama dine saygısından sadece bunu giymekle yetindi. O arada, kendi memleketinde [Malatya yakınında Dalassa'da; belki Dalanda/Darendede] kalmakta olan Patrikios [rütbeli] Kōnstantinos Dalassenos, yeni İmparatora ilişkin ayrıntılı bilgi edinince, Rumların hükümdarlığının böylesine kişilerin eline düşmesinden rahatsızlık duydu. Bu olay [Dalassenos'un rahatsızlığını açıklayan sözleri] İmparatorun çevresinde velvele uyandırdı; Dalassenos yönetimi devirmeğe kalkışmasın diye korktular. Bunun üzerine İoannes, ona, İmparatorun huzuruna çıkmayı kabul ettiği takdirde kendisine hiçbir kötülük gelmeyecek diye güvence vermek üzere birini gönderdi. Beriki de gerçekten gelip huzura çıktı ve İmparator onu onurlandırma

gösterileriyle ve armağanlar sunarak karşılayıp, ona rütbeler verdi ve onu Kentlerin Sultanı'nda kalmak zorunda bıraktı.

İmparatorun kardeşi [kardeşlerinden], Daphne/Harbiye yanındaki Antiokheia/Antakya'ya Doukas [komutan-vâli] atanmış Niketas, Antakya halkınca kente girmekten engelleniyordu. Antakyalılar, kendilerine karşı çok baskıcı biçimde davranan, vergi toplayıcının birini öldürmüşlerdi; bu yaptıkları nedeniyle vâli onları belki de cezalandırır korkusundan, kent kapılarını kol demiriyle arkadan kapamışlardı. Bunun üzerine vâli onlara, bu cinayet sebebine başlarına bir kötülük gelmeyecek diye and içerek söz verdi ve onlar da valinin kente girmesine izin verdiler. Ardından, içtiği andları çiğneyerek, Niketas pek çok kişiyi öldürdü ve en ileri gelen kentlilerden bazılarını zincire vurulmuş olarak İstanbul'a gönderdi; gönderme öncesinde ağabeyi İöannes'e mektup yazıp, Antakyalılar Dalassenos yandaşı duygular besledikleri için kendisinin kente girmesini engellediler demişti. Bu olayların sonucu, Dalassenos'un Plate/Yassıada'ya sürülmesi oldu. Bu arada onun damadı Kōnstantinos Doukas, yapılan haksızlığa karşı çıktığı ve and içerek verilen [size kötülük edilmeyecek içeriğindeki] sözün çiğneneceğini öngörmediği [bunu aklına getirmedeği, çenesini tutmadığı] için, burcun birine kapatılıp hapsedildi. O sırada Hacer Oğulları [Arap korsanlar, Lykia bölgesindeki metropolitlik merkezi] Myra/Demre/Kale'yi işgal ettiler; Peçenekler ise Mysia'yı [Moesia yâni Bulgaristan kasdediliyor olmalı] talandan geçirdiler. Antakya komutan-vâli'si Niketas ölünce, onun yerine [oradaki] erki Kōnstantinos üstlendi; bu kişi dahi İmparatorun kardeşiydi, diğer erkek kardeşi ise Birinci Esvapçıbaşı'lığa atandı. Bu dönemde, Arap donanması Afrika ve Sicilya'dan yelken açarak adalara ve kıyılara zarar verdi. Ama onların üzerine Rum donanması gönderildi ve bu donanma düşman gemilerinden birçoğunu adamlarıyla birlikte batırıp pek çok kişiyi tutsak aldı ve bunlardan kimini İmparatora gönderdi, kimini ise kıyı boyunca kazıklara vurdu. O arada, İmparator Rōmanos'un yeğenini eş olarak almış bulunan Abhazya hükümdarı Pangratios/Bagrat, sözde eşinin amcası olan

İmparator hesabına öç almak istediğinden dolayı, Rumlarla aradaki andlaşmayı feshettirip daha önce teslim ettiği ne kadar kale ve kent varsa hepsini yeniden işgal etti. Diğer yandan Peçenekler sık sık Tuna'yı aşarak Rum egemenliği altındaki araziye tahrip ettiler ve tutsak aldıkları kişilerin tümünü öldürdüler. Araplar Edessa/Urfa'yı kuşattılar. İmparatorun kardeşi Antakya valisi Kōnstantinos yardımcı birlikler göndermiş olmasa idi kent işgal edilecekti; hükümdar [bu hizmet ve başarısı nedeniyle] Kōnstantinos'u terfi ettirip ödöl olarak onu Anadolu Beylerbeyliğine atadı.

[15. Sicilya'daki gelişmeler. Halkın vergi yükü altında ezilmesi. İmparatorun kardeşlerinin halka zulmü]

Bu arada Mısır hükümdarı Amer/Emîr de öldü; bunun üzerine, bir hristiyan olan eşi, [babasının yerine hükümdar olan] oğluyla birlikte, Rumlarla barış yapılmasını istedi. İmparator onunla 30 yıllık barış andlaşması yaptı. Sicilya'ya egemen bulunan Sarakēnos soyundan iki kardeş, kendi aralarında anlaşmazlığa düştüler ve biri, bağlaşıklık kurulmasını isteyerek, Rumların İmparatoruna başvurdu. O zaman onun yardımına, Longibardia/Lombardia komutanı [askerî valisi] atanmış bulunan Patrikios [rütbeli] Geōrgios Maniakēs gönderildi ve Maniakēs'in Sicilya'da karaya çıkmasından önce, adaya egemen bulunan iki kardeş kendi aralarında barış yaptılar ve Maniakēs nihayet oraya vardığı zaman, onu kovmayı ve Afrika'dan [kuzey Afrika'daki müslüman devletlerinden] yardım istemeyi düşündüler. Bunu izleyen savaşta [Maniakēs komutasındaki] Rum ordusu zafer kazandı, pek çok Kartaca'lı [Tunuslu] öldürüldü ve işin başında 13 kent zaptedildi. Sonradan Maniakēs kademeli olarak Sicilya'nın tümünü Rumlara bağımlı etti.

[Beri yandan, Rumların elindeki] Edessa/Urfa az kalsın düşecekti, çünkü Araplar onu hileyle işgal etmeyi denediler. Gerçekten, onlardan 12 emîr, yanlarında 500 deveyle Urfa'ya geldiler; bu develerden herbirine iki sandık yüklenmişti ve her bir sandığın içine bir asker gizlenmişti; bir de, diyorlardı ki, İmparatora arma-

ğanlar sunacaklarmış, oysa amaçları eğer onların sandıkları kent-ten içeri sokmalarına izin verilirse gece vakti sandıkların içinde gizlenen askerleri çıkarmak ve kenti işgal etmek idi. Böylece emîrler kentteki komutanın huzuruna çıktılar; bu kişi de onları istekle kabul etti. Bu sırada emîrlerin [sandıklara gizlenmiş] adamları, develerle birlikte, henüz kentin dışında bulunuyorlardı. Arapçadan anlayan Ermeni dilencinin biri, dışarıda konaklamış bulunanların [deve güdücülerin] yanına yaklaştı ve onlardan sadaka istedi. O sırada, duydu ki, sandıklardan birinin içinden birisi, [seslenerek] nerede bulunduklarını sormaktadır; bunun üzerine kente döndü ve komutanı bilgilendirdi. O da hemen, Arap emîrlerini arkasında, kent içinde eğlencede bırakarak, adamlarıyla birlikte [surların dışına] çıktı, sandıkları kırdı ve onların içinde bulunan bütün askerleri öldürdü. Bunun üzerine kente döndü ve biri dışında bütün emîrleri öldürdü; onun da ellerini kesti, kulaklarını ve burnunu ise [konuşabilsin ve döndüğü yerde] askerlerine felâketi haber versin diye bıraktı.

Kartacalıların [Kuzey Afrikalı Arapların] hükümdan, Sicilya'ya gönderilmiş olanların kaybedildiğini öğrenince, kendisi, daha güçlü bir birlikle adaya karşı sefer etti. Bu arada Maniakès Hacer Oğullarının [Arapların] karşısında ordugâh kurdu ve hükümdarın damadı, donanmanın komutanı olan ve kendisi de donanmanın başında olarak gönderilmiş bulunan Patrikios [rütbeli] Stephanos'a, kıyıları büyük bir dikkatle denetim altında tutsun ve böylece Kartacalılar savaşta yenildikleri takdirde kaçmasınlar diye emir verdi. Ardından çatışma yapıldı, bu çatışmada o kadar çok Hacer Oğlu öldürüldü ki onları saymak neredeyse olanaksızdı; bunların hükümdarı, savaşmayı bırakarak, hızlı bir gemiye bindi, donanmanın dikkatinden kaçabildi ve ülkesine sağ sâlim döndü. Maniakès bunu [Rumlar için] başarısızlık saydı ve sorumluluğu donanma komutanına yükledi. O kişi ise kendisinin İmparator ile hısımlığına dayanarak, kınamalardan dolayı hoşnutsuzluk duyarak tepki gösterdi ve bunun üzerine bir de Maniakès öfkesi sebebine ona vurdu. Beriki ise hemen İmparatorun kardeşi, Orpha-

notrophos/Yetimbesler de denen [baş yönetici durumundaki] hadım İöannēs'e, Maniakēs'in ayaklanmaya giriştiğini yazdı. Bunun üzerine Maniakēs'i tutuklanmış olarak oradan uzaklaştırdılar ve hapse koydular; ordu üzerinde bütün erk Stephanos'a geçti. Ama kısa sürede yöneticinin deneyimsizliği, şevksizliği ve özellikle kazanç [mal mülk edinme] hırsı nedeniyle ada Hacer Oğullarına boyun eğdi [onların egemenliğine düştü]. Rumların elinde kalan tek Sicilya kenti Messênē idi ve bu da onun komutanının, Katakalòn [rütbeli] Kekaumenos'un yeteneği sayesinde olmuştu. Bu son adı geçen, yalnız kenti elinde tutmakla kalmadı, binlerce düşmanı da öldürdü.

Bu arada İmparatorun ağabeyi hadım İöannēs, kilisenin başı [Patrik] olmayı yanıp tutuşarak istediğinden belli bazı başpapazları [seçimi yapacak kutsal synodos/kurul üyelerinden bazı metropolitleri] kendi yanına çekti; bunlar ona Patrik Alexios'u azledecekleri yolunda söz verdiler, çünkü Alexios sözde synodos'da oylama yapılarak atanmamış da hükümdarın fermanıya atanmış. O zaman [bu söyleneni duyunca] Patrik şöyle karşılık verdi: "Eğer söyledikleri üzere benim Patrik olmam gayrimeşru olduysa, benim yanı sıra benim tarafımdan atanmış herkesi de azletmeleri gerekir". Bu açıklama geri kalan başpapazları etkiledi, onların patriği suçlayanlar aleyhine dönmesine yol açtı; böyle olunca da Orphanotrophos/Yetimbesler'in [İöannēs'in] isteği gerçekleşemedi. Sözü geçen kişi vatandaşlara, çok sayıda ve alışılmadık vergiler çıkarmakla eziyet etti; bu vergileri büyük bir kolaylıkla icad etmekteydi. Bunun üzerine bir kez, kendisinin kızkardeşi -gelecekteki İmparator Mikhael Kalaphatēs'in anası olan- Maria, bir adak konusu dolayısıyla gitmiş bulunduğu Ephesos/Selçuk'tan dönüşünde, yeni vergilendirmeler yüzünden yoksulların ne kadar sıkıntı çektiklerini [ona] anlattı ve yurtdaşların bu büyük baskıdan kurtarılmasını istedi; o zaman Yetimbesler, kahkahayla gülererek ona şöyle yanıt verdi: "Kadınca düşünüyorsun, çünkü devletin ne giderleri olduğunu bilmiyorsun". Hatta denir ki, İmparatoriçe Zōē [o günlerde] onun canına kasdetmiş [onu zehirletmiş].

Hekim ona müşhil vermek istediğinde, beriki [Zòe], armağanlar verip vaadlerde bulunarak, tedaviyi yapanı, hastaya ilâç yerine zehir vermesi için ikna etmiş. Ama bu girişim farkedilmiş ve bunun üzerine kişi [Iòannès] tehlikeyi atlatmış. İşte Yetimbeler Iòannès devlet işlerini bu biçimde yürütüyordu. Beri yandan, onun erkek kardeşleri vatandaşlara daha az değil tersine neredeyse daha çok çile çektirmekteydiler; çünkü bunlar aşırı ölçüde adaletsiz ve para hırslı olan adamlardı. Bu sebepler dolayısıyla İmparator onlardan tiksiniyordu. Ama erkek kardeşleri içinde en büyük olanı, hadım Iòannès, diğerlerinin sebep olduğu kötülükleri onun sınırlamasına izin vermiyordu; bunu bazan onlar hesabına, olanları görmezlikten gelerek bazan da onların yaptıklarını gizleyerek ve İmparatorun bunlardan bilgi edinmesini engelleyerek yapıyordu.

[16. İmparator IV. Mikhael, ölümü yaklaşırken, yeğeni V. Mikhael Kalaphatès'i (1034-1041) ortak İmparatorluğa atıyor]

Bu arada İmparatorun hastalığı kötüye gitmişti. Sık sık bilincini yitiriyordu, çok seyrek olarak [saraydan] dışarıya çıkıyordu, hükümdarın katılageldiği tören alaylarına katılmıyordu hatta ne de, sonunda, kendisinin hükümdar tahtında rahatlıkla oturabiliyor ve dinlenecek kişileri huzuruna kabul edebiliyordu; kendisinin tüm çevresinde perdeler kaldırılmış olarak tutuluyordu ve çepeçevre her yanında, onu gözetim altında tutarak, her ne zaman paranoya'sının [kendinden geçme ve şizofrenik hezeyanlarda bulunma nöbeti] bir alâmeti kendisini gösterirse (ve bunu farkedip haber verdikleri pek çok kez oluyordu) hemen onun önüne perdeleri çekmek ve onu gözlerden gizlemek ve orada bulunanlara çekilip gitmelerini emretmek talimatını almış kişiler bulunuyordu. Gerçekten, bu nöbetler ona birdenbire geliyordu ve bir o kadar birdenbire son buluyordu. İşte bu durum nedeniyle Mikhael yavaş yavaş İmparatoriçeden uzaklaştı; bunu ya onun kendisine

etmiş bulunduğu iyiliğe nasıl bir karşılık verdiğinin utancı yüzünden yaptı yahut birbirini izleyen nöbetlerinden dolayı ürke rek onun kendisini böylesine azap çekerken görmesinden utandı yahut da kendisinin bedensel işlevleri güçsüzleşmişti ve artık cinsel temasa geçmesi olanaksızlaşmıştı. Kimileri ise iddia ediyorlar ki kendisinin zina etme ve sonra İmparatoru öldürme günahlarını işlediğini [günah çıkartıcı papazlara] itiraf etmişti ve onlar da, önerdikleri diğer kefaretlar arasında, onun cinsel temasta bulunmasını yasaklamışlardı; bu sırada cömertçe paralar dağıtmış ve kiliseler inşa ettirmişti. Bir de Selâniđe, [kentin koruyucu ermiş] Yengiler Kazanmış Demetrios'a yakanda bulunmak üzere ve o da kendisine [esinlendirme yoluyla] hastalığı için bir tedavi öğütlesin diye, başvuru gidiş yaptı. Başka dertleri arasında ona bir de bedende su birikmesi musallat oldu. O zaman, kardeşi İöannes, onu bu durumda görerek ve belki birdenbire ölür de erk yasal mirasçı sıfatıyla Zöe'ye geçer diye korkarak -böyle bir olay hem kendisinin hem de bütün ailesinin yok edilmesi anlamına gelirdi-, akla yakın gerekçeler gösterip İmparatoru yeğeni Mikhael'i Kaiser [Yardımcı İmparator] atasın ve böylece bu kişi ona ardıl olabilsin diye, ikna etti. Ayrıca onu şu konuda da ikna etti ki, Zöe, aktardığım üzere, hükümdarlığın yasal mirasçısı durumundadır ve bu soylu hanım, kendisinin hiçbir şeyi olmayan birinin [Mikhael Kalaphates'in] anası görevlerini üstlense [onu evlât edinse] uygun olur. Böylece iki kardeş bu konuyla ilgili olarak konuştuğuktan sonra, Mikhael [Kalaphatès, İmparatorun eşi Zöe tarafından] oğul edinildi. Zöe, onların isteğine karşı çıkmaya cesaret edemeyerek ve doğası gereğince saf yürekli ve kolay ikna edilir olduğundan, râzı oldu. Bunun üzerine, verilen emir sonrasında Blakhernalılar semtindeki kutsal kilisede Ayan Meclisi mensupları ile yüksek rütbeli ileri gelenler toplandılar ve yanında maiyeti ile İmparatoriçe de oraya çıkıp gelerek, orada kutsal minbere yaklaştı ve bu yerde Mikhael'i kucaklayıp onu oğul edindiğini ikrar etti. Aynı sırada İmparator bu kişiyi Kaiser'lığa atadı ve kalabalık, yaşasın bağırımları yaptı [ona ortak İmparator sıfatıyla biat ettiğini açıkladı]. Bunun üzerine İöannes erk'in ailesinde

kalmasını güvenceye bağladığını sandı. Ancak gerçekte olaylar kendisinin ve onun bütün hısımlarının aleyhine gelişti ve zamanı gelince bunun nasıl olduğunu aktaracağız.

[17. İmparator IV. Mikhaël'in, ölümünden az önce çıktığı Bulgaristan seferi]

Daha önce anlatmış bulunduğum üzere Bulgarlar İmparator Basileios tarafından yenilgiye uğratılmışlardı ve onların İmparator hanedanı zeval bulmuştu; böylece, Barbarlar, belli bir süre boyunca, kölelik boyunduruğuna katlandılar; ama bunun ardından boyunduruğu silkip atmayı düşündüler ve uygun zamanı kolladılar; ne var ki kargaşa onların tasarımlarını engelledi. Bunun üzerine aşağı tabakadan, Dolianos adlı, hilebaz ve sinsî bir adam, [ölmüş] başbuğ Samouel'in kardeşi olan Aarôn'un oğlu olduğunu [ve yasal vâris olarak, Bulgar tahtına geçtiğini] ilân etti; bu kişi, söylendiğine göre, Byzantion'dan [orada rehîne olarak tutuluyor iken] kaçmış ve soydaşlarını, kendisinin Aarôn'un yasal evlilikten değil de bir cârîyeden doğma oğlu olduğuna inandırarak, onlar tarafından [bu] Barbarların hükümdarı seçilmişti.

O zaman açıktan açığa isyan patlak vermiş oldu ve Bulgar ulusu eşkiyalık akınlarına girişerek Rumların ülkesini talan etmeye koyuldu. Böyle olunca eşkiya takımının akınlarını durdurmak için, komutanın biri, ordu ile, gönderildi. Ancak bu kişi askerlerine kötü muamele ettiği için, onları kendisi aleyhine dönmeye zorladı ve gecenin ortasında kaçmayı becermeseydi canından olacaktı. Onun buyruğu altında bulunan ordu, [cezalandırılacakları düşüncesiyle] korku sebebine isyan etti ve başlarına komutanlar olarak bazı adamları atadı; bunların içinde bir Bulgar ailesinden gelme, Teikhomēros adlı birini de Bulgaristan hükümdarı diye ilân ettiler. Böylece Bulgar ulusu bölünmüş oldu, çünkü kimi Dolianos'un kimiyse Teikhomēros'un yanına geçti. Ancak Dolianos, hasmını bertaraf etmek için hile kullandı; onu [hasmı Teikhomēros'u] erki ve Rumlara karşı savaş yürütmenin yükünü bö-

lüşelim diye [konuşmak bahanesiyle] çağırdı ve beriki de ona inandı. İşte bu yolda iki önder bir araya geldiği ve Bulgar kalabalığı da orada toplandığı zaman, Dolianos orada bulunanlara, iki önder tarafından yönetilen bir ulusun hiçbir zaman kurtulmayacağını söyledi ve şunu ekledi: “Eğer kurtuluşunuzu istiyor iseniz, bizlerden birini uzaklaştırın. Eğer benim Samouel soyundan geldiğimi biliyorsanız, Teikhomēros’u erkten indirin. Aksi takdirde ona itaat edin ve beni ortadan kaldırm”. Bunun sonrasında patırtı ortaya çıktı ve herkes bir olup onu hükümdarlığa atadılar; Teikhomēros ise taşlanarak öldürüldü. Böylece Dolianos mutlak egemen oldu; Dyrrakhion/Draç’ı işgal etti ve Yunanistan ülkesine doğru ilerleyip [Epir bölgesindeki] Nikopolis yöresini işgal etti; bu hisarı kendi halkı ona teslim etmişlerdi, çünkü [Rum devletin baş yöneticisi] açgözlü Yetimbeler’in gözü doymazlığına artık katlanamıyorlardı. İşte böylece o kişi Rum ülkesindeki işleri, derler ya, farelere yem etti. Bu haber İmparatora ulaşınca, İmparator yetişip ayaklanmacıyı yakalamak için hamle etmek isteyerek, dedi ki, kendisinin devlet ülkesine yeni arazi ekleyememiş bulunduğu şu zamanda, hâlen var olan arazilerden birinin yitirilmesine göz yummak, takınılabilecek en korkunç [kötü] tutumdur. Ancak hastalığından kurtulmak konusunda en küçük umudu bile bulunmadığından (çünkü şimdiden su birikmesi bedenine egemen olmuştu ve bedeni şişmiş idi), hısımları onu sefere katılmaktan geri durmaya ikna ettiler; Âyan Meclisi’nin ileri gelen üyeleri ise bu seferin yapılmasını kınadılar. Ancak o, ateşli tutumla hastalığına karşı İskitlerle [burada Bulgarlar kastediliyor] savaşmak isteğini yeğ tuttu. Gösterdiği bütün çaba özellikle hayran kalınmaya değerdi; gece vakti, sabahı görebilmek umudu olmaksızın hastalığının çektiği işkenceye uğruyordu ve daha ortalık ışıır ışımaz onu at üzerinde orduya öncülük eder görüyordunuz. Böylece, söz konusu İskitlerin sınırlarına varır varmaz, onların karşısında saflarını dizmek hazırlığına girişti. Ordular henüz çarpışmaya başlamış değildi ve mutlu bir olay zaferi İmparatora başışladı. Aarōn’un oğlu Patrikios [rütbeli] Alousianos hâlâ Rumların yanında bulunmaktayken, [bir olay dolayısıyla] İm-

paratorla takışmıştı ve ev hapsinde durması kendisine buyurulmuştu; izin alamadığı için ne saraylara gidebiliyor ne de hiç olmazsa Byzantion'a geçebiliyordu; dolayısıyla, bu yüzden pek hoşnutsuzdu. Ancak, Bulgar ulusunun ayaklandığı ve Dolianos'un da onlara önder olarak seçildiği haberini alır almaz, kılık değiştirerek evinden kaçtı ve Ermeni giysisine bürünüp kendisi [Rum komutanlarından] Theodòrokanos'un kölesi imiş de ordugâha gidiyormuş gibi yaptı; böylece her yerden sıynılıp geçerek Bulgaristan'a vardı. Ancak, kim olduğunu hemen açığa vurmadi; tersine, Aaròn'un bazı adamlarıyla konuşup şöyle diyerek Aaròn'u onların belleğinde canlandırdı: "Acaba onun oğullarından birisi ortaya çıkacak olursa, ulusun başına bir piç yerine onun geçmesi daha yakışık alır diye düşünmez misiniz?" Onların hepsi, kendilerini Aaròn'un meşru oğlunun yönetmesinin, hükümdarlığın eski çar ailesinden geldiği kuşkusuz olan, kendisine itiraz edilmez [meşru vâris olduğu tartışma götürmez] bir adama geçmesinin çok daha iyi olacağını kabul edince, sırrını, Aaròn'un soy ağacını iyi bilen birisine açıkladı. Bu kişi, Alousianos'un yüzünün yandan görünüşünü en özenli biçimde uzun uzadıya inceledikten sonra, ondan, bir de tartışma götürmez bir alâmet [kimlik kanıtlayıcı beden özelliği] görmek istedi; o alametin meşru oğulda var olduğunu biliyordu. Söz konusu alâmet, sağ dirsekte bulunan, bütün çevresi pek çok kılla kaplı bir et beniydi. Böylece onu görür görmez bu kişi artık duraksamadı, Alousianos'un önünde yere kapandı ve onun ayaklarını öptü. Diğerlerine de, hükümdar ailesinden gelme birinin oraya varmış bulunduğu yolunda bilgi verdi. Bunun üzerine pek çok kişi tartışma götüren önderi [Dolianos'u] terkedip meşru önderin yanına katıldılar ve böyle yapmakla bölünmüşlük yarattılar. Ancak böyle bir devletin, baş yöneticileri kendi aralarında anlaşamadıkları takdirde ayakta durması söz konusu olamayacağından, bunlar [Dolianos ile Alousianos] anlaşip aralarında sözleşme yaptılar; ancak gerçekte birbirinden kuşkulanmaktaydılar ve her biri ötekine karşı tuzaklar kurmaktaydı. Alousianos entrika çevirmekte daha yetenekli çıktı ve hilebazlık [dolioteta] yönünden Doli-

anos'u geçti [yazarımız sözcük oyunu yapıyor]. Böylece, kendisinin yanı sıra erk kullanan Bey'i [Dolianos'u] hazırladığı bir şölene çağırdı ve şölen sırasında onun üzerine saldırdıktan sonra zavallıyı kör etti; bunun üzerine İskitlerin [burada: Bulgarların] hükümdarlığı tek kişinin eline geçmiş oldu. Bunun ardından, İmparatora gizlice mesaj gönderip, eğer kendisini hoş davranışla karşılayacak ve kendisine uygun ihsanlarda bulunacak olursa, onun yanına katılmak [bağımlısı olmak] istediğini söyledi. Beriki de bunun üzerine onunla karşılaşmayı [onu huzuruna almayı] kabul etti ve onu duruma uygun biçimde ödüllendireceği vaadinde bulundu. Alousianos hemen onun huzuruna geldi ve Magistros [yargılama yapmak yetkisi de bulunan komutan] rütbesini aldı. İmparator derhal Bulgar ulusu üzerine sefere çıktı; bu ulus, kendi bağrındaki kargaşadan ve bölünmüşlükten dolayı kolayca yenilgiye uğratıldı ve yeniden Rum egemenliği altına düştü; İmparator Byzantion'a döndü, burada zafer alayı düzenledi ve törenle geçişi sırasında kendisinin yanı sıra [ardında] pek çok tutsağı, keza kör edilmiş Dolianos'u yürüttü.

İmparatorun sağlığı kötüye gitmekteydi; artık günlerinin sonuna varmıştı. Bunun üzerine, erki bırakarak, saraylardan çekildi ve kendisinin kent surları önünde yaptırmış bulunduğu ve Mucizeler Gösteren Paraalmayıcılar adını verdiği manastıra²³ sığındı [kapandı]. Oraya vardığında, erguvan rengi giysisini ve İmparatora özgü bütün diğer simgeleri çıkardı, gelenekselleşmiş törenle saçını keşişlere has biçimde kestirdi ve İsa işi alçakgönüllülük giymi olan [keşişlerin giydiği, çuldan, kaba] hırkayı giydi; isteyerek ölme [dünyadan el etek çekme] simgesi olan giyime bürünmüş oldu, oysa zaten artık ölüydü [ölmek üzereydi] ve bu hallere gelmesi de kendi isteğiyle olmamıştı. Bu haber kendisine iletilir iletilmez, İmparatoriçe saraydan çıktı ve onunla buluşmak için, yayan, yola düştü. Ancak İmparator kapıları onun yüzüne kapattı

23 Şimdi Eyüp câmiinin bulunduğu yerden 300 m. kadar güneybatıda yapılmış bu manastır ve adının neyi anlattığı konusunda Anna Komnena çevrimizde s. 75 dn. 1'a bkz.

ve onun [manastırdan] içeriye girmesini engelledi; bunu acaba ona karşı izlediği tutumdan dolayı utandığı için mi yaptı, yoksa içtenlikle pişman olmuş muydu ve ona karşı eskiden duyduğu, onun tarafından çekilme [cezbedilme] duygusunu içinde yeniden canlandırmak istemiyor muydu, bilmiyorum. Böylece İmparatoriçe, Mikhael'i göremeden geriye döndü. O ise, keşiş olarak kısa süre yaşadıktan sonra, ebediyete kavuşmak üzere bu dünyadan ayrıldı; son nefesine kadar, İmparator Rōmanos'a karşı işlediği suçun matemini tutmuştu, çünkü kendi elinde olabildiği kadarıyla, âdil ve ılımlı bir hükümdardı; ne var ki hısımları onu, iyiliklerini karartan bir kara leke gibi izlediler. Kimilerinin [kimi tarihçinin] yazdığına göre Rum devletinin egemenlik âsâsını yedi yıl boyunca, kimilerine göre ise daha da fazla süreyle, elinde bulundurmuş idi.

[18. İmparator V. Mikhael Kalaphates/Kalafatçı (1041-1042) tahta geçiyor ve kendi hısımlarının kökünü kazıyor]

Böylece erk, anasının kardeşi olan [baş yönetici, Yetimbesler denen, hadım] İōannes'in yoğun etkinliklerinden sonra [görüleceği üzere erki bir süre fiilen onun kullanmasından sonra] Kaisar'a [ölen hükümdarın vaktiyle Kaisar/Yardımcı İmparator atadığı yegeni Mikhael Kalaphates'e] geçti. Daha önce anlatmış bulduğum gibi, İmparator Mikhael onu, Kaisar atamıştı; ardından, sanki pişman olmuşçasına, onun hakkında iyi duygular beslemedi. Hatta Kaisar, kent dışında bir yerde oturması için buyruklar almıştı ve onun ancak bu yolda emir verilmiş bulunması durumu hâriç, İmparatora yaklaşmasına müsaade yoktu. Söylediğim üzere, İmparator saraylardan ayrıldığı zaman, onun kardeşleri, İmparatora ait konut mekânlarına Kaisar'ın girebilmesine izin veren sahte hükümdar fermanları hazır ediyorlardı. O da oralara giriyordu; ama, kardeşlerden en büyüğü, Yetimbesler, İmparatoriçenin bilgisi dışında hiçbir iş yapmamak gerektiği düşüncesinde idi.

Böylece, [İmparator öldüğünde] onun [İmparatoriçenin] huzuruna çıktılar ve Kaisar'ı onun ayaklarına [öpsün diye] ittirip atarak, İmparatoriçeye, yaptığı evlât edinme işlemini anımsatıp, ona, gerçekten de Mikhael'in sadece ünvanı taşımak yönünden İmparator olacağı, oysa erkin sadece ve sadece onda [İmparatoriçede] bulunacağı ve kendisinin Mikhael'e, öylesini isterse, bir hizmetkârı imiş gibi muamele edebileceği yolunda yeminler ederek söz verdiler. Böylece onu kandırdılar ve güzel sözlerle gönlünü çeleerek onu, şöyle ya da böyle, olumlu etkiledikten sonra, kendilerinin isteği doğrultusuna çektiler. Bunun üzerine erk âsâsını Mikhael aldı ve hiç de lâıyk olmadığı hükümdar tacını taktı; lâıyk olmaması sâdece kendisinin [soylu olmayan] aile kökeninden dolayı değildi, hatta bu kökenin hiç hükmünde ve önemsiz olmasına rağmen (babası gemi kalafatlayıcısıydı); daha çok ve özellikle, kendisinin kötü tutumları yüzündendi. Gerçekten, karakteri yönünden kalleşti, nankör ve iyilik bilmez idi, ne hısımlarını sayardı ne de dostlarını. Söylediği şeyler hep gerçekte düşündüklerinin tersiydi; çünkü içinde gizledikleri başka, açıkladıkları başka idi; ayrıca, bu yetmiyormuş gibi, aşırı derecede kıskanç bir insandı, köle ruhlu ve koşullar [kendisi için] elverişsiz ise yaltaklanıcıydı, bir de üstelik çabuk öfkeleniciydi ve duyguları hep değışirdi; öfkesinin yerine hoşgörüyü geçirirdi sanılmasın, tersine en küçük bir sebeple hoş muamele eder tutumunun yerine hınç besleyici oluverirdi. Böylesine bir karakteri olmasına rağmen, hükümdarlık dizginlerini eline aldı; sonuç şu oldu ki dayısı Yetimbesler ile bütün hısımları bir felâketler denizinde boğulup gittiler. Yapmacıkları ve rıyakâr tutumu uzun sürmedi. Birkaç gün boyunca [riyakâr saygı gösterileriyle] dayısına "Efendim" diye hitab etti, ona hemen tahtın yanbaşında yer sundu ve onun her türlü erki kullanmasına göz yumdu. Ardından erk sağlayıcı görevleri yavaş yavaş onun elinden aldı, çoğu konuda onun sözlerini dinlemez tutum gösterdi, dayısının bazan şu bazan bu biçimde damarına bastı. Böyle olunca beriki de yeğenine karşı duygularını değıştirdi; ama hemen orada [sıcağı sıcağına] hiçbirşey yapmaya cesaret edemiyerek, entrikalar çevirip, fırsat kolladı. Hatta sonunda İm-

paratorun [yeğenin] huzuruna çıkma ziyaretlerini seyreltti. Yetimbesler, Mikhael'in sempati duyduğu tek hısımlı olan ve [bu yüzden İmparatorun] Nöbelisimos [Lâtincedeki "En soylu" deyiminden Rum ağzına uydurulmuş ünvan] ünvanını verdiği kardeşi Kōnstantinos ile de anlaşmazlığa düştü; Kōnstantinos İmparatorun huzurunda bulundukları sırada İoannes'e [Yetimbesler'e] sinirlenince İoannes onun sözlerinden gücendi ve özellikle de İmparator Kōnstantinos'u çirkin davranışından dolayı kınamadi diye hoşnutsuzluğa kapılıp kentten uzakta bir yere çekildi. Bunu öğrendiklerinde, Âyan Meclisi üyelerinden birçoğu onu ziyaret etmeğe başladılar; ama bu ona sempati duyduklarından dolayı olmuyordu, tersine onun gözüne girmek istedikleri için idi. O zaman İmparator, Yetimbesler'i Âyan Meclisi mensuplarından bu kadar çok sayıda kişinin ziyaret etmesinden ürkererek, ona bir mektup yazdı ve bu mektupla onu kibirli tutum izliyor diye kınayıp [aslında] kötü niyetler besleyerek onu kendisiyle buluşmaya çağırdı. İoannes de yola çıktı. Ne var ki İmparator, dayısının gelişini beklemedi, tersine İlipodromos'a [şimdiki Sultanahmet Meydanı'nda bulunan at yarışları yerine] yollandı, çünkü o gün bir yandan da at yarışları günü idi. Dayısı geldi ve İmparatoru [sarayda] bulamıyarak, karşılaştığı küçümseyici tutum nedeniyle daha da çok öfkelenirdi [ve beklemeyerek, kalmakta olduğu, kent dışında deniz kıyısındaki yere döndü]. O zaman İmparator, düşmanlığını açığa vurup, gemi gönderip dayısı bu gemiye bindirilsin ve kibirli hallerinin hesabını vermek üzere huzuruna getirilsin diye buyurdu. Böyle olunca Yetimbesler, deniz yoluyla, saraylara²⁴ gitti; İmparator ise yüksek yerden bir işaret verdi, İoannes'i götürmekte olanlar bu işareti tanıdılar ve bunun üzerine gemi-

24 Rum İmparatorlarının saraylarından her ikisi (bugünkü Sultanahmet Meydanı ile deniz arasındaki alanı kaplayan Büyük Saray olsun, tarihsel kentin kuzeybatı ucunda, şimdiki Ayvansaray semtinde bulunan Blakhernai Sarayı olsun), tıpkı Osmanlı'nın Topkapı Sarayı gibi, tek bir saray yapısından değil, çeşitli saray yapılarından ve hizmetkârların, muhafızların kullandığı diğer yapılardan oluşan bir külliye niteliğinde idi.

nin saraylar önündeki deniz girintisine²⁵ girmesini engellediler. O zaman, üç dizi kürekli bir savaş gemisi hemen yanaştı, içindeki adamlar onu [Yetimbeler'i] yakaladılar ve sürgüne götürdüler. Mikhael onu Kaiser ve ardından İmparator yapmış olan velinimetini işte böyle ödüllendirdi. Onu aradan çıkarır çıkarmaz, kendisinin [diğer] hısımlarına döndü ve onları erkeklik organlarından yoksun bıraktırdı ve sâdece doğa tarafından erkek olarak yaratılmış bulunmakla kalmayıp üstelik ergen çağa gelmiş, evlenmiş, çoluk çocuğa karışıp baba olmuş bu kişileri hadım ettirdi.

[19. Mikhael Kalaphatès'in Zöe'ye karşı nankörlüğü ve ayaklanma ile tahttan indirilmesi. Zöe ile kızkardeşi Theodora'nın ortak hükümdarlar olarak başa geçmesi]

Böylece kendi hısımlarına karşı bu zaferi kazandıktan sonra, artık Herakles'in becerileri arasında kendisinin becerecek olduğu bir tek iş kaldığına inandı: bu da, İmparatoriçeyi tahttan indirmek idi; bu büyük işe, yordakçısı ve akıl öğreticisi olan dayısı Konstantinos ile birlikte girişti. Bu amaçla, o beş para etmez oğul, anası [kendini oğul edinmiş] İmparatoriçeye iftira attı ve tuzak kurarak, kadın aslında suçsuz olduğu halde, onu büyücülükle ve kendisinin [İmparatorun] canına kasdediyor olmakla suçladı. Ama, lâfı uzatmanın ne gereği var? Onu saraylardan uzaklaştırdı ve Prinkipo Adası'na [Büyükada'ya] sürgüne gönderdi; sonunda, velinimetinin saçlarını [keşiş kadınlara özgü biçimde] kestirdi, onun giysilerini değiştirtti ve onu [keşiş kadınlara özgü] çuldan entariyi giymek zorunda bıraktırdı; oysa bu kadın dededen babadan erguvan renkli [hükümdarlara özgü] giyecekler giymeye lâayık [hak sahibi] olagelmmişti. İşte böyle, bütün tasa-

25 Büyük Saray denen yapılar kompleksinin bir parçası olan Boukoleon Sarayı önündeki Boukoleon (Boğa-Aslan) limanı olmalı; bu ad, liman girişindeki boğa ve aslan (boğaya saldıran aslan) heykelinden ileri geliyordu. Saray ve liman, Sultanahmet'ten gelip deniz kıyısına çıktığınız yerde, Küçük Ayasofya Câmii'nin güneydoğu yakınında idi.

nımlarını gerçekleştirip tamamladıktan sonra, sevindi ve oyunlarla, eğlencelerle keyif sürerek gururlandı. Ne var ki tanrısal adalet bu alçağı cezalandırmakta gecikmedi. Çünkü, İmparatoriçenin başına gelenler hakkında bilgi kent içine yayılır yayılmaz, herkesin surati asık ve somurtkan olduğu; her bir kişinin onun felâketini kendi başına gelmiş saydığı, bunun tutarlı sonucu olarak da İmparatoru açıktan açığa suçladığı görüldü. Özellikle kadınlar, İmparatoriçenin adını anarak ağıt okuyorlardı. Sonuçta, kentliler hep birlikte ayaklandılar ve ayaklanma, yayıldı; küstah heriften öç almak için, kendi canlarına acımadılar, tersine her bir kişi ne bulabildiyse eline alıp [kalabalık içinde] saraylara doğru koştu. Beriki her ne kadar başlangıçta halk kalabalığının ayaklanmasından hiç rahatsız olmamış [ayaklanmayı önemsememiş] idiyse de, daha sonra, halk güruhunun denetimi olamayacak halde bulunduğu, bölükler oluşturduğunu ve üstelik ordunun da bu güruh yanına katıldığını görünce, kendi adamlarına güvenilemiyeceğini idrak etti (çünkü bunlar dahi İmparatoriçeye karşı yapılanlardan tiksinişlerdi), korku ve dehşete kapıldı. Nöbelisimos [ünvanını verdiği yordakçısı, dayısı Kōnstantinos] onun azabını kısa bir süre boyunca yatıştırdı. Gerçekten, kendi koltuğunda oturmayken ayaklanmayı öğrendiğinde, adamlarını silâhlandırdı (doğrusu pek çok hizmetkârı vardı) ve onlarla birlikte [Ayia Sophia kilisesinin kuzeydoğu yanıbaşındaki] agora'yı bir yandan ötekine geçerek, [kilisenin diğer yanındaki] saraylar topluluğuna doğru yöneldi. Hemen, İmparatoriçeyi [Büyükada'dan] geriye getirmek için adamlar gönderdiler, bir yandan da ayaklanmacıların karşısına az sayıda adamı yerleştirdiler, bunlar gizlice onlara oklar ve taşlar atıyorlardı, sonuç olarak da pek çok kişi öldürüldü. İmparatoriçeyi geri getirir getirmez, onu Hippodromos yapısında en yüksek noktaya yerleştirip ayaklanmış halk kalabalığına gösterdiler; kalabalığın öfkesinin yatışacağını umdular; öyle ya, sevgili hanımefendileri geriye dönmüş idi. Ama yapılan bu iş onları daha çok öfkeliendirdi ve İmparatoriçeyi kara renkli [keşiş kadınlara özgü] giysi içinde görünce, onların savaşçı hiddeti kabardı; hükümdarın edepsizliğinden dolayı hınç duydular ve İmparatoriçe

Zòe'yi [orada] bırakıp, onun, söylemiş bulunduğum üzere, vaktiyle kendi kızkardeşinin [Zòe'nin] buyruğu üzerine keşiş kadın giysisine bürünmüş olan kızkardeşi Theodòra'ya döndüler. Böylece onun Patrikios rütbeli hizmetkârlarından birini de yanlarına alarak onun huzuruna çıktılar, onu oturduğu evden çıkardılar ve onun etrafında bir tür çember oluşturarak, onu Tanrısal Bilgelige [Theia Sophia, Ayia Sophia] adanmış büyük kiliseye götürdüler; burada herkes, Âyan Meclisi üyeleri, halk ve yüksek rütbeli din adamları, Theodòra'yı İmparatoriçeliğe atadı. Bu olay Mikhael'in ve adamlarının bütün umutlarını aldı götürdü; özellikle Mikhael, kendi canı için korkuya kapılarak, saraylar külliyesinden kaçtı ve Nòbelisimos ile birlikte hükümdara ait gemilerden birine binerek, ünlü Stoudios Manastırı doğrultusunda yelken açtı²⁶. Bu arada Mikhael, giydiği, İmparatora özgü simgeleri çıkarmıştı ve keşiş hırkasını giymişti. Halk kalabalığı bunun öğrenir öğrenmez, sevincini zaptedemez oldu ve onu bulmak için koştu. Artık akşam çökmeye başlamıştı ki, belki de İmparatoriçe Zòe hükümdarlığı kızkardeşiyle [Theodòra ile] paylaşmamak için düşük İmparatoru geriye çağırır korkusuyla, Theodòra'nın adamları onu [düşük İmparatoru] kör etmek üzere birilerini gönderdiler. Bunun üzerine Mikhael ile Kònstantinos, zor kullanılarak, Stoudios Manastırı'nın thysiasterio [kurban yeri] bölümünden çıkarıldılar; halk güruhu ise onların çevresini sarmıştı, küfürler edip hakaretler yağırdırıyordu ve onlarla alay eden türküler söylemekteydi. Sigma'ya vardıklarında (o yer böyle adlandırılıyordu) orada onları

26 Fetihten sonra İmrahor İlyas Bey Câmii olan bu ünlü manastırın kalıntıları Yedikule hisarı'nın kuzeydoğu yakınındadır ve kıydan biraz içeridedir. Bizans çağında oraya genellikle, önce yakındaki sur kapısı (Samatya semti güneybatı dışındaki) Narlı Kapı'nın önünde bulunan iskeleye gelip orada karaya çıkmakla gidilirdi (Mikhael de oradaki iskeleye yönelmişti). Günümüzde, Surların Narlı Kapı'sından sonra, Narlı Kapı Caddesini izleyerek Orgeneral Gürman Caddesine, onun iç ucunda İmrahor İlyas Bey Caddesi'ne varmak, batıya doğru bu caddede pek az yürüyüp sağdaki sokağa sapmak gerekiyor; kalıntılar bu sapma yerinin çok yakınında, sağdadır.

kör ettiler; K nstantinos yiğitçe davranış gösterdi, Mikhael ise ağıladı ve feryad etti. Her ikisinin de gözünü karanlık kapladığında, onların k r edilmesini tasarlayan kişiler, hâlâ büyük kilise'de [Ayia Sophia'da] bulunan Theod ra'nın yanına döndüler. Z e saraylar k llyesinde [Büyük Saray'da] idi ve kızkardeşini aşırı ölçüde kiskandığı için onun ortak hükümdar olmasına fırsat vermemeyi kuruyordu. Ancak her ikisine saygı duyan Ayan Meclisi  yeleri -birine [Z e'ye] saygı duymaları o hayli zamandır İmparatori eleri olduğu için idi, ötekine de şu yüzden ki o daha henüz [ortak] İmparatoriçe atarımıştı ve zorbanın hükümdarlığının devrilmesinin nedeni o olmuş idi- büyük olanı, ortak hükümdar olarak kızkardeşini kabullenmeye ikna ettiler. Böylece Theod ra da saraylara çıkageldi ve devletin yönetimini kızkardeşiyle paylaştı. Gözleri k r edilenler sürgüne gitmeye mahkûm edildiler; bunların saltanatı ancak 4 ay ve 5 gün sürmüş idi. Keşki daha da az olsaydı.

[20. Z e, K nstantinos Monomakhos ile evlenip onu da ortak hükümdarlığa getiriyor ve bu kişi fiilen tek başına egemenlik sürüyor (1042-1055)]

Böylece Rumların devletinde erk kadınların eline düştü, bununla da hiçbir değişiklik olmadı ve herkes, Ayan Meclisi'nin ileri gelenleri ve yüksek rütbeli subaylar, onlara boyun eğdiler. [Hükümdara ait] yüksekteki oturma yerine her ikisi birlikte oturuyor, bu sırada çevrelerinde hükümdarlara özgü törenler icra ediliyordu ve törenlerde hükümdarların protokoluna uyuluyordu. Ayan Meclisi  yelerinin en seçkin olanları ve ileri gelenler, hepsi onların çevresini saygı ile kuşatıyorlardı. D va konusu olaylar hakkında yarılama yapılması, d vaların hükme bağlanması, dahası elçilerin huzurda dinlenmesi, yöneticilerin seçilmesi ve bir hükümdar her neyi yönetir ise o işler, bunlarca yürütülüyordu. Ne var ki bir yandan da, ya [Z e'nin] egemenlik tek başına olarak kızkardeşimin eline düşecek diye bir korkusu bulunduğundan (  nk  kimileri tarafından, onun [Theod ra'nın] hükümdar olmasının daha ya-

kışık alacağı, zira zorbanın devrilmesine onun neden olmuş bulunduğ u fısıldanıyordu) ya da erkek için duyduğ u cinsel istekten dolayı, Zòe'yi hükümdarlık edecek ve onunla birlikte yaşayacak birini [eş olarak] saraya getirsin diye ikna ettiler. Böylece, belirsiz [bilinmeyen] nedenlerle, Kònstantinos Dalassenos [bu iş için] seçildi. Ama [bu seçim] reddedildi, çünkü bu kişi konuşmalarında haşin dil kullanırdı ve karakterinin baskıcı ve kendisiyle zor geçinilir olduğ u doğ rultusunda bir izlenim uyandırmaktaydı. Ardından, Zòe soylu aileden gelmiş olmayan bir başka kişiye ilgi duydu; bu kişi ileri gelenlerin en seçkinleri arasında da bulunmuyordu, ama bir hükümdara lâıyk görünüşü vardı ve öyle biriydi ki şehvet konusuna pek düşkün olmasa bile yine de cinsel açıdan çekici sayılabilirdi. Böyle olunca [Zòe] hem ruhuyla hem bedeniyle bu kişiye döndü, ama bir hastalık çabucak bu adamı yaşamdan aldı götürdü²⁷, bu hal da İmparatoriçenin tasarımlarını boşa çıkardı. Kuşklar [o adamın] eşi üzerine düştü, yâni onun [beni boşayıp İmparatoriçe ile evlenecek diye] kıskançlıktan dolayı ona zehir vererek onun ölümünü -o kişi daha sağ iken, onun başka bir kadınla yatacağ ını görerek, erkeğ inden yoksun kalmamak için- önceden hazırladığ ı düşünöldü.

İşte böylece o adamın umutları boşa çıktı ve İmparatoriçenin hevesi dizginlendi. Bunun üzerine seçim, soylu aileden gelme bir adam olan, ileri gelenlerden ve [eski] İmparator Ròmanos'un, -ikinci evliliğ inden- yeğeni olmak dolayısıyla hısımlı, üstüne üstlük gayet yakışıklı birine, Kònstantinos Monomakhos'a yöneldi. İmparator Ròmanos onu parlak mevkiler vererek onurlandırmış değildi; yine de, bu kişi, onunla hısımlığ ı nedeniyle, sarayda dolanırdı ve böylece İmparatoriçe ile tanışmıştı. İmparatoriçe ona karşı pek dostça tutum göstermişti, onu kendi adamı sayardı ve ona pek değ erli armağ anlar verirdi; böylece Zòe açık elli ve hü-

27 Zòaras burada, yaşam=zòe derken sözcük oyunu yapıyor, çünkü evlenmek isteyen İmparatoriçenin de adı budur ve dolayısıyla söylenen, Zòe'den aldı götürdü diye de anlaşılabilir.

kümdarlara özgü asaletin sanki kokusunu yayar olduğundan, sonuçta ahlâksızlar onları suçlamak [Zöe bu adamla yatıyor demek] için bahane buldular. Bütün bunların sonucu şu oldu ki, Rômanos'dan sonra hükümdarlık eden İmparator Mikhael, tahta geçtiği zaman [bu] suçlamaları gözü önünde tutarak, Zöe'nin [sonradan] seçmiş bulunduğu kişiyi, bir bahane bularak, ama aslında onu kıskandığı için, Lesbos/Midilli Adası'na sürgüne göndermişti. Böylece, Kônstantinos Monomakhos, Mikhael'in egemenlikte olduğu bütün süre boyunca, hatta ikinci Mikhael'den de daha iyi bir muamele görmek talihine kavuşmaksızın, sürgünde kalmıştı. Zöe yeniden erk'i eline alınca, bu kişi sürgün cezasından kurtuldu ve Kentlerin Sultam'na götürüldü. Yaklaştıkları sırada, onu durdurdular; saraylardan bir görevli, Damokraneia'da bulunan Başkomutan [Melekler Ordusu Başkomutanı] Mikhael'e adanmış kilisede onu karşılamaya geldi; ona, [İmparatoriçeyle evlenerek İmparator olacağı için] İmparatora özgü giysileri giydirdi ve be-riki de [Kônstantinos Monomakhos da] İmparatora özgü tören alayı ile, Kentlerin Sultanı'na girdi. Böylece, papazlardan biri hükümdarların nikâhını kıydı, çünkü Patrik Alexios'un kendisi, ortada bir üçüncü evlilik bulunması nedeniyle, şahsen ayini yönetmekten çekinmişti. Ertesi gün taç giyme töreni için âyin yapıldı; bu âyin sırasında Monomakhos Romalıların/Rumların [devletinin] tacını giydi ve egemenlik âsasını aldı.

[21. Kônstantinos Monomakhos'un saraya bir kuma getirmesi]

İşte burada iki kızkardeşin erk'i, üç ay sürme sonrasında, son bulmuş oldu ve kamunun yönetimi Monomakhos'a geçti. Bu kişinin hemen yaptığı ilk iş, [tahta geçme sonrasında âdet olanın tersine] hiçbir makam ya da para dağıtımına girişmemek [bu âdeti çiğnemek] oldu; bunu hiçbir neden yokken yaptı ve özel olarak ekonominin yararını düşünmüş de değildi; tersine, [sonradan, şuna buna] makam ünvanlarını toptan bahşetti ve bunları birtakım işe ya-

ramaz kişilere verdi ve böyle yapmakla [makam ünvanı sahipleri- ne kamu hazinesinden aylık bağlandığı için] hükümdarlık hazine- si bir tek gün içinde yel üfürmüş su götürmüş hâle düşer mi di- ye de tasa duymadı. Sıradan birey olduğu sırada kendisiyle takı- şanların ahvâline gelince; bunların tümünü bağışladı ve hiç kim- seye karşı öfke duymadı. Kendini zevk ve safahate kaptırdı; bu- nun nedeni kısmen şuydu ki uğranılan felâketler yüzünden ken- di üzerine çöken iç sıkıntısını silkip atmak istiyor, hâlen eline ge- çirmiş bulunduğu hükümdarlık erkini [sıkıntı verici işlerle uğraş- mayı başkalarına buyurup kendisi rahat kalabilmek için] güvenli liman sayıyordu; ama bir de davranışının şu nedeni vardı ki, hü- kümdar hanımları [hukuken hâlâ ortak İmparatoriçeler olarak hü- kümdarlık erkini paylaşan eşi Zöe'yi ve onun kızkardeşi Theodô- ra'yı] eğlendirerek tatmin etmek istiyordu, çünkü bu hanımlar ha- vaî mizaçta idiler. Eğitime daha doğrusu eğitimle uğraşanlara ve kendileri iyi eğitim görmüş görünenlere önem verdi; kendisi ise, atasözünün dediği üzere, eğitimle ilgili ne varsa hepsinin yaniba- şından geçti [kendi eğitilmişliğini geliştirmek çabasına boş verdi].

İşte hükümdarlıkta böyle bir tutum takındı; ne var ki dıştaki iliş- kiler Rumlar bakımından elverişli yolda gitmiyordu. Gerçekten, İskit'in ["Bulgar" kastediliyor] biri, adı da Boïsthlabos idi, Byzan- tion'dan kaçtı, savaşçılar topladı ve İlyrikon [Sırbistan-Arnavut- luk yöresi] ili sınırlarında vahşî bir hayvan gibi kendisine sığınac- ak yer bulup, bu sınırlar bitişiğindeki, Rumlara bağlı halkları, yâni Triballos'ları, Sırları ve kendisinin soydaşlarını [Bulgarları] talandan geçirdi. Bunun haberi saraya ulaşır ulaşmaz, beriki [İm- parator Monomakhos] Dyrrakhion/Draç yöneticisine yazı gönde- rip ona Stephanos ile -çünkü Boïsthlabos'un bir adı da bu idi- çarpışmasını buyurdu. Ama [sözü geçen] komutan, savaşı bece- riksizce yürüttü (çünkü askerlik işlerinin tam câhili idi) ve bu yüzden askerlerinin büyük felâketlere uğramasına yol açtı; ken- disini bin zorlukla, yanında pek az adamla, kurtuldu, kalan asker- lerinin hepsi, o yerde, düşmanlara direnemeyerek ve karşı koyamı- yarak hezimete uğrattıldılar.

Böylece İlyria'da işler bu sonuca vardı. O arada Monomakhos (yine iç işleri konusuna döneyim), [vaktiyle, İmparatoriçe ile evliliği öncesinde] ikinci eşi ölünce, üçüncü kez evlenmeye karar verememişti ama dulun biriyle birlikte yaşamaya başlamıştı; bu kadın [ölen] eşinin yeğeni idi. Söz konusu kadın gençti, olağan dışı güzel bedeni vardı ve asıl kökenden geliyordu, çünkü Skleros'lar ailesinin soyundandı. İşte böyle, bunlar birbiri için yanıp tutuşuyorlardı ve sevdaları o noktaya varmıştı ki hiçbiri ötekinden ayrı yaşayamıyor, yaşamayı da istemiyordu. O nedenle, bu hükümdar [sonradan hükümdar olan Kōnstantinos Monomakhos] sürgüne mahkûm edildiğinde, sevdiğini görmek ve onun uzağında bulunmamak uğruna herşeyi terketti. Onun peşi sıra gitti ve bu nedenle bütün yaşamı, varlığıyla onu [erkeğini] uğradığı felâket içinde olabildiğince teselli ederek ve nice başka üzüntü vesilesinin yanı sıra bir de yoksulluktan sıkıntı çekmesin diye onun geçimini kendi parasıyla sağladı. Aslında [bir gün gelip Monomakhos İmparator olur, benimle evlenir diye düşünerek] kendisi de İmparatoriçe olmak umudunu besliyordu. Beriki [Zöe ile evlenip ortak hükümdar sıfatıyla] tahta çıktığında, umutları gerçekleşmedi ama İmparator kendisinin gönençli günlerinde bu kadını unutmayıp, onun hesabına [onu konu edinerek ve onun yararına bir durum yaratmak isteyerek] İmparatoriçe ile konuştu ve ona bir miktar keyifli yaşam sürme durumu sağlamak için onu saraya çağırmasına İmparatoriçenin râzı olmasını istedi. İmparatoriçe bu lûtfu ondan [eşinden] esirgemedi, çünkü zaman onun kıskanma duygusunu neredeyse söndürmüştü; artık şimdiden olgun yaşta idi ve geçirdiği yaşam sınavları onu iyice ılımlı tabiat sahibi etmişti. Böylece Skleraina [Skleros ailesinden olan kadın, hâlâ bulunmakta olduğu] Mytilene/Midilli'den çağırıldı ve doğrusu onu hemen pek güzel bir ev ya da etkileyici bir maiyet [hizmetkârlar takımı] bekliyor değildi, ama zamanın geçmesiyle yalnız hükümdarlara [İmparatorçelere] has bir maiyet edinmekle kalmadı, ama oturduğu ev de saray biçimini aldı. İmparator, sözde inşaat çalışmalarını görüp denetlemek vesilesiyle, onunla sık sık buluşmak için, kadının konutunu [devlet hazinesinden para harcayarak değil] kendisinin ki-

şisel mülkü olarak yaptırmakta bulunduğunu bahane etti. Böylece, bir süre boyunca sevdasını sakladı ve güya yüzü kızarıyormuş gibi yaptı; sonraları, utancı ve bahaneleri bir yana bırakarak, bu kadına karşı, sanki o kadın onun kapatması ya da odalığı değil de yasal eşi imiş gibi davrandı. Dolayısıyla, onun uğruna her gün İmparatorluk hazinesinden ırmak gibi para akıttı ve altın musluklarını açtı; beri yandan, İmparator onu gizlenmeden ziyaret etmekte idi. Hatta onun uzağında [başka kadınla, İmparatoriçe Zöe ile] birlikte yaşamaya ve birlikte yatmaya katlanamıyarak, bu kadını, önce onun hakkında İmparatoriçeyi bilgilendirip bir engel çıkarmamaya onu razı ettikten sonra, saraya getirdi. Ayrıca söylenir ki, İmparator her iki hanımdan karşılıklı olarak dostluk yemini etmelerini istemiş imiş; hatta, sevgilisi Sebaste ünvanını²⁸ aldı ve hükümdar eşine özgü bu ünvanı alan ilk kadın oldu ve kendisine despoina [anlamı: “Hanım Efendimiz”] diye hitab edildi. İmparatoriçe bütün bunlardan dolayı ne kızdı ne de üzüldü; İmparator oturduğu zaman da sağında ve solunda İmparatoriçe ile Sebaste yer alıyorlardı. Şu da var ki, İmparator, [o sırada] yanında sevgilisi olmaksızın tek başına bulunması sağlama bağlanmış değil idiyse, asla İmparatoriçeyle karşılaşmıyordu [saraydaki hizmetkârları, yanında sevgilisi var idiyse onun İmparatoriçeyle karşılaşmamasını sağlayacak düzenlemeyi yapıyordu]. Ancak, [sevgilisi] bunca gönence kavuşmuş ve gelecek için daha da büyük umutlar beslemekte olduğu halde, birdenbire hastalandı ve İmparatoru en derin yas içinde bırakarak öldü.

[22. İtalya’da ve Kıbrıs’ta birer ayaklanma alevlenip sö-nüyor]

O böylece yaşamdan ayrıldı gitti; hükümdar ise iç savaşla uğraşmak zorunda kaldı. Çok yüksek [ileri ölçüde] akıllılığı ve yiğitliği bulunan, ayrıca çok becerikli bir komutan olan biri [Maniakēs],

28 Bu, Lâtincedeki Augusta’nın Hellen dilindeki tam karşılığıdır ve ünvan olarak aslında sâdece İmparatoriçeye özgüdür.

iki İmparatoriçe [Kōnstantinos Monomakhos evlenme yoluyla başa geçinceye kadar ortaklaşa hükümdarlık eden iki kızkardeş, Zōē ile Theodōra] tarafından, kendileri egemenlik sürmekte iken, memleketin bir bölümünün istilâ edilmesine yol açan saldırılara karşı koymak ve o bölümleri yeniden Rumların egemenliği altına almak için, İtalya'ya gönderilmişti; böylece, düşmanlarla çarpışmaya başlamıştı. O arada hükümdarlık Monomakhos'un ellerine geçince, -hükümdarın sevgilisinin erkek kardeşi olan- Rōmanos Sklēros, kızkardeşi dolayısıyla büyük bir güç edindi ve hem Magistros [yargılama yapmak yetkisi de bulunan komutan] hem de Prōtostratōr [Başkomutan] ünvanlarını aldı; böylece, Anatolikōn ilinde Maniakēs'in mülküne komşu durumunda olan Rōmanos, geçmişte ondan düşmanca davranış görmüş olduğu için kin tutarak, ona haksızlık etti. Hatta denir ki Maniakēs'in evlilik yatağına leke sürdü [eşini becerdi]. Bu haberler, Maniakēs'de öfkeye ve büyük üzüntüye sebep oldu; bu kişi, işin sonrasında, Rōmanos'un entrikaları sebebine makamını da kaybetti. Bunun üzerine, İstanbul'a dönerse Sklēros yüzünden hükümdarın düşmanlığı ile karşılaşacağını anladığından, ayaklanma girişiminde bulundu, komutanın âlâsı ve yiğit bir adam olduğu için de, ordunun büyük bir bölümü onun yanına katıldı. Böylece bu kişi orduyu [ordusunu] gemilere bindirdi ve İtalya kıyısının karşısına [Rum devletinin İllyrikon ili batı bölümüne, Arnavutluk'a] geçirdi; bu iş İmparatoru tedirginliğe düşürdü ve onu, Maniakēs'e bir mektup göndermek zorunda bıraktı; bu mektupta, ona, eğer silâh bırakacak olursa korkacağı hiçbir şeyin olmayacağını vaad etmekteydi. Ancak beriki kararlıydı ve savaşmaktan caymadı; bunun üzerine İmparator ona karşı sefer etti [ettirdi]. Ordunun başına herhangi bir soylu kişiyi ya da sınanmış bir komutanı geçirmedik çünkü belki o da aynı yolu izler [komutası altındaki ordu ile bir ayaklanma düzenler] diye korkuyordu; tersine, kendisinin güvendiği hadım oda uşağını geçirdi. Bunun üzerine hadım, orduyu alıp yola çıktı; Maniakēs ise onun ordusu henüz düzene girmiş değilken onu bastırmak için tez davranarak seğirtti. İki ordu çatışmaya giriştiklerinde, önce, hareketin elebaşısının yâni Mani-

akes'in hasımları yenilgiye uğradılar; ama hemen ardından, bizleri yöneten Tanrının Takdiri savaşın sonucunu tersyüz etti ve Maniakes'in adamları hezimete uğradılar. [Bu gelişme şöyle gerçekleşti:] Bu kişi düşmanın saflarında kargaşa yaratmış iken ve hasımları onun bağırımları [nâraları] sebebine kaçışa koyulmuş ve dağılmakta iken, birdenbire öldürücü bir yara aldı ve yarısından pek çok kan akması onu sersemletti ve bedeni felce uğradı. Dizginler ellerinden kaçtı ve eyerden kayıp atından yere düştü. Böylece o yerde öldü ve ara bölgenin [iki ordu arasında kalan arazi bölümünün] yakınında bir yerde [ölüsü] yatıp kaldı; İmparatorun askerleri ise bir hayli zaman boyunca [bir savaş hilesi uygulanıyor olmasın diye] onun yanına yaklaşımdan korktular. Ancak, Maniakes'in askerleri başbuğlarının öldürüldüğünü anlayınca, korkularından, dağıldılar. O zaman hasımlar ölünün üzerine saldırdılar, zavallının kafasını kestiler ve bu kafayı kendi komutanlarına götürdüler. Komutanları bunu hemen İmparatora gönderdi ve o da kafayı At Yarışı Yeri'nin [dolayısıyla, şimdiki Sultanahmet Meydanı'nın] orta yerine astırdı. Ardından, görüşünüşte savaş kazanmış komutan olan ve orduyla geriye dönen hadımın onuruna zafer alayı töreni düzenlendi; [daha sonraki şükretme âyininde de] İmparator, Khalkē/Heybeliada'daki Kurtarıcı İsa kilisesinin ek yapısı olan ve agora/meydan'a bakan kilisecikde, sağında ve solunda iki İmparatoriçe [gerek daha önce gerek şimdi ortak hükümdarlar durumunda olan Zœ ile Theodōra] oturur durumda, tam resmiyetle, tahtına oturmuş idi.

İşte Maniakes serüveni böylece son buldu; ama hemen arkasından, Sevdalı Theophilos'un komutası altında yeni bir ayaklanma patlak verdi. Bu kişi, birincisinin [IV. Mikhael'in] yeğeni olan bu ikinci Mikhael [Zœ'nin evlât edindiği, ona hâinlikte bulunan V. Mikhael Kalaphatēs] ile ilgili ayrıntıları [onun tahttan indirildiğini] ve yönetimin iki kadına [ortak hükümdar olarak] bırakıldığını öğrenince, o sırada yöneticiliklerine atandığı Kıbrıslıları yandaşlığına çekti ve ayaklanmaya girişti. Monomakhos onu etkisizleştirmek için zaman yitirmedi; donanma gönderdi, bu donanma Sevdalı'yı yakaladı ve adaya kolayca boyun eğdirdi.

O arada Patrik Alexios, 12 yıl Patriklik ettikten sonra öldü ve yerine Keroularios denen Mikhael geçti. [Ölümü] Patrik Alexios'un kendisiyle aynı adı taşıyan manastırında yığın etmiş olduğu 25 kentenario tutarında altına Monomakhos el koydu. Yetimbesler lâkaplı, İmparator Mikhael Paphlagòn'un kardeşi olan hadım Lò-annes, Monomakhos'un egemenliği döneminde Mytilenè'ye [Middilli kentine] götürüldü ve orada kör edildi. Bu iş, kimilerinin sandığına göre, İmparatorun haberi olmaksızın [ortak hükümdar] İmparatoriçe Theodòra'nın emriyle gerçekleşti; ancak kimileri de kör etmenin, yıllardan beri haksız yere sürgün edilmiş olmasından dolayı hınç duyan İmparatorca bizzat verilen buyruk üzerine yapıldığına inanmaktadır. Hadım, kör olarak birkaç gün yaşadı ve ardından öldü.

[23. Leontas Tornikès'in ayaklanması ve yenilmesi]

O zaman Monomakhos'a karşı, İmparatorun ana yönünden hısımları olan Leontas Tornikès'in yönetiminde diğer bir korkunç ayaklanma patlak vardı. Bu kişi Orestiada'da otururdu -eskiden Adrianoupolis/Edirne bu adla anılmaktaydı- ve Makedonia'lılar²⁹, sözde o daha iyi [bir İmparator adayı] olduğu için onun yanını tutmaktaydılar. Gerçekten, görünüşü çirkin olmadığı gibi, korkak da değildi; dahası, çoğu kişiyi çeken bir başka tür karizması vardı; hiç değilse birtakım kişilerin gözünde, bir gün gelip Rumların egemenlik âsâsını onun elde edeceği yolunda boş yere şanı yayılmıştı. İmparator ona, bir hısımlarına nasıl davranması yakışık alacaksa öyle davranmamakla kalmıyordu; üstelik ondan nefret ediyordu. Buna rağmen İmparatorun kızkardeşi Euprepia bu kişiyi kendi maiyeti arasına kabul ediyor ve onu hoş tutuyordu; Euprepia tutarlı düşünen yiğit bir kadın olduğu için, refaha kavuşup zenginleşmişti, ancak kardeşi [İmparator] onun ileri ölçüde sağduyulu olmasından çekindiği için ona pek muhabbet duy-

29 O dönemde bu deyim hem Makedonyalıları hem de Trakya halkını kasdediyordu.

muyordu. Böylece Euprepia ondan herhangi bir onurlandırıncı muamele görmediği için, onunla karşılaşmaktan kaçınırdı ama yine de onunla karşılaştığı zamanlar ona karşı tepeden bakar tutum gösterir, onun kusurlarını söyler ve ona kınamalar yöneltirdi. Eğer kardeşinin kızdığını görürse, sinirlenerek çekilir giderdi. İşte İmparator, kızkardeşinin Tornikes'e iyi davrandığını gördükçe içine kuşkular ve kızgınlık doldu ve ikisini birbirinden uzak tutmak için Leontas'ı Rumlarla aralannda sorunlar bulunan Gürcülerin yöneticiliğine atadı, böylece onu dıştan görünüşü hoş biçimde sürgüne gönderdi. Bunun üzerine, beriki, kaçtı; ama onun büyük şan şeref elde etmek umudu beslediği yolundaki söylenti, durmuyordu. Bu nedenle birtakım kişiler onu İmparatora fitlediler ve o da bu kişilerin sözlerine kapılarak, Tornikes'i keşiş usulü traş etsinler [manastıra kapasınlar] diye adamlar gönderdi; sandı ki onun saçlarını kestirmekle onun umutlarını da kırpılmış olacaktır; bunun üzerine ona kara cübbe giydirdi, böylece onun aydınlık geleceğini karartmış olduğuna inandı. Onun [keşiş giysisi içinde] geriye döndüğünü görünce, yalnız ona acımamakla kalmadı, kahkahalar atarak uzaklaştı. Bu arada, söylemiş olduğum üzere öteden beri Tornikes yandaşlığı güden ve bu kişi üzerinden bazı amaçlarını gerçekleştirmek umudu besleyen Makedonia'lılar, gece vakti onu gizlice Kentlerin Sultanı'ndan dışarıya çıkardılar ve kendi başkentleri [illerinin yönetim merkezi] olan Edirne'ye götürdüler; orada onun yandaşlarının etkinliğiyle ordunun büyük bölümü, olasılıkla İmparatora karşı duyulan hınç nedeniyle, toplandı. Gerçekten, birtakım nedenlerle, yalnızca askerlere kötü muamele etmekle kalmamıştı, üstelik bir de bunlar kendisinden nefret ediyor diye askerlere karşı işkilli idi. Böylece daha ordu toplanır toplanmaz [askerler] hemen Tornikes için biat alkışlaması yaptılar [onu İmparator olarak tanıdılar] ve bu kişi girişimlerine başladı ve birdenbire Kentlerin Sultanı önüne vardı. Yol boyunca pek çok askerler ve kentliler ona katıldı ve beriki de kendisine kimsenin karşı koyamayacağını sanarak avunuyordu; doğu [yani, Anadolu] ordusu uzakta, savaşla uğraşmakta olduğundan ve kentin halkı, kendisinin varsayımına göre, isteklerini

yerine getiremiyor diye İmparator'dan nefret ettiği için, kentin kapıları kolayca kendisine açılacak diye inanıyordu. Kendisi bu umutlarla avunurken, [kent halkı] kendi gönül rızasıyla onu kabul etmezlerse kenti kuşatmak üzere, kentin önünde ordugâhını kurdu. Böylece ordusu, sabahtan, saf saf dizildi ve Tornikes, Blakhernai [Ayvansaray] semtinde surların yakınına vararak, [surların üzerinde duran] kentlilerden, ona kapılan açmalarını istedi. Ancak onlar kendisiyle konuşmaya hiç tenezzül etmediklerinden, tersine bir de ona sövdüklerinden, kenti kuşatmaya girişti. İmparator az sayıda askerle ve kentlilerle, keza Âyân Meclisi mensuplarının hizmetkârlarından bazılarıyla karşı-saflar oluşturdu; bu kişilerin toplam sayısı ancak bini buluyordu. Bu savaşıncılarını, ayaklanmacıya karşı koysunlar diye, kent surlarının dışına yerleştirdi, böylece onu korkutacağını umdu. İmparatorun kendisi ise [Blakhernai Saray yapılarından birindeki] odalardan, diğerlerine göre dışarıya doğru çıkıntı yapar durumdaki bir tanesine [bu odanın ön yâni dışarıya bakan yanı, Ayvan/Eyvan-Saray adının belli ettiği üzere, duvarsız, açık olmalı] görkemle oturuyordu ve kentin önündeki düzlüğü [düşmanının ordusunu yaydığı düzlüğü] seyrediyordu; böylece düşmanını da görebiliyordu ama kendisi dahi onun tarafından görülür durumdaydı. Bu arada, sövüp saymağa alışkın olan Makedonia'lılar [Tornikes'in Makedonia ve Trakya'dan derlenmiş askerleri], daha İmparatoru görür görmez, hep birlikte, açıktan ona sövmeye başladılar ve hep birlikte hemencek bir koro oluşturarak [türkü gibi] alaycı dizeler okudular ve ayaklarıyla yere vurarak horon tepmeye ve türkü çığırmaya başladılar. Ardından, düşman ordusu içinden bir bölüm, İmparatorun kent önünde saf tutmuş askerlerine saldırdı ve berikiler [kaçmaya başlayarak] kapılara doğru hamle ettiler, kimi ise [surların dibindeki] hendeğe düştü ve boğuldu. O sırada öyle büyük bir panik egemen oldu ki surların savunucuları yüksekten kendilerini attılar ve kaçmaya koyuldular, ama kentin girişinde [sur kapılarında] nöbette olanlar dahi kapıları kapamayı hiç mi hiç umursamadan hemen ortalıktan yok oldular. Eğer o sırada [Tornikes ordusu içinde] savaşın kazanılmakta olduğunu iyice bilen

[anlayabilen] birisi bulunsa idi, hiçbir şey Tornikēs'in derhal kente girmesini ve girişimini [başarıyla] sonuçlandırmasını engelliyemezdi. Ama Tanrı'nın isteği bu olmadığından, böyle bir eylem ayaklanmacının aklından geçmedi [ve onu uyarıp akıl öğreten de çıkmadı]. O aralık İmparator, düşmanlardan biri onu okuna hedef edindiğinde, az kalsın canından olacaktı; bu kişi [oku atan] buna rağmen [İmparatoru vurabilecek iken] ıska geçti ve İmparator yerine genç bir oda uşağını vurdu, ancak o dahi öldürücü bir yara almadı. Bu sırada İmparatorun muhafızları korku içinde İmparatoru hemen bir başka yere götürdüler, ancak bu kişi tek başına olarak [onların seçimine bakmayıp kararı kendisi vererek] başka bir mekânı kendine taht odası edindi. Dedğimiz gibi, tālihi Tornikēs'i terkettti; olayların gidişatı onun aleyhine döndü. Gerçekten, kent yine muhafızlarla doldu; oysa ayaklanmacı ikinci kez sabahтан saldırıya giriştiğinde, püskürtüldü ve az kalsın canını yitirecekti. Düşmana karşı mancınıkla fırlatılanlar içinde koskocaman bir kaya, ayaklanmacıyı hedef almıştı ve aslında [sonuçta] ona vurmadı ama gerek onu gerek adamlarını dehşete düşürdü; adamlar saflarını çözdüler ve kuşatmayı sürdürmeksizin ordugâhlarına döndüler. Ayaklanmacı, daha birkaç gün orada [ordusuyla] bekledi; ama askerlerinden kiminin İmparatora katıldığını kiminin de dağıldıklarını ve kaçtıklarını görünce, kenti kuşatmayı bıraktı ve Trakya kalelerinin, kolay olacağını sandığı fetihlerini yapmak üzere yola çıktı; ama bu kaleler dahi onu püskürttüler. O günlerde Anadolu'dan gönderilen, İmparatorun çağırtmış bulunduğu ordu da yetişti ve komplocuya karşı savaşa girdi. O zaman, bu kişiyle birlik olmuş bulunanlar, kendi canlarının korkusundan, ayrıca da karşılarında ordugâh kurmuş Anadolu ordusunun komutanı mektuplar göndererek ve konuşmayla onları İmparatora katılmaları için ikna etmiş olduğundan, hemen hemen hepsi ayaklanmacıyı terkettiler ve İmparatorla birleştiler. Bunlar yalnızca önemsiz askerlerden ibaret değildi; içlerinde ileri gelen kişiler ve şanlı komutanlar da vardı; bunlardan sâdece biri, Batatzēs, ayaklanmacının yandaşlığında kaldı. Geri kalanlar Tornikēs'i terk edip de bu kişi artık Kent'i [Konstanti-

nos'un Kenti, İstanbul'u] ele geçirme umudunu yitirir yitirmez, Batatzés ile birlikte bir kiliseye sığındı. [Orada tutuklandılar ve] Oradan zincirle bağlı durumda her ikisi Monomakhos'a götürüldüler; o da bunları kör edilmeye mahkûm etti. Bunun üzerine hemen gözlerinin ışığını yitirdiler ve ayaklanma tümüyle bastırılmış oldu.

[24. Rusların denizden saldırısı ve Marmara Denizi'ndeki savaşta yenilmeleri]

Buraya kadar benim Tarih'im iç çatışmaları anlattı; ancak artık bundan sonra dış savaşları ve bunlar arasında da ilk olarak Rusların saldırısını anlatacağım. Bu ulus daha önce de birçok kez Rumlara karşı seferberliğe girişmişti; sonunda, yenildi ve onlarla barış yapıp [önderleriyle, Rum İmparatoru arasında] evlilik yolundan hısımlık kuruldu; bununla [kız alıp verilmesiyle] amaçlanan, iki halkın [bu] hısımlık nedeniyle geçim içinde olması ve aralarında ticaret için özgürce dolaşım yapılmasıydı. Gerçekten, o zaman dahi İstanbul'da birçok Tauris [Kırım Yarımadası] İskit'i [=Rus] dolanmakta, kendi mallarını buraya getirip bizimkileri satın almakta idi. Bir defasında, İskitlerden bazıları birtakım Rumlarla kavgaya girdi, sonuçta yaralandılar ve ardından öldüler; hatta bunların arasında bazı seçkin kişiler de bulunmaktaydı. Bunların hükümdarı, bu olayı bize karşı sefer düzenlemek için bahane edindi ve hemen, monoxylō [=tek parça odun kütüğü] denen türden çok sayıda tekne yaptırdı ve bunlara sayıya gelmez kalabalık asker bindirip, savaş ilân etmiş olmaksızın [baskın biçiminde] Marmara'ya çıkageldi. İmparator saldırıyı öğrenir öğrenmez elçiler gönderip Ruslardan silâhlarını bırakmalarını istedi ve onları kızdıran bir hal olmuş idiyse kendisinin o işi halletmeye âmade bulunduğunu açıkladı. Ne var ki, Barbar [saldıran Rusların Beyi], elçileri, burnu Kaf Dağında tutumla karşıladı, onlarla yüksekten atarak ve kibirli konuştu ve onları paldır küldür kovdu. Böylece İmparator, barış yapılacağını artık ummayarak, ken-

disi de deniz savaşı için hazırlandı ve donanma eli altında bulunmayıp [deniz ötesindeki] illerin savunulması amacıyla çok uzaklara gönderilmiş, oralarda uğraşmakta olduğundan, [yapabildiğini yaptı,] birkaç tane üç dizi kürekli savaş gemisi ve nakliye gemisi hazır etti, bunları bol bol sıvı ateşle [gemilerin önündeki tüplerden fırlatılan ünlü Rum ateşi ile] donattı ve bunları düşmanın karşısına dizdi; İmparatorun kendisi de orada hazır idi, limanın yukarı bölümünde bir yerde tahtında oturmaktaydı. Günün çoğu geçmiş ve Barbarlar dağılmaksızın [kaçışa koyulmaksızın] hareketsiz durmuş olduğundan, İmparator Theodòrakanos'a düşmanla çatışmaya girmek üzere üç tane üç dizi kürekli savaş gemisini almasını ve bunlarla düşmanı çarpışmaya zorlamasını buyurdu. Ama bu kişi çatışmaya filân değil düpedüz deniz savaşına girdi; bazı düşman gemilerini sıvı ateşle yaktı, kimini içindeki adamlarla birlikte batırdı ve birini bizzat kendisi onun içine sıçrayarak, tayfaların bir bölümünü haklayarak ve korkularından dona kalmış olan geri kalanlarını tutsak ederek, ele geçirdi. İmparator, üç tane üç dizi kürekli savaş gemisinin düşmana karşı girişi mi nasıl bir hayırlı sona ulaşmıştır, bunu gördükten sonra, savaş için denize açılmış durumdaki, geriye kalan gemilere de saldırı işaretini verdi. Barbarlar, bu gemilerin dosdoğru kendi üstlerine geldiğini görür görmez, savaşmak için tüm isteklerini yitirdiler, ters yöne dönüp dağıldılar ve [Boğaz yoluyla Karadeniz'e, oradan yurtlarına dönmek için] kaçmaya koyuldular. O sırada Rumlar gökten [Cennetteki İsa'dan] gelen bir yardım da aldılar; gerçekten, doğudan batıya doğru birdenbire şiddetli bir yel esti ve fırtına çıktı, fırtına sırasında yıldırımlar Barbar gemilerine düştü; gemilerin çoğu suya daldı ve dibe battı, kimiye deniz yüzeyi altındaki kaya yükseltilerinin ve yüzeydeki kaya çıkıntılarının üzerine düştü ve parçalandı. Gemilerin tayfalarından kimi suya gömüldü, [yüzerek kıyıya ulaşabilen] kimi ise kıyıları kollayan Rum nöbetçilerin kurbanı oldu ve öldürüldü. Böylece, Barbarların yenilgisinden sonra, İmparator yengi çelengi taşıyarak saraya döndü.

[25. Oğuz Türklerinin güçlenmesi ve Rum İmparatorluğu sınırına dayanması]

Benim, Barbarlarla yapılan savaşlardan birine ilişkin anlatımım burada son buluyor ve şimdi, o dönemde Anadoluyu işgal eden ve günümüze değin Anadolu'nun tepesine binmiş durumda olan bir diğer ulusun, Türkleri kasdediyorum, kitlesel göçünün anlatılması söz konusudur. Bu halk, Hunların soyundan iner ve Kuzey Kafkasya sınırlarında oturur idi; sayıca kalabalıktır ve bağımsızdır. Pers İmparatorluğunu yıkan Makedonyalılar İmparatorluğu da kendi sırası gelip Sarakenos'lar tarafından [Müslümanlar kasdediliyor] yıkılınca [!] bu sonuncular ardından kendileri de birbirine hasım bölüklere ayrıldılar, biri diğerine karşı kılıç çekip savaştı durdu. İbrail'in [özgün metindeki yazımı: İmbrael] oğlu, Pers ülkesinin, Média'nın, Harzem'in ve diğer bazı ülkelerin hükümdarı olan Mahmut [özgün metinde; Moukhomet; Gazneli Mahmut kasdediliyor], İmparator Basileios zamanında, Bâbil'ile-re ve Hintlilere karşı savaş açmıştı; ancak yenildiği için, Türklerden yardım istedi ve bunun üzerine Mahmut ile bağlaşıklık kurarı Türk komutan, Mikail oğlu Tuğrul Bey [özgün metinde; Tangrolipix Moukalet] idi. Mahmut, Türklerle birlikte, düşmanlara saldırdı ve onları hezimete uğrattı; ama ülkesine geri döndüğü zaman Türklerin kendi yurtlarına dönmelerini yasakladı ve onları başka düşmanlarına karşı kendi bağlaşıkları olarak kullanmak için eli altında tutmak istedi. Bunlar ise, eğer Sir Derya/Seyhun [eski Hellenlerin Iaxartes diye tanıdığı ırmağın adı, Zónaras'ın özgün metninde Araxes olarak yazılmıştır] üzerindeki köprü kendilerine teslim edilmezse yurtlarına dönemeyeceklerinden -çünkü köprüyü kullanmadan ırmak aşamıyordu ve o köprü de her iki ucunda birer burçla berkitilmiş, bu burçlara muhafızlar konmuş idi- baş kaldırıp dağlara çıktılar; binlerce kişiye karşı kendileri sâdece üç bin kişi olduklarından saf tutup meydan savaşı vermeye cesaret edemediler ve oralardan [sığındıkları yerden, talan akınlarına çıkarak] Sarakenos'ların bölgelerini yakıp yıktılar. Bunun üzerine Mahmut, onlara karşı yaklaşık 20 000 savaşı yol-

ladı ve ordunun komutasını kendi soydaşlarından on kişiye verdi. Türkler geceleyin bir saldırı yaptı ve kolaylıkla, onların çoğunu kılıçtan geçirdi; kurtulabilenler, başlarında komutanları ile, Mahmut'un yanına döndüler, o da on komutanı kör ettirdi ve kurtulabilmiş askerleri, kendilerine kötü davranmakla tehdit etti. O zaman bunlar da korkularından Türklere sığındılar. Hatta pek çok başkaları, köleler ve soygunlardan talanlardan hoşlanan eşkiya takımı da gelip katıldığından, Türklerin ordusu pek kalabalık oldu; Mahmut ile [doğrusu: onun oğlu Mesut ile] İsfahan yakınında çarpıştı, orada pek çok Sarakenos öldü, Mahmut da bunların arasında idi. Ordular barış yaptılar ve herkes, Mahmut'un devletinde egemenliği Tuğrul Bey'e teslim etti. Bu kişi erki ele geçirdiğinde, asker gönderip Seyhun üzerindeki köprünün burçlarını yıktırdı; o zaman, Türklerin ırmağı geçmesine olanak sağlayarak, bu Barbarlardan [ırmağın ötesinde yaşamakta olan Türklerden] büyük bir kalabalık Tuğrul Bey'in ordusuna katıldı; böylece Türklerin Başbuğu güçlü bir ordu edindi ve her yerde Sarakenos'ların [Türk olmayan müslümanların] egemenliğine son verdi; kendisi ve soydaşları kendilerini Türklerin devletinde cendiler olarak ve Hacer Oğulları'nı [Rumların zaman zaman Türkler için de kullandığı bu ad, burada yalnız Türk olmayan müslümanları kasdediyor] kendilerinin uyrukları olarak ilân ettiler. Gelişmelerin sonrasında Tuğrul Bey savaşla Bâbillileri [Bağdat'ı başkent edinmiş devlet kasdediliyor] yenip orayı fethederek, Kutalmış/Kutlumuş'u [özgün metinde: Koutloumous] Araplar üzerine [Suriye'ye] ordu ile gönderdi. Bu kişi yenildi ve dönerken, Media-eskiden Vaspurakan ülkesi böyle adlandırılıyordu- hükümdarıyla, onun devleti ülkesinden geçmek için [elçiler aracılığıyla] müzakere yürüttü. Buna rağmen o ülkenin, İmparator tarafından erk sahibi olarak atanmış [Rum bağımlısı] hükümdarı, yalnız Kutalmış'ın geçmesine izin vermemekle kalmadı, bir de ona karşı saf tuttu; çarpışmada hezimete uğradı, kendi adamlarından çoğunu yitirdi ve kendisi de tutsak alındı. Kutalmış, Tuğrul Bey'in yanına döndüğü zaman, Media'ya karşı yapılan savaşın ayrıntılarını ona anlattı, ülkeyi en verimli türden toprağa sahip diye öv-

dü ve sözlerine, herhangi bir kişinin oralarını fethetmesi kolaydır çünkü oranın halkı kadınlardan ibarettir [erkekleri dahi kadın gibidir] diye ekledi, hasımlarını böyle andı. Tuğrul Bey, [Suriye seferinde] yenildiği için ona kızmıştı ve Araplara karşı savaşı[n komutanlığını] kendisi üstlendi. O zaman Kutalmış, korkusundan, kendi adamlarıyla ayrılp yola çıktı ve Harzemlilerin bir kenti olan Pazar'ı zaptederek, Sultan'a karşı -Tuğrul Bey bu ünvanı almıştı- baş kaldırmış oldu ve uzun bir süre boyunca amcasının giriştiği kuşatmaya karşı direndi; amcası, kentin berkitilmişliği nedeniyle hiçbir şey beceremedi. Bunun üzerine Sultan, bir yandan Pazar'ı kuşatmakla uğraşırken, Hasan'ı savaş gücü yüksek bir ordu ile Media üzerine gönderdi ve bu kişi yöreyi istilâ etti; ve Rumlarla yaptığı bir meydan savaşında kendisiyle birlikte, çok az kişi dışında bütün ordusu öldürüldü, yenildi ve canından oldu. Sultan yenilgiyi öğrenince iç sıkıntısı duydu, ama aynı hatayı tekrarlamakta acele edercek mevcudu 100 000 kişiye ulaşan ordunun komutasını üvey kardeşi Alim İbrahim'e bırakıp onu Rumların üzerine gönderdi. Vaspurakan ilindeki [Rum] komutan durumu İmparatora bildirdi ve ondan yardım istedi. O da Gürcistan'ın bir bölümünü yöneten Liparites'e, Rumlarla birleşip Türklere karşı yapılan savaşta yardımcı olmasını buyurdu. Türkler şimdiden oraya varmışlardı, ama Rumlar, İmparatorun buyruğu gereğince Gürcülerle birleşmeden çatışmaya girme konusunda karar vermemişlerdi. Böylece, Alim çatışmadan kaçman askerlerle meydan savaşına giremediği için, kalabalık nüfuslu bir kasaba olan, içinde çok büyük servet sahibi tacirlerin yaşadığı Artze/Erciş'e karşı yöneldi. Barbarlar, surlarla korunmuş olmayan kasabayı baskınla ele geçirmeyi umuyorlardı; ama saldırı sonrasında umutlarının boşa çıktığını anladılar. Gerçekten, kasaba halkı girişleri toprak yığınlarıyla kapamışlardı ve düşmanların üzerine yüksek yerlerden öte beri atıp birçoğunu öldürüyorlardı; bu iş altı gün boyunca sürdü. Türklerin komutanı Alim, Ercişlilerin sağlam savunma yaptıklarını ve onlara kuşatmayla boyun eğdirmenin hiç de kolay olmayacağını anlayınca, ateş sayesinde onları yenmeğe karar verdi. Bunun üzerine hemen ateşler tutuşturdu ve evleri yakmağa

başladı. Yangın her yere yayılır yayılmaz, kasaba halkı direnişten vazgeçti ve Barbarlar kasabanın egemenleri oldular; orada bol altın ve yangının erişip yok edemediği değerli mallar buldular. Bunun üzerine yeniden Rum ordusunun üzerine [dönüp] saldırdılar ve oraya artık Liparites Gürcülerle birlikte varmış bulunduğu [Rumların savaşmak için beklemesine gerek kalmamıştı ve] iki ordu, öğleden sonra, çarpışmaya girişti. Alim ile Barbarların bir diğer komutanı olan Horasan Saları [özgün metinde: Khorosanēs] adamlarıyla birlikte kaçmaya başladılar, o zaman hasımları Rumlar onları gecenin geç saatine kadar kovaladı. Ordunun diğer kanadında savaşmakta olan Liparites, düşman tarafından tutsak edildi. Bu arada Rumlar zaman zaman kovalamaya ara verip, Liparites'in başına ne gelmiş bulunduğunu bilmeyerek, onu beklediler. O zaman birisi onlara Liparites'in tutsak düştüğünü ve onu yakalayanların kendisini yanlarına alıp ortadan yok olduklarını haber verdi. Rumlar bunu duyunca tasalandılar ve Barbarlar Liparites'i Sultanın yanına götürdüler. Liparites'in tutsak edildiğini öğrenen İmparator, Sultana elçi gönderip bunlarla Sultanın kendisi için pek çok armağan ve Liparites için kurtulmalık bedeli sundu, üstelik Rumlarla Türkler arasında barış kurulmasını istedi. Sultan da [ona] armağan olarak Liparites'in kendisini gönderdi ve göndermeden önce de kendisinin [Liparites'in] hatırı için gönderilmiş kurtulmalık parasının tümünü ona verdi ve [İmparator'dan] bir daha Türklere karşı silâh çekilmeyeceğinin güvenceye bağlanmasını istedi. Hatta bu kişi kendisine düşen [güvence verme gösterisi] olarak İmparatora, kendisinin dilinde Şerif [özgün metinde: Serifes] denen bir elçi gönderdi; Türklerdeki bu makam bizdeki Sykkellos'un³⁰ karşılığıdır; nasıl Patrik'in ölümü hâlinde bu kişinin yerine Sykkellos geçerse, öylece Şerif de, Halife öldüğü zaman, onun halefi olarak atanır [!]. İşte böyle, Şerif Kentlerin Sultanı'na geldi ve İmparator tarafından karşılandı; ama bu kişi tepeden bakar tutum gösterdi, Sultana bağımlılık vergisi

30 Öz anlamı: "Hücre arkadaşı"; yâni, keşiş hücresinde çile tamamlama döneminin yoldaşı. Patrikhânedeki sykkellos'un işlevi şimdi metinde söylenecek.

ödenmesi lâfları etti, bunun üzerine de kovuldu. O zaman öfkeye kapılan Sultan Rumlara karşı kendisi yürüdü ve o zamandan beri yavaş yavaş Türkler bütün Anadolu'ya boyun eğdirip Byzantion'un karşısındaki yörelere kadar ulaştılar.

[26. Rumeli'nde Peçeneklerle savaşım]

Türklerle ilgili olarak, bu kadar; o aralık, Peçenekler yeniden İmparatorluğun Avrupa'daki bölümüne karşı harekete geçtiler. Ulu-sun önderi o sırada, soylu kökenden gelme ama karakteri yönünden uyuşuk bir adam olan Tyrakh idi. Aşağı tabakadan gelme, ama atılgan ve eylemci olan, savaşlarda birçok yığıtlıklar göstermiş, Kegenes denen bir başkası ise, halk tarafından seviliyordu. Bu yüzden Tyrakh, onu öldürmek için fırsat çıkmasını isteyerek, elverişli zamanı kolluyordu. Beriki, bu durumu farkettiği için, var olan 13 boydan 2 tanesini kendi yandaşlığına çekti, bunlarla İstros/Tuna'yı aştı ve kendisinin bir kaçak sığınmacı olarak İmparatora geldiğini ve ona yararı dokunmayacak bir kişi olmadığını kanıtlayacağını söyleyerek, İmparatorluk ülkesinin sınırına vardı. Bu haber Monomakhos'a ulaştı ve ilin yöneticisi İskitleri [sığınmacı Peçenekleri] kabul etmek buyruğunu aldı. Kegenes, Kentlerin Sultanı'na girdi, orada İmparatorun huzuruna çıktı, vaftiz edildi ve Patrikios rütbesini aldı. Hatta yanında gelen İskitleri, kendileri de vaftiz olsunlar diye ikna etti. Bunun üzerine İstros/Tuna yöresine yerleşti ve ırmağı aşarak Tyrakh'ın uyruklarını sürekli biçimde tâciz etti, onları öldürdü ve mallarını talan etti. O zaman Tyrakh, İmparatora elçiler gönderip onu bir ayaklanmacıya sığınma olanağı sağladı diye suçladı ve sığınmacının onun ülkesine zarar vermesini engellemezse, bütün Peçenek ulusunun düşman durumuna düşeceğini söyleyerek tehdid savurdu. Bu sözleri İmparator şöyle yanıtladı: "Ne sığınmacıya ihanet edeceğim, ne de onun kendisine karşı kumpas kuranları cezalandırmasını engelleyeceğim". Bu haber Tyrakh'a ulaştığında, kara kış bastırmıştı ve soğuktan İstros/Tuna bir kıyısından diğerine donmuş idi.

Bunun üzerine beriki, tüm ordusuyla, ırmağı aştı ve Rum arazi-sine varıp komşu yöreleri tahrib etti. Durumu öğrenen İmparator, hemen bölgenin komutanına ve Kegenes'e takviye ordusu gön-derdi. O arada Peçenekler, bol bol yiyecek, şarap ve bal içeren di-ğer içecekler bulmuşlar, bunları tıka basa yiyip içmişlerdi ve [bar-sakları bozulduğundan] karın ağrısına tutulmuşlardı. Bir kaçak-tan bunu öğrenen Kegenes, Rum komutanı düşmana saldırmaya ikna etti. Böylece, Barbarlar daha Rumların kendi üzerlerine gel-diğini görür görmez, pek süngüleri düşük haldeyken baskına uğ-radıklarından, ayrıca da korkularından, silâhlarını bıraktılar ve can atarak teslim oldular. Bunların içinde, vaktiyle Kegenes'in komutası altında ona hizmet etmiş olanlar [sonradan karşı tara-fa geçmiş bulundukları için] ya öldürüldüler ya da köle olarak sa-tıldılar; geri kalanlarını Rumlar, eğer onları silâhsızlandırılırsa ve hâlen büyük bir bölümü itibariyle ıssız durumda olan Bulgaris-tanda -çünkü Bulgar ulusu daha çok yakın bir zamanda İmpa-ratorun buyruğu üzerine başlarına gelen büyük bir felâkete uğ-ramış idi- yerleşmek zorunda bırakılırsa kendilerine yararı ola-cak bir işte kullanabileceklerini düşündüler. Bu arada [tutsak dü-şenler arasında bulunan] Tyrakh ile, en şanlı vatandaşlarından oluşan maiyeti, İmparatora götürüldüler, vaftiz edildiler ve ken-dilerine parlak ünvanlar verildi. Anadolu da Rumlarla Türkler ara-sındaki savaş süregittiğinden, İmparator, 15 000 Peçenek seçti, bunları silâhla donattı, onlara atlar verdi ve başlarına kendi soy-larından bir komutan atayarak, onları Khrysopolis/Üsküdar'a ge-çirdi; ve onların yanına yol göstereceğini diye bir kılavuz verip, onla-ra, İberia/Gürcistan'a yönelmelerini [vaktiyle Rum bağımlılığını kabullenmiş Gürcistan'a varıp orasını dahi geri alana dek Anado-lu içinden, Türklerle çarpışarak ve onları kovarak, geçmelerini] buyurdu. Ama bunlar daha [Üsküdar'ın pek yakınındaki] Da-matrys/Çamlica'ya varır varmaz, daha ileriye gitmeyi reddederek, durdular. Geriye döndüler ve Boğaz'a, Ayios Tarasios Manastırı yöresine varıp, atlarıyla birlikte boğazı geçtiler ve hemen, sıkı bir yürüyüş sonrasında, [kendileri gibi tutsak edilmiş, İstanbul'a ge-tirilmiş, ama sefere gönderilmemiş] soydaşlarıyla birleştiler. On-

larla bağlaşıklık kurup, yeniden hareket ettiler ve orada ordugâh kurmak üzere Istros/Tuna ovasına [Tuna boyundaki ovalık araziye; Silistre dolayları ?] geldiler, oradan saldırılara girişerek Trakya illerini viran ettiler. İmparator defalarca bunların üzerine ordu gönderdi, ama zafer Barbarlarda kaldı, bunun sonucunda da artık korku duymaksızın Trakya ile Makedonya'nın tümüne çileler çektirdiler ve her yandaki yöreleri talandan geçirdiler; yalnız kendi yakınlarında bulunan yöreleri değil, Kentlerin Sultanı'nın varoş semtlerini bile. Sonunda Rumlarla 30 yıllık barış andlaşması yaptılar ve Peçeneklerle savaşım böylece sona erdi.

[27. İmparatora karşı bir komplo. Yanlış politika yüzünden sınır illerinin Türklere karşı direniş gücü azalıyor]

Sultan, yakıp yıkarak, fethederek ve işgal ederek, İmparatorluk arazisine ve kentlerine karşı saldırılarını sürdürdü. O dönemde, İmparator bir de, kökeni aşağı tabakadan olan, kendisinin doğru telâffuzda bulunmasını engeller ölçüde ciddi konuşma sorunları bulunan -konuşurken yanlışlar yapıyor ve üstelik söylenenceleri ancak ve bin güçlülle duyabiliyordu- Rômanos Boilas'ın önderliğinde bir komployu ortaya çıkardı. Bu hâli kısmen doğuştan kusurlu olmasından ve kısmen de kendisinin zorlamalı yapmacığından ileri geliyordu; çünkü bu kişi doğuştan gelme sorununu, riyakârlıktaki yeteneğiyle, [kendisine acınsın diye] şişirmekteydi. İşte böyle, İmparator bu adamla birlikte olmaktan pek haz alırdı, başka hiç kimseden almadığı kadar; onun konuşma yanlışlarını her dinleyişinde, onun abuk sabuk lâflarını en büyük eğlence sayardı. İşte o da bu neden yüzünden İmparatorla öylesine yakınlık kurmuştu ki her an çıkıp gelebilir ve onun yanına çıkabilirdi ve yanına çıkması da sâdece selâmlık mekânlarında oluyordu, harem bölümleri dahi aynı biçimde onun için girilebilir yerlerdi, oralara canı ne zaman isterse rahatça sokulabiliyordu. Ona her yandan servet bol bol yağıyordu ve aşağı tabaka halk-

tan gelme bir adam olmasına rağmen, Ayan Meclisi mensupları sınıfına mensup olanlara özgü en yüksek mevki derecelerine çıkmıştı. Bütün bunlara rağmen, mutlu bahtı onun gözünü doyurmuyordu; İmparator olmaya göz dikmişti, bu amacına ulaşmak için İmparatoru öldürmeyi kuruyordu. İmparatorundan hoşnut olmadığını gördüğü kim varsa gizli tasarımlarını onlara açıp, bu tasarımlarını kabul edenleri umutlarla dolduruyor ve onları eyleme geçmeye teşvik ediyordu. Herhangi biri tedirginlik gösterdiği [ve kendisini kınadığı] zaman da, onlara yanıt olarak, sözleriyle kendilerini sınamış bulunduğunu, İmparatora ne dereceye kadar sadık olduklarını anlamak istediğini söylüyordu; onları [“Âferin sana, İmparatora sâdik imişsin” diyerek] övüyor ve bu bağlılıklarını İmparatorun bilgisine ileteceğine güvence veriyordu. Böylece çok kişiyi kandırıyordu; onunla komplo yoldaşlığına girenler ise tasarımlarını büyük kolaylıkla gerçekleştireceklerine inanıyorlardı; çünkü Boilas yalnızca İmparatorun yatak odasına [bile], İmparator ister yalnız başına yatıyor ister İmparatoriçenin yanında uzanıyor olsun, kolayca girebiliyor değildi; bir de, [İmparator tarafından ona] gizli geçitlerin anahtarları emanet edilmişti. Gerçekten de, eğer düzenlediği komployu öğrenmiş bulunan biri onu İmparatora ihbar etmemiş olsaydı, tasarımlarında başarılı olabilecek idi. Böylece, İmparatoru öldürmek için kullanacağı kılıç da üzerinde olarak, suçüstü yakalandı. Şurası doğru ki, İmparatorun budalalığı [onu akli kıt bir ebleh sayması ?] yüzünden, başına hiçbir şey gelmedi; ama onun düzenlediği komploya katılanlar cezasız kalmadılar.

Söz konusu İmparator, iyi niyetli ve özgürlüğe saygılı bir hükümdar izlenimini vermek için gösterdiği gayreti, erdemli davranıştan çok, münasebetsiz hallere yöneltmişti. Gerçekten, ruhu yüce kişiler yerine sefih takımını kolluyordu; çünkü kamunun parasını ne uygun düşecek kişilere, ne uygun düşecek biçimde, ne de uygun düşecek zamanlarda tahsis ediyordu [ihsan ve makam vermekte yeğledikleri, münasebetsiz sefihlerdi]. Böylece Mangana Manastırı'nın yeniden inşa edilmesinde -söylenildiğine bakılırsa

manastırın onarımı işine, sevdalısı olduğu Skleros'lar ailesinden kadının sebebine, onu sık sık Kynégio/Av Köşkü semtindeki evinde görme bahanesi yaratmak için girişmişti-, hükümdar hazinelerini, diğer söyleyişle kamusal hazineleri tüketip bitirdi; o sırada, paraya gereksinmesi olduğundan, [belli mal ya da kazançları] vergilendirmeme ilkelerine de saygı göstermedi. Dahası, bazı iller vardı ki bunlar İmparatorlara vergi vermezler ama kendilerine tannmış bulunan vergiden tam bağışıklığa karşılık olarak, dar geçitlerin korunması yükümlülüğünü üstlenmiş olurlardı, böylece de İmparatorluk arazisini istilâ etmeye kalkışan Barbarlara karşı bir sur oluşturlardı; işte böyle, İmparator söz konusu bu illere de vergi yükleyip [onların oluşturduğu] askerî muhafız birliklerini kaldırdı; bunun üzerine Barbarlar Rum egemenliği arazisini en büyük bir kolaylıkla istilâ ettiler. O nedenle bu kişi [Monomakhos], yansız hüküm verildiğinde, Anadolunun Barbarlara bağımlı hâle düşmesinin sorumlusu olarak görünmektedir.

[28. İmparator Kōnstantinos Monomakhos'un ölümü]

İmparatoriçe Zòe, ileri yaşta (70 yaşını geçmiş idi) öldüğü zaman, onun yasını, bir erkeğe yakışacağı biçimde tutmadı, tersine küçük bir çocuk gibi ağladı. Hatta denir ki herkes de Zòe'nin bir meleğe dönüştüğünü kabullendi, çünkü mezarının bir noktasından, nemlilik nedeniyle, bir mantar büyüyüp çıkmıştı; bu olay da o İmparatoriçenin mânevî güçlerce kendi aralarına alınmış bulunduğunu akla getiren [ifade eden] tanrısal bir alâmet sayıldı. Bu kişi, dediğim üzere, öldüğünde, hâla bedenî arzu ile yanıp tutuşan İmparator, Alanlar [Gürcüler kastediliyor] tarafından saraya rehîne olarak verilmiş bulunan ve onların Beylerinden birinin kızı olan genç bir kızı saraya getirtti; ona da Sebastē ünvanını verdi ve onu çok zengin bir maiyetle büyük servete sahip kıldı. [Ortak hükümdar, ölmüş eşinin kızkardeşi] İmparatoriçe Theodōra'dan utanmasa idi, ya da, daha çok, dördüncü kez evlenmek yasaya aykırı olmasaydı, bu sevgilisini de taçla bezeyerek İmpa-

ratoriçeliğe çıkaracaktı. Ama onun [İmparatorun] ölümünden sonra mutlu bahtı, Sebastē'yi terketti ve eskiden olduğu gibi yine bir rehine oldu.

Sonunda, söz konusu İmparatorun ölümünü anlatmama sıra geldi. Rumların egemenlik âsasını almasının üzerinden çok zaman geçmemişti ki, artrit'e [eklem iltihabına] tutuldu; bu hastalık önce onun ayaklarına âriz oldu, öyle ki yürümesi ya da dik [ayakta dikilir] durması olanaksızlaştı. Hareket etmesinin kaçınılmaz olduğu durumlarda, güçlükle, başkalarının yardımıyla yürüyordu ya da onu [koltuk altından] kaldırarak götürüyorlardı. Hatta zamanın geçmesi ile hastalık ellerine de sıçradı, ardından omuzlarına geçti ve son olarak da romatizma bütün bedenine egemen oldu, bunun sonucunda gücü tükendi ve hastalık eklemelerin iç noktalarına kadar iltihaplanmaya neden olduğundan, kemikler eklem yerlerinden çıktı. İmparatorun hastalığı zaman zaman şiddetleniyordu; arkasından başka bir hâl, ciğerlerde bir tür enfeksiyon da kendini gösterdi ve bu hal gerek kendisini gerek saray insanlarını artık onun sonunu beklemek zorunda bıraktı. En başta da Logothetēs [Hesaplayıcı; Mâlîye Bakanı hatta fiilen Başbakan], mütevazı ya da en düşük kökenden gelme bir hadım olan ve kamu işlerini yönetmeye tümüyle liyakatsiz kişi olan İöannes'i; onun eğitim görmüşlüğü'nün derecesi söz konusu oldukça, işin doğrusu diye ne söyleyeceğimi ya da ne yazacağımı bilemiyorum. İşte İmparator bu adama kamu işlerinin yönetimini emanet edip onu Âyan Meclisi mensupları sınıfının en seçkini durumuna yüceltti. [O dönemde] İmparatora bağlı yazışmalar bürosunun başkanlığı görevini, gerek kökeni yönünden gerek eğitimi yönünden, ama ayrıca da politika işlerinde becerikliliği yönünden, söz konusu İöannes'in tam tersi olan bir kişi [birazdan sözü geçecek olan Kōnstantinos Leikhoudēs; sonradan Patrik olmuştur] yürütüyordu. İşte o böyle bir kişi olduğu için, her ne zaman İmparator ona görevinin gereklerine ters düşen bir şeyi yapmasını buyursa, İmparatorun isteğine boyun eğmez, tersine itirazlar öne sürer, engeller çıkarırdı. İmparator [bu hallerden]

rahatsızlık duyuyordu ve [aynı haller] birçok kez tekrarlandığı için, bu adamın boyun eğmezliği karşısında ateş püskürüyor, deli oluyordu; onu başından def etmek için, onu (Leikhoudes'den söz ediyorum) kamu işlerinin yönetiminden uzaklaştırdı ve yerine İoannes'i getirdi; devletin yönetimini ona bıraktı, öyle ki bu kişinin isteklerine karşı durabilecek hiç kimse bulunmuyordu [İmparator dışında kimse ona buyruk veremezdi]. İşte, sözü edilen İoannes ile, İmparatorun yanında büyük erk sahibi olmaktan yararlananlar, artık onun iyileşeceğini ummadıklarından, hastayı kendisinin yerine geçecek kişi konusunu düşünmeye ikna ettiler ve ona, erki üstlenmeye uygun yetenekte kişinin, Bulgaristan yöneticisi olan ve Kentlerin Sultanı'nda bulunmayan Prôteuòn olduğu öğüdünü verdiler. Bunun üzerine onu geriye [başkente] getirmek için adamlar gönderildi ve bütün bu tasarımlar [ortak hükümdar] İmparatoriçe Theodòra'dan gizli olarak yürütüldü, ancak yine de sonuçta, yapılan onun dikkatinden kaçmadı. Theodòra, İmparatorun ardıl diye kendisini atamadığını öğrenince onu [Sarayburnu yanbaşı] Mangana'lar Semtindeki saray yapılarında ağır ağır ölmeye bıraktı, kendisi ise, adamlarının tavsiyesi gereğince, bir gemiye binip [Sultanahmet Câmii yerinde ve oradan güney aşağıya denize kadar yayılan yerlerdeki] Büyük Saray'a [onun olağan limanı olan, surların şimdi Çatladı Kapı denen kapısı yerindeki Boukoleon Limanı'na] yanaştı. İmparatora ait koruma birliği ve Ayan Meclisi mensuplarının en ileri gelenleri hemen onun yanına katıldı; hepsi birden onu [tek başına] İmparatoriçe ilân ettiler, çünkü zaten taç miras yoluyla ona ait idi. Monomakhos bunu öğrenince sıkıntıya kapıldı ve artık sadece kısa bir süre boyunca, ancak ve ancak kederlenip inlemek [ve hiçbir şey yapamamak] üzere yaşadığından, 12 yıl egemenlik sürme sonrasında, yaşamdan ayrıldı.

[29. Monomakhos'un yerine geçen Theodora'nın ölümü;
Yaşlı/İhtiyar denen VI. Mikhael'in İmparator olması]

Bu arada, ilerlemiş yaşında tek başına hükümdar olan İmparatoriçe Theodora, herhangi bir kimseyi İmparator durumuna getirmek istemiyor, tersine egemen olduğu sürece erk kullanmanın tadını çıkarıyordu; ayrıca kendisi, bir yandan -yüksek mevkilere getirmiş bulunduğu- hizmetkârlarının da desteğinden yararlanarak, mutlak hükümdar durumundaydı. İmparatorluk yazışmaları kaleminin sorumlusu olarak, Paraspondylos [omurgası çarpık] lâkabını taşıyan ve daha önce İmparator Mikhael'in mâbeyninde hizmet görmüş bulunan keşiş Leontas'ı atamıştı. Theodora tah-tına oturmuş durumda elçileri huzuruna kabul ediyordu, bakanlar kuruluna başkanlık ediyor, hükümler açıklayarak mahkeme başkanlığı yürütüyor ve genel olarak kamusal işleri yönetiyordu. Hatta onun hükümdarlık zamanı mutlu bir dönem oldu. Hiç kimse ona karşı ayaklanmadı, uyrukları onun buyruklarını umursamazlık etmediler, o sırada hiçbir ulus Rumlara karşı baş kaldırmadı ve üstelik hava koşulları iyi gitti, bunun sonucu olarak da toprak bol ürün verdi. Her ne kadar bu İmparatoriçe egemenlik âsâsını geç yaşında ve ömrünü doldurmuş olarak eline almış idiyse de, yine de ömrü, onun için birkaç yıl daha saklamıştı; ayrıca da kolayca yorulmayan, güçlü bir bünyesi vardı. Ne var ki, sonu yaklaşarak, -bazı keşişlerin onun için, yaşamına eklenecek çağlar [daha yaşama süresi] vaad etmelerine [duamız sayesinde ömrün uzayacak demelerine] rağmen- hekimlerin incebarsak hastalığı dedikleri derde kapılıp ağır hastalandığı ve bu nedenle iyileşmesine hiç umut kalmadığı zaman, adamları, egemenlikte ona kimin ardıl olacağı sorununu incelemek üzere kendi aralarında daniştılar; kendi gönençlerini mutlaka güvenceye bağlamak istiyorlardı. Böylece düşündüler ki, içinde bulunulan durumda, her ne kadar İstanbulun yerlisi aileden gelme ise de koşullara göre yeterli kişi olmayan ve böylesine büyük bir devleti yönetmeye, doğadan gelme uyuşuk tabiatı, saflığı, ama bir de ileri yaşı nedeniyle nedeniyle, ehil olmayan -çünkü, bir halk deyimini kullana-

cak olursak, “yaşlı başlı” olmakla kalmıyordu, tersine “yaşı geçkin” idi- Mikhael Stratiötikos’u [Asker Mikhael’i] uygun saydılar. Böylece Theodora’yı bu kişiyi tahta geçirmek için ikna ettiler; bunun üzerine o da hemen Mikhael’i -önceden onu devletin yönetimiyle ilgili hiçbir yönetim tasarrufuna kendisinin onayı olmaksızın girişmeyeceği yolunda korkunç yeminler etmeye mecbur bıraktıktan sonra-hükümdarlara özgü baş bağı biçimindeki taç ile taçlandırdı. Bunu yapmanın sonrasında, İmparatoriçe, bir yıl ve dokuz ay egemenlik sürmüş olarak, son nefesini verdi.

KİTAP XVIII

[1. Yaşlı Mikhael'in komutanları gücendirmesi. Bir baş-kaldırı ve bastırılması]

Böylece Yaşlı Mikhael, anlatmış bulunduğum biçimde, tahta çıktı; Âyân Meclisi üyeleri takımına ve halka, yakışık alacak olanın çok ötesinde cömert davranıp bunları, çoğu kez de uygunsuz kişileri, makamlar vererek yükseltti, onur ünvanları dağıttı. Ama asker takımından kişilere, özellikle de bunların başında bulunanlara, komutan [General] ya da atlı birlik yüzbaşısı olarak göreve yerleşmiş bulunanlara karşı, diğerlerine göre tam tersine tutum izledi. Gerçekten, daha başlarda, bu kişiler Kentlerin Sultanı'nı ziyaret ettiklerinde onlara en küçük bir onurlandırma davranışında bulunmadı, tersine onları güzel sözlerle kabul etmesi bile olmadı. O sırada orduda rütbeler yönünden sıralanışın tepesinde, Magistros [yargılama yapmak yetkisine de sahip olan komutan] makamına sahip iki adam bulunuyordu; bunlar şanlı soydan gelmekte idiler ve bunun yanı sıra görmüş bulundukları askerlik eğitimi, bedensel güçlülükleri ve ruhlarındaki yiğitlik yönünden de gururlanmakta idiler. Bunlardan biri, İsaakios Komnenos'tu, diğeri de Kolòneia/Şebinkarahisar'lı olan ve İmparatorun tahta çıkar çıkmaz, işgal etmekte olduğu Antakya komutan-vâliliği makamından uzaklaştırdığı, yerine kendi yeğeni Mikhael'i atadığı, Katakalon [rütbeli] Kekaumenos idi; İmparator, Mikhael'i Magistros rütbesi vererek onurlandırıp onu Antakya komutan-vâlisi atamış ve sanki eski Ouranos'un soyundan gelmiş izlenimi uyan-sın diye Ouranos lâkabını takmıştı. İşte bu kişi [görevi devralma-ğa gidince] Kekaumenos'u azarlamış, ona ağır eleştiriler yöneltmiş ve sözde görevini doğru dürüst yapmıyor diye hakarete bulunmuş, onun ordusunu dağıtmış ve ona karşı, onun astlarına [bile] ağır gelen davranışta bulunmuş idi; ama bir de, onunla birlikte hizmet vermiş olan diğer ileri gelen adamlar ve subaylar onu

savunmak için çıkış yaptıklarında, onlara karşı dahi sözlerini zaptürapta almadı ve Komnenos'un kendisine karşı da saygı göstermedi. Bu davranış, subayları üzdü; bunlar gördüler ki Mikhael başkalarına karşı cömert [âlicenap] davranırken kendilerine karşı hiç olmazsa hoş tutucu biçimde konuşması bile olmamaktadır; ancak İmparatorun tutumunu yeniden sınamak isteyip, kendilerini tuttular.

Ama şimdi, İmparatora karşı ilk olarak kendini gösteren bir diğer [komutanların giriştiği, ileride anlatılacak olan, sonuçta başarılı da olmuş ayaklanmanın öncesindeki bir diğer] ayaklanmayı anlatalım. İmparator Kōnstantinos Monomakhos'un amca oğlu olan Başkan Theodosios, Mikhael'in yükselişinden dolayı daha baştan itibaren hoşnutsuzluk duyarak, yanına hizmetkârlarını ve kendisi kadar akıllı kıt diğer bazı kişileri alıp, onlarla birlikte öğleden sonranın geç saatinde pazar yeri meydanını [o zamanki Çemberlitaş meydanını] bir yandan ötekine geçti ve orada kendisinin Monomakhos'la hısmınlığı nedeniyle tahtın kendisine ait olduğunu ilân etti, kendisinin aleyhine yapılmış bulunan haksızlığa itirazcı olduğunu duyurdu. Praitōrion [Praetor yeri] denen Devlet Tutukevi'nin önüne vardığında, kilitleri kırdı ve mahpusların kolayca kaçmalarına izin verdi; bu uygulamasını Khalkē Cezaevinde de tekrarladı, hapishane baskınlarıyla amacına ulaşacağını [özgür bıraktıklarının yeniden zindana konmamak için silâhlanıp onun ayaklanmasını destekleyeceklerini ?] umdu. Ancak, saraylarda ona karşı ordu toplanmış ve bu ordunun şimdiden yola çıkmış olduğunu öğrenince, Büyük Kilise'ye [Ayia Sophia'ya] sığınıp [Patrik'ten], anlaşıldığına göre yandaşları dağılıp kaçtukları için [sâdece] kendisinin ve oğlunun orada sığınmacı olarak kabul edilmelerini istedi. Bunun üzerine tutuklandı ve sürgüne gönderilmeye mahkûm edildi ve hatta, hareketi böylesine şandan yoksun bir sonuca vardığı için, halk kitlesi onu gırgıra alıp şu dizeleri türkû haline getirerek söyledi:

Salak Monomakhos, yaptı aklına eseni ...

[2. Komutan İsaakios Komnēnos baş kaldırıyor. Destekleyicisi [birinci] Nikephoros Bryennios tutuklanıp kör ediliyor. Kendisi, İznik yakınında kanlı bir çatışmada İmparatorun ordusunu yeniyor]

İşte bunlar olup bitti. O arada, Anadolu'daki güvenmiş subaylar bir gayret daha gösterdiler ve kamu işlerinin yürütülmesiyle görevlendirilmiş Prōtosynkellos¹ Leontas'a yanaştılar ve onun aracılığıyla İmparator'dan ricada bulunup, herkes kendisinin cömertliğinden yararlanmakta iken ve kendileri başkalarının gönenç içinde bulunduğunu [ama kendilerinin düşünülmediğini] bilirlerken ve [buna rağmen] İmparatoru korumak üzere silâhlarını kuşanmış iken; nişanlar, onur ünvanları verilmesinden sadece kendilerinin yoksun bırakılır kalmamasını dilediler [dilemek girişiminde bulundular]. O zaman, hoşnutsuzluklarla yüzleşmek [baş etmek] ve onların [bu komutanların] yaralanmış bencilliklerini okşamak [onları pohpohlayıp gönüllerini almak] konusunda İmparator'dan daha az beceriksiz olmayan Leòn [=Leontas], konuşarak [tatlı sözlerle] onların dargınlığını yatıştırmamış kalmakla yetinmedi, tersine, her birini ayrı ayrı azarlayarak ve hepsini birden kovarak, onları daha da fazla çileden çıkardı. Onlar da bir kez daha aynı şeyi denedikten sonra, hükmettiler ki artık beklemelidir; [beklemek ya da yeniden uzlaşma girişiminde bulunmak yerine] tersine, birbirini kışkırtarak, tasarımlarını gerçekleştirmek için tez davranışa geçtiler. Düşüncelerini Bryennios'a açarak onu da girişimlerinde kendileriyle işbirliği eder hâle getirmeyi yerinde saydılar; çünkü ünlü bir komutandı ve Makedonia [Trakya ile birlikte olarak asıl Makedonya] ve Kappadokia ordusu onun emri altındaydı; ayrıca, onun kendisinin dahi İmparator'dan hoşnutsuzluk duyması için nedenler vardı². Böylece, Bryennios'u

1 "Çile çekme hücresi yoldaşı keşişlerin birincisi"; bu, Patrikhānede önemli bir makam sahibidir ve gerektiğinde Patrik'e vekâlet eder.

2 Bu, tarih sahnesine çıkan, bildiğimiz ilk Nikephoros Bryennios'tur. Rōmanos Diogēnes'in Malazgirt yenilgisiyle sonuçlanan seferine katıldıktan sonra, Rōmanos'un yerine geçen VII. Mikhael'in egemenliğinin (1071-1078)

kendileriyle işbirliği etmeğe âmade bulur bulmaz, kendi kadroları içinde kimi İmparator ilân edeceklerini düşündüler ve oybirliğiyle Komnēnos'u seçtiler. Bu işi halledince, her biri kendi bölgesine gitmek üzere ayrılarak, İmparatora, kendisinin erkten azledildiğini tebliğ ettiler.

Bunun üzerine Bryennios, ordusu ile, hareket etti ve Anatolikòn iline varınca askerlerin yiyecek istihkakının dağıtımıyla uğraştı. Yanında, Patrikios [rütbeli] İöannes Opsaras da bulunuyor ve bu kişi [ordu ihtiyaçları için sefer sırasında harcanmak üzere] altın getiriyordu. [Yiyecek istihkaklarının] Dağıtımına başlandığında, Bryennios, askerlere, âdet olmuş miktardan daha fazla yiyecek istihkakı verdi[rdi]. Buna rağmen, sözü geçen maliye görevlisi, böyle birşeyin yapılabilmesi için İmparatorun onay vermiş bulunmadığını söyleyerek itiraz etti; bunun üzerine Bryennios sesini yükselterek, ona susmasını ve kendisine verdiği emirleri yerine getirmesini buyurdu. Oralarda, yakında bir yerde Pisidia [Burdur-Isparta dolayları] ve Lykaonia [Konya-Karaman dolayları] ordu komutanının ordugâhı vardı; bu kişi, Opsaras konusunda olan bitenin ayrıntılarını öğrenir öğrenmez, bunu [olanları, İmparatora karşı] baş kaldırmanın belirtisi saydı ve hemen, ordusuyla, Bryennios'un çadırına saldırdı; onu [yakalatıp] bağladı ve Opsaras'ı serbest bırakıp, Bryennios'u ona teslim etti. Opsaras derhal onu kör etti[rdi] ve bulunduğu bu hal ile [göz yaraları kanamakta iken] İmparatora gönderdi, ona komutanın cür'etini de mektupla açıkladı.

İşte bu haller böyle oldu bitti; o arada [İsaakios] Komnēnos ile işbirlikçileri, toplandılar ve eyleme geçtiler; beri yandan da her

sonuna doğru kendini İmparator olarak ilân edip ayaklanan, babadan dededen yerlisi olduğu Edirne'yi üs edinen, ayaklanmasını İstanbul'da tahta geçen Nikephoros Botaneiates'e karşı da sürdüren, onun hizmetindeki (ağırlıklı ögesini Süleyman Şah'ın gönderdiği 2 000 kadar Türk atlısının oluşturduğu) orduya yenilip tutsak alınan, kör edilen adaşının babasıdır. Dolayısıyla o kişinin oğlu ve Anna Komnēna'nın kocası olan diğer bir acaşının da dedesidir.

biri ayrı yörelerden gelme olan askerler, onun saflarına katıldılar, çünkü asker takımı askerlerden birinin tahta geçmesini arzu ediyordu. Gerçekten, bu sonuncular [askerler], politikacılar tarafından yönetilmekten rahatsızlık duymakta idiler, ama içlerindeki isteği açığa vurmaya cesaret edemiyor ve onu gizleyip uygun zamanı kolluyorlardı. Askerler, Komnēnos'un ayaklanmaya giriştiğini ve kendisinin, isyan hareketinin başına getirildiğini ve üstelik en güçlü ailelerin, girişiminde onunla işbirliği ettiğini öğrenince, bekledikleri zamanı artık gelmiş saydılar; [özledikleri] fırsatı bulmuşlardı ve kim onun yanına daha önce katılacak diye kendi aralarında yarışmaya girdiler. Böylece, Komnēnos'un komutası altında güçlü bir ordu toplandı. O zaman bu kişi, Anadolu'nun bütününe düşen vergileri tahsil etmek üzere adamlar gönderip, [her bir yerde] kimlerin vergi tahsildan ve kimlerin kayıt görevlisi olacağını belirledi. Ardından, Nikaia/İznik'e yöneldi ve [o arada] şimdiden, bütün ordu tarafından İmparator olarak ilân edildi; duruma uygun biçimde kentten harekât çıkış üssü ve sığınma üssü olarak yararlanmak için, onu işgal etmek istiyordu. Böylece onu zaptetti ve yeterince muhafız birliği yerleştirdikten sonra, kentin 12 stadia mesafe ötesinde ordugâh kurdu³.

Bunun üzerine İmparator [İhtiyar, VI.] Mikhael, gerek Batı [Rumeli] ordusunu gerekse Anadolu ordusundan olup da Komnēnos'un yanına katılmamış olan ne kadar asker varsa onları bir araya topladı ve bütün bunları Anadolu Domestikos'u [Beylerbeyi], İmparatoriçe Theodōra'nın hizmetkân Hadım Theodōros'un mutlak denetimi [tek komutası] altına koydu, Komnēnos'un eşinin erkek kardeşi olan Magistros [rütbeli] Aaron'u da komutan olarak onun yanına verdi. Bunlar düşmanın karşısında saf tuttular ve yerlilerin Hadēs dediği bir yerin yakınında savaşa girdiler; bu çatışmada İmparator yanlıları ordusunun sol kanadı Komnēnos saflarının sağ kanadını yenip komutanı olan Rōmanos Sklēros'u sağ yakaladı. O sırada hasımlarının, komutasında Kekaume-

3 Anna Komnēna'nın, Türkçe çevirimizde s. 197 ve 198'de tam oradaki bir yerleşim ya da kale olarak söz ettiği Basileia'da olmalı.

nos'un ["Kavruk" denen kişinin] bulunduğu sol kanadı, İmparator ordusunun sağ kanadını kaçışa koyulmak zorunda bıraktı ve onların ordugâhını istilâ edip, çadırlarını soydu ve bunları yıktı. Bu olay Komnēnos'un askerlerinin cesaretini çok arttırdı, hasımlarının ise moralini çökerterek onları gerilemek zorunda bıraktı. Böylece hükümdar yanlılarından çok kişi öldürüldü, [üstelik] yalnız sıradan askerlerden değil, komutanlardan da; pek çok kişi tutsak alındı ve Zafer [tanrıçası] artık apaçık biçimde Komnēnos'a gülümsedi.

[3. "İhtiyar" denen VI. Mikhaël tahttan feragat zorunda kalıyor; İsaakios Komnēnos başa geçiyor]

İmparator Mikhael, ayrıntılı bilgi edinir edinmez, savaşın kaderi konusunda tüm umudunu yitirdi ve tahttan feragat etmek istedi; ancak böyle birşey kendisinin saray halkınca arzu edilmediğinden, sonuç olarak onun istediği gerçekleşmedi. O zaman, en seçkin Âyan üyeleri Komnēnos'a elçi olarak gönderildiler; bunların arasında Başkan [rütbeli] Leòn Alòpos ile "Filozofların en yücesi" [ünvanlı]⁴, Mikhael Psellos da vardı. Onların getirdiği haber [ilettikleri İmparator önerisi], İmparator tarafından Komnēnos'un evlât [ve taht için vâris] edinilmesinden, kendisinin Kaisar [Yardımcı İmparator] makamına yükseltilmesinden ve başkaldırıya katılmış kişilere bahşedilecek genel aftan söz ediyordu. Böylece, elçiler bu önerileri, ordunun da duyabileceği şekilde [ordu mensuplarından kalabalık sayıda kişi dinlerken] iletiler, ne var ki ordu bunlara karşı çıkıp, önderlerinin başka bir kılık⁵ giydiğini görmek istemediklerini, ya da halen giymekte bulunduğu, İmparatora özgü giyecekleri çıkarmasına katlanamayacaklarını söylediler. Çoğu bunu inandıkları için değil, ayaklanmacıya yaranmak için

4 Aşağılığın önde gideni, bir süre sonra Ròmanos Diogenēs'in tahttan indirilip kör edilmesi faciasında baş aktörlerden biri olacak entrikacı.

5 İmparator ilân edilince giymiş bulunduğu, İmparatora özgü mor entari ve inci bezemeli mor sandallardan başka bir kılık.

söylemekteydiler. Bu arada, askerler dağılınca, Komnenos elçilerle bizzat yüzyüze konuştu ve onlara şunu dedi: “Eğer bir sırı İmparatora aktarmayı kabul ederseniz, size en gizli düşüncelerimi açıklayacağım”. Berikiler, kendilerine söylenecek olanlar bakımından en yüksek ölçüde gizliliğe uyacakları yolunda and içtiklerinde, onlara itiraf etti ki, hâl-i hazırda Kaisar ünvanı ona yetecekti ve hükümdarlık sürmeyi arzu etmiyordu, ama İmparator’dan bir güvence istemekteydi. Ve devam etti: “Tahtı başka bir kişiye devretmeyeceğine ve adamlarımdan hiçbirini onlara [İmparator sıfatı takınarak] bahşetmiş bulunduğum rütbelere yoksun bırakmayacağına söz versin; ayrıca, birkaç kişiyi ufak tefek makamlara getirebilmem ve bazı kimseleri komutan atayabilmem için hükümdarlık erkinin bir bölümünü bana devredeceğine söz versin; bu işi yaparsa, onunla uzlaşır ve vaz geçerim. Ancak, bu düşünceler ordunun hoşuna gitmediğinden, İmparatora [biri gizli tutulmak üzere] iki mektup yazacağım; bunlardan birinde askerlerin duygularını okşayıcı sözler edeceğim, ötekinde ise gizli şeyler [varılacak gerçek anlaşmayı] yazacağım”. Bunların dışında, Komnenos “Kamu işleri düzenleyicisi”⁶ kendisince ve adamlarınca sevilmediğinden, yönetimden uzaklaştırılsın isteminde de bulunmaktaydı.

Böylece onlara bunları dedikten sonra, mektupları kendilerine verdi ve onları uğurladı. O zaman onlar, yaşlı İmparatorun yanına dönüp mektupları getirdiler ve Komnenos’un kendileriyle yüzyüze konuşarak emanet etmiş bulunduğu sırı [sır niteliğindeki öneriyi] bildirdiler. Haberlerden sevinen İmparator, istenenlerin tümünü gerçekleştirmeyi vâad etti ve ekledi: “Onun gizli düşüncelerini sizinle bana iletmiş bulunduğu gibi ben de, yine sizden yararlanarak, daha bile gizli olan kendi düşüncelerimi ona bildireceğim. Ona şu konuda güvence veriniz ki, çok zaman geçmeden onu benimle ortak İmparatorluğa atayacağım; şu an için ise, bunu ertelememi gerektiren, kendime göre nedenlerim var”.

6 Bu görevdeki, fiilen başına buyruk olarak devleti yöneten Leontas/Leôn Paraspondylos.

Bunun üzerine elçiler, Komnēnos'a geri döndüler; o da haberi sevinçle karşıladı; ama ötekiler de haberden, özellikle sorumlu kişinin yönetimden uzaklaştırıldığını öğrendiklerinde, hoşnut kaldılar; bunun üzerine hepsi, silâhlarını bırakmaya ve başkaldırılarını eylemlerini durdurmaya karar verdiler. O arada yaşlı İmparator, Komnēnos ile anlaşmaya varmış bulunmasından önce ve asker olmayanlar toplumunun kendisine yandaş olduğunu sanarak, yazılı bir buyruk çıkarmıştı; bu metinde, yeminler ederek, lânetler okuyarak [buna uymayanların başına şöyle haller gelsin diyerek], herkesi, Komnēnos'u İmparatorluğa atamamaları ve ona hükümdarlık makamını vermemeleri yolunda bağlıyordu; hatta Âyan Meclisi üyelerini de, kimini parayla, kimini makamlar vererek, ötekileri de önlerine başka çeşit yemler atarak, söz konusu yazılı metne imzalarını koymaya ikna etmişti. Ne var ki, Komnēnos'un yaklaşmakta olduğunu ve ertesi gün kente gireceğini öğrendiklerinde, Âyan Meclisi üyeleri içinde gözünü budaktan sakınmayan kimileri, sabahın, Kutsal Bilgelik kilisesinde [Aya Sophia'da] toplandılar ve ilçelerin yöneticileriyle birlikte, seslerini yükselterek [bağırıp çağırarak] Patrik'i görme talebinde bulundular. O zaman bu kişi onlara [kendi bulunduğu bölümün] kapılarını kapadı ve onların yanına yeğenlerini, bu kargaşaya çıkaranların ne istediklerini öğrensinler diye gönderdi. Ancak şimdiden orada toplanmış bulunan kalabalık, Patrik'in yeğenlerini yakaladı ve başpapaz [Patrik] hemen kendilerinin önüne gelmezse onlara [yeğenlere] kötülük edecekleri tehdidini savurdu. Bütün bunlar [bu olup bitenler] anlatıyor ki yapılanlar [Patriğin yeğenlerini göndermesi ve onların kalabalık içinde tehdide maruz kalması] güya Patriğin ayaklanmacılarla kendi iradesi dışında birleşmek zorunluluğuna düştüğü görünüşünü yaratmak için idi. Böylece o kişi [Patrik], yukarıdan, üzerinde başpapaz entarisi bulunarak aşağıya indi ve kalabalığı sözde ona zorla iş yaptırıyorlarmış diye suçladı. Bunun üzerine ayaklanmacıların en cür'etli olanları, daha doğrusu başkaldırının elebaşları, Patriğin çevresini sararak, İmparator -Komnēnos ile anlaşmış olduğuna göre- daha önce kendilerine zorla imzalatmış bulunduğu o belli yazıyı

geriye versin diye aracılık etmesini istediler⁷. [Patrik gidip İmparatorla konuştu;] İmparator bu istediklerini yapacağına söz verdi, ama tutumu riyadan ibaretti. Gerçekten, kısa süre sonra [o kalabalıktakiler] övgüler düzerek ve Patriğin kendisinin de desteğiyle açıkça, Komnenos'u İmparator ilân ettiler; Patrik, yeni hükümdan en kısa zamanda tahta geçmek üzere çıkıp gelmeye teşvik etti ve hatta ona ettiği yardım dolayısıyla ondan ödül istedi; Patrik, eski hükümdara, acımasız biçimde, saraydan çekip gitmesini öğütledi. Yüksek rütbeli papazlar [İmparator] Mikhaël'e Patriğin söz iletisini getirdiklerinde, o, sordu: "Peki bana hükümdarlığın [devredilmesi] karşılığı olarak ne vereceksiniz ?" O zaman berikiler şöyle karşılık verdiler: "Göklerdeki hükümdarlığı". Bunun üzerine o da hemen orada hükümdarlık simgelerini çıkarıp yere attı ve saraydan çıkıp gitti. O arada Komnenos, Kekaumenos'u ["Kavruk" denen kişiyi] Kouropalatēs rütbesine yükseltti ve onu yanında ordu [ordudan bir bölüm] ile, sarayı işgal etmeye gönderdi; aynı saatte, Kent'teki [Kōnstantinos Kenti'ndeki, İstanbul'daki] halk kalabalığı yeni hükümdarı karşılamak üzere sokaklara döküldü ve onun Kentlerin Sultanı'na girişini son derecede parlak görkemliliğe dönüştürdü.

[4. İsaakios Komnenos'un yönetimi hoşnutsuzluk yaratıyor]

Böylece Mikhaël, bir yıl hükümdarlık ettikten sonra tahttan düştü ve halktan bir birey olarak az bir zaman yaşayıp, ruhunu teslim etti. O zaman Komnenos, erki üstlenmekle, bunu Tanrının işi saymadı tersine kendi becerisi saydı; bunun böyle olduğu da, onu kılıklı olarak tasvir eden [kendisinin bastırıldığı] parada görülür; sanki bu tasvirle herkese, davul çalarak ilân edercesine, şöyle demek istemektedir: "Ben işte bununla [kılıçla] hükümdarlığı kazandım, başka hiçbir şeyin sâyesinde değil". Kendi yardakçıla-

7 Açıktır ki Komnenos erki eline alınca bu imzaları atanlara hınç duyup kötülük edecek diye çekiniyorlardı.

rını bol bol ödüllendirdi ve ardından, kargaşa çıkmasın ve halk kalabalığı ayağa kalkıp ortalıkta dolanmasın diye, herkesin kendi yerine dönmesine özen gösterdi. Patrik'e özellikle saygılı davrandı ve onun hatırı için yeğenlerine büyük rütbelere ve makamlar verdi. Hatta, Patriği daha da hoşnut etmek için, kilise mallarının bizzat kilise tarafından yönetilmesini buyurdu, oysa o güne dek [bu malları yöneten] Megas Oikonomos⁸ ve Skeuophylax⁹ İmparator tarafından atanırdı. Böylece Komnenos, her iki makam sahibinin atanmasını Patriğin inhisarî ayrıcalığı hâline getirdi ve bu atama yetkisinden kamuyu [devleti] yoksun bıraktı. Ardından, kendi eşini Augusta'lığa [İmparatoriçeliğe] yükseltirken kardeşi İoannes'e de Kouropalates ünvanını verip onu Megalos Domestikos [Başkomutan] atadı.

Daha önceki İmparatorlar, Mor Odada Doğmuş Basileios dönemi ve sonrasında bu yana kamusal ve toplum için ortak nitelikteki konularda iyi yönetim yapmıyorlardı [göstermiyorlardı]; tersine, kimi eğlencelerle ve manastırlar yaptırmakla, kimi rastgele her kim olursa ona, yahut isteyene bağışlamakla paraları israf ediyorlardı; sonuç şu oluyordu ki hükümdara ait hazine tüketiliyor ve hazine daireleri boşalıyordu. Komnenos bu durumu düzeltmek istedi, ama bu işe dengeli ve sürekli biçimde girişemedi; tersine, öyle bir yöntem izledi ki kantarın başında kendi görünüyordu, bir eli kılıçla silâhlı öteki elini [ver, ver diyerek] ileriye uzatmış hâldeydi; siyaset konusunda da böyle görünüyordu; yaraları yumuşatmak ve yatıştırmak yerine şişkinliğe ânında [yarayı deşmek ve irini akıtmak için, kılıçla] vurmayı becermekteydi. Böylece, erki ele alıp kendi baş kaldırmasını meşrulaştırdığı zaman, sâdece öncülünün politikasını tersine çevirip onun yaptığı bağışlamaları, hak kazanmış kimselerden geri almakla kalmadı; bir de, daha bile eski İmparatorların işlemlerinden birçoğunu tümüyle lâğvedip geçersiz kıldı; ve bunlar yalnız halkı etkilemekle kalmadı, ay-

8 Yaklaşık çeviriyle, "Evi çekip çevirmenin baş yöneticisi".

9 Asıl anlamı: "Araç gereçlerin muhafızı".

rica Âyan Meclisi mensuplarına [onların kazanılmış haklarına] da saygı göstermedi. Arkasından yavaş yavaş kiliseye de [kilise mal-varlığına] el atıp, öncülleri tarafından inşa ettirilmiş keşiş çilehanelerinde bulunan adak armağanlarından birçoğunu çekti aldı; ya da daha iyi bir tutumla, giderler konusunda sert [kısıtlayıcı] bütçeler hazırlayıp bunlarda [bu çilehânelerde] hizmet yürüten, çile inzivasına çekilmiş keşişlere yalnızca mutlak surette zorunlu olanı [açlıktan ölmemelerine yetecek kadar ödenek] verdi; [manastır ve çilehâne gelirlerinden] artanı ise kamu hazinesinde biriktirdi ve her gün, birbiri ardınca, kemer sıkma önlemleri icad etti. Herkes, [yâni] halk, Âyan Meclisi [mensupları], ayrıca bir de askerler -çünkü onları dahi rahat bırakmamış, tersine onların dahi gelirlerini ve en çok da keşişlerin gelirlerini azaltmış idi- ondan nefret ediyordu. Onun işlemlerinin karşısına hiçbir şey engel diye dikilemedi; ne akıl fikir, ne korku, ne de bu yaptıklarının nefret ve alaya alınma konusu edildiği olgusu. Bencilliği ve ruhundaki kibirlenicilik böylesine idi.

[5. İsaakios Komnēnos'un Patrik ile arası açılıyor; Patrik ölüyor, sorun çözülüyor]

Ne var ki, Patrik dahi onun gözünde daha iyi durumda değildi. Patrik ona söz geçirmek istiyordu ve eğer zaman olup da istediği şey olmazsa, hoşnutsuzlanıyor, onu [ahrette bunun hesabını vermek zor gibi sözlerle, cehennemde yanacağını imâ yoluyla] tehdit ediyor ve kınıyordu; hatta iş, o noktaya geldi ki, onun tahta geçmesine yardımcı olduğu gibi aynı biçimde onu batırabileceği tehdidinde dahi bulundu. İşte bunlara İmparator gerçekten katlanamazdı; böylece başına bir iş gelmeden eyleme geçmeye özen gösterdi. Bir zaman gelip de, yaklaşmakta olan, Gök-sel Güçler onuruna yılda bir yapılan bayramı parlak biçimde kutlamak için Patrik [kendisinin keşiş iken yaşadığı] manastırına gitmek üzere [hem makam yeri hem de konutu olan Ayia Sophia kilisesinden] ayrılınca, İmparator, o yere askerler gönderdi; çün-

kü papaz takımı ve halk güruhu patırtı çıkarmasın diye, Patrik hakkında Kutsal Bilgelik [Ayaia Sophia] kilisesinin içinde iken kovuşturma yürütmek [ve onu tutuklatmak] istemiyordu; bu askerler onu tutukladılar ve hem onu hem de yanında bulunan yeğenlerini sürgüne gönderdiler. Ardından, [İmparator], şimdiden belli başpapazların [metropolitlerin] işbirliğini sağlamış olarak, onu görevinden uzaklaştırmaya çabaladı; bu başpapazlar aracılığıyla [Patrik] Keroularios'tan, kendi isteğiyle görevden ayrılmış görünsün diye, Patrik tahtını bırakmasını [istifa etmesini] istedi; çünkü [diyordu] eğer bunu yapmazsa, ona karşı suçlamalar ortaya çıkmış bulunduğundan, bu işi istemeyerek kendisi yapacaktı [onu azledecekti]. Buna rağmen beriki İmparatorun iradesine boyun eğmediğinden, öteki [İmparator] onu azletmek için bir yöntem aradı. Ancak, kısa süre sonra vâki olan, Patrik'in ölümü [yardımına] yetişti ve onu kaygıdan kurtardı. O zaman birisi, onu sıkıntıdan âzad eden sevindirici haberi Komnenos'a verdi; o da hemen pişmanlığa düştü ve feryatlar ederek, onurlandırıcı bir cenaze töreni ile ölüyü sürgün yerinden taşıdılar ve manastırının içine defnettiler. Hatta Patriğin yeğenlerini eski makamlarına yeniden getirdiler. Onun Patriklik tahtındaki ardılı olarak, Başkan ve Esvapçıbaşı [rütbelerine sahip] Kōnstantinos Leikhouḗs atandı; bu kişi, politikada kendini göstermiş ve [namusluluk yönünden] lekesiz bir kişi diye ün kazanmış idi; kendisine [eski İmparator] Monomakhos tarafından Mangana'lılar Semtinin Görüp Gözeticiliği makamı verilmişti¹⁰ ve o yörenin yararlandığı vergi bağıışıklığına ilişkin belgeler ona emanet edilmişti. Söz konusu belgeleri ele geçirmek [böylece vergi bağıışıklığını ortadan kaldırmak] isteyen Komnenos, hilebazca ve şeytan işi bir düzen kurdu. Leikhouḗs artık [Synodos/Kurul tarafından, Patrik tahtı için] seçilmiş ve pa-

10 Mangana (yahut, Mangana'lılar) semti, şimdi Sarayburnu dediğimiz yöredir. İmparator Kōnstantinos Monomakhos bu semti çok geliştirmiş; burada bir saray (Mangana Sarayı), hastahane, Hukuk Fakültesi binası, Ayios Geōrgios'a adanmış bir manastır binaları külliyesi yaptırmıştı. Ancak, Pronoia tōn Manganōn (Manganalılar Semt'i'nin Görüp Gözeticiliği) görevinin içeriği bilinmiyor.

pazlık mesleğine [tepeden inme, Patrik makamından başlayarak!] girmenin töreninden geçmiş idi ki, hükümdar ona, hakkında birtakıp rivayetler dolaştığını, bunların papazlığa engel hallere ilişkin olduğunu ve bu konu Synodos/Kurul [Patrikhanenin en yüksek organı olan, Patrik ile 12 Metropolitenden oluşan kurul] kararıyla çözüme bağlanmadıkça kendisinin Piskopos [Piskoposların başı olan Patrik] görevi için atanma töreninden geçmesi olanağı bulunmadığını söyledi. Ve ekledi: “Ama Mangana’lıların haklarını [buna ilişkin belgeyi] bana teslim edersen, rivayetleri bilmezlikten gelirim ve senin için atama töreni yapılmasına izin veririm”. Bunun üzerine Leikhoudes, kendisinin eskiden bulunduğu konuma dönmesinin artık olanaksız bulunduğunu idrak ederek ve böyle bir hâle düşmesinin [Kurul tarafından, göreve lâıyk değilmiş diye hakkında red kararı verilmesinin] kendisi için utanç duyulacak bir hâl olduğunu düşünerek, istediğini ona teslim etti; o zaman, kendisinin tahta [Patrik tahtına] geçme töreninin yapılmasına izin verildi.

[6. İsaakios Komnenos, batıda savaşırlara giriyor]

Bu arada Komnenos Macarlara ve Peçenekler denen İskitlere karşı sefer etti ve Macarlarla, onlar kendisinden bunu diledikleri için, barış [anlaşması] yaptı. Ardından İskitlere karşı harekete geçti; bunlardan bir bölümü boyun eğdiler ve silâhlarını bıraktılar (çünkü içlerinde çok başlılık egemen idi [bu nedenle ortak tutum göstermediler]); ama aralarından biri, Selte [aşlı belki Selçe] denen, baş kaldırdı, Rum ordusunun bir bölümüyle çatıştı ama yenildi, adamlarının çoğunu yitirdi ve geriye kalanlarla birlikte kaçtı. O zaman İmparator ordugâhını Lobitzo/Lofça’ya aktardı, o arada, Eylül sonuna gelinmesi artık yakınlaştı. Bu sırada sağanak yağmur patlak verdi ve nice saatler boyunca kar yağdı; sonuça atların çoğu elden çıktı ve askerlerden birçoğu, soğuk yüzünden tehlikeye [ölmek tehlikesine] düştü; akarsular taşı ve sel akıntısı onların yiyeceklerini birdenbire alıp götürdü; öyle ki ne

askerler için ne de binek hayvanları için zorunlu levazım elde kaldı. Ardından, karla karışık yağmur kısa süre için kesildiğinde, İmparator kendisinin hükümdar çadırından çıktı ve orada yakında bulunan dev bir meşe ağacının altında, çevresini bazı subaylar sarmış olarak, durdu. Bir gürültü duyuldu ve İmparator yanındakilerle birlikte ağaçtan uzaklaşmış idi ki ağaç bütünyle kökünden söküldü ve yere yıkıldı. İmparator Kentlerin Sultanı'na dönünce, selâmete çıkması nedeniyle Tanrı'ya şükürlerini sunmak isteyerek, saraylar külliyesinin içinde Din Şehitlerinin Önde Gideni Thekla onuruna bir kilise inşa ettirdi, çünkü meşe ağacının devrilmesiyle oluşan tehlikeden kurtulması bu azîzenin anısının kutlandığı günde gerçekleşmişti.

[7. İsaakios Komnenos, Kōnstantinos Doukas'ı kendine ardıl atayarak tahttan çekiliyor]

Ama şimdi, her ne kadar tarihçiler bu konuda [hepsi] aynı görüşte değilseler [anlatımları birbirinden farklı ise] de, onun tahttan hangi biçimde çekilmiş olduğunu aktarmamın zamanı geldi. Örneğin “Güzel üsluplu ve zarif üsluplu” [denen] Psellos'un anlattığına göre, bu hükümdar ava gitmeyi çok severmiş ve yabandomuzu ve ayı avlamak üzere sık sık yaptığı av çıkışlarından birinde [soğuktan dolayı] göğüs zarı iltihabına yakalanmış; bu hastalık ona titremeler ve ateş gelmesine yol açmış; ciğerlerinin ağrıdığı ve kendisinin soluk alma sorunundan dolayı sıkıntı çektiği ertesi gün, ayrıca kendi yaşamından [artık yaşayabileceğinden] kuşkuya düştüğü ve sonunda tüm umudunu yitirmiş bulunduğu için, Kōnstantinos Doukas'ı kendisine ardıl olarak atadı ve böylece öldü gitti. Oysa, Trakyalı'nın [Skylitzes'in] yazdığına bakılırsa, İmparator, Neapolis [Yeni Kent; Boğaz kıyısında bir yerleşim, bazı kaynaklara göre şimdiki Beylerbeyi] yakınında ava çıkmışken bir yerlerden korkunç bir yaban domuzu fırlayıp çıkmış ve bunun üzerine Komnenos onu atıyla tâkib etmeye başlamış; ama yaban domuzu denize dalmış ve görünmez olmuş; tam o anda ise hü-

kümdar yıldırıma benzer birşeyle çarpılmış, dengesini yitirmiş ve atından düşerek yere yığılmış, ağzından köpükler çıkarıyormuş ve artık çevresiyle iletişim kuramıyormuş. Ardından küçük bir tekneye bindirilmiş ve bu tekne onu saraylar külliyesine taşımış; orada, kısa bir hastalık döneminden sonra ve iyileşme konusunda tüm umutlarını yitirerek, saçını keşişlere özgü biçimde kestirmiş, [İmparatora özgü] mor giysi yerine kaba [çuldan] keşiş entarisi giymiş; ardından Kōnstantinos Doukas'ı tahta yükseltmiş ve böylece Stoudios Manastırına [İmrahor İlyas Bey Câmii'ne] inmiş, orada yaşamının geri kalanını artık sağlık sorunu olmaksızın geçirmiş. Üç yıl ve iki ay egemenlik sürdü ve zorlu, kibirli karakter sahibi, eylemlerinde son derecede hızlı, mükemmel komutan olduğunu gösterdi; ayrıca, kendisi eğitim görmemiş olduğu halde, edebiyata ilgi gösterirdi ve bilgin kişilerle düşüp kalkardı. Giriştiği iktidarı devirme eylemi dolayısıyla kendisini kınadıklarında şu yanıtı verirdi: “Ben, benim gibi Tanrının kulu durumunda bulunan birisinin kulu olmaya, lâyük olduğum şeylerden yoksun bırakılmaya katlanamadım”.

[8. İmparator olan Kōnstantinos Doukas'a karşı kurulan komplo]

Bu arada, Başkan [rütbeli] Kōnstantinos Doukas, bahsini ettiğim üzere, zahmetsizce hükümdar olunca, Âyan Meclisi mensuplarından ve sâde vatandaşlar kalabalığı içinden birçok kişiyi yüksek mevkilere getirip, Komnenos tarafından makamlarından azledilen kimselere, hem de bunların sayısı çoktu, eski durumlarını geri verdi.

Bir zaman oldu, ona karşı bir komplo düzenlendi ve az kalsın [bu komplo sonucunda, denizde] boğulacaktı. Öyle denk düşmüştü, Manganalıların Saraylarında [Manganalılar Mahallesi'nde yâni Sarayburnu'ndaki saray yapıları külliyesinde] bulunuyordu ve komplocular, eğer Doukas agora'da [Çemberlitaş Meydanı'nda] kargaşa çıktığını öğrenirse, hemen deniz yoluyla [Sultanahmet Câmii yerinden güney aşağıya, kıyıya kadar yayılan alandaki di-

ğer saray yapıları külliyesine,] Büyük Saray'a sığınacaktır diye düşündüler. Hatta hükümdara özgü üç sıra kürekleri olan geminin, halk tarafından prôtôkarabês'ler [Başgeminin tayfaları] denen kürekçileriyle o yerde [Sarayburnu'nda, oradaki saraya yakın kıyıda] bulunuyor olmamasını ayarladılar. Gerçekten, İmparator partırtı çıkıldığını öğrenir öğrenmez, hemen [oradaki] sarayı terketmek kararını verdi ve hükümdara özgü üç sıra kürekleri olan gemi yerinde [onun bulunduğu yerin yakınında] olmadığı için, rastgele bir gemiciğe bindi; henüz kıyıdan uzaklaşmışlarken hükümdara özgü gemi [komplocuların denetiminde hatta yönetiminde] yetişip geldi; bunun dümencileri, bütün kürekleri çektiler, gemiyi tüm hızıyla, içinde hükümdarın bulunduğu gemiciğin üzerine doğru yönelttiler. Yolculukta hükümdarın yanında bulunanlar, üç sıra kürekli geminin rotasını [kendi üstlerine yöneldiğini] farkedince, hız kesmeleri ve rota değiştirmeleri için, güçlü haykırmalarla, onu yöneten adamlara bağırmaya başladılar. Gök gürlemesinden donakalmış gibi, -öyle sanırdın- kürek çekiciler bu seslerden, Tanrının Takdiri sayesinde, ürktüler ve böylece İmparator tehlikeden sıynıldı; o zaman [yâni, kurtulup diğer saraya varınca] komplonun hangi biçimde ve kimler tarafından düzenlendiğini [araştırıp] öğrendi ve elebaşları, sâdece, malvarlıklarına el konmasıyla cezalandırdı.

Bu İmparator, ataları arasında Andronikos ve Panthèrios Doukas'ın bulunmasıyla ve onlar üzerinden Kônstantinos [I. Constantinus] ile akraba olmaktan dolayı gururlanırdı. Ancak, onların [erkek çocuklardan inen] soyu, daha önce sözünü etmiş bulunduğum üzere, [Andronikos Doukas oğlu, komutan] Kônstantinos'un -İmparator Bilge Leòn'un oğlu- Mor Odada Doğmuş Kônstantinos'un hükümdarlığı sırasında, o henüz küçük yaşta iken ve işler vesayet yoluyla yönetilmekteyken, ayaklandığı dönemde¹¹ tümüyle yok'a karışmış bulunduğundan ve bu halin so-

11 Savaşta oğlu Grégoras'ın, yeğeni Mikhael'in öldürülmesinden sonra kendisinin de atından düşüncü yakalanıp başı kesilerek öldürülmesi üzerine; bkz. Zónaras, Kitap XVI 16.

nucu olarak o soydan gelme erkek kalmadığından, sözü geçen hükümdarın soyundan gelenler Doukas'lardan kız evlât üzerinden gelmektedir; böylece onlar saf kanlı Doukas değil, karışık kökenli, Doukas'larla çarpık yoldan hısımlığa sahip sayılıyorlar.

Dindar bir adamdı, ılımlı tabiattaydı ve âdildi; ama gevşek karaktere sahip ve mıymıntı idi; edepli iffetli olmakla seçkinlik kazanan kimselere değer verirdi; ne var ki aşırı ölçüde tamahkârdı, para yığınlamak için çâreler icad ederdi. Zaman zaman özellikle iki sorun üzerinde dururdu: Birinci olarak, kamunun vergi gelirlerini arttırmak -bunun için, vergi kayıtlarının tutulmasını, bunu isteyen [peşin para ödeme karşılığında vergi toplama hakkını satın alan ve sonra devlet gücü desteğiyle halktan amansızca, çoğu kez de gerçekte yetkili olduğu tutardan daha fazla, vergi toplayan, Osmanlı'daki gibi mültezim işlevli kişilere] kiralayıp, yapılan anlaşma üzerine, vergi tahsilâtı işini mültezimlere bırakırdı-; ikinci derecede olarak da, dâvalarla meşgul olmak. Böyle iken, yargılama yaparken tümüyle tarafsız olmazdı, tersine zaman zaman keyfi davranırdı, dâvada taraf durumunda bulunan kimselerin kişilikleriyle orantılı olarak kararlarında etki altında kalırdı. Tamahkâr ve eli sıkı olduğundan, savaş yürütmemeye, tersine ulusları [önderlerine, Beylerine] armağanlar vermekle ve gönül okşamakla kendi yandaşlığına çekmeye ve bu yoldan onlar tarafından Rumların devletine dostluk gösterilmesini güvenceye bağlamaya kararlı idi. İşte böylece aklında fikrinde iki şey vardı: Seferler vesilesiyle harcamalara girmemek ve kendini, olabildiğince çok zaman vererek, para yığınlamaya vakfetmek. Bu nedenle, ordunun kayıtlı mevcudunu ihmal edip onlardan büyük çoğunluğunu kayıttan sildi [ordudan çıkardı] ve üstelik, onlar yüksek aylık aldıkları için, özellikle yiğitliği tastamam subaylar hakkında da bu işlemi yaptı. Böylece, bir yandan Barbarlar cür'et buldular; diğer yandan, Rumların ordusu küçüldü ve İmparatorluk arazi kaybederken, gurur kırıcı hallere mâruz kaldı. O zaman, Anadolu'nun birçok illerinin [düşmanlarca] talandan geçirilmesi ve mahvolması ya da ayrıca düşmanların işgaline düşmesi vâki oldu.

[9. Kuzey Oğuzlarının akını. Büyük deprem. Kōnstantinos Doukas'ın ölümü; eşi Eudokia ile çocuklarının hep birlikte ortak hükümdar olması]

Dolayısıyla, Anadolu'daki durum berbat; ama Batı'da da savaş gücü bulunan bir ordunun olmayışı nedeniyle, işler daha iyi gidiyor değildi. Gerçekten, bir İskit boyu olan ve Peçenekler arasında hem kökenlerindeki aslı unsur yönünden, ama hem de nüfuslarının ulaştığı sayı yönünden en önde gelenler sayılan Uzlar, kadınları ve çocuklarıyla, İstros/Tuna'yı aşmışlardı; o zaman komşu kentlerin [Rum] yöneticileri, yâni Magistros [rütbeli, gelecekteki İmparator] Nikephoros Botaneiatēs ile Magistros [rütbeli] Basileios Apokapēs onların geçişini engellemeye çabalamışlar ama çabaları başarısız kalmıştı. Barbarlar onlarla çarpışmaya girdiler ve orduyu hezimete uğratmakla kalmadılar, bir de iki yöneticiyi tutsak ettiler; böylece [arkadan gelenler de, direniş görme-yerek] Tuna'yı aştılar ve çevredeki yöreye sel basar gibi yayıldılar. Söylenene bakılırsa, [onların içinde, erkek olup da yaşları yönünden] silâh taşıyabilecek olanların sayısı 60 000'i geçiyormuş; bu ordu, o araziye akınları için çıkış üssü niteliğiyle kullanarak, Makedonya'yı talandan geçirip Ellada [asıl Yunanistan'ın anakaradaki bölümü] iline kadar ileriye yürüdüler. Bu haber İmparatora sıkıntı verdi; ama yine de ordu toplamakta [masrafa girip, kesin zorunluluk olan, yabancı halklardan asker getirmekte] duraksadı ve bu işi, ordunun giderlerini üstlenmekten kaçınmak için, erteledi. Bahane olarak ileri sürdüğü şeydi ki, o halk yenilmez imiş; böylece, Uzların Beylerine elçiler gönderdi ve armağanlar vererek Barbarları barış anlaşması yapmaya razı etmeye gayret etti. Bunun üzerine herkes İmparatoru tamahkârlığı yüzünden Barbarlara karşı seferberlik yapmıyor diye açıktan açığa kınadığından, sonunda Kentlerin Sultanı'ndan çıktı ve Khoiobakkhoi/Çatalca Ovası¹² yakınında, yanında sâdece, söylenene göre 150'yi geçmeyen sayıda adam bulunarak ve ordu devşirmeğe çabalayarak,

12 Khoiobakkhoi konusunda bkz. Anna Komnena çevirimizde s. 243 ■n.1.

ordugâh kurdu. İşte o zaman ona bu ulusun uğradığı felâketi haber verdiler. Gerçekten, ulusu bir veba salgını [sanki] biçmişti; ulus büyük çileler çekmiş, bitkin düşmüş olduğundan, Peçeneklerle yakındaki Bulgarlar onun üzerine saldırmış ve onu gerçek anlamda tümüyle imha etmişti; Beyleri ise ancak ve binbir güçlülle, yanlarında az sayıda adamlarla, İstros/Tuna'yı aşmayı [Tuna kuzeyine dönmeyi] becerebilmişlerdi. Bu iş Tanrı'nın gücüyle gerçekleşmişti; çünkü hükümdar, çaresizliği içinde, Tanrı'ya sığınmış, gözyaşları ile ve yüreği parçalanarak ondan yardım gelmesi için yarmıştı.

Bunlar İmparatorun egemenliğinin altıncı yılında olmuştu. Ancak, bu olaylardan önce, 23 Eylülde büyük deprem oldu; onun sebebine pek çok yerde kiliseler ve evler yıkıma uğradı. O zaman, olabildiğince güzel bir yapıt olan, Kyzikos¹³'daki [vaktiyle, İmparator Hadrianus tapkısı için yapılmış] tapınak da yıkıldı; keza, çok büyük ve ünlü bir yapı olan, İznik'deki Kutsal Babalar Kilisesi¹⁴ de sarsıntıdan zarar gördü.

Dördüncü “taşınmaz mallarda vergi değerini belirleme dönemi”nin Mayıs ayında, bir kuyruklu yıldız görüldü ve güneş[ın batımını] izleyip [hemen günbatımı sonrasında ortaya çıkıp] batıya doğru yöneldi. Önceleri dolunaya benziyordu; ardından, sanırsın ki bir de saçları çıktı; [gittikçe] büzüldü ve hatta saçları büyüdükçe aynı oranda, kendisinin büyüklüğü azaldı. 40 gün boyunca, [saç benzeri] ışınları doğru yönüne dönük olarak, seçilmekte idi.

Kiliseye dört yıl ve altı ay boyunca önderlik eden Patrik Kōnstantinos Leikhoudēs'in ölümünden sonra, İstanbul [Patrikliği] tahtına İōannes Xiphilinos çıktı; kökeni Trabzon'dan idi, çeşitli içerik-

13 Bandırma ile Erdek arasında kalıntıları günümüze ulaşmış, tarihçesi zengin bir kent. Oradaki kalıntılar alanı şimdi Belkıs diye anılıyor.

14 Bazı toplantıları o binada yapılmış olan İS 325'deki İznik Konsiline katılmış kilise babaları yâni piskoposlar kasdedilerek bu ad kullanılıyor. Kilisenin daha çok bilinen adı Ayia Sophia Kilisesi'dir ve çeşitli dönemlerde onarımlar geçirmiş olarak bugün de ayakta durmaktadır.

te eğitim almıştı ve Âyan Meclisi mensuplarının en şanlılarından sayılıyordu. [Vaktiyle] Herşeyi kendi isteğiyle bırakmıştı ve Olympos/Uludağ'da bulunan manastıra varıp, keşiş usulü saç kestirmişti [keşiş olmuştu], ve orada uzun zaman kalması sonrasında, Patrik tahtına lââyık sayıldı.

Bu arada İmparator hastalandı ve tutulduğu illete uzun zamandan beri katlanıp onun işkencesini çektiğinden, ayrıca şimdiden bitkin düşmüş ve sonunun yakınlaştığını görmekte olduğundan, hükümdarlığı, eşi Eudokia'dan edindiği üç oğluna bıraktı; bunların ikisi, [sonradan Ròmanos Diogenes'in düşürülmesiyle 1071'de tek başına, küçük yaşta, önceleri amcası İöannes'in kuklası durumunda İmparator olan] Mikhael ile Andronikos, kendisi henüz [hükümdar değil] sıradan birey durumunda iken doğmuşlardı; Kònstantinos ise artık o hükümdarlığa geçmiş, Eudokia da Augusta/İmparatoriçe olmuş iken doğmuştu. Dolayısıyla bu sonuncusu Mor Odada Doğmuş oğul idi, hatta onu öteki ikisinden daha önce hükümdarlara özgü simgelerle [mor/erguvan giysi, incilerle bezenmiş aynı renkte sandallar] onurlandırmıştı [ve ortak İmparatorluğa atamıştı]; ötekileri ise daha sonra ortak İmparatorluğa yükseltti. Böylece onları, İmparatoriçe, velî ve genel anlamda hanım-efendi olarak analarına emanet edip tahta çıkardı ve devletin [gerçek] yönetimini [çocuklar büyüyünceye kadar] ona bıraktı; bunu yapması şu yüzdendi ki, eşini akli başında, çocuklarını [hem de birer hükümdar olarak] yetiştirmeye yetenekli ve yönetimi almaya lââyık saymıştı; ama daha önce, eşinden, yazılı bir belgeyle and içip ikinci kez kocaya varmayacağı yolunda söz vermesini istemişti. Eşi bu yazıyı imzaladıktan sonra, onu muhafaza etmekle Patriği görevlendirdi. Bu yazıdan başka, Âyan Meclisi'nin bütün mensupları da bir belgede yazıya geçirilerek, onun oğullarından başka bir kimseyi İmparator diye tahta geçirmeyecekleri yolunda söz verdiler. Böylece o da, yedi buçuk yıl hükümdarlık ettikten sonra, 60 yaşında yahut biraz [birkaç ay] da fazlası ile ömür sürmüş iken, yaşamdan ayrıldı. İmparator olduğunda, erkek kardeşini Kaisar [Yardımcı İmparator] atayıp, da-

nışman ve gizli düşüncelerinin sırdaşı edinmişti. Eğitim almamış olduğu halde, edebiyatı severdi ve bilginlere saygı gösterip, makam nedeniyle seçkin durumda bulunmaktan ise eğitimi yönünden seçkin durumda bulunmayı yeğ tuttuğunu söylerdi. Kendi yerine göz dikenlere [onu devirmek için komplo kurmuşken yakalananlara], onları köle olarak kullanmaktan başka bir yöntemle cezalandırılmalarnın gerekmediğini, çünkü onların [köle hâline düşünce] yasa gereği olarak özgürlüklerinden yoksun kalmış bulunduklarını söylerdi.

[10. İmparatoriçe Eudokia, tehlikeye düşen devletin başına güçlü bir hükümdar geçirmek için Rımanos Diogenes ile evleniyor ve onu ortak hükümdar durumuna getirip erki fiilen ona bırakıyor]

Böylece, rahmetli İmparatorun dilekleri doğrultusunda, gerek İmparatoriçe Eudokia, gerek onun oğulları, hükümdarlıkta ardılığa atandılar ve devlet işleriyle uğraşılmasını [oğullarının çok küçük yaşta bulunmaları nedeniyle, fiilen tek başına] üstlenen İmparatoriçe, ayrıca, oğulları karşısında öncelik sahibi oldu; dolayısıyla hep birlikte tahtta oturuyorlarken kendisi orta yerde birincilik konumunda bulunuyor, berikileri ise kendisinin sağında ve solunda oturtuyordu. Ve bu teşrifat düzeni, ileri gelenlerin resmî kurullara atanmasında [atanması törenlerinde] olsun, siyasal işlerde olsun, keza elçilerin huzura kabul edilmelerinde ve geleneksel olmuş törenlerde, gözetilmekte [uygulanmakta] idi.

Diğer yandan, Anadoluyu tahrib eden Barbarlar, Rum egemenliği altındaki ülkeyi viraneye çevirmeye ara vermiyorlardı ve ona her gün daha fazla zarar vermekte idiler. Çünkü, söylemiş bulunduğum üzere, askerler azalmıştı ve İmparatorun [ölen İmparatorun] tamahkârlığı yüzünden çile çekmekteydiler. Ve hâlâ orduda kalmış birileri var idiyse [de], bunlar dahi düşmanla çarpışmaya girmeye istekli değillerdi, çünkü zorunlu olan yiyecek istihkakından yoksun bulunuyorlardı. O zaman, Barbarlar kâh Mesopota-

mia'da fırsat kolluyor, kâh Malatya çevresinde arazi işgal ediyor, kâh Kilikia'ya zarar veriyor ve ara sıra Kappadokia'ya, kimi defa ayrıca Çukur Suriye'ye akınlar yapıyorlardı.

Bütün bunlar İmparatoriçenin kulağına geliyordu ve onu tedirgin ediyordu; ve çok kişi durumun bir İmparator gerektirdiğini [erki bir erkeğin ele almasının gerekli olduğunu] savunduğundan, onun [İmparatoriçenin] belki de herkes birisini [İmparatorluğa] geçirir, bunun sonucunda da kendisi ve oğulları tahtı kaybederler korkusu nedeniyle, tek başına harekete geçip [gelişmeleri kendisi denetleyip belirleyerek], hükümdarlıkta kendisinin ve çocuklarının yararını koruması için bir bireye [onu da ortak İmparatorluğa getirmekle] erki teslim etmek kararını verdi; böylece hükümdarlığı, ondan yoksun kalmaksızın, muhafaza etmiş olacaktı. Söylenene bakılırsa, Diogenes ile ilişki kurması kendisinin safahate düşkünlüğünden dolayı yahut şehvete kendini kaptırmışlığından dolayı olmadı; tersine o kişi eylemci, savaşçılıkta sınanmış ve benzersiz bir güce [enerjiye] sahip bulunduğu için idi; böylece onu da erkin sahibi durumuna yükseltti; amacı, onun gücünü [enerjisini] denge sağlayıcı ağırlık diye kullanarak Barbarların [Türklerin] saldırganlığını durdurmak idi.

Gerçekten bu adam [Ròmanos Diogenes] bir soylular ailesinden geliyordu ve yiğitliğiyle ünlü idi. Babası, yeğeni olmak dolayısıyla, eskiden hüküm sürmüş [İmparator] Ròmanos Argyros ile hırsımdı¹⁵ ve kendisi, [bu İmparatora karşı] komplo düzenlediğinden dolayı yakalanınca kendini uçurumdan atarak intihar etmişti. Kendisine [Ròmanos Diogenes'e], arada, Esvapçıbaşı ünvanı verilmişti. Sardike/Sofya komutan-vâli'sinin hizmetinde [emri altında, görevli bir subay olarak] bulunduğu için, o yörede Peçeneklerle [savaş alanında] karşı karşıya gelmiş, bunlarla çarpışarak pek çoğunu öldürmüş ve az sayıda olmayan kişiyi de tutsak al-

15 Zónaras dalgınlığa düşüyor. Kendisinin belirttiği üzere (bkz. yukarıda Kitap XVII 11, çevirimizde s. 49) Ròmanos'un babası değil kendisi III. Ròmanos'un yeğeniydi, çünkü anası onun kızkardeşiydi.

mişti. Bunlardan [Peçeneklerden] sağ olarak tutsak ettiklerini ve öldürülenlerin de kellelerini İmparatora [Kōnstantinos Doukas'a] göndermişti. İmparator o zaman kendisine şunu yazarak yanıt vermişti: "Diogenes, ünvanı [sana verilen Esvapçıbaşı ünvanını] bir armağan sayma, yiğitliğinin ödülü say". Orada bulunmaktayken, İmparatorun ölümünü duyması üzerine, darbe yapmak [kendisi başa geçmek] için hazırlığa başladı. Tasarımları İmparatoriçeye ihbar edilir edilmez, İmparatoriçe adam gönderdi ve onu yakaladılar ve zincire vurulmuş olarak Byzantion'a götürdüler. Araştırma yürütülmesinden sonra, darbeci olduğuna hüküm çıktı ve nezarete kondu. Ardından, mahkûm edilmiş kişi olarak hükümdar tahtının önüne, hakkındaki cezalandırılma hükmü onaylansın diye, götürüldü. O zaman orada bulunanların tümü bu adama acıma duydular ve herkesin yüreği sızladı, çünkü onun ne bedensel güç yönünden ne de güzellik [yakışıklılık] yönünden benzeri vardı. Öteki kişilerle birlikte İmparatoriçe de ondan yana duygulandı ve ona acıdı. Şimdi, daha o sırada ona sevdalanmış mıydı, söyleyemem. İşte böylece, mahkûmiyete uğramak [mahkûmiyet hükmünün onanması] yerine, beraat etmesinden yana oylar çıktı ve bu kişi, özgür bırakılıp, kendi memleketi olan Kap-padokia'ya gitmek üzere yola çıktı. Ne var ki, İmparatoriçe onu geriye çağırdı ve onu Magistros'luğa¹⁶ ve ordu komutanlığına atadı ve daha o zamandan, böylesine yiğit olduğu için, onunla evlenmek ve onu İmparatorluğa geçirmek kararını verdi. Ancak, ettiği yeminler ve Patriğin ellerinde bulunan yazı dolayısıyla bundan engellenmekteydi. Böylece, aklı fikri, bu belgeyi nasıl geri alacağına idi. Bunun üzerine, kurnazca ve iyi hazırlanmış bir tasarımı akıl etti; bunu kendi maiyetindeki hadımlardan birine sır olarak açtı; ve bu hizmetkârını bir tür [sahte] evlenme aracı gibi kullanıp, ona Patrikle neyi ve nasıl konuşacağı konusunda talimat verdi. Beriki [hizmetkâr hadım] başpapazla [Patrikle] karşılaştığında, ona şöyle dedi: "Bilesin, Efendi Hazretleri, İmpa-

16 Romahlarda Magistra; yargılama yapmak yetkisine de sahip komutan.

ratoriçe senin yeğenine sevdalıdır” -gerçekten de onun Bardas adlı, genç, gençlik kuvvetiyle dopdolu ve cinsel etkinlik gücü yüksek bir yeğeni vardı-; ve hadım, sözünü sürdürdü: “Eğer sen [evlenmeyeceği hakkında] yemin içeren belgeyi İmparatoriçeye geri verirsen ve onun [belgenin] sebebine kendisine bir zarar gelmeyeceği konusunda kendisini ikna edersen, o da hemen senin yeğenine evlenecek ve yeğenin İmparator erkini elde etmiş olacak”. Ve bu sözlere kanan Patrik, sonuçta râzı olunca, ardından da ondan, Âyan Meclisi mensupları katında dahi gerekli temaslara girişmesini istedi. Bunun üzerine [Patrik, Âyan Meclisi üyelerinin] her birini ayrı ayrı dâvet etti ve onlara, durumun bir İmparator istediğini, bu kişinin devlet dizginlerini ele alması gerektiğini ve eğer bir kadın küçük çocuklarının yanında yalnız başına olarak yönetimde bulunmayı sürdürürse Rumların sâdece çok uzaklarda ve düşmanlara komşu olanı [olan ülke bölümlerini] değil, kendilerinin [İstanbul'daki Âyan Meclisi üyelerinin] kapı eşiği olanı [Üsküdar, Kadıköy gibi yerleri] dahi yitirmeleri için çok zaman geçmeyeceğini söyledi. Ve bunun üzerine şiddetle, içilen andlara¹⁷ döndü [onları kınadı] ve ölen İmparatoru kamu yararını hiç gözetmemiş olmakla, tersine kıskançlığından dolayı insanlardan meşru olmayan yeminler ve yasayı çiğneyen belgeler istemiş bulunmakla suçladı. İşte böylece, Patrik, onları kendi düşüncesi doğrultusuna çekti ve içlerinden birileri aksi görüş savundularsa bunların kimini armağanlar sunmakla kimini çıkar vaadleriyle râzı etti; o zaman, sonunda, yeminleri içeren belgeyi İmparatoriçeye geri verdi. O da, belgeyi alır almaz, tasarruflarını eyleme koydu; Diogenes'i çağırdı ve onunla evlendi. Bu olan biteni, oğullarından büyük olanına [o sırada 10 yaşında bile olmayan Mikhael'e] ve Kaisar'a [ölmüş eşinin kardeşi İoannes Doukas'a] açıkladı; bu kişi saraya dâvet edildi, nikâh töreninde hazır bulunanlar arasında yer aldı, düğün içkisinden içti. Böylece

17 İmparatoriçenin, “Ben bir daha evlenmeyeceğim” yeminine ve Âyan Meclisi üyelerinin, “Biz Kōnstantinos Doukas'ın küçük çocuklarından başkasını İmparator diye başımıza geçirmeyeceğiz” yeminine.

Diogenes İmparatorluğa getirildi; İmparatoriçe Eudokia ise, oğullarıyla birlikte, yedi ay ve birkaç gün süreyle hükümdarlıkta bulunmuştu.

[11. Ròmanos Diogenes'in Türklere karşı ilk seferleri]

Bunlara rağmen Ròmanos Diogenes, Rumların hükümdarlığı erkini ellerine aldığı zamandan başlayarak, kendisini İmparatorluğa getiren İmparatoriçenin beklentilerini karşılamadı. Bu kişi [İmparatoriçe Eudokia], o mahkûmiyete uğramış ve artık cellâdı tepesinde görür iken, yalnız onu apaçık tehlikeden kurtarmakla kalmamış, ama bir de ona böylesine büyük bir erki bahşetmiş bulunduğu için, onun her konuda kendisine boyun eğeceğini ve kendisinin İmparatoru yöneteceğini sanıyordu. Oysa, tabiatı dolayısıyla gururlu ve boyun eğmez ruhta olan beriki, kısa bir süre için kendi kendine baskı yaparak İmparatoriçenin isteklerine itaat etti ve uysal bir adammış gibi davrandı; ardından, baskı altında olmak hoşuna gitmediği için, çabucak eski alışkanlıklarına döndü ve artık güçlkle itaatta bulunur oldu, erk dizginlerini mutlak olarak kendi eline almak istedi.

Anadoluda durum berbat olduğu ve kötü iken daha betere gittiği için, [Ròmanos] seferberlik ilân etti ve İmparator çadırını Byzantion yöresinin karşı yakasında, doğu yanda bulunan yerde [Üsküdar'da] kurdu; aklında iki şey var idi: Birinci olarak, Barbarların akınlarına sed çekmek ve devletin uyruklarını olabildiğince [onlardan] kurtarmak; diğer yandan da, kendisine şan kazandıracak birşey edinmek [becermek] ve sürekli olarak İmparatoriçe karşısında boyun eğmez halde olmamak, tersine erki kendisi kullanmak.

Böylece saraylardan [saray yapılan külliyesi niteliğinde olan Büyük Saray'dan] Anadoluya hareket etti, ancak yeterince savaş gücü olan bir ordu toplamış değildi, çünkü ardından giden ordu silâh donanımı, at ve savaş levazımı eksikliğinden dolayı büyük sıkıntıları çekmekte idi. Gerçekten hemen ve dosdoğru, yeniden ordu devşirmek kolay iş değildi, çünkü [var olan] ordu, söyledığımız

üzere, uzun zamandan beri, çok ihmal edilmişti. Dolayısıyla, Anadolikön ilinde yâni Phrygia'da olabildiğince asker toplandıktan sonra, İmparatorun kendisinin onların üzerine yürüdüğünü ve -savaşçı ruhlu, atılgan kişi olduğundan- halkı uğruna kendisini tehlikeye atmaya âmade olduğunu öğrenen Barbarlar, çekindiler ve göğüs göğüse savaş vermekte duraksadılar; çünkü aslında ordunun durumunu [yokluklar içindeki hâlini] sağlıklı biçimde bilmiyorlardı.

O zaman Sultan [Alparslan] geriye çekilip ordusunu iki bölüme ayırarak bu bölümlerin komutanlarına, biri güney Asia'ya [Romalıların Asia ilini oluşturan Batı Anadolu'nun güney yanına], Yukarı [Asia] denene, diğeri de kuzeye doğru ilerlesin diye emir verdi. Ve bunlar [komutanlar], ilerleyişe geçerek ve yollarında neyle [hangi yerleşimle] karşılaşmışlarsa talandan geçirerek, hiç beklenmedik biçimde Neokaisareia/Niksar üzerine çullandılar, onu zaptettiler ve ganimetlerle yüklü olarak kaçıp gittiler. Bu haber İmparatora gelir gelmez onda hoşnutsuzluk yarattı ve yanına [hızla ilerleyebilmek için] en hafif donanımlı askerleri alarak, çabucak hareket etti, düşmanlara yetişmek üzere, güç geçilir yollarından ve dağlardan ilerledi. Saldırısıyla onlara baskın vermiş olduğu için, onların hepsi dehşete kapıldılar ve ganimetlerle silâh donanımlarını geride bırakarak kaçmaya koyuldular. Ne var ki, İmparatorun adamları yürüyüş dolayısıyla yorgun düşmüş oldukları ve uzun süre boyunca hasımlarını kovalayacak halde bulunmadıkları için, Barbarlar büyük bir felâkete uğramış olmadılar [pek kayıp vermediler]. Yine de [Rumlardan, Türklerin eline] tutsak düşmüş olanlar kurtarıldı ve [Türklerin bıraktıkları] ganimet oluşturan mallar geriye alındı.

İşin devamında, Suriye'ye [yolcuyu] götüren yol izlendi ve Melitene'ye [Eski Malatya/Battalgazi'ye] bir ordu bölümü ayırıp göndererek, [İmparatorun] kendisi, Khalep/Halep üzerine saldırdı¹⁸

18 Dikkat edilsin, yüzyıllar önce, 7. yüzyılda Yermuk Savaşıyla Rum egemenliğinden çıkmış Suriye'ye geçiyor, savaşı Büyük Selçuklu Sultanlığının ülkesine taşıyor. Bu tutumunun, Rumların çökmüş morali üzerinde diriltici etkisi kuşkusuz büyük olacaktı ve oldu.

ve oradan ganimet olarak büyük sürüler hâlinde [köle edilecek] insanlar ve hayvanlar aldı. Oradan, Suriye'deki Hierapolis'e¹⁹ vardı ve kenti kuşatmaya girişerek sonunda anlaşma ile işgal etti. Ne var ki bunun ardından Barbarlar Rum ordusunun bir bölümüne saldırıp onu yendiklerinde, ordunun geri kalan bölümünden hiç kimse yenilenlerin yardımına koşmaya heves göstermedi [ve hepsi seyir baktı]. Bu arada, kuşatılmış kentin dışında bulunan ve olan biteni öğrenen İmparator, hemen, yanında kaç kişi var idiyse onlarla, yenilenlerin yardımına seğirtti. Rumların yenildiğini haber alan Halep Emîri, o da, bütün kuvvetlerini öteki Barbarlarıyla birleştirip, [saldırıya geçmekle] orada ve hemen, İmparatoru tutsak edeceğini umdu ve Rum ordugâhını bütün çevresi boyunca kuşattı [atlıları bu çevrede at koşturmaya başladı]. İmparator ise bu sırada baskın biçiminde savaşa girişti; çünkü, kazıklarla berkitilmiş ordugâhtan, borazan çaldırmaksızın ve [İmparatorun savaşa çıktığını bildirecek] diğer herhangi bir işaret de duyurulmadan, çıktı; düşmanları [bu kez o, dıştan] çevirdi ve kaçışa koyulmak zorunda bıraktı. Eğer Rumların ordusu kovalamayı uzaklara kadar sürdürse idi büyük ve şanlı bir zafer kazanmış olacaktı. Çünkü Arap atları başlangıçta gerçekten büyük hıza sahiptirler ve hızlılıkta bütün diğer atları geçerler, ancak koşmaya uzun süre boyunca dayanamazlar ve çabucak yorulurlar. [Kovalamaya girişilmesinin] Ardından askerlerden geriye dönmeleri ve takibe son vermeleri istendiği için, beceribildikleri tek şey düşmanlardan kurtulmak ve kendilerini büyük bir beceri ile şan kazanmaktan yoksun bırakmak oldu. Ancak İmparator bakımından, sadece ve yalnızca, Rumların önceki ürkekliklerini şu ya da bu biçimde bir yana koyarak düşmanlarla çatışmaya girmek cesaretini gösterebiliyor olması yeterince başarılı sonuç idi. Onun emirleri gereğince Hierapolis'in yukarı hisarına yeniden asker yerleştirildi. Daha küçük kentlere karşı yürüdü; bunların kimine [hisarlarının konumu yönünden] saldırılması zor olduğu için öylelerinin yanından dolanılıp geçildi, kimini zaptetti; sonunda İs-

19 Menbiç; Halep kuzeydoğusunda, bugünkü Türkiye sınırının yakınındadır.

kender'in adını taşıyan Kilikia kentine²⁰ vardı. Oradan hareket edince, kendisine, [Phrygia'da, bugünkü Afyon ilinde bulunan] Amorion kentinin [Türklerce] talandan geçirilmiş olduğu ve çok kurban verildiği bildirildi. Dolayısıyla İmparator bundan dolayı sıkıldı; ancak, felâkete uğrayanlara yardım edecek durumu bulunmadığından, kendisinin askerleri için, hiçbir eksikleri olmaksızın [ordu Kilikia'da iken bastıran] kışı geçirebilsinler diye özen gösterdi ve kendisi Kentlerin Sultanı'na döndü. Şimdi, sâdece kendi çevresinde bulunanlara karşı değil, İmparatoriçenin kendisine karşı da, daha da büyük kibirlilikle davranış gösteriyordu; sanırdın ki büyük işler becermişti; o [İmparatoriçe] ise, işlerin kendi umduğu doğrultuya yönelmediğini, farklı tarza döndüğünü anlayarak, bundan rahatsızlık duydu ve bu hal ona ağır geldi, çünkü [kocası, artık] kınamaya katlanamıyordu.

[12. Rômanos Diogenes'in 1069'da giriştiği harekât. 1070'de Manouel Komnenos'u Türklere karşı göndermesi. Emîr Erbasan, Rum ordusunu yenmişken Rum hizmetine giriyor]

Baharın gelmesiyle hemen, İmparator yeni bir sefer düzenledi. Byzantion'u arkasında bırakarak Kaisareia'ya [Kayseri'ye] vardı; burada ona çok kalabalık sayıda Türkün ülkeyi yakıp yıkmakta olduğu bildirildi. O zaman derhal onların üzerine ordudan bir bölümü gönderdi, ama kendisi de düşmanların karşısına çıktı, onları [karşısına çıktıklarını] kesin yenilgiye uğrattı ve tutsak düşenlerin hepsini kıyımdan geçirme sonrasında, Euphrates/Fırat'a doğru döndü. Bu arada, Brakhamios'lar ailesinden gelme olan,

20 İskenderun'a. Kent, Romalıların Suriye ilinin başkenti Antakya'nın hemen yanbaşında denecek kadar yakınında bulunduğu halde, Amanos Dağları dizisinin ve oradaki, Arrianos'un İskender'in Anabasis'i adlı yapıtında andığı Suriye Kapıları denen geçidin batı yanında olduğu için, onu Kilikia'da sayıyor.

komutanlık konusunda yeterince deneyime sahip olduğunu gösteren [Ermeni] Philaretos'u komutan [General] olarak atadı; ama bu kişinin yaşamı [geçmiş] çirkindi ve o hiç de adına yaraşır adam değildi²¹. Böylece o kişiye ordunun [güneyde kalacak] yarısını emanet etti, kendisi ise daha kuzeye doğru yöneldi. Ancak, düşmanlar ortaya çıkıp Philaretos'un adamlarına korku saçınca o askerler kendilerine korumaları emredilmiş mevzilerini terkederek kaçışa koyuldular, düşmanlar ise onları kovalayıp bütün levazım malzemelerini gasbetti. Bu haber İmparatorun yüzünün asılmasına yol açtı; diğer yandan, düşmanlar, Kappadokia'ya doğru döndükten sonra, bu ülkeyi çiğneyip geçtiler ve kalabalık nüfusu olan, içinde her çeşit malın iyisinin bol bol bulunduğu İkonion/Konya'ya doğru ilerlemelerini sürdürdüler. O zaman İmparator Sebasteia/Sivas'a vardı ve Türklerin İkonion/Konya üzerine ilerleyişini haber alır almaz kendisi de onların peşine düştü. Ancak, düşmanların artık İkonion/Konya'dan ayrılmış bulundukları ve kendisinin varıp yetişmesinden korkarak uzaklaştıkları haberi gelince, Rum ordusundan bir bölümü ayırıp onu Büyük Antakya'nın²² Doukas'ı [komutan-vâli'si] Khatatourios/Haçatur'a göndererek, bu bölüme, Mopsouestia'ya [Misis/Yakapınar] kadar ilerlemelerini ve [kendisinden kaçarken] oradan [oradaki köprüden] geçecek olan Türklerle çarpışmalarını emretti. Ne var ki düşmanlar, Tarsos Ovasında henüz bulunmuşlarken, Ermenilerin üzerine düştüler ve bütün ganimetlerini yitirdiler. Ama onlardan Rumların Mopsouestia'da kurduğu pusuyu öğrenince, gecenin ortasında kaçtılar ve [kaçışı sürdürürken Mopsouestia'dan geçmeyecek] kurtuldular. Bu hal İmparatorun canını sıktı ve [akın yapan Türkleri yakalayıp meydan savaşına zorlamak konusunda] umutsuzluğa düşmesi üzerine Byzantion'a doğru hareket etti, çünkü sonbahar artık gelmiş idi. O sırada yâni [yaratılıştan sonra geçen yılların Tevrat'taki "Bilgi"ye dayanılarak hesaplanma-

21 Philaretos, Rumcada "Erdemsever" demektir.

22 Pisidia Antiokheia'sı/Yalvaç'tan ve Menderes kıyısındaki Antiokheia'dan ayırmak için, Antiokheia/Antakya'yı Büyük Antiokheia diye anıyor.

sıyla bulunan] 6578 yılında [İS 1069] Blakhernai [Ayvansaray] semtindeki büyük kilise, yangında yandı.

Bahar başına erişilince, geçmişteki İmparator İsaakios'un yeğeni olan Birinci Başkan [rütbeli] Manouel Komnenos'a²³ Kouropalates ünvanını²⁴ vererek onu ordunun başı [Başkomutan] atadı. Bu kişi, her ne kadar yaş yönünden genç idiye de, olgun yaşta komutanları yönetmekteydi; ve bir Barbar ordusuyla savaşıp onu yendi. Bu olay, denir ki, Diogenes'in haset duymasına yol açmış; o da [Manouel komutasındaki] ordunun önemli bir bölümünü ayırdı ve bu bölümü Suriye üzerine gönderdi. Ardından, ve Komnenos yanında ne kadar asker kaldıysa onlarla Sebasteia/Sivas'a vardığında, kalabalık sayıda Türk ortaya çıktı, bunun üzerine o da onlara karşı ilerledi. O zaman Türkler geri çekiliyormuş gibi yaptılar ve Komnenos'un askerleri onları kovaladı. Ama işaret verilir verilmez Barbarlar dönüşe geçtiler ve dağınık durumda olan Rumların üzerine düştüler [çullandılar]; çoğunu öldürdüler ve geri kalanları da tutsak aldılar -bunların arasında Başkomutan Manouel'in kendisi de bulunmaktaydı- ve ordugâhı işgal ettiler. Bunlarla ilgili haber, özellikle de Khònes²⁵ kentinin ve orada bulunan, Melekler Başkomutanı Mikhael'e adanmış, ünlü kutsal alanın [ve kilisenin] Barbarların eline düştüğünün bildirilmesi, İmparatoru sarstı. Bu sırada İmparator, hemen, düşmanların üzerine yürümeye ve tehlikeyle karşı karşıya bulunanlara yardım etmeye hazırdı; ancak, kimileri, şimdilik beklemeye onu ikna ettiler. Bu işler olup biterken de, Manouel Komnenos, kendisini tutsak almış bulunan Türklerle birlikte çıkageldi; bu Türk İmparatora sığındı. Söz konusu adam [Büyük Selçuklu Sultanlığının komutanlarından Emîr Erbasan], şu ya da bu nedenle, Sultanın gözün-

23 Ölmüş İmparator İsaakios Komnenos'un kardeşi İöannes'in oğullarından en büyüğü; o sıralarda 15 yaş dolaylarında bulunan, gelecekteki İmparator I. Alexios'un iki ağabeyinden büyük olanı.

24 İngilizlerdeki Duke (Dük), Romanof'lar Rusya'sındaki Grandük ünvanlarına eşdeğer bir ünvan.

25 Kbönai, şimdi Honaz; Denizli yakınında.

den düşmüş bulunuyordu; öyle ki o kişi [Sultan Alparslan] bunu tutsak etsinler diye bunun üzerine ordu göndermişti²⁶. O zaman bu da, korkusundan, İmparatora sığınmayı yeğlemişti²⁷ ve hemen Başkan rütbesi verilmekle ödüllendirildi. Boy yönünden özellikle aşırı kısa boylu ve [ayrıca] biçimsiz [çirkin biri] idi.

[13. Ròmanos Diogenes'in 1071'deki son seferine çıkması]

Bu arada, henüz bahar tam da gelmeden, İmparator, hükümdara özgü üç dizi kürekli savaş gemisine bindi. Ve karşıya²⁸ geçtiği sırada, rengi kapkara olmayan ama yine de siyahımsı olan bir güvercin, üç dizi kürekli savaş gemisinin üzerinde dolandı da dolandı ve kanat çırpmalarını durdurmaya niyet etmedi, tâ beriki [Ròmanos] elleriyle onu yakalayınca dek. Böylece, onu İmparatoriçeye gönderdi. Ancak, güvercinle ilgili olay, ne onu yakalayan İmparator için, ama ne de kendisine güvercinin gönderildiği kişi için, [gelecek konusunda] iyiye alâmet sayıldı. Dahası, [Helenopolis'de konaklanmışken] İmparator çadırının orta yerinde di-

26 Vc Erbasan, batı doğrultusunda kaçmakta iken önüne çıkan Manouel ordusuyla savaşmak zorunda kalmıştı.

27 Böyle yapmasını, tutsak aldığı Manouel Komnenos öğütlemiş ve onu ikna etmişti. Bu konuda hem Nikephoros Bryennios'un hem de Anna Komnena'nın yapıtında bilgi vardır. Erbasan artık Rum İmparatoru hizmetindeydi ve Malazgirt savaşıyla biten seferde dahi Rum ordusu içinde yer aldı; daha sonra Anadolu Beylerbeyi durumundaki Nikephoros Botaneiates'in hizmetine girdi ve onun İmparatorluğa geçmesinde, Süleyman Şah'ın desteğini sağlamak üzere arabuluculuk ederek önemli rol oynadı (Bryennios, III 16).

28 İmparatorluk ordusunun seferlerinde, ilerleyişi artık karadan sürdürmek üzere çıkılması o dönemde âdet olmuş iskeleye yâni İzmit Körfezi güney kıyısında şimdiki Yalova feribot iskelesi yerinde olan Pylai/Kapılar adlı, bir İmparator sarayının bulunduğu iskeleye değil, onun doğu ilerisinde, daha eski dönemlerde aynı amaçla kullanılan, Dil denen çıkıntının ucunda, şimdiki Hersek köyü yakınında bulunan Helenopolis kentinin iskelesine (Mikhael Attaleiates, özgün metinde s. 143).

kili duran ve çadıra [tavanına] destek olan direk, görülür bir nedenden olmaksızın, kırıldı ve çadırı da birlikte çekti [kendisiyle birlikte yıkılmasına yol açtı]. Bu dahi, her ne kadar kötüye alâmet sayıldıysa da, İmparatorun atılğan tutumuna hiç mi hiç eksilme getirmede; İmparator [ilkçağ Phrygia'sını kapsayan] Anatolikòn iline kadar, alışılmamış büyük korunma önlemleri alarak, ilerledi. Ve küçük bir ordugâh yerinde²⁹ çadır kurulduğu sırada, bir yerde [atların yiyeceği, arabalarla taşınan samanın bulunduğu yerde ?] yangın patlak verdi ve bütün çadırları kül ettiği gibi, ardında yalnız koşum takımları ve arabalarla, hükümdara ait atları yarı yarıya yakmış durumda, bıraktı. Bu olay dahi İmparator tarafından kötüye alâmet sayıldı. [Ròmanos] Oradan ayrılıp Halys/Kızılırmak'ı geçti ve Kaisareia/Kayseri'ye doğru ilerleyip Soğuk Pınarlar denen yerde ordugâh kurdu; burada, işledikleri kabahatler dolayısıyla Nemçe'lilerden bazıları hakkında sert davrandı. Bunun üzerine onların oluşturduğu birlik ayaklandı, ancak beriki hemen ordusunun başında [onların karşısında savaş düzenine geçmiş olarak] görüldü ve bunun sonucunda ayaklananlar baskına uğratılmış durumda kaldılar ve onları [boyun eğmeye mecbur bırakarak] yeniden savaş yoldaşı edindi. Ardından Theodosiopolis/Erzurum'a vardılar³⁰; burada orduyu [biri kendi buyruğunda kalmak üzere

29 Ordugâh edinilen küçük bir yerleşimde. Kendisi de sefere katılan Mikhael Attaleiatès'den (yapıtının özgün metninde s. 144) öğrendiğimize göre bu yer Sakarya kıyısında idi.

30 Kayseri'ye kadar, Ramsay'in yapıtında (Anadolunun Tarihi Coğrafyası, çev. Mikri Pektaş, MEB yayını, İstanbul 1960) anlatılan Bizans ordu yolunun izlenmiş olduğunu yâni (4. yüzyılda Roma ordularının yaptığıının tersine, İznik, Göynük yakınlarındaki Dadastana, Beypazarı, Ankara üzerinden gidilmeyip) İznik, Leukai/Osmanlı yakınlarında Malangina/Melangina, Dorylaeion/Eskişehir, Iustinianopolis/Sivrihisar, Iustinianus'un Sakarya üzerinde yaptırdığı ünlü Zompos/Zompi Köprüsü (Ramsay'e göre, Ilıca Suyu'nun Sakarya'ya karıştığı yerin yakınında, bugünkü Kavuncu Köprüsü'nün güney yanında idi; şimdi Beşköprü Köyü'nün bulunduğu yer kasbediliyor sanırım) varsayabiliriz. Sonra (belki Philomelion/Akşehir üzerinden) Laodikeia/Yorgan Lâdik/Halıcı, İkonion/Konya, Arkhelais/Aksaray, Kaisareia/Kayseri yolu

üçe] bölüp, her bir bölüme, yanına iki aylık yiyecek almasını buyurdu, çünkü işgal edeni olmayan [Türk akınları nedeniyle terk edilmiş, ıssız bırakılmış] yörenin içinden geçmek söz konusu idi; böylece, bölümlerden birini, en yiğitlerinden bir Latin savaşçı olan Rouselios'a verdi ve ona, [Türklerin Anadolu'ya yaptıkları akınlar için çıkış üssü edindiği] Ahlat üzerine saldırmasını emretti. Ordunun ikinci bir bölümünü de başka birine verip, ona, Mantzikert/Malazgirt'i işgal etmesini emretti; İmparatorun kendisi ise, ordunun, savaş gücü olmayan, geri kalanının [üçüncü bölümün] başında kaldı. Malazgirt, İmparatora anlaşma ile teslim oldu, çünkü Türkler [oraya Selçuklu Sultanlığının yerleştirdiği garnizon] korkuya kapılıp, [canımıza dokunulmayacak ve çıkıp gidebileceğiz diye] güvenceler isteyerek [bunların verilmesiyle] orayı terketmişti³¹. Bu sırada, askerler gereksinim malzemesini toplamak üzere [Malazgirt hisarı dışındaki berkitilmiş ordugâhtan] çıktıklarında, birdenbire düşmanın saldırısına uğradılar. Bunu haber alan İmparator, onlara [düşmanlara] karşı Magistros [rütbeli] Nikephoros Bryennios'u, bir birliğin başında, gönderdi; bu kişi Türklerle çatıştı ve ordusunun gerilemekte olduğunu görerek, takviye istemek üzere adam gönderdi. Bunun üzerine İmparator, düşmanın kalabalık sayısını bilmediğinden, Bryennios'u korkak diye suçladı ve onun hakkında kaba davranışta bulundu. Tam o anda, öyle denk gelmiş olarak, [ordugâhtaki âyinde] papaz İncil okumaktaydı ve [oradan aktararak] şunu diyordu: "Bana eziyet ederseniz, siz de eziyet görürsünüz". Yine de, [İmparator,] Magistros [rütbeli] Nikephoros Basilakēs'in komutasında bir ordu birliğini gönderdi; bu kişi Bryennios'un kuvvetleriyle birleş-

izlenmiş olmalıdır. Kayseri'den sonra Sebasteia/Sivas'tan geçtiler ve Erbasan'la çatışan Manuel Komnenos ordusundan cenazelerin kalıntılarını gördüler (Mikhael Attaleiates, özgün metinde s. 147). Oradan (belki, Zara, Suşehri yakınında Nikopolis, Koloneia/Şebinkarahisar, Kelkit ile Erzincan arasında Sadak köyündeki eski Roma ordu üssü Satala, Pipert/Bayburt üzerinden) Erzurum'a geldiler.

31 Sultan Alparslan'ın, ordusuyla, yöreye yetişmiş olduğunu Rumlar bilmediği gibi onlar da bilmiyordu.

ti ve muharebe bir süre boyunca dengelendi. Ardından, Basilakes [çoşkunluğa kapılıp] adamlarıyla birlikte [hem de] en ön safta çarpışarak, düşmanlara karşı saldırdı; bunun üzerine hasımları gerilediler ve beriki de onları kovaladı, ancak bu kovalama sırasında Bryennios kendi askerleriyle onu izlemiyordu. Düşmanın ordugâhına yaklaştığı sırada, atı yaralandı, o zaman atından indi ve silâh donanımının ağırlığından dolayı rahat hareket edemeyerek, düşmanları tarafından kuşatıldı ve esir edilip Sultan'a götürüldü. Bu sırada Magistros [Basilakes], Sultanın önünde yaltaklanıcı yolda davranmadı; fakat bu da [Sultan da, yiğitliğe saygısından] ona esir muamelesi etmedi; hatta onu sık sık yanına çağırıp ona İmparator hakkında sorular sordu ve ona kendi ordusunu [ordunun ne kadar kalabalık sayıda olduğunu] gösterdi. Basilakes, etkilenererek, Sultan'ın gücü hakkında övücü sözler etti, ancak ona, İmparatorun karşısına çıkmanın kendisi için hayırlı olmayacağını [Römanos'un bu kalabalık orduyla baş edecek kadar iyi bir komutan ve yiğit savaşçı olduğunu] söyledi. Diğer yandan, İmparator, kendi yanında kalan askerlerle, ne olup bitiyor diye öğrenmek üzere [keşif amacıyla çevrede dolanmak için] ordugâhtan çıktı ve yükseklerde öğleden sonraya dek [meydan savaşı vermeğe gelecek düşman ordusu veya bir düşman birliği] bekleyip, geriye döndü. Bu sırada Türkler hemen onun ordugâhını kuşatmışlardı ve ordugâh çevresinde dörtnala at sürerek oklarını fırlatıyorlardı; onların anlaşılmaz bağırımları ve köpeklerin havlamaları [köpek havlayışına benzer nâra atmaları] ise askerlerin [Rum askerlerinin] aklını başından alıyordu. Böylece o akşam geçti; ve sabah olunca, Uz'lardan [Rum hizmetindeki Kuzey Oğuzları'ndan] bir alay, düşmanların yanına katıldı; bu olay, geri kalan Uz'ları da kendilerinden kuşku duyulan kişiler durumuna düşürdü.

[14. Malazgirt hisarı yakınındaki çarpışma ve Andronikos Doukas'ın ihanetine uğrayan Ròmanos'un yenilgisi, tutsak edilmesi]

Bunun üzerine İmparator, olabildiğince çabuk, Ahlat'taki ordu bölümü yardıma seğırtsin diye haber vermek üzere adam gönderdi; ancak onlar [oradaki ordu bölümü, kendisinin bulunduğu yere] çıkagelmediler -çünkü oradaki iki komutandan biri, Tarkhaniòtes, Sultanın yöreye varışını öğrenir öğrenmez, Rouselios'u da kendi aklına uydurmuştu ve [ikisi], kendi ordularıyla [kolordularıyla] birlikte, Rum ülkesinin iç bölümlerine doğru yönelmişlerdi [oradan kaçmışlardı]-; Diogenès, adamlarıyla [yanındaki komutanlarıyla], ertesi gün meydan savaşı vermek kararına vardı ve böyle olunca, sabahtan, çatışma için hazırlanmaya girişti. O arada, barış pazarlığı etmek üzere Sultan'ın elçileri geldiler ve İmparator, her ne kadar onları konukseverlikle [denecek kadar iyi] karşılamadıysa da, buna rağmen, onları dinleyip, şu sözleri efendi'lerine iletmelerini istedi: "Eğer benimle karşılıklı konuşmak isterse, hâlen ordugâh kurmuş bulunduğu yeri bıraksın ve daha uzakta bir yere geçsin ki benim de bana düşeni yaparak, Rum ordusuyla, şimdi Barbar ordusunun bulunduğu yere geçmeme sıra gelsin"³². Elçilere böyle yüksekte atar havada konuştuğundan sonra, onlara, gilmelerini ve kısa sürede [Sultan'ın yanıtını getirerek] yeniden gelmelerini buyurdu. Elçiler, onun önerisini Sultan'a iletiltiler ve Sultan da kendi kurmaylarıyla, barış yapma konusu için danıştı. Bu sırada İmparator, kendisine aşırı güvenirlilik göstererek ve yakınlarından belli bazı kişilerin öğütleri sonucunda, sandı ki, güya Sultan kendi ordusu [o sıradaki mevcudunun azlığı yüzünden] savaş kazanacak halde bulunmadığından dolayı ürkmekteymiş ve o kişinin barış istemesinin nedeni, meydan sa-

32 Barış görüşmelerine başlanması için ön koşul olarak, savaşa girişmek bakımından Alparslan'ın üstünlük sağlayıcı bir yerde, kendisinin ise o sırada elverişsiz bir yerde bulunması durumunu değıştirmek, eşitlik sağlamak istiyor. Alparslan'ın geçeceği yerin seçimini ona bırakıyor.

vaşını erteleyerek böylece [zaman kazanmakla] daha büyük kuvvetleri bir araya getirmek [istemesi] imiş; [bu kaniya kapılan Diogenes,] artık elçilerin geriye dönmesini beklemedi ve başka hiçbir şey düşünmeye de gerek görmeden borazan çalıcılara savaş havasını borazanla çalmaları buyruğunu verdi. Baskın saldırısı Barbarları dehşete düşürdü, ama buna rağmen karşıda saf tuttular ve Rumların ilerleyişine karşı çatışmaya girmeden mevzilerinde kaldılar; ne gerilediler ne de çatışmaya girdiler [saldırdılar]. Akşam çökmeye başlamıştı ki, [geride bıraktığı] ordugâhında nöbette kalan asker birliğinin söze değmez güçte olduğunu bilen ve belki düşman ordugâhı işgal etmek üzere saldırıya geçer diye çeken İmparator, meydan savaşına girmeyi ertelemek ve ordugâha dönmek kararını verdi; böylece, İmparatora özgü labarum'u³³ da götürerek [önünde taşıtarak], kendisi dönüş yolunu tutup, ordunun da aynı şeyi yapmasını buyurdu. Böylece, [askerlerinden] onun yakınında bulunanlar, herhangi bir karşı çıkma göstermeden, buyruğuna uydular; ama az çok mesafede kalmış bulunanlar, İmparatorun geriye dönmesini kaçışa koyulma sandılar ve en önce de Kaisar'ın³⁴ oğlu Andronikos bu haberi [İmparator savaştan yılmış, kaçmaya koyulmuştur haberini] ordunun taburları arasına yaydı; çünkü Kaisar ve oğulları, ezelden beri fırsat kollamakta idiler ve İmparatora karşı gizlice komplo kurmaktaydılar. Böylece, Andronikos, hemen askerlerini toplayarak -bunların sayısı az da değildi-, büyük bir hızla, ordugâha geri dönmeye seğirtti; bu olay üzerine geri kalanlar da çekilişe [kaçışa] koyulmak zorunda kaldılar; İmparator bunların böylece düzensiz biçimde [karışıklık içinde kaçarak] geriye döndüklerini görünce, yürüyüşünü durdurdu [ve kendisi ilerleme sırasında en başta, dönüş geçilince en sonda kaldığından, ileri-

33 Constantinus'dan başlayarak Roma ve sonra Rum İmparatorlarının ordu önünde taşıttıkları, çifte ağızlı balta'ya (labrys) benzetilmiş haç simgeli savaş sancağı.

34 Ölmüş İmparator Kōnstantinos Doukas'ın kardeşi, baş hain ve baş komplocu İōannes Doukas'ın.

deki birliklere haberci göndererek, bozgun biçiminde toplu kaçı-
şı engellemek üzere], koşmakta olanların oldukları yerde durma-
sını buyurdu. Ama hiç kimse onu dinlemedi ve kaçış, süregitti;
hatta, düşmanlar Rumların ne kadar çılgınca bir kaçış içinde bu-
lunduklarını görerek, bu hâli, bir Tanrı işinin sonucu saydılar ve
hemen İmparatora karşı saldırıya geçtiler. O zaman bu kişi, çev-
resinde bulunanlarla birlikte, çarpışmak üzere durdu ve yiğitlik
göstererek, bir noktaya kadar düşmanları geriye sürdü; ardından,
[yanındaki askerlerin] kimi öldürölüp kimi de tutsak alınınca, İm-
parator Barbarlarca kuşatıldı ama o zaman dahi teslim olmadı.
Vurdu da vurdu ve birçoğunu öldürdü, tâ kendisi elinden yara-
lanıncaya ve bu yüzden dermansız düşünceye, artık ne hasımla-
rıyla çarpışabilir ne de kaçıp kurtulabilir hâle gelinceye kadar;
çünkü atı da oklanarak yere serilmişti; sonunda Rumların İmpa-
ratoru tutsak alındı ve Barbarlara [Türklerin komutanlarına, on-
lar tarafından da Sultan Alparslan'a] götürölldü. Sultan, İmpara-
torun tutsak edildiğini öğrenince, doğal olduğu üzere, sevindi;
ama kibirleriecek kadar şişinmedi. Adı Aksan [Alparslan] idi ve
âdil olması ve alçakgönüllölülüğu üzerine pek çok söylence diller-
de geziyordu. Bu yüzden, önce İmparatorun tutsak edilmesi ola-
yına ve kendisine bahtın umulmadık lûtufta bulunmasına inan-
madı. Hatta onu gördüğu zaman bile, [vaktiyle kendisinin] gön-
dermiş bulunduğu elçiler Diogenes'i tanıyıncaya ve [daha önce]
tutsak alınıp orada [Sultan'ın yanında] tutulan Basilakes elem
feryatlarıyla ayakları [dizleri] üzerine düşüp onun [Diogenes'in]
önünde yere secde edinceye kadar inanmadı. Bunun [gördüğu
hâlin] üzerine kendisi de, sanki Tanrı'dan esin almış gibi, tahtın-
dan sıçrayıp kalktı, âdet olduğu üzere onu yere devirdi, ayağıyla
üstüne bastı ve sonra onu kaldırdı, onu kucakladı ve ona şöyle
dedi: "Kedere kapılma, İmparator; çünkü insanlığın halleri böy-
ledir; bana gelince, ben sana, bir tutsağa davranıldığı gibi değil,
bir hükümdara davranıldığı gibi davranacağım". Hemen, ona bir
çadır ve hükümdara özgü maiyet [koruyucular, hizmetkârlar] ve-
rilsin diye buyurdu, onu sofrada kendi yanbaşına oturttu ve bu
kişi tutsaklardan kimleri istiyorsa onları özgür bıraktı; böylece,

birkaç gün boyunca Diogenes ile konuşup görüştüktan, arkadaşlık ettikten sonra, onu lâıyık ile onurlandırdı, onunla uzun yıllar için geçerli olacak bir barış andlaşması yaptı, hem de önceden ona, çocuklarını birbiriyle evlendirmekle kendi aralarında hısımlık kuracakları yolunda söz verdi ve son olarak, onun, umulmadık onurlandırmalarla ve onurlandırıcı bir maiyetle ayrılıp gitmesine müsaade etti. O zaman, beriki [Diogenes] Theodosiopolis/Erzurum'a gitti; üzerinde Barbar [Türk] giysileri taşımaktaydı, çünkü Sultan onu kendisine ait giysilerle donatmıştı; orada yaralı eli iyileşsin diye bir süre kaldı, giysilerini değiştirip Rumlara özgü olanları giydi. Oradan da, dönüş yolunu tuttu; yanında Sultanın elçileri³⁵ de bulunmakta idi.

Böylece, o [Diogenes] dönüşe koyuldu. Bu arada, onun tutsak edildiği haberi Saraylar'a [Büyük Saray da denen saray yapıları külliyesine] ulaşınca, saraylılar görüş ayrılığına düştüler. Kimi, yine Augusta [İmparatoriçe Eudokia] egemenlik sürsün istiyordu, diğer bazıları ise onun oğullarından en büyük [ve Diogenes'den değil eski eşi Konstantinos Doukas'dan doğmuş] olanlar tahta çıksın istiyordu; son olarak da, kimi, ana ile oğullarının bir arada hükümdarlık etmesinden yana idiler.

[15. Alparslan'ın özgür bıraktığı Ròmanos Diogenes'in dönüş yolculuğu. İstanbul'daki saray darbesi; Ròmanos'un tahttan indirilmesi, kör edilerek öldürölmesi]

Derken, Diogenes'in özgür bırakıldığı haberi geldi; hatta [saraylılar, yâni İmparatoriçe ile diğer saray halkı] ondan kendi el yazısıyla yazılmış bir mektup aldılar; bu mektup, onun başından geçenleri aktarmaktaydı. Bu olay, kargaşayı arttırdı ve nasıl iş yü-

35 Anadolu da Türk akınlarını önleyecek bir Rum ordusu kalmadığından ülke akınlara açık halde idi ve güvenlikten yoksundu; Zónaras'ın elçiler diye anıldığı, karşılarına çıkabilecek Türklere karşı Diogenes'in Sultan tarafından korunmakta olduğunu açıklamak üzere Alparslan'ın verdiği küçük koruma birliğidir.

rütmeli konusunda ikilem yarattı. Anlattığım üzere ezelden beri Diogenes'e nefret duyan Kaisar İoannes [Doukas] ile oğulları, fırsatı buldular [yakaladılar] ve -kendisi de Diogenes hakkında düşmanca duygular besleyen- Hypertimos³⁶ Psellos'un önderlik ettiği birtakım komplo yoldaşlarını kendi yanlarına çekmiş olarak, İmparatoriçe Eudokia'yı, Marmara Denizinde [kıyıda? Bir adada?] kendisinin yaptırmış olduğu manastıra sürdüler ve [onun eski kocası İmparator Kōnstantinos Doukas'tan olma üç oğlunun en büyüğü, yine de çocuk yaşta] Mikhael'i tahta çıkardılar. Ardından her tarafa İmparator'dan [Mikhael'den] mektuplar gönderip, Diogenes'in döndüğü zaman İmparator olarak tanınmamasını emrettiler. Bu plânın tasarlayıcısı, bizzat kendisinin de tarih kitabında kabul ettiği üzere, Psellos idi. Diogenes bunları öğrendiği zaman, bir kale olan Dokeia'yı zaptetti³⁷ ve ordugâhını onun yakınında kurdu. Bu arada Kaisar, Diogenes üzerine oğullarından küçük olanını, Başkan [rütbeli] Kōnstantinos'u ordu ile gönderdi; Diogenes de Kappadokia'ya varmıştı³⁸. Frank olan Krispinos, kendisinin [ücretli askerliği meslek edinmiş] diğer memleketlileriyle birlikte Kōnstantinos'un ordusuna katılınca, Diogenes, [yakın arkadaşı, Malazgirt savaşında ordunun bir kanadına komuta eden, kendisi gibi Kappadokia'lı] Theodōros Alyates'i onlara karşı gönderdi. Bu sonuncusu, onlarla çarpıştı, ye-

36 "En Şerefli" diye kendisine unvan verilmiş olan, şerefsiz komplocunun ön-de gideni, İoannes Doukas'ın yordakçısı, komplo kurup oyuncak edinmek niyetiyle çocuk yaşta tahta çıkaracakları VII. Mikhael Doukas'ın eğitmeni, günümüze ulaşmış (ve dilimize çevrilmiş) bir tarih kitabının yazarı.

37 Dokeia, Tosya ya da Tokat değildir; Amasya yakınlarında eski bir hisar kasabasıdır. Lokalizasyonu için Attaleiates çevrimize s. 173-176'ya bkz.

38 Zōnaras bir yanılgıya düşüyor. Gerek Bryennios'un gerek Mikhael Attaleiates'in yapıtlarında çok açık olarak belirtildiği üzere Diogenes, ordusunu emanet ettiği komutan Kappadokia'lı Alyates, üzerlerine gelen Doukas'lar ordusuyla (Amasya yöresinde Dokeia hisarı yakınında) çarpışıp yenildikten sonra, ordu bakiyesiyle Kappadokia'ya geçmiş ve orada Tyropoion (Peynir Yapımevi) adlı, lokalizasyonu güvenle yapılamayan bir hisara sığınmış, oradan da Adana'ya gitmişti.

nildi ve tutsak alındıktan sonra kör edildi; bu olay Diogenes'e aşırı derecede dokundu. Böylece, berkitilmiş bir hisar olan Tyro-poion'da bulunduğu sırada, Antiokheia/Antakya'nın Doukas'ı [komutan-vâli'si; kendisini bu göreve atayan Diogenes'e minnet duyan] Ermenistan kökenli Khatatourios/Haçatur, büyük bir orduyla gelip onun yanına sokuldu. Bunun üzerine o kişi Diogenes'i yanına aldı ve Kilikia'ya varıp, *Sultan'ın göndereceği yardımı beklediler; ama o, ordu yollamadı. Böyle olunca [Kaisar İöannes Doukas tarafından] Kaisar'ın oğullarından büyük olanı, Başkan [rütbeli] Andronikos, onun [Diogenes'in] üzerine gönderildi ve o da Kilikia'ya varınca* Haçatur ile çarpıştı³⁹; meydan savaşında Haçatur öldürüldü⁴⁰ ve adamları, Diogenes'in yerleşmiş bulunduğu Adana'ya [Adana hisarına] sığındılar. Böyle olunca Andronikos kenti ordusuyla çevirdi ve onu kuşatmaya aldı; kısa süre sonra Diogenes, anlaşma uyarınca teslim oldu. Anlaşma, tahtın terkedilmesini ve önceden saçını keşişlere özgü biçimde kestirip [keşişliğe geçerek] sıradan birey olmasını öngörüyordu. Hatta, anlaşmaya uyulacağının güvencesi olarak İmparator İamcası İöannes Doukas'ın kuklası durumundaki VII. Mikhael] tarafından başpapaazlar [üç piskopos] da gönderilmişti ve bunlar yemin ederek, Diogenes'e, kendisine hiçbir kötülük gelmeyeceğini doğrulamışlardı. Bunun üzerine Diogenes onlara güven göstererek, keşiş entarisi giyip, ortaya çıktı ve Andronikos'a teslim oldu. O zaman Andronikos onu yanında götürdü ve Kotyaeion/Kütahya'ya varıp, [yazılı] emirlerin gelmesini bekleyerek orada kaldı; Diogenes ise, birilerinin kötü niyetle ona içsin diye [içeceğiine karıştırarak] verdiği bir zehir yüzünden hastalanmıştı. O zaman,

39 Zónaras'ın yapıtını çağdaş Yunan diline çeviren İordanes Gregoriades, metinde italik harflerle gösterdiğimiz bölümü atlamış; ya da, daha güçlü olasılıkla, orada bir dizgi yanlış yapılmış, o bölüm basılmamış; basılan hâliyle çevirinin o yerinde anlam abes: “..o kişi [Haçatur] Diogenes'i yanına aldı ve [atlama işte bu arada-Umar] Kilikia'ya varıp, Haçatur ile çarpıştı” !

40 Zónaras yine yanıltıyor. Bryennios ile Mikhael Attaleiates'in yapıtlarından ayırtılarıyla öğreniyoruz ki, öldürülmemiş, tutsak edilmişti.

[amcası Kaisar İöannēs Doukas'ın kuklası durumundaki yeni İmparator VII. Mikhael] hiç kimseye kötülük etmemiş bu kişinin kör edilmesi hakkındaki hükümdar kararını [içeren mektubu, Kütahya'ya] gönderdi ve böylece Diogenes hemen, üç başpapaz da orada hazır bulunduğu halde, kör edildi; başpapazlar bu adamın başına gelen felâketten elem duymasına duydular ama, ona en küçük bir koruma sağlamadılar. [Diogenes'i tutsak ve hâin muamelesine tâbi tutanlar] Onu en zâlim biçimde kör etmekle kalmadılar; ama [açılan yaralara ilâç sürmek konusunda] en zorunlu önlemleri olsun [kasden] almamış bulundukları için, kafası şişti ve yaraları kurtçuklarla doldu, onun yakınlardaki hava ise yara olmuş etin çürümesi sebebine kötü bir koku yaymakta idi. Böylece, o perişan halde Prôte/Birinci [bizde: Kınalı] denen adaya götürüldü; orada en yüksek yerde kendisi [vaktiyle] bir manastır yaptırmıştı. Bu yerde kısa bir zaman süresince yaşadıkdan sonra can verdi ve üç yıl ile sekiz ay egemenlik sürmüş olarak, İmparatoriçe [eşi, kendisi de sürgüne gönderilmiş eski İmparatoriçe, şimdi rahibe] Eudokia tarafından, tam tekmil resmî törenle gömüldü.

Denir ki Diogenes'in başına gelenlerin hepsi Kaisar'ın emirleri idi ve İmparator Mikhael'in olanlardan hiç haberi yoktu. Gerçekten, İmparator gevşek ve güçsüz karakterdeydi ve hiçbir şeyi yönetmeyi beceremeyecek biriydi, nereden kalmış ki devletin yönetimini becersin. O zaman amcası Kaisar, onun saflığını istismar ederek, nefret ettiği Diogenes aleyhine entrika çevirmeyi başarmıştı.

[16. Ülkenin karışıklık içine düşmesi; kötü yönetim]

İşte böyle, İmparator Mikhael devletin yönetimini yürütmek bakımından yeteneksiz olduğu için, kendi yerine [yönetimi üstlensin diye], Sidē metropoliti, hadım ama gayretli bir kişi olan İöannēs'i görevlendirdi. Ardından, yargısal konularda yetkili olmak üzere Yunanistandan ve [oradaki] Peloponnesos/ Mora'dan, Nikephoros adlı bir diğer hadımı çağırdı; bu kişi Monomakhos za-

manında sarayda işe alınmıştı ve genç yaşı yüzünden Nikephoritzēs [Nikiforicis okuyunuz; Nikephoros'çuk] adını daha doğrusu lâkabını taşıyordu. Hatta bu adam [şimdiki] İmparatorun babası Kōnstantinos Doukas'ın da hizmetine alınmıştı ve becerikli bir devlet adamı idi, eğitimliydi, ama hilebaz ve sinsi huyu vardı. Böylece, Logothetēs⁴¹ makamı vermekle bu kişiye devletin dizginlerini teslim etti. Böylelikle Sidē'li, kenara itilmiş oldu; [Mikhaēl'i tahta çıkaran komponun baş mimarı, amcası] Kaisar ise gözden düştü⁴² ve tüm devlet mekanizması, Logothetēs'in yetkisi kapsamına geçti; İmparator onun elinde oyuncak oldu ve [artık] Nikephoritzēs'in karışmadığı hiçbir iş yoktu; pek çok kişi, herbiri farklı nedenlerle, servetlerini kaybettiler [ve Nikephoritzēs şu ya da bu yöntemle her birinin serveti üzerine oturdu]; ve insanlar baskıya uğruyorlar, eziyetler görüyorlardı, durumu değiştirebilecek [haksızlığı giderecek] hiç kimse de bulunmuyordu. Bu arada İmparator, çocukça işlerle uğraşmakta idi; bilgelik düşkünleri'nin [philosophos'ların] en yükseği ve Hypertimos/En Şerefli [ünvanının sahibi] Psellos ise ona edebiyat öğretimi veriyor, kimi zaman -bir hatip gibi konuşabilsin ve tarih yapıtlarının anlamını kavrayabilsin diye- ona dilbilgisi, aruz tekniği ve diyalektik öğretiyor, bazan da onu felsefe analizleri dinlemeye hazırlıyordu [bunun için gerekli ön bilgileri veriyordu]. Ne var ki [hazret] bunların hiçbirine yatkınlık sahibi değildi; böylece, Rumların İmparatoru bu çeşit işlerle uğraşmaktayken, devletin yönetimini başka kişiye, biricik ve eşsiz Logothetēs'e bırakmıştı; bu kişinin isteği yasa gücündeydi.

Devlet böylesine kötü durumda bulunmaktaydı ve Anadolu'da gidişat, beter olmaktaydı. Diogenēs'e ilişkin haberleri -yâni âlice-nap biçimde onurlandırdığı ve hükümdarlığına dönsün diye öz-

41 Sözcük anlamı: Hesaplayıcı. Ancak bu kişi, Rum devletinde, yalnız Mâlîye Bakanı işlevini yürütmekle kalmıyor, bugünkü Başbakanın işlevini de görüyordu.

42 Çünkü Nikephoritzēs, çok doğru olarak, Mikhaēl'e "Bu adam seni kukla gibi kullanıp gerçekte erk'in sahibi olmak istiyor" deyip duruyordu.

gür bıraktığı tutsağının, kendi memleketlileri tarafından acımasızca acıklı bir ölüme mahkûm kılındığını ve onunla yapılan barış anlaşmasının geçersiz kaldığını- öğrenen Sultan, çok üzüldü ve ordusuna, Rum ülkesini istilâ etmesini buyurdu. Bunun üzerine Türkler, artık sadece talan akınları yürütmekle yetinmediler, tersine bu yöreleri zaptetmeyi amaçladılar, çünkü onları engelleyecek hiç kimse yoktu⁴³.

İşte o [Nikephoritzes] bunları yapıyordu; beri yandan, İmparator [akın için Anadoluya girecek Türklerin karşısına çıksınlar diye] askerî kuvvetler devşirdi ve bunların komutanlığına İsaakios Komnenos'u⁴⁴ atayıp bu oluşuma memleketlileri olan Rouselios'un komutası altındaki [paralı askerliği meslek edinmiş, zırha bürünmüş atlı] 400 Latin askeri ekledi. [Bu] Ordu İkonion/Konya'ya vardığında, Rouselios, her ne sebepten ise, baş kaldırdı ve memleketlileriyle birlikte ayrı bir kuvvet [orducuk] oluşturdu; bunlar bazan Türklerle çarpışıyor bazan da İmparatorun ülkesini talan ediyorlardı. O arada İsaakios Komnenos, geri kalan ordu ile, Türklerle karşı meydan savaşı verdi ama yenildi; [ordusundan] pek

43 Güçlü olasılıkla, böyle bir buyruğun verildiğini yazarımız sâdece tahmin etmektedir; söylediğinin herhangi bir dayanağını belirtmiyor. Şurası kesindir ki Alparslan o tür bir emir vermiş de olsa, sadece, ülkenin talan edilmesi, yakılıp yıkılmasıyla devletin cezalandırılması amacındaydı. Çünkü, yazarımızın "Türkler artık talan akınları yürütmekle yetinmeyip ülkeyi zaptetmek amacını güder oldular" ifadesinin tersine, 1071'den Süleyman Şah'ın İznik'i başkent edinerek Rum (Anadolu) Selçuklu Sultanlığını kurmasına (1078) kadar geçen dönemde (ki bu dönemi yazarımız yaşamamıştır; kendisinin Manouel Komnenos döneminde yâni 1143-1180 arasında öldüğünü biliyoruz) Büyük Selçuklu Sultanlığının Anadoluya akın yürütmüş Tutuş, Artuk gibi komutanları ülkeyi kendi Sultan'larının ülkesine katmak girişiminde asla bulunmamışlardır, sırf talan yürütüp haraç devşirmek çabası gütmüşlerdir. Bryennios, Anna Komnena, Mikhael Attaleiates'in yapıtlarında anlatılanlar bunu açıkça gösteriyor.

44 Mikhael'in babası Kōnstantinos Doukas'dan önceki İmparator olan, onun yakın dostu ve yakında öleceğini sezince tahtı ona bırakıp kendisi manastıra çekilmiş İsaakios Komnenos'un yeğeni ve adaşı; yakın gelecekteki İmparator (1081-1118) I. Alexios Komnenos'un ağabeyi.

çok kişi öldürüldü, kimileriye tutsak edildi, bunların içinde Başkomutanın kendisi de bulunuyordu; ordugâhları talandan geçirildi⁴⁵. Komnenos, kendi özgürlüğünü pek çok kurtulmalık parası ödeyerek satın aldı ve İmparator [onun dönüşü öncesinde, yenilgi ve tutsak düşme haberini alınca], ordunun Başbuğu olarak, amcası Kaisar'ı atadı [ve onu Rouselios'a karşı gönderdi]. Rouselios bunu öğrendiğinde, Kaisar Sangarios/Sakarya'yı geçmeye zaman bulamadan [tam oradaki köprüye varmışken; kasdedilen, Haymana güneybatı yakınlarındaki ünlü Zompē/Zompos Köprüsüdür] o noktayı [köprüyü] işgal etti ve ordusunu saf saf dizdi; Kaisar ise [yüksekten atarak] ona, İmparatora teslim olursa affa nâil kılınacağını bildirdi. Ama beriki, Barbar olduğu için, kibirlenerek hiç olmazsa geri çekilmeyi bile düşünmedi. Bunun üzerine meydan savaşı yapıldı ve Kaisar'ın askerleri yenildiler; kendisi, pek çok diğer kişiyle birlikte tutsak alındı; onunla birlikte [ve onun buyruğunda] komutanlık eden [bir sonraki İmparator olacak, o sırada Anatolikòn ili yâni Afyon dolayları komutan-vâli'si] Botaneiates ise az sayıda askerle kaçıp kurtuldu. Böylece Rouselios, Byzantion'a doğru yola koyuldu; Kaisar ve -Diogenes ile birlikte tutsak düşmüşken özgürlüğüne henüz kavuşmuş olan- Maleses Basileios'u da zincire vurulmuş durumda yanında götürüyordu. Khrysopolis/Üsküdar, ayaklanmacıyı kabul etti [direnmedi], o ise hemen oradaki evleri ateşe verdi. İmparator ona, silâhlarını bırakırsa [Grand-Dük karşılığı] Kouropalates ünvanını vermek vâadinde bulundu ve hatta [Byzantion'da bulunan] eşini, çocuklarıyla, onun yanına gönderdi; ancak Barbar lâf dinlemiyordu. Bunun üzerine İmparator Rouselios'a karşı ücretli asker olarak

45 İsaakios Komnenos'un çarpıştığı, Kuzey Suriye'den, kendine bağlı atlı savaşçılarla Anadolu'ya henüz girmiş olan Kutalmış oğlu Süleyman Şah idi. Bu kişiyle İsaakios'un daha sonraki ikinci bir çarpışmasında, Rômanos Diogenes'in İmparatoriçe Eudokia'dan doğma oğlu Konstantinos da ölmüştü (Anna Komnena, çevirimizde s. 288. İlk çarpışma yeri, Kayseri'nin doğu veya güneydoğu ilerisinde, "Kappadokia sınırları yakınında" (Bryennios, II 5) idi, demek ki Tufanbeyli-Pınarbaşı arasındaydı.

46 Anlatım yanıltıcı; diğer Rum tarihçilerin verdiği daha ayrıntılı bilgi sayesin-

Türkleri seferber etti⁴⁶ ve bu kişi [Rouselios], savaş gücü yüksek kuvvetleri olmadığından, Kaisar'ı özgür bırakıp onu İmparator ilân etti, çünkü çok kişinin ona katılacağını umuyordu⁴⁷. [Ama] Birdenbire Türkler çıkageldi ve [Sapanca Gölü yakınındaki savaş yerinde] Rouselios, Barbar gözüpekliğiyle, düşüncesizce onlara karşı yürüdü [ilerledi; o ve adamları, keza Türkler, atlı olarak savaşıyorlardı]; Franklar [karşılaştıkları] Türklerden birçoğunu öldürdüler, geri kalanları kaçışa koyulmak zorunda bıraktılar ve onları kovaladılar. Franklardan çoğu [Rouselios'a göre] arkada bir yerde kaldılar, çünkü atları uzun süre kovalamaya dayanamıyor- du [yorgun düşmüştü] ve dolayısıyla [öndeki] Rouselios ve Kaisar, az sayıda adamla ilerlemeyi sürdürmekteydi. Kendi savaşçılarından böylece hayli uzaklaşmışlardı ki, sayısı binlerceye varan diğer bir Türk kalabalığı ortaya çıktı. Bunlar onlara saldırdığından, Kaisar ile Rouselios bunlarla çatışmaya girmek zorunda kaldılar; bu biçimde kalabalık tarafından çevrilmiş ve [atları oklanıp öldürüldüğü için] atsız olarak tutsak alındılar. Rouselios'un yardımına karısı yetişti ve [kurtulmalık ödeyerek] onu satın aldı, Kaisar için ise kurtulmalık parasını İmparator ödedi. Bunun üzerine Kaisar [İstanbul'a] geri dönerek, saçını keşişlere özgü biçimde kestirdi⁴⁸

de öğreniyoruz ki VII. Mikhael ücretli Türk askerlerini "istihdam ederek" Rouselios üzerine bir birlik göndermemiş, Anadolu'da talan akınına çıkan Artuk Bey'e başvurarak, kendisine verilecek para ödülü karşılığında, Rouselios ordusunu dağıtıp bu kişiyi tutsak almasını, kendisine teslim etmesini istemişti, Artuk Bey de öneriyi kabul etmişti.

47 Ona katılacak Rumlar sayesinde, ortak ordularının büyüyeceğini ve sonra da onu kukla olarak kullanabileceğini umuyor.

48 Âsi ile birlik olduktan başka, İmparator ilân edildiği ve İmparatora özgü kılığa büründüğü için, töre uyarınca, kör edileceğini biliyor ve "kendisini Tanrı'ya adanmış kişi" olup bundan kurtulacağını hesaplıyor. Gerçekten de kurtuldu ve kendi devletinin temelini oymak, kendi milletinin geleceğini karartmak doğrultusunda melânetlerine (özellikle 1081'de) yenilerini ekledi. Roma ve uzantısı Rum tarihinin bu en nefrete lâyık, en aşağılık kişinin "mesned-i iz-zette ser-efrâz" yaşamı ile kurbanı yiğit, soylu, yakışıklı İmparator Rômanos Diogenes'in yaşamını ve akıbetini karşılaştırmak, ilâhî adalet diye birşeyin bu dünyada var olmadığıнын en düşük zekâ seviyesince dahi idrakine yeter.

ve [üzerindeki, İmparatora özgü türde] giysileri çıkararak keşiş entarisi giydi, çünkü belki de yeğeni onun İmparator ilân edilmiş bulunmasının öcünü alır diye çekiniyordu. O sırada, belirtmiş bulduğum üzere özgür bırakılmış olan Rouselios, eşiyile ve yanında ne kadar Frank kalmışsa onlarla, Armeniakòn iline geçti, eskisi gibi orada [Şebinkarahisar'ın güçlü kalesinde] kaldı. O zaman İmparator onun üzerine, genç yaşta ama ferasetli ve gayretli kişi olan Başkan [rütbeli] Alexios Komnenos'u gönderdi. Bu kişi, Amasya'ya vardığında, Türklere [akın yürütmek için oralara gelmiş Tutuş'a] ileti gönderip bildirdi ki, [bağlantı ve dostluk kurdukları, ordugâhlarına gelip giden, Komutan sofrasında ağırladıkları] Rouselios'u yakalayıp kendisine teslim ederlerse onları para ile bol bol ödüllendirecektir. Bu kişi [Tutuş] dostuna ihanet ederek Rouselios'u [kendisini ziyarete gelmişken] tutukladı ve yüklü bir karşılıkla [para ile] değiş-tokuş etti. Bunun üzerine Alexios onu hemen, zincire vurulmuş durumda Byzantion'a götürdü; Rouselios orada ağır işkenceden geçirildi ve surların bir burcunda hapsedildi.

Bu hükümdarın zamanında öylesine yiyecek kıtlığı oldu ki, kişi bir altın sikke vermekle tam bir medimnos buğday alamazdı, parayı neredeyse hiç karşılığında ödemiş olurdun; sonuçta, halkın başına gelen bu hâl sebebine, [bir lâkapla anılan] İmparator hâlâ ve bugün dahi tanınmakta olduğu lâkabını kazandı; gerçekten, bir kimseye ondan bahsetmenin [bahsedilenin o olduğunu anlatmanın], onu Parapinakios [hepten hiç yerine] diye anmaktan daha iyi yolu yoktur.

[17. Anadolu'da Nikephoros Botaneiates'in, Rumeli'nde Nikephoros Bryennios'un İmparator Mikhael'e baş kaldırıp taht iddiası olmaları]

Onun hükümdarlığının üçüncü yılında [demek ki, 1074'de] içlerinden bazılarına Sırp da denen Hırvat ulusu ayaklanıp [Rum egemenliğindeki] Bulgaristan ülkesini işgal etmeye kalkıştı. Gerçekten, Hırvatlar pek çok çatışmalar yaparak -bu çatışmalarda

her iki taraftan çok kişi öldürüldü- belirli bir ÷lke bölümüne boyun eğdirdiler; buna rağmen, zaptettikleri arazileri terketmek zorunda kaldılar ve uğradıkları yenilgi sonrasında, İmparatorluk ÷lkesinden kovulup böylece kendi arazilerinde kaldılar.

Bu hükümdarın babasının hizmetkârlarından, Nestör adlı, Esvapçıbaşı rütbeli biri, Tunaboyu ilindeki Doukas [komutan-vâli] makamına yükseltildi ve [orada] İmparatora karşı ayaklanma çıkmasına sebep oldu. Böylece bu kişi, Peçeneklerin başı olan Tatous adlı biriyle andlaşma yaptı ve ikisi [kendilerine bağılı savaşıçılarla] Kentlerin Sultanı'na kadar gelip surların önünde ordugâh kurdular. İmparator ondan [Nestör'darı] silâhlarını bırakmasını isteyince, bu kişi, eğer Logothetēs Nikephoros'u kendisine teslim ederlerse ya da, sonuç olarak, onu [erkten] uzaklaştırırlarsa -çünkü bu kişi kamunun başına belâ idi- o işi yapmaya âmâde olduğıu yanıtını verdi. İmparator bunu reddetti; bunun üzerine gerçi Nestör kenti terketti ama yine de Trakya'yı, Makedonya'yı ve oralara bitişik Bulgar arazisini talandan geçirdi, sonunda Peçeneklerin ÷lkesine hareket etti.

İmparatorun, Augusta/İmparatoriçe olarak taçlandığı [eşi, Alan/Gürcü Prensesi] Maria Alane'den [Gürcü Maria'dan] bir oğlu olmuş, onu babasının onuruna, Kōnstantinos diye adlandırmıştı; ona, hükümdara özgü başbağı-taç giydirdi [küçük çocuk iken ortak-İmparator ilân etti] ve Lombardia hükümdarı Roberto'ya elçi gönderip, onun kızını kendi oğluyla nişanlamak üzere istekte bulundu; [isteğı kabul edildi,] bu kız geldi ve [saraya alınan yabancı gelinlere uygulanan âdet üzere, Rum kültürüne uygun bir ad olarak] Helenē adını aldı. O günlerde Byzantion'da, yüzünde bir tek gözü bulunan keçi gibi bacaklı bir bebek doğdu. O arada, Barbarlar [Türkler] Anadolu'yu talandan geçirip yolları üzerinde karşılaştıklarını öldürmekte olduğundan, Anadolu'lular İstanbul'a sığınmakta idiler. Aynı dönemde, kamunun çıkarını gözetecek hiç kimse olmadığından -çünkü İmparator Psellos'dan öğrenmekte olduğu, aruzla şiir yazma konusunda çalışmalarıyla uğraşmaktaydı- kıtlık halkı eziyordu. Daha açık konuşa-

cak olursak, insanlar gerçek anlamda, açlıktan ölüyorlardı ve sanki bunlar yetmezmiş gibi ardından veba çıkıp sonuçta pek çok insan, birbiri ardınca, öldü; öyle ki canlı kalanlar lleri gömmeye yetişemiyordu. Ve ller o kadar çok sayıdaydı ki, sık sık, birden çok kişiye tek bir tabut içinde gömdüler ve meydanlar cesetlerle doluydu. Böylece her yerde, bu bellar sebebine, ama bir yandan da üstelik insanlar haksız vergilendirmeye ezildiklerinden, hüzün verici bir hava egemendi.

İşler böyle giderken, [1078 yılında] Anadolu'nun ileri gelenlerinden en namlı olanlar, hep birlikte ayaklanmaya karar verdiler, hükümdar olmak üzere Kouropalates [nvanlı] Nikephoros Botaneiates'i seçtiler ve onu İmparator ilân ettiler. Bu olay, İmparatoru [Mikhal'i] dehşete düşürdü, çünkü biliyordu ki, bir zaman gelecek, N harfi M harfine üstün gelecekti [bir falcı öyle demişti]. Botaneiates seçkin ailedendi ve soyu Phkas'lar ailesinden [hanedanından] gelme sayılıyordu. Bunun zerine İmparator Türklerle [Anadolu'da bulunan ama henüz İznik'i ele geçirmiş olmayan Kutalmış oğlu Süleyman şah ile] anlaşmaya vardı, eğer siyi yakalarlar ve kendisinin ellerine teslim ederlerse onlara bol bol armağan vermeyi vaad etti. Bu arada, belirtmiş olduğum üzere, Botaneiates Anadolu'da [Anatolikn ilinde] İmparator ilân edilmişti ve hükümdar olarak Byzantion'a döndü [Mikhal, İstanbul'da halkın ve ileri gelenlerin büyük baskısıyla tahtı bırakıp keşiş olmak zorunda kaldı]⁴⁹; Batı'da [Rumeli'nde] ise, Dyrrakhion/Draç komutan-vâlisi ve Başkan [rütbeli] Nikephoros Bryennios, kendisini görevden aldıklarını [Mikhal'in onun yerine ve üstelik onu tutuklamak göreviyle, onun gibi Malazgirt gazisi olduğunu gördüğümüz Basilakes'i bir orduyla gönderdiğini] öğrenince kendisi de baş kaldırmasını ilân etti ve İmparatora özgü simgeleri [mor/erguvan entari, aynı renkte ve incilerle bezenmiş sandallar] giyerek, oradaki birliklerin başında, çekip gitti, yerlisi ol-

49 Zönaras, Botaneiates'in tahta geçmesini sağlayan gelişmeleri ileride özetleyerek anlatacak.

duđu [ve yandaşlarının egemen bulunduğu] Edirne'ye vardı; orada kardeşi [komutan; bir ordu bölümünün başındaki] İöannes ile birleşti ve yanına kalabalık sayıda ücretli askerlerle Makedonyalı askerleri çekince iktidarı devirme harekâtına girişti. [İstanbul'da henüz tahtta bulunan İmparator Mikhael'e bağlı] Theodórakanos, Bryennios'un ordusundan bir bölümle çatıştı, ama yenildi ve tutsak edildi. Aynı sırada, Bryennios'un ordusuna, yalnız Rhaidestos/Tekirdağ halkı değil, ama Panion [veya Panidon/Panidos; Tekirdağ'ın yanbaşında, kıyıdaki Barbaros] halkı dahi katıldı. Böylece, âsinin baş kaldırması güç kazandı, Bryennios kardeşine Kouropalates rütbesini verdi ve onu, kenti hemen işgal etsin diye ordu ile Byzantion'a yolladı. Âyan Meclisi üyeleri [eşraf, ileri gelenler] onu, Logothetēs Nikēphoros'a karşı besledikleri tiksinti ve İmparatorun yeteneksizliği sebebine, atasözünün dediği üzere, kucaklarını açarak karşılayacaklar sanarak avunuyorlardı; böyle iken, işler onun bakımından hayırlı doğrultuda olarak kendini göstermedi. Gerçekten, ne kadar asker gönderdiyse bunlar Blakhernai'nin [kentin kuzeybatı köşesindeki Ayvansaray semtinin] surlarına vardılar ve saf saf dizildiler, ama hiçbir iş beceremediler. Böyle olunca, [Haliç'e dökülen dere üzerindeki] köprüyü aştılar [ve Haliç kuzey kıyısında Boğaz'a doğru ilerlediler] ve Kent'in [Kónstantinos Kenti'nin, İstanbul'un] karşısında bulunan araziye [hem Haliç kıyısı hem de Boğaz kıyısı olan, zengin evlerinin bulunduğu yöreye, şimdiki Karaköy yöresine] varıp, orada bulunan konutları yaktılar ve Athyras/Küçükçekmece'ye döndüler. O zaman, İmparator [Mikhael] bunca belânın içinde bulunduğundan, Rouselios'u özgür bıraktı ve konuşmalarıyla, para vermekle [hıncını yatıştırıp] onu, Byzantion'da kalan İmparatora bağlı birliklerin komutanı Başkan [rütbeli] Alexios Komnēnos ile birlikte, Bryennios'un kardeşi üzerine yürümeye râzı etti. Bryennios'un kardeşi bunu öğrenir öğrenmez, daha erken davrandı ve kaçtı; ancak, geride kalan Makedonyalılardan kimi öldürüldü kimi tutsak edildi.

[18. Botaneiates'in Mikhael'i devirip tahta geçmesi]

O dönemde, kalabalık sayıda Peçenek, Edirne üzerine akına çıktı; kenti kuşattılar ve çevresini talandan geçirdiler; Bryennios, para vererek, bu Peçenekleri kentten uzaklaşmaya razı etti. O zaman, kardeşi, Kyzikos'a [Bandırma-Erdek arasında kalıntıları günümüze ulaşmıştır] geçti ve orada kentin halkını yandaş edinmeye çabaladı. Ancak bu yörede Rouselios ile karşılaştı; Rouselios onu hezimete uğrattı. Yakın zamanda, Patrik İoannes Xiphilinos, 11 yıl ve 7 ay cemaat önderliği ettikten sonra, can vermişti; bunun üzerine onun yerine, aslında eğitim görmemiş olan, ama her çeşit erdemle bezenmiş ve bu yüzden İmparatorun [Mikhael'in] çok saygı gösterdiği keşiş Kosmas yetkilendirme töreniyle göreve getirildi.

Bu arada Botaneiates çeşitli uluslardan ordu devşirmekle idi; bunların arasında Türkler de vardı ve onların da arasında Pers soylusu⁵⁰ Koutloumus [Kutlumuş/Kutalmış; daha doğrusu, onun oğlu Süleyman Şah] seçkinlik gösteriyordu; bu kişi, Sultanın hıssımı olduğu halde, bu kişiden [Sultandan] erki kendi hakkı olduğu iddiasıyla istemekle idi ve her ikisi şimdiden savaş için hazırlanmaktaydı. Bu haber Halife'ye ulaşır ulaşmaz (Halife'nin büyük saygınlığı vardı çünkü Muhammed'in soyundan gelme sayılıyordu), halkı arasında belki iç savaş çıkar diye onu büyük ürküntüye düşürdü. Böylece, Halifenin evinden çıkmasına ve dışarıda dolmasına izin verilmediği halde, bu kişi töreyi çiğneyerek hemen dışarıya çıktı ve erk üzerindeki hak iddiacılarını bulmak [onlarla görüşmek] istedi; bunları savaştan vazgeçmeye razı etti; keza, Sultan, ülkesini bölünmemiş olarak muhafaza edecek, ama hıssımının Rum ülkesinden bir bölümünü işgal etmesi ve orada egemenlik sürmesi için her biçimde ona yardımcı olacaktı. Böylece, ikisi anlaşmaya vardılar; bunun üzerine Koutloumous o sırada

50 Dönemin Rum yazarları, Selçuklu'nun Oğuzları İran'a egemen olduktan sonra ve İran üzerinden Anadolu'ya geçtikleri, üstelik saraylarında kullanılan dil Farsça olduğu için, onları sık sık Persler diye de anmaktadırlar.

Botaneiatēs'in yanında [onu desteklemek üzere] çarpışır durumda olarak, bulunmaktaydı⁵¹. Bu durumda, Botaneiatēs, yanında savaş gücü yüksek bir ordu [Süleyman Şah'ın, onun yanına kattığı kalabalık sayıda atlı Türk] ile Nikaia/İznik'i zaptetmek üzere, seğirtti⁵². Gerçekten, bu hisardaki koruyucu birlik kendi isteğiyle ona teslim oldu, bir yandan da her gün, Kent'ten [İstanbul'dan] oraya pek çok kişi [Botaneiatēs ordusuna katılmak için] varıyordu. Böylece gidişat, Botaneiatēs için kolaylık sağlayıcı sonuca vardı; hatta Kent'te [İstanbul'da] Müjde gününde [İsa'yı doğuracağının Meryem'e müjdelenmesi gününde] halk, ileri ge-

51 Yazarımızın edindiği ve bize aktardığı bu bilgiler uydurmadır. Babasının, hı-sımı Alparslan'a karşı baş kaldırması ve ayaklanması, öldürülmesi (1064) sonrasında kuzey Suriye'de bir çeşit sürgün yaşamı sürmek zorunda kalan Süleyman-Mansur kardeşler, kendi adlarına ve kendi hesaplarına Anadolu'da bazı bölgelere egemen olmuş, Mansur'u öldüren Süleyman, Büyük Selçuklu Sultanlığı'na rakip ve onunla zaman zaman çekişen bağımsız bir devlet kurmuştur. Süleyman Şah'ın ölümü dahi, Büyük Selçuklu Sultanlığı bağımlısı, Suriye yöresine egemen Tutuş ile (Halep yöresinde kendisinin egemenlik kurmak girişiminde bulunması yüzünden) çıkan savaşta olmuştur (1086). Daha sonra, onun İznik'ten ayrılırken vekil bıraktığı Ebu'l Kasım dahi, üzerine gönderilen Büyük Selçuklu Sultanlığı ordusuyla çarpışmış; anlaşmak umuduyla gittiği Büyük Selçuklu sarayında öldürülmüştür (1092). Büyük Selçuklu Sultanlığı Doğu Anadolu ötesindeki Anadoluyu fet-hetme girişiminde hiçbir zaman bulunmadığı gibi, Rum (Anadolu) Selçuk-lu devletini de Anadolu fetihlerinde hiçbir zaman desteklememiştir.

52 Süleyman Şah'ın, önce Mikhael tarafından yapıldığını Zönaras'ın da yazdı-ğı "Âsi ile savaşır, ordusunu dağıtır, kendisini yakalayıp bana teslim edersen sana çok para vereceğim" önerisini kabul etmiş iken ve ordusu Botaneia-tes'i kovalamakta hatta ona yetişmiş iken, İznik yakınlarında, daha Rôma-nos Diogenes zamanında Alparslan ile takışıp âsi olmuş, Rumlara sığınmış, sonraki yıllarda Botaneiatēs'in hizmetine girmiş ve onun yanında bulunan Emir Erbasan'ın Türkler tarafına gidip komutanlarıyla görüşerek ve "Bizi destekleyin, Botaneiatēs İmparator olursa size Mikhael'in vaad ettiğinden çok daha fazla para verir" türünden konuşmalar yaparak Botaneiatēs'in desteklenmesini sağladığı, bu yüzden Süleyman'ın artık onun yandaşı ve dostu olduğu, o İstanbul'da tahta geçerken ordusuyla Üsküdar'a gelip ko-nakladığı, saygı ile ağırlandığı, gerek Bryennios'un gerek Mikhael Attaleia-tēs'in yapıtlarında ayrıntılı olarak anlatılmaktadır.

lenler ve yüksek dereceli papazlar toplandılar ve baş rolü Antakya Patriği Aimilianos ve İkonion/Konya Metropolitisi oynamakla, onu İmparator ilân ettiler. Bunun üzerine devletin ileri gelenleri⁵³ bölüklere ayrıldılar ve ardarda saflar hâlinde yürüyüşe geçerek doğu yandaki saraylar külliyesine⁵⁴ karşı [yâni, İmparator Mikhael'e karşı] yürüyüşe geçtiler; o yapıları işgal edip hemen kendilerine bağlı bir koruyucu birlik yerleştirdiler. İmparatoriçe Maria ve oğullarıyla birlikte Blakhernai sarayına sığınan İmparatoru, altı buçuk yıl egemenlik sürdükten sonra tahttan indirdiler, ona keşiş entarisi giydirdiler ve onu Stoudios Manastırı'na götürdüler. Bu olay Cumartesi günü, kilisemiz Lazaros'un Efendimiz ve Kurtarıcımız tarafından diriltişi mucizesini kutlamakta iken gerçekleşti. İşte Mikhael'in bu biçimde tahttan düşmesi sonrasında, Botaneiatēs, kendisi bir zahmete girmeksizin hükümdarlığı onu bekler buldu; bunun üzerine Kentlerin Sultanı'na doğru ilerledi. Logothetēs Nikephoros ise Kent'i terkedip, Herakleia/Marmara Ereğlisi'nde ordugâh kurmuş bulunan Rouselios'un yanına gitti. Böylece, Mikhael'i tahttan indirenler, taht boş iken saraylar külliyesinde üç gün boyunca nöbet tuttuktan sonra, gelişini çabuklaştırsın diye Botaneiatēs'e haber saldılar. Bunun üzerine o da önden bir hizmetkârını, Borilas'ı gönderdi ve sarayı onun vasıtasıyla işgal ettikten sonra, kısa sürede kendisi de çıkıp geldi [Prainētos/Karamürsel'e geçti ve oradan, kendisini almaya gelen, hükümdara ait gemiye binerek, başkente vardı].

53 Zónaras'ın kullandığı "tēs politeias oi exokhoi" (devletin ileri gelenleri) deyişi yerine, yapıtı çağdaş Yunancaya çeviren Grègoriadēs'in "è ithynousa taxē" (egemen sınıf) deyişini kullanması, metne müdahale etmek olmuş.

54 Hippodromos Meydanı/At Meydanı ile güney aşağısındaki deniz kıyısı arasında uzanan Büyük Saray'a. Batı yandaki saraylar külliyesi, kentin kuzey-batı ucunda Blakhernai/Ayvansaray semtinde bulunan idi.

[19. Botaneiatēs'in egemenliği dönemi]

Botaneiatēs saraya varır varmaz, Büyük Salı [Nisan ayında, pas-kalya haftasının içine düşen Salı] gününde Patriğin elinden taç giydi ve halk yararına giriştiği ilk hayır işi, herkesin kamu hazinesine olan borçlarını, istisnasız, silerek âlicenap bir fermanla borçtan ibra etme yasası çıkarmak oldu. Bryennios Batı'da [Rumeli'nde] başkaldırısını sürdürdüğünden, Botaneiatēs ona, isyanına son verdiği takdirde Kaisar [yardımcı İmparator] ünvanı vereceğini ve bu kişinin kendi işbirlikçilerine [İmparator imiş gibi] dağıttığı rütbeleri onaylayacağını bildirmek üzere elçiler gönderdi. Ancak Bryennios, hükümdarlığa geçmeyi yanıp tutuşarak istemekteydi ve azimliydi [oralı olmadı]; bunun üzerine o kişiye ikinci bir elçi kurulu gönderdi ve bunu üçüncüsü izledi. Ama o kişi, burnu Kaf dağında tutumunda direndi ve elçileri yakışık alacağı üzere kabul etmek yerine, onları hor görücü biçimde kovdu. Böylece, İmparator barışçı yoldan hiçbir şey elde edemeyeceğini anlayınca, isteğinin öyle olmamasına rağmen, savaş yoluna başvurdu ve Alexios Komnēnos'a Nöbelisimos⁵⁵ rütbesini verdikten sonra onu Megalos Domestikos [Beylerbeyi] atadı ve onu Rum ordusunun başına geçirip ona, Bryennios'un üzerine saldırmayı buyurdu. Alexios onunla [Bryennios ile], [Silivri doğu yakınında] çok sayıda ve zengin kaynaklarla sulandığı için Kalabrye [iyi kaynaklı, iyice bol kaynaklı] denen yerde çarpıştı⁵⁶; orada onun ordusunu [Süleyman Şah'ın yardımı gönderdiği 2 000 Türk atlısı sayesinde!] kolayca yendi, âsinin askerleri ya öldürülmüş ya da kaçışa

55 İtalyancadaki "En soylu" anlamına gelen sözcükten bozma bir rütbe adı; Korgeneral karşılığı olmalı. Anna Komnēna'dan öğrendiğimize göre, aynı hükümdar, kendi hizmetine giren Türk Beyi Çaka'ya Prōtonöbelisimos (Birinci Nöbelisimos) rütbesini vermişti ki, bu besbelli Nöbelisimos'un üzerindedir ve Orgeneral karşılığı olmalıdır.

56 Bu konuda, âsinin oğlu ve adaşı (Anna Komnēna'nın eşi) Nikephoros Bryennios'un Tarihî Özû adlı yapıtında ayrıntılı bilgi vardır. O yazar, savaş yerini Kalobrye diye anıyor. Kastedilen, Silivri'nin kuş uçuşu 6 km. kuzeybatısındaki Gelevri (şimdi, Yolçatı) köyüdür.

koyulmuş olduklarından ve Bryennios'un kendisi yalnız kalmış bulunduğundan, onu yakaladı ve zavallıyı kör ederek onu kör hâliyle Kentlerin Sultanı'na getirdi. İşte Bryennios ayaklanmasının sonu bu oldu; hükümdara karşı, başkalarının yanı sıra, Varangos'lar [baltalı uzun mızraklar taşıyan ve İmparatorun özel koruma birliğini oluşturan kuzey Avrupalı paralı askerler] de ayaklandı; bunlar onu öldürmeyi tasarlıyorlardı. Ama onların karşısına çıkmak üzere Rum ordusunun diğer bölümü gönderilince, bunlar yalvarmaya başladılar ve sonunda onlara af bahşedildi.

Bu İmparator eşini kaybetmişti ve pek çok eş adayı onun çevresinde dolanmaktaydı; bunların arasında [eski] İmparator Doukas'ın kızkardeşi Zòe de vardı. Ama beriki, [önce İmparator Kōnstantinos Doukas'dan, sonra Rōmanos Diogenes'den dul kalmış] İmparatoriçe Eudokia'yı yahut da öncülünün [VII. Mikhael Doukas'ın] eşi Gürcü Maria'yı arzu etmekteydi. Böylece, Eudokia'yı kendisine getirsinler diye adam gönderdi; söylendiğine bakılırsa o da [öneriyi] kabul etti; ne var ki İmparator, tasarımından, birtakım keşişlerce [dul kalmakla da olsa bir kadının üçüncü kez kocaya varması günahıdır, bu günaha sen de ortak olma denerek] engellendi; bunun üzerine, -eğer Eudokia ile evlenmiş olsaydı işlemiş bulunacağına göre daha küçük bir suç işlemiş olmaksızın; çünkü yapılan iş utanmazca zina idi- [daha da büyük bir günah işleyerek, kocasından boşanmış yahut kocası ölmüş olmayan!] Gürcü Maria'yı eş diye aldı⁵⁷. Bu nedenle, nikâhı kıyan papaz [Patrik tarafından] meslekten kovuldu. Anlatmış bulunduğum üzere, önceki İmparator Mikhael saçını keşişlere özgü biçimde kestirmişti ve Kutsal Synodos/Kurul'un [Patrikhanede, Patrik başkanlığında 12 metropolitten oluşan en yüksek karar organının] kararı ile, Ephesos/Selçuk metropoliti olmak üzere yetkilendirme töreniyle göreve atandı; bu kişi, o yere bir kez gidip gö-

57 Ve bunu tezgâhlayan, Mikhael Attaleiates'in yapıtında ayrıntılı olarak anlatıldığı üzere, devirmiş bulunduğu, şimdi de eşini aldığı Mikhael'in amcası, şerefsiz Kaisar İōannes Doukas idi.

ründükten sonra, geriye döndü ve Manouel'in manastırında kaldı. Botaneiatēs tahtı kaybedince ve sözü geçen Mikhael de [ömrünün] sonuna yaklaşınca, kendisi de artık inzivaya çekilmiş kadın keşiş/rahibe olmuş bulunan Maria, kendisini affetsin diye ona yalvardı⁵⁸; o da bu işi, kendisi için dahi Tann'ndan bağışlanma dileyerek, yaptı.

Dyrrakhion/Draç'ta [vali-komutan görevinde] Bryennios'un ardılı olan Nikephoros Basilakios⁵⁹, kendisi de, hükümdarlık etmek arzusunu içinde duyuyordu ve ordu devşirdikten sonra Selānik üzerine yürüdü. Orada, Botaneiates'in hükümdar olduğunu öğrenince, ona yaltaklanıcı mektuplar gönderdi, ama baş kaldırmak için gizlice tasarımlar kurup bağlaşıkları Peçenekleri çağırdı. Botaneiates bunu öğrenince, ona altın yaldızlı mürekkeple mühürlenmiş mektup göndererek, bununla, cür'etinden dolayı [cezalandırılması gerekirken] af bahsetti; beri yandan da ona Nöbelisimos rütbesini verdi. Ancak bu kişi, uzlaşmaz tutumda kaldı; o zaman üzerine Alexios Komnenos [komutasında olarak, ordu] gönderildi; bu kişi [Alexios] Sebastos rütbesini aldı ve hatta Selānik yakınına vardı, orada Basilakios'un ordusuyla çatışmaya da girdi; hasımları ve Basilakios'un kendisini hezimete uğrattı; bu kişi berkittiği Selānik yukarı hisarına sığındı; [Alexios] kuşatma sonrasında onu tutsak aldı ve İmparatorun buyruğu gereğince kör etti⁶⁰. İmparatora karşı başka kimseler de baş kaldırmışlardı, ama Bryennios ile Basilakios'un oluşturduğu örnekler onları yola getirdi ve bunun üzerine silâhları[nı] bıraktılar.

58 Demek, hayli ileri yaşına rağmen, gencecik (ve olağanüstü güzelliğini Arına Komnena'nın pek övdüğü) Maria ile evlenen Botaneiates, yataкта iş tutmayı becerebilmiş; öyle olmasa idi Maria "Nikāhlandık ama eli elime değmedi" der ve kimseden af istemezdi.

59 Adının Basilakes diye de geçtiğini, Malazgirt'te çarpıştığını ve Rōmanos Diogenes'den önce tutsak düştüğünü görmüştük.

60 Basilakios'un baş kaldırması ve olayların gelişmesi hakkında, Nikephoros Bryennios'un, Anna Komnena'nın, Mikhael Attaleiates'in yapıtlarında çok daha ayrıntılı bilgi bulunmaktadır.

Türkler Anadolu'yu perişan etmekte olduğundan, İmparator onlara karşı, ordu komutanlığına yükselttiği, eski İmparator Kōnstantinos Doukas'ın oğlu [ve kendisinin devirdiği öncülü Mikhaēl'in kardeşi] Kōnstantinos'un komutasında, savaş gücü yüksek bir ordu gönderdi [göndermek istedi]. Ancak bu kişi karşıya, [ordunun konakladığı] Khrysopolis/Usküdar denen kente geçer geçmez, hemen baş kaldırdı ve oradaki ordu bölümü tarafından İmparator ilân edildi. İmparator ise, askerlerden kimini [rüşvetle] satın aldı, kimilerini de onlara rütbeler vererek veya başka bir yoldan, elde etti; bunun üzerine o kişiler Kōnstantinos'u yakaladılar ve onu hükümdara teslim ettiler. Böyle olunca delikanlı saçını keşişlere özgü biçimde kestirdi ve adalardan birine sürgün edildi; hatta bazıları derler ki papaz olmak üzere törenle yetkilendirildi. [Bu sıralarda] Antakya Patriği Aimilianos yaşama veda etti ve onun [Patrik] tahtına, Mauros [Kara] Nikēphoros denen bir başkası geçti.

Bu İmparator, kısmen ilerlemiş yaşı yüzünden ve kısmen doğasındaki uyuşukluk yüzünden, kamu yönetimiyle hiç mi hiç uğraşmaz, tersine bu iş için Sidē metropolitinin hizmetinden yararlanırdı [onu istihdam ederdi] ve devletin yönetimini ona bırakmıştı; ayrıca, birinin adı Borilos diğerininki Germanos olan iki hizmetkârı vardı; işte bunlar da herşeyi kendi isteklerince yönetip götürmekte idiler, buna -iki hizmetkâr yüzünden [yâni idare onların eline bırakıldı diye] ileri gelenlerin nefret etmekte olduğukendi efendileri ve hükümdarları da dahildi. Gerçekten, bu kişiler [iki hizmetkâr] onlara [ileri gelenlere] karşı kibirli ve kaba davranmakta idiler.

Yukanda bahsetmiş bulunduğum gibi, Logothetēs [Hesaplayıcı] Nikēphoros, Rouselios'un saflarına katılmıştı; bu kişi de onu zincire vurup zindana koydurdu; ancak, Rouselios'un birdenbire gerçekleşen ölümü, Logothetēs'ini onu zehirlemiş olduğu kuşkusunu yarattı. Bu nedenle Rouselios'un hısımları bu kişiyi Botaneiatēs'e teslim ettiler; Botaneiatēs onu, Kentlerin Sultanı'nın yakınındaki bir adaya sürgün etti. Buna rağmen, hükümdarın saray-

lıları, belki de İmparator Nikephoros ile karşılaşır ve onu saraylılar arasına alır ve böylece [onun yeniden baş yönetici durumuna gelmesiyle] hepsinin ayağı kaydırılmış olur diye korktuklarından, Botaneiatēs katında suçlamada bulunarak Logothetēs'in [zimmete para geçirmek, devlet malını kendi malı edinmek gibi yollardan] muazzam bir hazine sahibi olduğunu, o paraların aslında kamu hazinesine ait olduğunu söylediler. Bunun üzerine Büyük İmrahor [Emîr-i ahur, saray atları bakıcılarının komutanı] Straboròmanos, adamı paralara ve onları sakladığı yere ilişkin olarak sorguya çeksin diye gönderildi. Bu arada, hükümdarın saraylıları, söylemiş bulunduğum üzere, Logothetēs'in [sarayda] varlık göstermesinden korktukları için, Straboròmanos'u, bir yolunu bulup onu öldürsün diye ikna ettiler. Büyük İmrahor, Nikephoros'un sürgün edildiği adaya varınca, adamı öylesine gaddarlıkla [yavuz işkenceyle] sorgulamadan geçirdi ki, sonuçta [adam] -hatta, [işkence altında tutularak] sorgulamadan kurtulmak için bütün paralarını cellâdına bırakmayı yazılı olarak vaad etmiş bulunmasına rağmen-, sorgulama süregiderken öldü.

[20. Komnēnos kardeşlerin Botaneiatēs'i devirmesi]

Böylece o kişi yok oldu gitti; hükümdar ise, İsaakios ve Alexios Komnēnos'u aşırı ölçüde seviyor ve onurlandırıyor ve onlardan, tahttaki ardılarını diye söz ediyordu. Bu nedenle Botaneiatēs'in adamları -ve içlerinde en çok, daha önce sözü edilen iki hizmetkârı [Borilos ile Germanos]- onları çok kıskanıyorlardı; bunlar onları [Komnēnos kardeşleri] berikine [hükümdara], sözde isyan hazırlıyorlarmış diye, fitlediler; böylece İmparatorun onların kişiliklerine duyduğu güveni sabote edip sarstılar. O arada, durumu farkedenden Komnēnos'lar, belki başlarına bir kötülük gelir diye korktuklarından ve söylenene bakılırsa eskiden beri hükümdarlığa geçmek hevesi beslediklerinden, [bu konudaki yâni hükümdarlığa geçmek konusundaki] tasarımlarını, güven duydukları başka bazı kişilere de açtılar; bunun üzerine Kent'ten çıktılar

ve Edirne'yi işgal ederek, ordunun neredeyse tümünü kendi yanlarına çektiler⁶¹. Böylece, -komutanlıkta daha büyük yeteneği bulunduğu ve adamları vaadlerde bulunmakla askerleri kendi yanlarına çekmek konusunda daha çok gayret gösterdiği için- askerlerin kendisini daha çok sevmeleri nedeniyle ağabeyine yeğlenen Alexios, İmparator ilân edildi. İşte bu biçimde, Alexios, ağabeyinin de desteğine sahip bulunarak, tahta çıkarıldı ve, Kentlerin Sultanı'na [ordusuyla] vardı ve onu kuşatmak üzere hazırlığa girişti. Bunun üzerine Botaneiatcs, Kent'in surları üzerine nöbetçi-koruyucu birlikler yerleştirdi; Kharsios Kapısı/Edirnekapı'nın [iki yanındaki] burçlarından birinde ise, söylendiğine göre, -Kelt olan- Nemçeliler koruma birliğini oluşturuyordu; bu kişiler Komnenos'lann adamlarıyla kenti [rüşvet karşılığında] onlara teslim etmek üzere pazarlık yürütmüşlerdi. Böylece, Büyük Hafta [Nisan ayında, Paskalya haftası] içindeki Büyük Perşembe gününde, parolalı işaretin verilmesinden sonra Komnenos'ların ordusu Nemçelilerin koruduğu burcun egemen bulunduğu [bölümde] dış sur üzerine saldırı yaptı; surun koruyucuları, onlara ok, mızrak fırlatarak onların yaklaşmasını önlemekteydiler; ama bu koruyucular burçtaki Nemçelilerin fırlattığı oklar kendilerini vurmaya başlayınca, aynı zamanda hem sur dışındakilere hem de kendilerini yukarıdan vuran içtekilere [burçtaki Nemçelilere] karşı duramadıklarından, geri çekildiler. O zaman kuşatmacılar hemen merdivenlerle surlara tırmandılar ve [arka yana geçip] kapıların kilit sürgülerini baltalarla kırdıktan sonra isyancıların [Komnenos'lar ordusunun] aradaki [dış surlarla çok daha zayıf bir çevreleme duvarından ibaret iç surlar arasındaki] alana rahatça girmesine izin verdiler. Çevreleme duvarının koruyucuları bunu görünce, o koruyucular çoğu askerlikle, savaşla ilgili hiçbir bilgisi olmayan insanlardan derleme -[yâni] çoğunlukla, seferber edilmiş sıradan Kentlilerle [İstanbulularla] oluşturulma- bulunduğu

61 Alexios daha önce Başkomutanlığa atanmıştı ve bu sıfatla ordu birliklerine Çorlu'da toplanma buyruğunu vermişti; yaptığı, İstanbuldan kaçıp ordunun başına geçmekten ibaret kaldı.

için, hepsi duvardan inmeye başladı ve kaçabilmek için kimi yamsal tehlikeyi [ölme tehlikesini] göze alarak kendini yüksekte attı. Direnişle karşılaşmadıkları için Komnēnos'lar içteki çevreleme duvarına egemen oldular; onun kapılarını da aynı biçimde açarak, Kent'e herkesin girebileceği durumu yarattılar. İstilâ ediciler hemen talanlara girişti; çünkü onlar Trakyalıların, Makedonyalıların, diğer Rumların ve Barbarların⁶² bir karışımından oluştuklarından dolayı, kent halkına, bir düşmana davranılacağından daha iyi davranmadılar [düşmana zulmedercesine zulmettiler]. Hatta, edilen kötülük, kan dökmeye kadar vardı; saygıdeğer ailelerin kızlarına tecavüzler görüldü, evli kadınların ırzına geçildi, süslü kutsal kiliseler talan edildi; ne de [komünyon/kuddas âyini denen törende İsa'nın kanını temsil eden şarabın içilmesine yaran altın, gümüş âyin kapları gibi] kutsal gereçler esirgendi, tersine bunlar, [içindeki] kutsal komünyon şarabıyla hâlâ dolu bulunan kutsal yayvan kadehlerle birlikte alçak heriflerce gasbedildi, bunlardaki kutsal şarap yere döküldü. [İstilâcılar] İleri gelenlerden kime rastladıysa onu binek hayvanından inmek zorunda bıraktı [ve hayvana el kondu]; kimilerini ise hepten soydu, bunları yolun ortasında cıvı ve yaya bıraktı. Bu hâl bütün gün boyunca süregitti ve bütün halkın üzerine çöküp yayılan kötülük, Sığır Meydanı'na⁶³ kadar vardı, kimileriye Philadelphion denen yere⁶⁴ kadar ve hatta daha ötesine kadar saldınlarda bulun-

62 Bunların arasında pek çok Türk de vardı. Gerçekten, Anna Komnēna'nın anlattığına göre, -kendisinin büyük oğlu Malazgirt hâini Andronikos'un damadı Alexios'un "Biz baş kaldırdık, gel bize katıl" çağrısını alan, Bizans tarihinin en rezil kişisi- Kaisar İöannes Doukas, yolda iken, talan akını için Rumeli'ne geçmiş ve Meriç boyunda dolanmakta olan bir Türk akıncıları birliğiyle karşılaşmış ve para, ödül vaadiyle onları da yanına alıp getirmiş, Alexios ordusuna katmış idi. Keza, burçtaki Nemçelilere rüşvet önerilip onların ihanetinin sağlanması için Alexios'a akıl veren, oydu.

63 Plateia tou Boos. Bugünkü Aksaray Meydanı'dır; orada, Bergama'dan getirilmiş, tunçtan bir öküz başı heykeli bulunduğu için bu adı almıştı (İstanbul 1973 İl Yıllığı, s. 12 sonu).

64 Bugünkü Tahtakale'nin yerinde bulunan semt (TA c. 9, Byzantion madde-i, s. 131'deki kent plânına bkz.)

dular. Herkes [talan için] dağılmıştı ve Komnenos'lar pek az sayıda adamla kalmışlardı ve Tauros/Boğa Meydanı'na⁶⁵ kadar varıp, daha çok ilerlemeye cesaret edemediler. Çarpışma gücü bulunan bir birlikten öylesine yoksun idiler ki, eğer o anda birileri üstlerine saldırsaydı onları kolayca tutuklayacak ve zincire vurulmuş olarak Botaneiates'e götürebilecek idi. Ama artık, Tanrı'nın isteğini değiştirmek olanaksızdı. Böylece, Botaneiates Komnenos'ların [kente] girişini öğrenince, hemen saraylar külliyesini terketti ve oralarda bir yerde, giymekte olduğu mor/erguvan renkli [İmparatora özgü] sandallarını çıkardı; İmparator Rōmanos Argyros'dan sonra ikinci kez inşa edicisi olduğu Peribleptos Manastırına⁶⁶ sığındı ve orada saçını keşişlere has biçimde kestirip, inziva yaşamındaki keşiş entarisi giydi. Orada kısa bir süre yaşadı, orada öldü ve gömüldü.

Böylece, kimse Komnenos'lara karşı direniş göstermediğinden, bunlar saraylar külliyesine vardılar ve orayı sıkıntısızca işgal ettiler; girişim, büyük kolaylıkla tamamlandı. İşte onlar için bayram günlerinin arifesi, Kentlerin Sultanı'na girişleri, hükümdarlığın ele geçirilmesi böyle oldu.

[21. Komnenos'ların erke gelince uğraştıkları iç sorunlar]

Komnenos'lar artık kendilerini güvenliğe alınca, analarını ve eşlerini Kanikleios Manastırı'ndan saraya çağırdılar. Çünkü kendileri iktidarı devirme eylemine giriştiklerinde aileleri hemen Tanrısal Bilgelik'in Büyük Kilisesi'ne [Ayia Sophia'ya] sığınmışlardı. O zaman Botaneiates onları, isyancılarla iletişim kuramasınlar diye [oradan] söz konusu manastıra naklettirmişti, ama bunlara diğer

65 Tauros (Boğa) Meydanı, bugünkü Bayazid/Beyazıt Meydanının, Bayazid/Be-yazıt Câmîinin ve İstanbul Üniversitesi merkez binası (eski Harbiye Nezareti binası) ile bahçelerinin kapsadığı alana yayılırdı, kentin en büyük meydanı idi (İstanbul 1973 İl Yıllığı, s. 12).

66 Samatya semtinde şimdi Sulu Manastır denen Ermeni Surp Kevork Kilisesi'nin yerinde vaktiyle bulunan yapıdır (yanmış ve yerine yenisi yapılmıştır).

herhangi bir kötülük etmemiştir. Tahta çıkar çıkmaz hemen, Botaneiates'in işlemlerinden birçoğunu iptal ettiler. Ve onun sâdece kendi baş kaldırmalarından sonraki zamana düşen işlerini geçersiz kılmakla yetinmediler, onun ötesindekileri de, bu kişinin keyfi biçimde çıkarmış bulunduğu hükümdar buyrultularından birçoğunu da, pek kısa ifadeli bildiriler yayınlarak, geçersizleştirdiler. Ardından Alexios hükümdar tacını giydi; İsaakios ise ikincilik konumunu aldı ve hatta onun uğruna yeni bir rütbe icad edildi; ona Sebastokrator dendi ve bu rütbe Kaisar rütbesinin üzerinde idi. Anaları, manastır rahibesi kimliği nedeniyle, hükümdarlara özgü simgeleri almadı [taç takınmadı, mor giysi giymedi]; alkışlanmadı [Anna Dalassena için, biat gösterisi niteliğiyle törenlerde "Yaşasın İmparatoriçe Anna" diye bağırılmadı] ve [onun için] bir taç giyme töreni olmadı; sâdece, hükümdar sıfatını taşıdı ve [fiilen] devlet yönetimini tümüyle üstlenen o oldu. Ana ile iki oğlu arasında hükümdarlık erkinin bölüşülmesi böyle idi. İmparatorun, [ölmüş büyük ağabeyi Manouel ile, Botaneiates'i devirme girişimini birlikte yürüttükleri küçük ağabeyi İsaakios dışında] yaşça kendisinden küçük olan, iki erkek kardeşi daha vardı; bunlardan Adrianos'a Protosebastos rütbesi verdi ve onu Megalos Domestikos [Beylerbeyi] atadı; Nikephoros'a gelince, onu da Sebastos ve donanmanın Droungarios'u [Kaptan-ı Derya'sı] yaptı. Dahası, kızkardeşlerinin kocaları vardı; bunlar Nikephoros Melissenos ile Mikhael Tarōnitēs idiler. Eş olarak, anasının pek sevgilisi olan ve Komnenos'ların da saygı gösterdikleri büyük kızkardeşi [Anna'yı] almış bulunan sonuncusunu, böyle bir rütbe de icad ederek, Panhypersebastos yaptılar. Kendisi de Botaneiates'e karşı Anadolu'da baş kaldırmış⁶⁷ ve hâlâ da silâhı elde tutmakta olan Nikephoros Melissenos ile, onu Kaisar [yardımcı İmparator] ünvanı vermekle onurlandırmak ve onun [egemen

67 Ve Süleyman Şah'ın desteği karşılığında ona birçok kentler, yöreler bırakıp kendini İmparator ilân ederek mor giysiye bürünmüş, tam Komnenos'ların İstanbul surlarına dayandığı günlerde kendisi de ordusuyla Üsküdar'a gelmiş ve onlara "Anlaşalım, ülkeyi bölüşelim" içeriğinde iletiler göndermiş ama oyalanmış ve atlatılmış olan.

olacağı ülke bölümünün] başkenti diye Selânik'i belirlemek ve ona paralar ihsan etmek üzere, anlaşmaya vardılar; hatta [ihsanlarını] sadece bu kişiye vermekle yetinmediler, onun bütün hısımlarına da verdiler; bunların hepsine durumun gerektirdiği ölçüde yüksek makamlar dağıtıldı. Böylece hükümdarlık hazinesinin, daha doğru söyleyişle kamu hazinesinin gelirleri bu yoldan çarçur edilince, hükümdarlık hazinesi ya da kamu hazinesi, neredeyse tükendi. Böylece, hükümdar az para ile kaldığından, ileri gelen kişilere verilen, âdet olmuş yıllık ihsanların ödenmesini durdurdu ve üstelik, Âyan Meclisi üyelerinin malvarlıklarını kamulaştırdı. Kaisar İòannes Doukas'ın torunu [ve Malazgirt hâini Andronikos'un kızı] olan eşi Eirene'ye [İrini okuyunuz] Augusta/İmparatoriçe ünvanı vererek, taç giydirdi. Bu arada, bir önceki İmparatoriçe Gürcü Maria, Mikhael Doukas'dan doğurmuş olduğu ve babasının [adı geçen kişinin] daha küçücük çocuk iken [ortak İmparator ilân ederek] taç giydirdiği ve hâla erguvan renkli sandalları giymeyi sürdüren oğlu, Mor Odada Doğmuş Kōnstantinos ile, saraylar külliyesinden [şimdiki Sultanahmet Meydanı ile güney aşağısındaki deniz arasında uzanan Büyük Saray'dan] ayrılmış gitti ve Mangana'lılar [Sarayburnu] Manastırındaki konağa indi [yerleşti]. Bu konak, manastırla ve [ayrıca] Ebdomos Manastırı ile birlikte kendisine [ikinci eşi, bir önceki İmparator] Botaneiatēs'in altın mürekkeple mühürlenmiş fermanıyla bağışlanmıştı; böylece orada oğluyla birlikte yaşıyordu ve her ikisi için görevlendirilmiş, hükümdarlara özgü hizmetkârlar takımının hizmetinden yararlanmayı sürdürüyordu. Ve oğlunun hükümdarlara özgü simgeleri taşıması [erguvan giysi, incilerle bezenmiş erguvan renkli sandallar giymesi], törenlerde İmparator'dan sonra onun da alkışlanması [onun için de biat gösterisi olarak "Yaşasın hükümdarımız Kōnstantinos" diye bağırılması] ve [çocuğun] İmparator'dan sonra altın yaldızlı mürekkeple mühürlenmiş fermanları imzalaması süregittiği için bu böyleydi⁶⁸. Bir

68 Bu tuhaf hâlin nedeni, Anna Komnēna'nın yapıtı okununca anlaşılır. Gerek önceki İmparator Botaneiates, gerek onun devirdiği Mikhael'in eşi iken

zaman süresi sonrasında, çocuğun anası, kılığını değiştirerek, râhibelerinkiler cinsinden kara giysi giydi; bunu kısmen kendi isteğiyle kısmen de isteği böyle değilken yaptı. Üstüne, oğlunun erguvan renkli sandallarını çıkarttılar; sonuçta İmparator ünvanı ve hükümdarlık sâdece Komnenos'da kaldı.

Bu işler böyle olup bitti; İstanbul Başpiskoposu [Patrik], şu Kosmas, egemen bulunan siyasal durumdan hoşnut olmadığı ve onun düzeleceğinden her umudu yitirdiği için, zangoç'a şöyle diyerek, kilise'yi terketti: "İlâhiler kitabını al ve ardımdan gel"; ve hükümdarlar dönmesi için ona yalvardıkları halde, bunu yapmadı; iman sahipleri sürüsünün başçobanlığını 5 yıl ve 9 ay süreyle yürütmüştü. Bu nedenle onun yerine, Eustratios adlı başka bir başpapaz getirdiler; bu kişi hadım bir keşiş idi, ne okuyup yazmak biliyordu ne de kilise işlerinin nasıl yönetileceği hakkında bilgisi vardı; ama sâde, sâkin biriydi, daha iyi söyleyişle hiç ortada görünmez bir adamdı. Patrik tahtında 3 yıl kaldıktan sonra, hükümdarlarca uzaklaştırıldı, bunun nedeni tam olarak bilinemedi. Bunun üzerine keşişin biri, dilbilimci Nikolaos, yetkileridirme töreniyle Patrik atandı; bu kişi inzivaya çekilmiş din adamı olarak seçkinlik kazanmıştı ve her ne kadar eğitimi parlak olamışsa da eğitimden nasiplenmemiş değildi.

sonra onun eşi olan Gürcü Maria, Alexios Komnenos'u pek el üstünde tutmaktaydılar; ancak Botaneiates'in adamlarının kıskançlıkla çevirdikleri dolaplar karşısında savunma önlemleri almak isteyen Alexios, İmparatoriçe ile anlaşip bir tür savunma birliği kurmuştu, onun tarafından evlât edinilmişti ve ona, "Senin Mikhael'den doğma oğlunun tahta geçmekten yoksun bırakılmamasını ne yapıp ne edip sağlayacağız" diye söz vermişti (Anna Komnena çevirimizde s. 64-67). Çocuğun babası Mikhael'i deviren Botaneiates, çocuğun sırf törensel kalan ortak İmparator statüsünü kaldırmadığı gibi, Botaneiates'i deviren Alexios Komnenos da kaldırmamıştı. Üstelik çocuk ve anası bir hayli zaman Büyük Saray'da kalmayı sürdürmüş, bu yüzden Alexios eşini boşayıp Maria ile evlenecek kuşkusu dahi halk arasında yayılmıştı. Zaten bu yüzden, Maria ile oğlunun Büyük Saray'dan ayrılmasını, Alexios'un kayınbabasının babası Kaisar İoannes Doukas ayarlamıştı (Anna Komnena çevirimizde s. 98).

[22. İtalya’da Norman Beyliği kurmuş Robert de Guiscard ile ve İzmir’de Beylik kurmuş Emîr Çaka ile savaş. Para değerinin düşmesi. Alexios’un çocukları. Deprem]

Komnēnos henüz tahta geçmiş idi ki, kurnaz ve savaşta idmanlı [deneyimli] Frank, Robert’in, aradaki denizi geçip Epidamnos [Dyrrakhion/Draç]’da karaya çıktığını öğrendi. Bunun üzerine İmparator hemen seferberliğe girişti ve Draç yakınına vararak düşmanlarla çatıştı. Ancak, yenildi ve utanç içinde kaçtı; pek çok kişi ise öldü; hem de sâdece sıradan askerlerden değil, tersine, keza hükümdarın hısımları olan ileri gelenlerden; üstelik [ordu ağırlıklarının bulunduğu] ordugâh bütünüyle düşmanın ellerine düştü. Böylece İmparator, yenilmiş olarak, Byzantion’a döndü. Bu arada Barbarlar, zaferden dolayı kibirlenerek, her yerde akınlar yaparak bazı kentleri, örneğin Kastoria ile Larisa’yı işgal ettiler. Hatta Kentlerin Sultanı’nın kendisini dahi işgal etmek düşü kuruyorlardı; ne var ki İmparator yeniden sefere girişti ve Kastoria’yı işgal etmiş Barbarları uzaklaştırdı, Robert’in üzerine yürüdü, onu bir düzenle aldattı [tongaya düşürdü]. Kardeşi Adrianos’a İmparator giysileri giydirdi [onu kendisinin kılığına sokup ortaya saldı], orduyu ona emanet ederek ona Robert’in karşısına çıkmasını buyurdu; eğer o [Robert] savaşmak üzere saldırıya geçerse, Adrianos sırtını dönecek ve kaçışa koyulacaktı. İmparator kılığına girene [kardesine] verdiği emirler bunlardı; kendisi, ordunun geri kalanı ile gizli bir patikadan dolanarak, Frankların ordugâhını vurup onların mallarını talan etti ve pek çoğunu öldürdü. Robert [bu halleri bilmeyerek] sahte hükümdara karşı saldırıya geçtiğinde, o kişi [sahte hükümdar Adrianos] ordusuyla dört nala at koşturup kaçtı ve Barbar, [zafer kazandığını sanarak] kendisi yenilmez imiş diye şişinip kibirlendi. O sırada kendisine, ordugâhının işgal edilip adamlarının mahvedildiğini bildirdiler; bunun üzerine hemen ruhsal ve bedensel yönden çöküntüye uğradı ve savaşı terketti. İmparator İstanbul’a döndüğünde, kendisine karşı düzenlenmiş bir komployu öğrendi ve onun elebaşılarını yakaladı [tutuklattı]; bunlar [haklı ya da haksız tutuklananlar] eski birlik komutanlarının

dandı ve onların yanı sıra birçok vatandaş ve Âyan Meclisi üyesi vardı, çünkü sözde onlar da ötekilerle birlikte sorumlu imişler; söylenene bakılırsa bunlardan çoğu tamamen haksız yere, sâdece ve sâdece malvarlıkları ellerinden alınsın diye tutuklanmıştı.

Böylece, Robert'in istilâsı engellendi; ne var ki, başka bir noktadan yine İmparatorluğun düşmanları kendilerini gösterdiler. Türkler sırf Anadolu'yu işgal etmekle kalmıyorlardı, adaları da tehdit etmekte idiler. -Önemsiz bir Türk olan, ama pek kurnaz- Emir Çaka, az sayıda gemiyle Khios/Sakız adasının [doğu yâni Anadolu'ya bakan yanındaki, aynı adı taşıyan en büyük kentinin] limanına girdi ve onu savaşımadan [İzmir'de olduğu gibi burada da yerli Rum halkın kendisine katılmasıyla] işgal edip, orada donanma inşa ettirmeye başladı; bu donanma ile Lesbos/Midilli Adası, Samos/Sisam, Rodos'u ve pek çok sayıda diğer adayı ele geçirdi⁶⁹. Bütün bunlara rağmen, Rum donanması gemilerini vurduğu zaman, kendisi tarafından zaptedilmiş arazileri terketmek zorunda kaldı. Aynı dönemde, Girit ve Kıbrıs adaları baş kaldırdı; birincisini, Karikes İmparatora karşı isyan ederek işgal etti ve Kıbrıs'ı da Rapsommatos [işgal etti]. Ne var ki bu adalar kısa

69 Emir Çaka hakkında en ayrıntılı bilgi Anna Komnena'nın yapıtındadır. Bu kişi Anadolu'da akın yürütmekte iken bir Rum komutan onu tutsak alıp İmparator Botaneiates'e armağan etmişti. Çaka yetenekleri sayesinde, hizmetine girdiği bu İmparatorun pek gözdesi olmuş, onun tarafından kendisine pek yüksek bir rütbe olan Prōtonobelisimos rütbesi verilmiş (bu gibi kişiler devletten rütbelerinin yüksekliğine göre çok yüksek miktara da ulaşabilen bir aylık alırlardı), Rumca'yı çok iyi öğrenmiş, ama Alexios Komnenos başa geçince bütün bu kazanımlarını yitirmişti. Çaka İzmir'e (yanında herhangi bir Türk aşireti vb. olmadan) giderek orada, Rum sarayının eski kadrosunda ileri gelenlerden biri kimliğiyle, yerel Bey durumuna geçmiş, ekonomik kriz içindeki İzmir'de halkın işbirliğiyle bir donanma çekirdeği oluşturup bitişik adaları da ele geçirmeye ve çevreye talan akınları yürütmeye başlamış, durumu çok güçlenmiş ve Türklerden de çok kişinin hizmetine girmesiyle gücü büsbütün artmış, Rum (Anadolu) Selçukluları devletinin Sultanı Kılıç Arslan'a kızını vermiş, ancak sonradan Alexios'un Kılıç Arslan'a "Bu Çaka seni devirip yerine geçmek istiyor" telkininde bulunması üzerine onun tarafından öldürtülmüştü.

sürede yeniden İmparatorun erkine geldiler. İmparatorun bütün bunlar dolayısıyla paraya gereksinmesi vardı; bu amaçla, yasa dışı nitelikte, para toplama yöntemleri icad etti; adamları, halkın zararına, haksız vergiler tahsil ediyorlardı ve herkes, kanunsuz olarak, malvarlığını yitiriyordu [vergi ödemedin diye insanların malvarlığına el konuluyordu]. Böylece her yere, gerek kırsal yörelere gerek kentlere, kayıt listeleri gönderildi; bunlarda uyrukların [tebaanın, vatandaşların] çeşitli türlerdeki mülkleri kayda geçirilmişti [yerel görevliler, bunlara bakarak vergi yükümlüsünün mülklerini saptamakta ve o mülklere el koymakta idiler] ve buna koşut olarak, yeni adlar icad edildi; katma değer ve ek artış'ı kasedediyorum; her defasında farklı yöntemler kendini gösteriyordu; bunlar uyruklara zarar veriyor, beri yandan da kutsal kiliseleri geçreçlerinden [altın yahut gümüş âyin kapları gibi nesnelerden] yoksun bırakıyordu.

Bu İmparator, bakırdan para çıkardı -oysa daha önce, çıkarılmış bulunan bakır paralar onun öncülü tarafından kalp [geçersiz] sayılmış idi- ve bunları devlet giderleri için [devlet tarafından ödeme yapılmasında] kullandı; oysa vergileri, altın para yahut da saf olmayan altın para, keza bakır para alarak tahsil etti. Bunun üzerine daha çok bakıra gereksinmesi olduğunda, obolos'lar'dan [meteliklerden] oluşan para dahi kestirdi ve bazı kamusal yapıtlardaki metalleri, bakırı [tunç gibi, bakır içeren bölümleri] kasedediyorum, söktürerek stater bastırdı; yeni bir onluk türünü dahi icad edip piyasaya sürdü.

İmparatoriçe, İmparatordan bir kız çocuk doğurdu; bu kız, nine-sinin [henüz yaşamakta olan babaannesi Anna Dalassena'nın] onuruna Anna adını aldı ve hükümdar [babası Alexios] onu Gürcü Maria'nın [Boteneiates tarafından devrilen ilk kocası VII. Mikhael Doukas'tan doğurduğu, biraz önce uzun boylu sözü edilen] oğlu Kōnstantinos ile nişanladı. Ancak bu kişi [Kōnstantinos] nişanlılık dönemi içinde öldüğünden ve İmparatorun kızı evlenme yaşına vardığından, onu başka bir eş adayına, -aktarmış bulunduğum üzere iktidarı devirme girişiminde bulunmuş, yakalanmış

ve kör edilmiş olan- Nikephoros Bryennios'un oğullarından büyük olanına⁷⁰, tanıştırdı. Böylece onu bu adamla, ona [damada] Panhypersebastos rütbesini verdikten sonra, evlendirdi. Hükümdarın [daha sonra], Patrik tarafından Ayia Sophia kilisesinde vafatiz edilmiş, İöannēs adını almış ve hemen babası tarafından kendisine taç giydirilmiş [ortak İmparator ilân edilmiş] bir oğlu da oldu. İmparatorun iki başka oğlu daha, Andronikos ile İsaakios, ve üç diğer kızı daha, Maria, Eudokia ve Theodōra doğdu. Maria'yı Sebastos rütbeli şu din şehidi⁷¹ Theodōros Gabras'ın oğlu ile nişanlamıştı; sonradan nişanı bozmanın ve o adamı def etmenin yerinde olacağını düşünüp o kızını bir başkasıyla, Phorbenos Katakallōn'un oğlu Nikephoros ile evlendirdi. Eudokia'yı Kons-tantinos'un oğlu İasites ile evlendirmişti; bu kişi eşine karşı, bir Prenses nasıl davranılması yakışık alacaksa o yolda davranmadı; kaynanası İmparatoriçe, ona kızgınlığından, kızı hastalanınca onu [keşşilere özgü biçimde] saç traşı ettirdi ve saraydan uzaklaştırdı [kovdu]. Son olarak, İmparatorun en küçük kızını, babası [Alexios], şaşılacak kadar yakışıklı ana mütevazı aileden gelme bir gençle evlendirdi.

Onun hükümdarlığı sırasında, Ayios Nikolaos'un yarattığı mucizelerle ünlü kutlama gününde korkunç bir deprem oldu; sonuçta birçok konut, kilise ve kentin kamusal dairelerini barındıran stoa yapıları harabeye döndü; birçok insan yıkıntıların altında kaldı ve öldü.

70 Onun da adı babasınıninkiyle aynı idi ve bu dizide yayınlanan, çevirisini yine benim yaptığım Tarih'in Özü adlı tarih kitabının yazarıdır; kimliği hakkında o kitabın önsözünde bilgi vardır. Zōnaras'da *hemen şimdi okuduğumuz bölüm, bu kişi âsi adaşının oğlu mu, yeğeni mi, torunu mu oluyordu duraksamasına aslında hiç gerek bulunmadığını kesin olarak gösteriyor*; böyle iken Zōnaras'daki bu bölüme dikkat edilmeyerek, daha doğrusu Zōnaras'ın yapıtında böyle bir bölüm bulunduğu bilinmeyerek, o konuda pek çok tarihçi kendine göre bir görüş öne sürmüştür.

71 Trabzon'da yönetici iken Türklerce tutsak alındığı, islâm dinine geçmeye zorlandığı ve dininden dönmediği için öldürüldüğü söylenen.

[23. Peçeneklerle savaşma ve barışma. Alexios'a karşı komplo lar. Haçlı Frankların geçişi. Bogomil mezhebiyle savaşım]

O yıl, Peçenekler de göçe çıktılar; kendi geniş ülkelerini terkettiler ve Rum arazisine [Bulgaristana] yerleşip bütün Trakya'yı ve Makedonya'yı talan ettiler. İmparator onlara karşı sefere çıktı, ama adamlarının [komutanlarından bazılarının] kibirliliği [düşmanı küçük görmesi] nedeniyle utandırıcı bir yenilgiye uğradı. Bunun sonucunda, askerleriyle birlikte, küçük düşmüş ve yalnızca Tanrı'dan yardım umup bekler halde, bir kez daha düşmanla çatıştı. O zaman hasımları saldırıya dayanamadılar ve silâhlarını teslim ederek, çaresizlik içinde, kendilerine acınsın diye Rumlara yalvardılar. Böylece pek çok İskit [burada: Peçenek] helâk oldu, geri kalanları ise tutsak edildiler ve sahipleri tarafından zincire vurulmuş olarak satıldılar. Bu sırada İmparator [tutsaklar arasından] birçok dinç ve gülbüz genci seçti ve onları, çoluk çocuklarıyla [Makedonya'daki, başkenti Moglena kenti olan] Moglenön iline yerleştirdi; böylece son derecede seçkin bir ordu birliği oluştu. Bunlar orada günümüze dek oturmaktadırlar ve onlardan bir kuşak ötekini izler durur, onlara yörenin adı lâkap olmuştur, kendilerine Moglenalı Peçenekler denir.

Hükümdara, kendisine karşı, Frank soyundan Oumbertopòlos ile Ermeni [soyundan] Ariebe's'in elebaşılık ettiği bir komployu haber verdiler; bu kişilerin her ikisi en şanlı komutanlardan idi; bunun üzerine onları ve işbirlikçilerini tutukladılar. Komplonun iki esinlendiricisini cezalandırmakta İmparator malvarlıklarına el koymakla, onları halka [rezil edici biçimde] teşhir etmekle ve sürgün etmekle yetindi. Aynı zamanda, o döneme dek yasaya aykırı olmasına rağmen silâh altına alınmış bulunan Mani'ciler⁷² birliği de dağıtıldı. Gerçekten, eski mevzuata göre, Mani'cilerin askere alınması katı biçimde yasaklanmış idi. Söz konusu İmpara-

72 Mani'ciler ve Mani'cilik konusunda bilgi için Anna Kornnena çevirimizde s. 470 vd.'na bkz.

tora [Alexios'a] karşı diğer bir başkaldırı daha kaydedildi; bunun başında eski İmparator Diogenes'in [VII. Mikhael'in de anası olan Eudokia'dan doğma] oğlu, Mor Odada doğmuş Nikëphoros vardı; bu adam benzersiz bir bedensel güce sahipti, ama karakteri ve ruhsal dayanıklılığı bedeni kadar güçlü değildi. İşte tasarım hazırlamakta iyi ama işi yürütmekte pek yavaş davranan bu kişi, farketmeden, kendisinin kurduğu tuzağa düştü. Gerçekten de, tutuklandı, kendi işbirlikçilerinin adını vermesi için işkenceden geçirildi ve sonunda onu kör edip malvarlığına da el koydular.

Ardından [Birinci Haçlı Seferi için] Franklar Kentlerin Sultanı'na yönelerek ve Anadolu'yu bir uçtan ötekine geçmek amacıyla, Batı'dan hareket ettiler. Hatta bu kitlesel hareketi, tanrısal alâmetin biri, önceden açıkladı: Batı'dan hareket eden ve güneşi karartan buluta benzeyen büyük bir çekirge sürüsü, Kentlerin Sultanı'nın üzerine düştü ve onu geride bırakarak, Anadolu'ya indi. İşte böyle, Franklar [Anadolu'dan] geçerken, Türklerin işgal etmekte olduğu, Bithynia'daki [Rum/Anadolu Selçuklu Sultanlığı başkenti] Nikaia/İznik'i kuşattılar ve büyük [uzun] bir zaman süresinden sonra ve her iki tarafın çok kayıplar vermesiyle, sonunda onu zapt ettiler. Bunun üzerine kenti pek çok para karşılığında, İmparatora teslim ettiler⁷³ ve kendileri daha içeriye doğru ilerlediler. Ordularının bir bölümü bin güçlkle ve çok kayıplar vererek, Orontes [Asi Irmağı] üzerindeki Antiokheia/Antakya'yı zaptetti; bir diğer bölüm ise büyük [çaplı bir] savaştan sonra Kudüs'ü [zaptetti].

İşte Franklarla ilgili olaylar özetle bunlardı. O yıllarda Bogomiller'in iğrenç din sapkınlığı kendini gösterdi. Bu din sapkınlığının büyük vaazcısı, hocası ve Tanrı elçisi, Basileios adlı, keşiş entarisi giyen, ama gerçekte Şeytan'ın kendisinin giysiye bürünmüşü olan bir hekimdi. Bu kişi 15 yıl boyunca kendini düzmece öğretilere [onları öğrenmeye] vermişti; sonradan bunların 52 yıl boyunca öğretimini yaptı, zararlı öğretisini neredeyse tüm evrene

73 Olayın Anna Komnena'da anlatılışı çok farklıdır. Bkz. Anna Komnena çevirimizde s. 327-329.

yaydı. Ardından, Kentlerin Sultanı'na da geldi, ama o zaman, gerçeğin [gerçek dinsel inancın] bu düşmanı suçüstü yakalandı. İmparator onun dinsizliğini bildiğinden, sanki kendisi bu bahtsız inaniyormuş gibi yaptı ve ona, hoca[mız] ve ruh kurtarıcı[mız] diye hitab etti. İşte bu yoldan ve çeşitli diğer düzenlerle, güçlük-
le ve [hayli] zaman geçtikten sonra, bu sefil adamı, hilebazlığı-
nın mikrobunu kismaya ikna etti⁷⁴. Av, tuzağa düşer düşmez, İmparator onun öğretisinin doğasını [içerliğini, niteliğini] alenen açıkladı, onun inançlarının rezilini çıkardı ve ortak kararlar⁷⁵ Hip-
podromos'da [yakılarak öldürülmek üzere] ateşe teslim ettiler.

İmparatora karşı yeni bir başkaldırı da kaydedildi ve bunun başı, kendisinin İmparator Diogenes'in oğlu olduğunu yaymaktaydı. Kalabalık sayıda Kumanları kendi yandaşlığına çekti ve Trakya'ya varıp ortalığı yağma ederek ve harabeye çevirerek kentlilerden kendisini kabul etmelerini ve onu İmparator ilân etmelerini istedi. Ardından, Trakya'daki bir kasabaya doğru ilerledi; bunun hal-
kı, sözde onu hükümdar ilân etmekle, onu kandırdılar, bunun üzerine pek az sayıda askerle içeriye girdiğinde yakalandı ve kör edildi. Onun başkaldırısı böylece bastındı ve Kumanelerden öldü-
rülmemiş kalanlar kendi bölgelerine geri döndüler.

[24. Alexios'un hayır işleri. Anemas'ın komplosu. Anna Dalassena'nın erkten çekilmesi. Alexios'un eşine karşı tutumu. Alexios'un çocuklarından Anna ile İoannes'in çekişmesi]

Yetimhane ve birçok yaşlılarevi düşkün hâle geldiğinden, İmpa-
rator bütün diğer kurumların [hayır kurumlarının] yapılar yönün-

74 Sarayda, çekilen bir perde arkasına gizlenmiş, adamın söylediklerine tanık olacak Ayan Meclisi üyelerinin varlığından habersiz Basileios'un, yaymakta olduğu Bogomil inancını anlatması için, onun müritlerinden biri olmuş havasını takınarak, onu konuşturmuştu (Anna Komnena, çevirimizde s. 507-514).

75 Ayan Meclisi üyelerinin ve diğer ileri gelenlerin de karara katılmasıyla.

den malvarlıklarını yetimhaneye verdi ve onun tapusunu [tapuya kayıtlı malvarlığının kapsamını] kendisi genişletip, pek çok para harcayarak onu yeniledi ve oraya kalabalık sayıda yaşlı kişiyi yerleştirdi [büyütülen yetimhane, yaşlılarevi de hizmet görmeye başladı]. Üstelik, orada erkek ve kadın keşişler için hücreler yaptırdı; diğerlerinin yanı sıra, orada yetimlere ve yoksul çocuklara öğretim verilsin diye kamusal okullar da kurup bunlara öğretmenlerden, eğitimcilerden personel sağladı; bunlar, öğrencileriyle birlikte, bedavadan besleniyorlardı.

İşte bu işler böyle oldu ve günümüze dek böyle süregidiyor. O arada birileri, İmparatora karşı yeni komplolar düzenlediler; bunların başında Mikhael Anemas vardı ve işbirlikçileri en yüksek rütbeli subaylardan birçoğu idi. Buna rağmen, tasarımlarını gerçekleştirmek için girişimde bulunamadan fakedildiler ve tutuklandılar; bunların komplo yoldaşlarının başlarını ve sakallarını, [rezil edici biçimde halka teşhir etme gösterisi için] usturayla değil, katran sürülmüş plasterle [ağda kullanırcasına] traş ettiler. Anemas'ı, saçına sakalına zarar vermeden bıraktılar, ama kör edilmeye mahkûm ettiler. Bunları daha halka teşhir edilme yürüyüşünde yürütürlerken, Anemas'ı kör edilme cezasından kurtaran İmparator buyrultusu yetiştirdi; böylece, suçlular sâdece [el konulan] malvarlıklarını yitirmekle kaldılar ve biri şuraya, öteki buraya, sürgün edildiler.

Bahsetmiş bulunduğum üzere, söz konusu İmparatorun annesi devletin yönetimini üstlenmişti ve bunu uzun zaman süresi boyunca sürdürdü; böylece, o dönemde uyrukları bezdiren dertleri, çoğu kişi, bu hanıma yükledi. Aslında, hükümdar, kendi erkinin neredeyse sâdece hükümdar sıfatını taşımakla sınırlı kalmasından [buna indirgenmiş olmasından] sıkıntı duyuyordu, ancak anasını sayıyordu ve erki ondan zorla çekip almak istemiyordu. Bu hanım, oğlunun sıkıntısını farkedince, belki de kendisine karşı zor kullanılır ve isteği dışında [erkten] feragatte bulunması durumu ortaya çıkar diye korktuğundan, saraylar külliyesini terkederek herşeyi İmparator oğluna terketti; kendisinin yaptırmış bulundu-

ğu Pantepoptes [=Herşeyi Gözlemleyen; “Gözünden birşey kaçmayan”] Manastırı’na sığındı⁷⁶; orada hükümdarca ve saygı göstererek birkaç yıl yaşadı ve ileri yaşta öldü. Bir yıl daha sonra, Sebastokrator [Alexios’ın ağabeyi İsaakios] da yaşamdan ayrıldı; yaşamının sona ermeye yaklaştığını hissetmiş, saçını keşişlere özgü biçimde kestirmiş ve keşiş hırkasını giymişti. Ardında birçok çocuk bıraktı ve bunların anası da, ancak bir yıl sonra, dünyasal yaşamdan ayrılınca, hükümdar çocukları aldı ve onları, gerek oğlanları gerek kızları evlendirerek, yeğenlerine sevgi ve koruyuculuk gösterdi. Kendi eşine gelince; bu İmparator, başlangıçta, ne ondan tiksinti duyuyordu ama ne de ona aşırı düşkünlüğü vardı; ve cinsel yaşama [ilişkilere] eğilimli olduğundan, ona pek de kesin olarak sâdik değildi, bunun sonucu olarak da İmparatoriçe onu kıskanırdı. Ne var ki zaman onun [Alexios’un] cinsel arzularını körellince, bütün sevgisini ve şefkatini İmparatoriçeye yöneltip, neredeyse onun üstüne çengelle asılı durumda bulunmayı ister oldu. İmparatorun İmparatoriçeye karşı bu zaafı yüzünden, beriki [İmparatoriçe], eşi sağlıklı bulunduğu sürece, büyük bir güce sahip olageldi. [Alexios,] Artık ayaklarının [gut/nikris/damla hastalığı nedeniyle] ağrımaya başlamasından itibaren yürümeye yeteneğini yitirdi ve eklemeleri şiştiler ve yatalak olup uzandı; [o zaman] İmparatoriçe despotlaştı ve hükümdar onun hemen her isteğine boyun eğdi; hatta, kocası böyle çöktüğünde, İmparator [daha bebekken babası tarafından ortak-İmparator ilân edilmiş] oğlu [İoannes] ona tâbi durumda kalsın diye, tüm erk ve otoriteyi ona bırakmak düşüncesi vardı⁷⁷. Ama bu kişi

76 Yapıtı çağdaş Yunancaya çeviren Gregoriades burada dalgınlıkla, manastırın adını Panepistēmion Manastırı (Üniversite Manastırı!) diye yazmış. Oysa ilgili yerde, çeviri metninin karşısındaki sayfada, özgün metinde doğru ad yazılmış. Sözü edilen manastırın ana yapısı (kilise yapısı) Osmanlı döneminde câmi olarak kullanılmıştır ve şimdi Eski İmaret Camii diye anılmaktadır; bu yapı Zeyrek semtinin yüksek (Atatürk Bulvarı’na göre batı yanda kalan) bölümündedir.

77 Zönaras, olasılıkla, İoannes’in ablası Anna’nın, babaları ölünce tahta İoannes geçmeyip uygun bir zamanda kendi eşi Kaisar Nikephoros Bryennios geçsin diye böyle bir tasarımı bulunduğunu ima etmek istiyor.

[oğul, İoannes] böyle bir entrikaya boyun eğmedi; artık yaşı ilerlemişti, çok zaman önce Macarların hükümdarının kızı ile evlenmişti ve baba olmuştu. Anasının, kızlarından en büyüğü [Anna] ve damadı Bryennios karşısında büyük zaaf gösterdiğini görerek, taht için [tahtı kaybedebilirim diye] ve kendisinin canı için, korktu. Böylece, hısımlarına, ama aynı zamanda genel olarak herkese başvurdu ve gizlice her birini yüzyüze konuşmak üzere karşısına alarak ona, vaktiyle çoğu kişinin kendisine etmiş olduğu yeminini, yâni babasının ölümünden sonra kendisinden başka birini İmparator diye kabul etmeyecekleri yeminini anımsattı. Bu kişiler ona cesaret verdiler ve ona, zamanı geldiğinde kendisine her bakımdan âmade olarak yardım edecekleri vaadinde bulunup, yeni yeminlerle, vaadlerini berkittiler. Bunlar [bu yapılanlar] İmparatoriçe tarafından farkedildi ve o, bu haller nedeniyle oğluna öfkelenildi ve o zamandan sonra her kim olursa olsun birisinin onu ziyaret etmesi katı biçimde yasaklandı ve her yerde onun davranışlarını izleyen casuslar vardı. Ama bütün bunlara rağmen, beriki neredeyse herkesi, kimini bizzat kendisi kimini de adamları aracılığıyla, kendi yanına çekmekten geri durmadı. Daha küçük olan erkek kardeşi de ondan yana tutum aldı; diğer yandan, öteki erkek kardeş, Andronikos, İmparatorla [İoannes ile] zıdlaşmakta idi. Ve [İoannes'in] iki kız kardeşi de artık yaşça ilerlemişler ve evlenmişlerdi. Andronikos Sebastokratör rütbesini almıştı; İsaakios ile Bryennios Kaisar idiler, hükümdarın [Alexios'un] ikinci kızı dolayısıyla damadı olan Phorbēnos ise Panhypersebastos rütbesindeydi.

[25. Bohemond'la savaş ve barış. İmparatorun bir ara ağır bir hastalık geçirmesi]

Bu işler böyle oldu; anlatımımı sürdürüyüm. O ara, [Haçlı ordusu içinde gelerek o ordu ile] Anadolu'yu bir uçtan ötekine geçen Latinlerden biri, daha önce bahsetmiş bulunduğum [İtalya'da Beylik kurmuş ve Alexios'un egemenliğinin başlangıcında Rum ülke-

sine saldırmış olan] Robert'in oğlu Boemoundo/Bohemond idi; işte bu kişi, Batı'dan askerleriyle geldiğinde, İmparatora bağımlılığı üstlendiğini açıklamıştı, andlar vererek onunla barış sözleşmesi yapmıştı ve masalarda duyulacak [kadar yüksek tutarda] para alıp gitmişti. Sonra Çukur Suriye'nin Antiokheia'sına [Antakya] ilerledi ve onu kuşatma üzerine işgal ettikten sonra, sâdece anlaşmaları çiğnemekle [zaptettiği yerleri İmparatora bırakacağı vaadini tutmamakla] kalmadı, bir de Rumlara karşı saldırılara girişmeyi kurdu. Böyle olunca, Anadolu'dan Batı'ya [babasından miras kalan kendi Beylik ülkesine, İtalya'ya] dönmeye hazırlandığı zaman, belki de Rum arazisinden geçtiği sırada Rumların yerel komutanlarından biri tarafından tutuklanacağından ve zincire vurulmuş olarak, andını çiğnemiş biri diye, hükümdara götürüleceğinden korktu. Bunun üzerine ne iş becerdi? Ölmüş gibi yaptı ve tabut içine gizlendiği için, [önceden] hizmetkârlarına, kendisinin ölmüş ve cenazesinin vatanına götürülmekte olduğu söylentisini yaymalarını buyurdu. Böylece kaçak olarak kurtuldu ve ülkesine götürüldü; burada İmparatora karşı sert suçlamalar yöneltip birçok soydaşını Rumlara karşı savaş açmaları için kışkırttı. Onların başında [aradaki boğazı aşarak] Epidamnos/Draç'a geçti ve bu kenti zaptetmek için herşeyi yaptı. Çok zaman sonra, yalnız kuşatılanlara değil kendisine de çok bitkinlik getirmiş olarak, Draç'ın alınması girişimini bıraktı, başka kentlere yöneldi, ama başarısız kaldı. O zaman İmparatora elçi gönderip barış istemek zorunluluğuna düştü; Selânik'de kalmakta olan beriki de, oradan ayrılıp Avrupa Kolôneia'sında⁷⁸ ordugâh kurdu; orada Barbarla buluşup barış andlaşması yaptı.

İşte Bohemond ile savaş bu biçimde son buldu. [Bu sırada] Patrik Nikolaos, kiliseye iman sahipleri sürüsünün başı hizmetini 27

78 Şebinkarahisar, Anadolu Kolôneia'sıdır. Alexios'un Selânik'ten çıkma sırasında kalmakta olduğu kentin adı, Anna Komnena'da Deabolis diye geçiyor; bu kent Arnavutlukta ve şimdiki adı Devol'dür. Zónaras onu Avrupa'daki Kolôneia diye andığına göre, demek ki, Roma'lılar zamanından kalma bir diğer adı da Colonia imiş.

yıl süresince verme sonrasında, hastalanmış ve ileri yaşında ölmüş idi. İmparator onu her türlü ihtişamla gömdürdü ve ardından başka birini Patrik tahtına yerleştirdi; bu kişi din adamıydı, makamı bakımından diakonos/kilise hizmetkârı [zangoç] idi ve Patrikhane çevresi mensuplarındandı; söz konusu olan, Khalkêdôn/Kadıköy'ün o zamanki metropolitinin yeğeni idi; bu kişi hem dünyasal [lâik] hem de kilise bilimlerine özgü öğretim görmüştü. Hatta İmparatorun kendisi de kilisede hazır bulunup onun tahta [Patrik tahtına] geçirilme töreni sırasında en başta durdu.

Zaman geçti ve İmparator o kadar hastalandı ki ölüye benziyordu. O zaman, Khalkê/Heybeliada'da[ki kilisede] Kurtarıcı'mızın [İsa'nın] kutsal ikonası önünde asılı duran kutsal örtüyü getirdiler ve onu hastanın yanı üzerine uzatılmış bulunduğu yatağın üstüne serdiler; böylece onun [hastanın] bedenini örttüler, sonuçta hastalık hemen geriledi. O zaman beriki [hasta, Alexios] kırmıldadı, ayaklarını uzatarak oturdu, ellerine su dökülmesini istedi ve yemek yedi; yavaş yavaş hastalığı zâil oldu ve kendisi güçlendi. Ama çoğu kişi onun iyileştiğine inanmadı; bunun üzerine İmparator kuşku duyanları ikna etmek üzere kısaca at üzerinde agora'da bir uçtan ötekine geçti; böylece, hastalıktan kurtuldu. Bu arada halk yeni bir düşünce saplantısı edinmişti. Bunun da nedeni şuydu ki, her yerde, İmparatorun o yıl içindeki paskalya haftasının Cumartesi gününde öleceği söylentisi dolanıyordu. Bu söylenti sâdece sıradan kentliler arasında değil, ileri gelenler ve saraylılar arasında da egemen [kendisine inanılmış] bulunuyordu; hatta İmparatorun kendisini ve bütün bu kişileri heyecanlandırır oldu, oysa ne [İmparator, artık] hasta idi ne de kendisinde herhangi bir hastalık belirtisi vardı. Ne var ki, çok sözü edilen gün gelip çattığında söylentinin asılsızlığı kanıtlandı ve böylece herkes kötü önsözlerinden kurtulup rahatlamış oldu.

[26. İmparatorun halkla doğrudan temas çalışmaları. Kızı Anna Komnēna'nın ve damadı Nikephoros Bryennios'un aydın kişilikleri. Yangınlar ve diğer âfetler]

Çok zaman geçmemişti ki, İmparator Byzantion'dan [sarayın] kadınlar topluluğu ile birlikte, kış ortasında hareket etti ve Trakya Khersonēnos'unda [Gelibolu Yarımadası'nda] çadırli kamp kurdu. Kış geçti, bahar geldi ve artık yaz yakınladı, ama artık gidelim demedi, tâ İmparatoriçe hastalanıncaya kadar. O zaman İmparatoriçe hükümdara özgü üç dizi kürekli savaş gemisiyle ayrılıp gitti ve İmparator orada kalıp askerî yazım listelerini incelemeyi, İmparatoriçe saraylar külliyesine varmıştır bildirimi kendisine yapılmıncaya dek, sürdürdü. Kısa süre içinde kendisi de hareket etti ve bir gün içinde Büyükkent'e vardı⁷⁹. Eşi iyileştikçe, o [Alexios] da yönetim işlerini üstlendi, zamanının çoğunu Philopation'da geçirir oldu. Şu yeniliği icad etti: açık seçik tarihler belirleyerek, o tarihlerde tahtını büyük meydanı gören o yerde kurdurdu. O zaman herkesin orada dinleyici [ve seyirci] olmasına izin verildi; böylece, bir dileği olan kim varsa o konuya ilişkin dilek yazısını [dilekçesini] uzatıp veriyordu, ardından hepsi onun karşısında yer alıyorlardı; yazmanlar, her bir bireyin ne istediğini [dilekçeleri okuyarak] ona bildirmek emrini alıyorlardı. Hemen her bir olay [başvuru] için [yanıtını bildirerek] yanıtının yazıya geçirilmesini buyuruyordu ve yanıtlar yazıldıktan sonra [o yazılı metinler] ilgililerine veriliyordu. İmparator, bu işlem dizisini uzun bir zaman süresi boyunca devam ettirdi. Daha sonra, yeniden Byzantion'dan hareket etti, oysa şimdiden güz bitmiş bulunuyordu; İmparatoriçe ile [sarayın] kadınlar halkı onun ardından gittiler ve [Xanthe/İskeçe yakınındaki] Panykion Dağı eteklerinde çadırli konaklamaya geçtiler. Orada bütün ailesiyle birlikte, kışı geçirdi ve bahar henüz girmişken Philippopolis/Filibe'ye ilerledi. İmparator

79 Çağdaş Yunancaya çeviriyi yapan Gregoriades burada da Kentlerin Sultanı deyiminin kısaltılmışını, Basileuoussa deyişini kullanmış ama karşı sayfadaki özgün metinde Zōnaras, Megalopolis=Büyükkent diyor; İstanbul'u niçin bu alışılmadık adla anmış, anlayamadım.

Alexios, kentin çevre semtlerinde yerleşip baharda, yazın ve [ayrıca] sonbaharın çoğu süresince orada kaldı; halkın Paulikianos'lar dediği Mani'cilerle çekişip tartışmayla uğraştı. Bunlardan birçoğu, İmparator İoannes Tzimiskes tarafından Anadolu'dan oraya sürülmüş olarak, bu yörede otururlar [yaşarlar]. Böylece, onlarla karşılıklı konuşuyordu ve bir haylisini ortodoksluğa döndürmeyi becerdi. Güz iyice ilerlediğinde, [İstanbul'a,] saraylar külliyesine döndü. İmparatoriçe erke tam güçle sahip olduğundan, damadı, [çok sevdiği büyük kızı Anna'nın eşi] Kaisar Bryennios, önemli ölçüde erki elinde tutuyordu ve onun sarayda büyük nüfuzu olduğu herkesçe biliniyordu; bu nedenle herkes ona sığınuyordu [sorununa çare bulunması için ona başvuruyordu]; dâvalara bakmak iznini almıştı ve hükümdar gibi yargılama yapmaktaydı. Üstelik bu adam eğitimliydi ve eşi [Prenses Anna] bu konuda sadece ondan geri kalmıyor olmayıp daha da büyük [kapsamlı ve derin] öğrenim sahibiydi; dili [babasının dönemindeki tarih olaylarını, babasını neredeyse destan kahramanı gibi göstererek yazdığı ve İliada'yı anımsatacak yolda Alexiada diye adlandırdığı çok değerli tarih kitabının da kanıtladığı üzere] Attika zarafeti⁸⁰ bakımından zengindi ve kıvrak zekâsı emsalsiz idi. Bu erdemlere doğuştan sahipti ama, bir yandan da çalışmaları sayesinde onları elde etmişti [geliştirmişti]. Gerçekten, kitaplara ve okumuş kişilere, yapışmışçasına düşkündü; onlarla düşüp kalkması da yüzeysel olmuyordu. Böylece, dediğim gibi, işlerin gidişatı Kaisar için olumlu doğrultuydu; bu kişi herkesin konuşma konusu oluyordu. Bu olgu, İmparatorun oğlu ve [atamış] ardılı olan kişiyi [çocuklar içinde en büyüğü olan Anna'nın erkek kardeşleri içinde en büyüğünü, İoannes'i] sıkıyor ve onu ürkütüyordu; böyle iken bu hâle katlanıyordu.

Bu konuda ileride daha çok anlatacaklarım olacak; şimdilik eksik bıraktıklarımın söz edeceğim. Bu hükümdarın egemenliği süresinde Kent'in çeşitli noktalarında birçok yangın çıktı ve ateş ya-

80 İlkçağ Atina tarihçilerinin, edebiyatçılarının yapıtlarındaki dil zarafeti. Atina, Attika Yarımadası üzerindedir.

yılıp o yöreleri kül etti. Dahası, bir defasında -o zaman baharda bulunuluyordu- son derecede güçlü bir rüzgâr [fırtına] esip birçok yapının yıkılmasına yol açtı; o arada Plakôto [Kaplama] denen yerdeki porfirit'den [pembe mermerden] büyük yuvarlak sütun'un [şimdiki Çemberlitaş'ın] üzerinde duran heykel, düşerek, oradan geçmekte olanlardan birçoğunu öldürdü. Bu heykel gerçekten dev boyutlarındaydı, benzersiz bir sanat ürünüydü ve yıkılınca kırıntılara dönüştü⁸¹. Başka bir zamanda, sel baskını gibi bir yağmur oldu; o gün en yüce havarilerin, Petros ile Paulos'un anısını kutlama günüydü; yağmur akşamın geç saatinde başladı ve gücü azalmayarak ertesi günün aynı saatine kadar sürdü. Suyun gücü sebebine birçok yeri sel bastı ve vâdilerden öylesine sel aktı ki oraları denize benzedi; üstelik, az sayıda olmayan insan ve hayvan telef oldu.

[27. Türkler üzerine gönderilen kolordunun yenilmesi. İmparatorun kendisi sefere çıkıyor, birşey beceremeden zorlukla dönüyor]

Bu işler böyle oldu bitti. O arada, bir zaman, İmparator Türklerin İmparatorluk arazisini istilâ etmek ve talandan geçirmek için ordu toplamakta olduğunu öğrendi. Öyle denk gelmişti ki, o sırada [gut/damla hastalığı nedeniyle, yürümesine engel olacak kadar] ayakları ağrıyordu; eklemlerin iltihaplanması kötüleşmişti ve dayanılmaz bir derdin işkencesini çekiyordu. Böylece, kendisi Barbarlara karşı sefere çıkamadığından, en önde gelen komutanlardan biri olan Kamytzes Eusthatios'un yönetiminde bir kolordu gönderdi. Bu kişi, hasımların çok küçük bir birliğiyle karşılaştığında, onlarla çarpışmaya girdi ve yenildi; kendisi tutsak düştü ve adamlarının [askerlerinin] kimi öldürüldü, kimi kaçışa koyuldu. Haber İmparatora varır varmaz, bu kişi artık kendini tu-

81 Konu ve heykel hakkında çok daha ayrıntılı bilgi için Anna Komnena'nın yapıtına bkz. (çevirimizde s. 372).

tamadı ve hareket etti; ne var ki hiçbir Türkle karşılaşmadı (çünkü bunlar hükümdarın kendilerine karşı yürüdüğünü öğrenince hiç geriye dönmeden atlarıyla uzaklaşmışlardı). O sırada Kamytzes, büyük vaadlerde bulunarak, kendisiyle birlikte savuşmak ve İmparatora sığınmak için başındaki zindan bekçilerini ikna etmekle, kaçmayı becerdi. Böylece, kendi saflarından kaçmış olan bekçileriyle birlikte, çıkıp geldi. Hükümdar onu görmekle mutlu oldu, kurtarıncılarını paralar vererek ödüllendirdi ve ardından Byzantion'a döndü.

Çok zaman geçmemişti ki, İmparator bu Barbarlar üzerine yeniden sefere çıktı; Philomelion/Akşehir'e vardı, kenti düşman askerlerinden boşaltılmış buldu. Hükümdarın kendilerinin üzerine yürüdüğünü öğrenmişlerdi ve hepsi kendi insanlarını [kente yerleşmiş Türkleri] terketmiş ve kaçmışlardı. Böylece kent, birtakım kalelerle ve yerlilerin sığınaklar dediği mağaralarla [kayaya oyma barınaklarla] birlikte, zahmetsizce işgal edildi ve bunların sakinlerini [sakinlerinden, Rum olanları] İmparatorun önüne getirdiler. O zaman İmparator, yöre [Rum] sakinlerini dönüşü sırasında kendi yanında götürerek bu kalabalığı göçürmenin yerinde olacağına hükmetti, çünkü düşmanla karşılaşmamıştı [ve düşman ülkesi içine girmek istemiyordu, artık dönecekti]. Göçürülenlerden genç ve dinç olanlar, yaya gitmekteydiler. Ancak, rahatça yürümesi yaşlılık nedeniyle olanaksız bulunanlar için İmparator binnek hayvanları sağladı. Hastalık yahut başka bir belâ veya ileri ve çile çekirici yaşlılık yüzünden dermansız düşmüş bulunanlar için ise, bunları uzun kalkanların üzerine yerleştirdi [yatırttı] ve ağırlık kaldırabilecek olan genç bireylerin bunları kol gücüyle taşımasını buyurdu. Kendisi çevrede [yürüyüş kafilesinin çevresinde] dolandı ve göçürülenlerden herhangi bir kimsenin susuzluktan yahut açlıktan sıkıntı çektiğini veya herhangi bir biçimde eziyete katlandığını görürse, olanak bulunduğu ölçüde, onu rahatlatı [derdine çâre sağladı]. Yürüyüş sonrasında dinlenmeye geçildiğinde, akşam vakti, Türkler sükün etti; bunlar, kendi başlarının Rumlarla barış yapmak arzusunda bulunduğunu bildirdiler. İm-

parator bundan hoşnutluk duydu ve böylece, sabahleyin, Barbarların başı çıkıp geldi; bu kişi [Kılıç Arslan'ın oğlu Melikşah] satrap [bir bölgenin komutan-vâli'si] değildi ama Sultanın soyundan geliyordu ve o da Sultan lâkabını taşıyordu. İşte bu kişi at sırtında olarak İmparatorla karşı karşıya geldi ve uzakta atından inip yaya olarak ona yaklaştı ve onun önünde secde etti⁸²; onunla banş andlaşması yaptı ve pek çok para aldıktan sonra⁸³ gerek kendisi gerek askerleri, yola çıktılar. Sultan, ülkesine; İmparator da saraylara [İstanbul'daki, Büyük Saray denen, saraylar külliyesine] döndü. O zamandan başlayarak, gut/damla hastalığı ağırlaştı ve [İmparator] çoğu zaman yatalak durumda kaldı; bu arada, tahtı gasbetmeye tutkuyla düşkünlük göstererek, erki İmparatoriçe kullandı. Ancak, oğlu ve ardılı hareketsiz durmadı, tersine anasının iktidar hırsıyla giriştiği çabaya karşı koydu.

[28. Alexios'un ölümü. Oğlu İöannes başa geçiyor]

İmparator hastalık yüzünden işkence derecesinde acı çektiği için Büyük Saray'a, doğu yana taşındı; orada bakım gördü ve çevresinde pek çok hekim bir araya geldi. O sırada, bunların arasında teşhis konusunda görüş birliği yoktu; ve bir zaman gelip bin zorlukla, mide üstünü demir ütüyle dağlamakta mutabakata vardılar. Böylece İmparator, midesi üstünün kızdırılmış gereçle dağlanması işlemine maruz kaldı. Hekimler sarayların [Büyük Saray denen saray yapıları külliyesinin] havasını, nemli olması nedeniyle, [sağlık için] uygun saymadıklarından, hasta Mangana'lılar Saraylarına [Mangana'lılar semtindeki yâni Sarayburnu'ndaki saray

82 Bu anlatım, Anna Komnena'nın yapıtından alınmıştır; o yapıtta Alexios'u yüceltici uydurma daha da aşırıdır ve Alexios'la buluşmaya Sultan Kılıç Arslan'ın kendisinin geldiği, onun huzurunda secde etmekle kalmayıp bir de Alexios'un ayağını öptüğü söyleniyor.

83 Gerek bu ifade gerek Anna Komnena'daki benzer ifade, Alexios'un ancak yüklü bir haraç ödemekle canını kurtarıp İstanbul'a dönme izni alabildiğini kanıtıyor.

yapıları külliyesine] nakledildi; bu durum ne tesadüfen oldu ne de ölmek üzere bulunan hastanın orada can vermesi [şu ya da bu nedenle] gerektiği için oldu⁸⁴. Bu gibi işlere merak salıp karışanlar iddia ediyorlar ki [bir kehanette⁸⁵ geçen] “Ağrı giderme yerlerine [şifahanelere] düşecek” cümlesi, Alexios için yazılmıştır; bunlar, “ağrı giderme yeri” (şifahane) sözcüğüyle de Mangana’lılar yapısını [Alexios’un getirildiği saray yapısını] eşitliyorlar, o demiyimi söz konusu yerde bulunan ve ağrılara tedavi sağlayan bir hekimhâne dolayısıyla böyle yorumluyorlar. Bu konularda uzman kişiler ayrıca şunu da diyorlar ki, İmparatorun [bedeninin kızgın demirle] dağlanması hiç de tesadüfen vâki olmadı; bu olgu dahi eski bir kehanet gereğince gerçekleşmiştir. Çünkü, bu uzman kişilere göre Sibylla kehanetlerinin İmparatorlara ilişkin bulunanlarını derleyenler, bir yerde, Alexios’un “Çengelle dağlarımı işleme uğrayacağını” yazmışlardır; hatta [bu “uzman”lar] sözü edilen kehanetlerini, mide dağlama işleminin yapıldığı gerekle [demirden ütüyle] çengel arasında benzeşim kurmasını açıklıyorlar; çünkü [diyorlar] onun [demirden ütünün] ucu [çengel ucu gibi] çıkıntılıdır. Buna rağmen, ne dağlamanın ne de hava değişiminin hastaya zerre kadar yararı oldu ve kendisinin sonu sessizce yaklaşıyordu. Hekimler, artık yaşam umudu bulunmadığını kabul etmiyorlardı ve bazı keşişler ona [Alexios’a] kehanet açıklaması yapıp, daha önce Efendimiz ve Kurtarıcımız’ın yaşam verici mezarını⁸⁶ ziyaret etmek ve tacını oraya bırakmak [ve sonra ölüp cenet ahalisi arasına karışmak] üzere Kudüs’e gitmedikçe ölmesinin söz konusu olmadığını açıklamışlardı. Onlar [keşişler] kendisine

84 Yazarımız, “Onun yazgısı böyle imiş” demeye getirecek.

85 Romalılar çağından kalma Sibylla falcılarının kehanetleri içinde Roma (ve dolayısıyla yeni Roma/Rum) İmparatorlarının başına ne gelecek konulu olanlardan derlenen bir kehanetler metninde, sonradan yâni yazarımızın zamanında “Burada Alexios Komnenos kastediliyor” denen bölümde.

86 İsa’nın ölüsü haçtan indirilince önce mezar niyetine bir mağaraya konmuş, ama (Hristiyan inancına göre) cenaze dirilerek göğe gitmiş ve mezar boş kalmıştı; o yerde sonradan Kutsal Mezar Kilisesi denen bir kilise yapıldı.

bu vaadde bulundular ve o da söylenenlere inandı; çünkü hoşagiden şeylere kolayca inanılır. Böylece, anlamış bulunmaksızın, yaşamının sonuna vardı; ve Kudüs'e gitmeye ömrü yetmeden, adları göksel kayıtlarda yazılı ilk doğmuşların ana kenti Yukarı Kudüs'e [ahrete]⁸⁷gitmek üzere tacını [bu dünyada] bıraktı. Bu olay 11. "taşınmazlarda vergi değerini belirleme dönemi"nin [1118 yılına düşen] 15 Ağustos'unda [Meryem'in Uykuya Varışı, dünya yaşamından ayrılp göğe çıkması gününde] gerçekleşti. İmparator can çekişti ve solukları ağır ağır, hastalıklı çıkıyordu; İmparatoriçe yasa boğulmuştu ve kızları çevresinde bulunuyorlardı. Günün çoğu geçmişti ve güneş insan boyunu geçmiyordu⁸⁸; şöyle diyeyim, günbatımı olmamıştı ama güneş batıya doğru biraz dönmüştü ki, hükümdarın oğlu ve ardılı olan kişiye babasının her an daha çok ölmekte olduğu haberini ulaştırdılar. O da, ölmekte bulunan hastanın yattığı odaya, dünyadan çekip gidiyor olan kişi için yas feryadı etmek üzere değil, işlerin gerçekten de öyle olduğunu kendi gözüyle görüp güvenle anlamak amacıyla, girdi. Böylece, [durumun gerçekten de kendisine söylendiği gibi olduğunu] gördü ve hemen at sırtında Mangana'dan [Mangana'lılar Sarayından], adamlarıyla, çıkışında pek çok kişiyi de çekip götürerek, çıktı. Mangana'lılar çevreleyici duvarından henüz çıkmışken, Abazalarla karşılaştı. Bunlar Abhazya'dan, Ka- isar'ın oğullarından büyük olanına eş diye verilen gelinle birlikte gelmişlerdi; onu görür görmez [yeni İmparatora biat gösterisi olarak] yaşasın [İmparator İoannes] diye bağırmaya başladılar ve önünde secde ettiler. O zaman, denir ki, İmparatoriçe ölmek üzere olan hükümdara [Alexios'a], oğlunun [oradan] ayrılışını, duygusallık içinde [oğlunu kınar ve lanetler havada] bildirdi ve beriki bu konuda -ya söylemek istemediğinden ya da söyleyemedi-

87 "Adları göksel kayıtlarda yazılı ilk doğmuşların ana kenti Yukarı Kudüs" deyimi nereden çıkmış, belirleyemedim. Bu belli ki masonların Tanrı'yı "Evrenin yüce mimarı" diye anması gibi, belli bir düşünce ve inanç sistemi mensuplarıncı kullanılan ve kökeni, anlamı yalnız onlarca bilinen bir deyimdir.

88 Sanırım, yazarımız şunu demek istiyor: öğleden sonra ile ikindi arasıydı, insan gölgesinin boyu tam insanın kendi boyu kadar idi.

ğinden dolayı- hiç birşey söylemedi; sâdece ellerini yukarıya kaldırdı, ama bunu oğlu hakkında [ondan yana, hoşnutlukla ve] bir hayır duası işareti olarak mı yoksa bir lânetleme işareti olarak mı yaptı, bilmiyorum. Kimileri de derler ki, ölmek üzere bulunan [Alexios], ellerini kaldırmadı, zaten bunu [oğlu saraydan çıktığı sırada] artık ölmüş bulunduğuna göre nasıl yapabiliirdi?⁸⁹ Ayrıca diyorlar ki, İmparatoriçenini birbirini izleyen çığlıklarla “Oğlun, sen hâla yaşıyorken, senin tahtını gasbetmek için, çıkıp gitti” demesi üzerine, beriki kısa süren ve solgun bir gülümsemeyle yanıtını vermiş oldu; [öyleyse, demek ki] o ya duyduklarına gülüyordu -bu durumda, kimilerinin kanısınca, son nefesini bırakıp yer yüzü yaşamını terkederken, hükümdar [yeni hükümdar, oğlu İoannes] için kaygılanıyor [anası bir dolap çevirmeden İoannes tahta geçebildiği için hoşnutluk duyuyor], ya da olup bitenlere kendisinin tepkisi bu oluyordu [şu dünyanın ve oğlumun rezilliğine bak diye düşünüyordu]. Gerçekten, başkalarından ve Mor Odada Doğmuş Olan bu genç İmparatorun kendisinden de duyduğuma göre, saraylara [Büyük Saray denen saray yapıları külliyesine] babasının onayı olmadan girmiş değildi ve hükümdarın [Alexios’un] kendisi onun [Mangana’lılar Sarayından] ayrılıp gitmesine izin vermişti; onaylar tutumunun kanıtı olmak üzere de ona yüzüğünü vermişti. Bu işler, İmparatoriçe orada bulunmuyorken ve onun bilgisi dışında olmuştu.

İşte o kişi, yaşamdan böyle ayrıldı; bu arada, haber çabucak yayıldı, bunun üzerine hısımları, birçok subay ve Ayan Meclisi üyesi hükümdarı [olası bir harekete karşı] desteklemek üzere seğirtip geldiler.

89 Bilgi kaynaklarımız, İoannes’in, kendisine bir oyun oynanmasın diye aceleyle çıkıp gittiğini, babasının öldüğü yolunda bilgi vererek Patrik’in elinden taç giydiğini; tahta onun değil Anna’nın kocasının geçmesini isteyen anasının ise, ölmek üzere olan Alexios’a “Bak oğlun sen daha ölmeden tahtı gasbetmeye kalkmış” diyerek onu kışkırttığını ve ondan, ardılığına Anna’nın kocasını atadığı yolunda bir son dakika vasiyeti almaya çabaladığını anlatmaktadır. “İoannes Mangana’lılar Sarayından çıkıp gittiğinde babası gerçekten ölmüştü” diyenler belli ki ona yararlanmak isteyenler takımıdır.

[29. İoannes'in taç giydiği günün gelişmeleri. Alexios'un yaşamı ve kişiliği hakkında genel değerlendirme]

Böylece bu kişi Büyük Saray'a doğru fırladı gitti. Yolda iken ona, Varangos'ların [İmparatorun ucu baltalı mızrakla silâhlanmış özel koruma birliği askerlerinin], kendilerinin kaldığı yerin de bulunduğu, Exkoubitos'lar [görev yeri İstanbul olan sipahiler] yolunu işgal ettiği [kapattığı] ve hiç kimsenin oradan geçmesine ya da saraylar külliyesine yaklaşmasına izin vermediği bildirildi. Bu hâl İmparatoru meraka düşürüp sıkıntıya soktu; kendi adamlarından birini, onların niyetlerini öğrenmek üzere gönderdi. Ayrıca kiliseye [baş kilisesi Ayia Sophia olan Patrik'e ve onun örgütüne] babasının ölümüne ilişkin bilgi verdi ve papazlar takımından, kendisinin İmparator olarak alkışlanmasını [biat gösterisi niteliğiyle onun için "Yaşasın İmparator İoannes" diye bağırılmasını] istedi. Öyle de oldu; Kutsal Kurul'un kararı ve Patrik'in onayı ile, papazlar onu hükümdar olarak ilân ettiler. O sırada, Varangos'lara gönderilmiş bulunan elçi, onlara, hangi nedenle İmparatorun saraylar külliyesine girmesini engellemekte olduklarını sordu; bunlar da yanıt olarak, Alexios yaşamakta oldukça başka bir kimseyi saraya [hâkim olmak üzere, içeriye girmeye] bırakmalarının söz konusu olmadığını söylediler. İoannes'in adamı o zaman onlara, Alexios'un ölmüş bulunduğunu doğruladı. Varangos'lar, onun kendilerine yemin etmesini istediler ve o kişi bunu yapınca, o zaman baş eğdiler ve giriş için İmparatora izin verdiler. Bunun üzerine İoannes, saraydan içeriye girdi ve anasına, erkek kardeşlerine ve eniştesine [ablası Anna'nın kocası Kaiser Nikephoros Bryennios'a] karşı takınması gereken tutum konusu üzerinde, adamlarıyla danışma toplantıları yapmaya başladı. Bunu yapması, onlardan hâlâ korktuğu ve belki iktidarı darbe ile ele geçirme girişiminde bulunurlar diye kuşkulandığı için idi.

Bu arada bütün gün boyunca babası hâlâ yaşamaktaydı ve can çekiyordu; akşama dođru⁹⁰, 70 yıl kadar yaşamış ve bunun 37

90 Zónaras özgün metninde böyle, "peri de ten esperan" (akşama doğru) dediği halde Gregoriades çağdaş Yunancaya çevirisinde niçin "to apogeu-ma" (öğleden sonra) demiş, anlayamadım.

yılında, ayrıca da 4 ay ve birkaç gününde hükümdarlık etmiş olarak, can verdi. [Tevrat'ın verdiği "bilgi"ye göre hesaplanan, yaratılış günü sonrasındaki] 6626 yılında [İsa'nın doğumundan sonra 1118'de] bahtlı bir hükümdarlık dönemi sonrasında ölmüştü; ancak, bu dönemin sonu [kendisi için] bahtlı olmadı. [Ölüm gününde] Kendisini tedaviyle uğraşanların hemen hemen tümü çekip gitmişlerdi; ölüsünü yıkayacak bir tek adam bile kalmamıştı ve çevrede de onun [ölü] bedenini hükümdara lâayık şekilde bezemek için zorunlu malzeme yoktu. Ne de İmparatora yakışacak biçimde gömüldü; ve bu haller, ona bir yabancı değil kendi oğlu ardıl olmuşken vâki oldu. İşte böyledir; insanoğluna ilişkin hiçbir şey kalıcı ve değişmez değildir; onlara ne inanmak ne de güvenmek câizdir; tersine hepsi görecelidir [çeşitli etkenlere bağılı olarak değişir] ve baht [insanın bahtı] zar atışlarının sonucundan bile daha çabuk değişmektedir.

Alexios'un karakterini ve huyunu, belirgin ve açık biçimde, gelecek kuşaklar için gözlerde canlandırmak üzere [şunu da] diyeceğim ki, ne tepeden bakıcı, ne kibirli ne de çabuk öfkelenici idi; beri yandan, ne de paraları, hazineleri kasalara yığmak, toprak altına gömmek isteyecek kadar aşırı ölçüde para hırısı vardı. Böylece, öldüğünde, hazineyi dolu bulmadılar. Merhametliydi, cezalandırmaktan geri dururdu ve ılımlı karakteri vardı; yanına kolay ulaşıldı, hayatı süresince kötüye kullanma [suiistimal denebilecek davranışlar] yapmadı, şarabın esirliğine de düşmedi. Erdemli yaşam sürenlere dikkat etti ve onlara saygı gösterdi; okumuş ve bilgin kişilere⁹¹ pek de gereken değeri vermezdi, ama yine de sertlik değil hoşgörü ile davranırdı. Böylece onları [okumuş ve bilgin kişileri] kendisine cesaretle ve korkusuzca yaklaşmaya teşvik ederdi⁹², özellikle de İmparatoriçe [kendisinin

91 Burada da, Zónaras logous (=okumuş ve bilgin kişilere) dediğı halde Gregoriades, çağdaş Yunancaya yaptığı çeviride her ne hikmetse onun ifadesini değiştirerek sta grammata (=edebiyata) deyişini kullanmış.

92 Görüldüğü üzere "okumuş ve bilgin kişilere" denmeyip "edebiyata" denmesi, sözün devamı yönünden de yerine oturmuyor, teşvik edilenlerin kim olduğunu anlatamıyor.

yanında] yok iken. Çünkü o hazır bulunduğunda, [konuklar] onun otoriter ve fazla resmî tavrından ürkerlerdi, zira itaatsizleri [kendisinin önünde boyun eğme halleri takınmayanları] sert biçimde azarlamak âdetindeydi.

İşte Alexios böyle biriydi ve bu özellikleri iyiydi, nasıl olmasın? Bir kişiyi takdir etmek için bunlar yeter, ne var ki kusursuz bir hükümdar niteliğini ortaya koymazlar [hükümdarı kusursuz diye nitelemek için bunlardan çok daha fazlası gerekirdi]. Çünkü, hükümdarda aranacak erdemlerle bireyde aranacak erdemler aynı olamaz; [gerçekten,] birey için ılımlılık ve hoşgörü sahibi olma, kişinin çabuk kızarmaması ve ölçülü bir yaşam sürmesi yeterlidir. Ama hükümdar için, bunların dışında adaletin tam olarak uygulanması, uyrukların hâli nicedir diye kaygı gösterilmesi ve rejimin atalardan kalma geleneklerinin muhafaza edilmesi seçkinleştiricidir. Bu kişiyi [Alexios'u] ise, tersine, devlet düzenini belirleyen mevzuatın değiştirilmesi ilgilendiriyordu; bunlara yeni içerik vermeye çabaladı. Devletin sorunlarını kamunun sorunları diye düşünerek ele almadı ve kendisini kamu varlığının [kâhya gibi] yönetim görevlisi değil toplumun mutlak efendisi saydı; hatta sarayları kendisinin [babadan kalma kişisel mülkü ve] evi olduğuna inanıp onları öyle gördü. Ayan Meclisi üyelerine yakışık alacak değeri vermediği gibi onların şahısları hakkında da [konumlarına göre] uygun oranlı bir özen göstermedi; tersine, onları küçük düşürmek amacını güttü. [Kamu olanaklarından, servetinden vatandaşların yararlandırılması konusunda] Adaleti dahi içtenlikle uygulamadı; çünkü bu son işin ayırt edici özelliği, lââyık olanların [lââyık oldukları ölçüde] gözetilmesidir. Oysa bu kişi, kamunun paralarını hısımlarına ve kendi saray halkından bazılarına peşkeş çekti. Böylelerine ayrıca, bol bulamat yıllık ihsanlar bahşetti; öyle ki bunlar sonuçta çok zengin oldular, kendilerinin muhasebe işlerinde hizmetkâr personel istihdam edecek kadar -oysa böyle birşey bireylere değil hükümdarlara yaraşır-; ve son olarak, bunlar bir şehir gibi büyük [geniş arazisinde, donanım malzemesi ve hizmetkârlar için bir

sürü müştehilât yapısı olan] ve lüks yönünden de gerçek saraylar olan konutlar edindiler. İleri gelenlerin geri kalanlarına ise, -daha kötü bir ifade kullanmamak için [şu kadarını diyeyim ki]- kişinin kendisine saygılı davranmak dışında, aynı teveccühü göstermedi. Böylece, söylemiş bulunduklarım, deyimim tam ve doğru anlamı ile [olması gerektiği gibi] hükümdar saymak için izin vermez [yetmez] ama öteki yandan da, kimse Komnenos'u kötü bir İmparator diye niteleyemezdi. Çünkü eğer kişi hükümdarlar da kusursuzluk ararsa, sanmıyorum ki, tâ baştan beri Romalıların/Rumların hükümdarlığı âsâsını eline almış olanlardan herhangi biri her yönden mükemmel sayılabilecek olsun; tersine her birinin hükümdarlığının niteliğini, onun kendi karakterinin ve işlerinin [değer yönünden] ağırlığı belirler. Günahsız ya da kusursuz bir kimse hiçbir zaman var olmamıştır; çünkü böyle bir nitelik insana değil Tanrı'ya yakışacaktır.

Yapıtıma burada son vermemin ve uzun ölçekliliğe varan anlatımımı bitirmemin zamanıdır. Daha sonra [son anlattığım olayların sonrasında] olup bitenleri yazmayı ne yararlı sayıyorum, ne de bugünün işi sayıyorum¹. Eğer kitabım birilerine yararlı gibi görünmüşse, bunu [kitabımın yararlı niteliğini] Tanrı'ya borçluyum, iyi olan ne varsa onun yardımıyla becerildi. Ama kitabım yararsız çıkarsa [öyle sayılırsa], kabahat benimdir, yapıt için suçlanmak bana, yazara düşer; [kusurlar için] pişmanlıklar dahi bana düşer.

1 Bugünkü iktidar sahiplerinin egemenliği altındayken onlarla ilgili olayların özgürce yazılıp değerlendirilemeyeceğini ima ediyor.

ADLAR GÖSTERGESİ

A

Aaròn (İmparator İsaakios Komnénos'un eşinin kardeşi) 105
 Aaròn (Bulgar Beyi) 31, 43, 64, 65, 66
 Abalantes (Bardas Phòkas'ı öldürenlerden) 14
 Abhazya, Abhazlar (Abazalar) 44, 45, 49, 58, 182
 Abydos 17, 35
 Adana 140
 Adrianoupolis. Bkz. Edirne
 Ahlat 133, 135
 Aimilianos (Antakya Patriği) 152, 156
 Akhrida. Bkz. Ohri
 Aksan (Alparslan). Bkz. Alparslan, Sultan
 Akşehir (Philomélion) 179
 Alaca 33 (dn. 15)
 Alanlar. Bkz. Gürcüler
 Alexios I, Komnénos 146, 149, 153, 155, 157, 159, 161-187
 Alexios (Patrik) 45, 56, 61, 76, 82
 Alim İbrahim (Selçuklu komutanı) 90, 91
 Allelengyo (dayanışmalı sorumluluk) vergisi 40, 44, 48
 Alòpos, Leòn 106
 Alousianos (Bulgar Beyi Aaròn'un oğlu) 65, 66, 67
 Alparslan, Sultan 126, 130-131, 134-138, 140, 143
 Alyatès, Theodòros (Komutan) 139-

140

Alypios (VIII. Kōnstantinos'un kayın-babası) 46
 Amasya (Amaseia) 13, 17, 146
 Amida. Bkz. Diyarbakır 44
 Athyras. Bkz. Küçük Çekmece
 Avkat. Bkz. Beyözü
 Axios. Bkz. Vardar Irmağı
 Ayia Sophia Kilisesi 14, 44, 48, 73, 74, 102, 108, 112, 160, 167
 Ayios Tarasios Manastırı 93
 B
 Bagrat (Pangratis; Abhaz Kralı Geòrgios'un oğlu) 45, 49, 58
 Barbaros (Panion/Panidon/Panidos) 149
 Bardas (Patrik Xiphilinos'un yeğeni) 124
 Bardas (Leontas oğlu) 13
 Bardas Phòkas. Bkz. Phòkas, Bardas
 Bardas Sklèros. Bkz. Sklèros, Bardas
 Basilakios/Basilakès, Niképhoros (Komutan, taht iḍiacısı) 133-134, 137, 155
 Basileios II, Bulgarkıran 25-26, 30-33, 36-38, 40-45, 49, 88
 Basileios, Malesès 144
 Basileios (Parakoimòmenos/Mabeynci) 13, 18, 19, 24, 25, 26, 28, 29, 36, 64
 Basileios, Skamandroslu (Patrik) 15, 24
 Basileios (Bogomil mezhebinin başı) 169
 Batatzès (ayaklanmacı Tornikes'in

yandaşı komutan)	85, 86	Bulgaristan, Bulgarlar	15, 16, 19-21, 23, 31-32, 38, 39, 40, 42-44, 47, 49, 52, 64, 65, 66, 67, 77, 93, 98, 119, 146
Battalgazi. Bkz. Melitène		Büyükada (Prinkipo)	71
Berroia (Kuzey Yunanistan'daki)	39	Büyük Saray	98, 116, 152, 162, 180, 184
Berroia/Halep. Bkz. Halep		Byzantion (ayrıca bkz. İstanbul)	22, 23, 32, 38, 53, 64, 66, 67, 77, 92, 123, 125, 128, 129, 144, 146, 148, 149, 164, 176, 179
Bèrytos. Bkz. Beyrut		C-Ç	
Beyözü (Eukhaita/Avkat)	22	Constantinus, I.	116
Beyrut (Berytos)	38	Çaka, Emîr	165
Bidinë. Bkz. Vidin		Çamlıca (Damatrys)	93
Bladimeros. Bkz. Vladimir		Çatalca (Matrai/Khoirobakkhoi)	118
Bladisthlabos. Bkz. Vladislav		Çekirge istilâsı	52, 169
Blakherna(lılar) Sarayı	152	Çemberlitaş	102, 178
Blakherna(lılar) Semti	63, 84, 130, 149	Çorlu	158 (dn. 61)
Bogomil'ler	169	D	
Boğa (Tauros) Meydanı (İstanbul'da)	160	Dalassa (Malatya yakınlarında kent)	47, 57
Bohemond (Robert de Guiscard'ın oğlu)	174	Dalassēnos, Kōnstantinos	47, 57, 58, 75
Boilas, Rōmanos (komplocu)	94, 95	Damatrys. Bkz. Çamlıca	
Boisthlabos (Bulgar Beyi; keza Stephanos)	77	Damokraneia	76
Borisēs (Bulgar Beyi)	15, 19, 23	Daphne. Bkz. Harbiye	
Borilas/Borilos (Nikephoros Botaneiates'in adamı)	152, 156, 157	David (Gürcü hükümdarı)	38
Botaneiates, Nikephoros. Bkz. Nikephoros III Botaneiates		David (Bulgar Beyi)	31
Bourtzes, Mikhael	28	David (Bulgar Başpiskoposu)	43
Brakhmios'lar ailesi	128	Delphinas (Patrikios rütbeli)	35
Bryennios, Nikephoros (Dede)	103-104	Demre. Bkz. Kale	
Bryennios, Nikephoros (Baba; âsi)	133-134, 148, 150, 151, 153, 154, 155, 167	Deprem	119
Bryennios, Nikephoros (Oğul; Kaisar rütbeli, Anna Komnena'nın eşi, tarih kitabı yazarı)	167, 173, 177	Diogenēs, Kōnstantinos (IV. Rōmanos Diogenēs'in babası)	47, 49, 52
Bryennios, Iōannes (Baba Nikephoros Bryennios'un kardeşi)	149	Diogenēs, IV. Rōmanos	122-141, 142, 169, 170
		Diogenēs, Nikephoros (IV. Rōmanos	

Diogenes'in oğlu olmak iddiae- si)	169	Doukas, Mikhael VII. Bkz. Mikhael VII, Doukas	
Divriği (Tephrike)	24	Doukas, Pantherios	116
Diyarbakır (Amida/Emet)	26	Draç (Dyrrakhion, Epidamnos)	43, 65, 77, 148, 155, 164, 174
Dobromeros	39	Dristra. Bkz. Silistre	
Dokeia (Amasya yakınında hisar)	139	Dyrrakhion. Bkz. Draç	
Dolianos (Bulgar Beyi)	64, 65, 66, 67	E	
Dorostolo. Bkz. Silistre		Ebdomos Manastırı	162
Doukaina, Eirène (Kaisar İoannes Doukas'ın oğlu Andronikos'un kızı; I. Alexios Komnènos'un eşi)	162, 166, 167, 172, 173, 176, 180, 182, 183, 185, 186	Edessa. Bkz. Urfa	
Doukas ailesinin geçmişi	117	Edirne (Adrianoupolis)	40, 43, 82, 83, 149, 150, 158
Doukas, Andronikos (eski; âsi komu- tan Kōnstantinos Doukas'ın ba- bası)	116	Edirnekapı (Kharsios Kapısı)	158
Doukas, Andronikos (VII. Mikhael'in kardeşi)	20, 121	Eirène (I. Alexios Komnènos'un eşi). Bkz. Doukaina, Eirène.	
Doukas, Andronikos (Kaisar İoannes Doukas'ın büyük oğlu)	136, 139, 140	Elene (VIII. Kōnstantinos'un eşi)	46
Doukas, İoannès (Kaisar; İmparator X. Kōnstantinos Doukas'ın kar- deşi, VII. Mikhael'in amcası)	120, 124, 136, 139, 141, 142, 144-145, 162	Elene (II. Basileios'un kızı)	49
Doukas, Kōnstantinos (eski; âsi ko- mutan)	116	Emet. Bkz. Diyarbakır	
Doukas, X. Kōnstantinos. Bkz. Kōns- tantinos X., Doukas		Emet (Kütahya ilindeki)	26
Doukas, Kōnstantinos (Kaisar İoan- nès Doukas'ın küçük oğlu)	139	Ephesos. Bkz. Selçuk	
Doukas, Kōnstantinos (VII. Mikha- el'in kardeşi)	120, 121, 152	Epidamnos. Bkz. Draç	
Doukas, Kōnstantinos (Kōnstantinos Dalassenos'un damadı)	58	Erbasan, Emîr	130-131
Doukas, Kōnstantinos (VII. Mikha- el'in oğlu, Anna Komnena'nın nişanlısı)	147, 162, 163, 166 1	Erciş (Artze)	90
		Ereğli (Herakleia; Marmara Ereğlisi)	99, 152
		Ermeniler	60, 66, 129, 168
		Erôtikos (Komutan)	29
		Erzurum (Theodosiopolis)	132, 138
		Eski İmaret Câmii. Bkz. Pantepoptès Manastırı	
		Eudokia (VIII. Kōnstantinos'un kızı)	46
		Eudokia (X. Kōnstantinos Doukas'ın, sonra IV. Rōmanos Diogenès'in eşi)	120-125, 128, 131, 138, 139, 141, 154
		Eukhaita. Bkz. Beyözü	

Euprepia (IX. Kōnstantinos'un kız-kardeşi)	82-83	Halife (1078'deki)	150
Eusthathios (Patrik)	44, 45	Halys. Bkz. Kızılırmak	
Eusthathios, Kamytzes. Bkz. Kamytzes Eusthathios.		Harbiye (Daphne)	58
Eustratios (Patrik)	163	Harzemliler	90
Exkoubitos'lar	184	Hasan (Tuğrul Bey'in komutanlarından)	90
F		Helene (Lombardia hükümdarı Roberto'nun kızı)	147
Fenike. Bkz. Lübnan		Helenopolis	131
Fırat	128	Herakleia. Bkz. Ereğli	
Filibc (Philippoupolis)	32, 176	Herakles	71
Filistin	34	İleybeliada (Khalke)	24, 81
Franklar	145, 146, 164, 168, 169	Hırvatlar	44, 146
G		Hierapolis (Menbiç)	127
Gabras, Theodoros (Trabzon valisi)	167	Honaz (Khōnai/Khōnes)	130
Gabriel (Bulgar Çarı Samouel'in oğlu Rōmanos'un diğer adı). Bkz. Rōmanos		Horasan Saları	91
Gelevri. Bkz. Yolçalı		Hunlar	88
Gelibolu Yarımadası	17	Hüsrev (Khosroes)	30, 33, 34
Geōrgios (Gürcü Prensi)	38, 45, 49	I	
Germanos (Nikephoros Botaneiates'in adamı)	156, 157	İasites (I. Alexios Komnenos'un damatlarından biri)	167
Girit	165	İberia. Bkz. Gürcistan	
Glyptothodōros	14	İbrail	88
Gürcistan (İberia), Gürcüler	38, 45, 83, 90, 93, 96	İkonion. Bkz. Konya	
H		İllyrikon ili/Illyria	52, 77, 78
İlacer Oğulları	15, 49, 50, 52, 58, 60, 61, 898	İnargos	33
Haçatur (Hlatatourios; Antakya Valisi)	129, 140	İoannes I, Tzirniskes.	13-25, 45, 49, 177
Haçlılar	169, 173	İoannes II, Komnenos	167, 172, 173, 177, 182-184
Hades (İznik yakınında bir yer)	105	İoannes Komnenos (İmparator İsaakios Komnenos'un kardeşi, Kōuro-palates; I. Alexios'un babası)	110
Halep (Berroia/Khalep)	49, 126	İoannes (Hadım, Yetimbesler; IV. Mikhael Paphlagōn'un ağabeyi)	54, 56, 57, 58, 61, 62, 63, 65, 68, 69, 70, 71, 82
Halep Emiri	50, 52, 127		

İoannes (Hadım, Side metropoliti)	141, 142, 156	Kayseri (Kaisareia)	17, 128, 132
İoannes (Logothetes/Hesaplayıcı)	97, 98	Kegenes (Peçenek Beyi)	92, 93
İoannes Opsaras (Mâliyeci)	104	Kekaumenos (=Kavruk; Komutan)	61, 101, 105, 109
İoannes/Ivan. Bkz. Vladislav		Keroularios. Bkz. Mikhael Keroularios	
İoannes/Ivan. Bkz. Spendosthlabos		Khalke. Bkz. Heybeliada	
İsaakios I. Komnenos	101-102, 104-115, 130	Khalkedön. Bkz. Kadıköy	
İskender	128	Kharsianon ili	33
İskenderun	128	Kharsios Kapısı. Bkz. Edirnekapi	
İskitler (Tauroskythes yâni Tauris/Kırım Yarımadası İskitleri). Bkz. Ruslar		Khatatourios. Bkz. Haçatur	
İskitler (Peçenekler anlamında). Bkz. Peçenekler		Khoirobakkhoi. Bkz. Çatalca.	
İskitler (Bulgarlar anlamında). Bkz. Bulgarlar		Khônai/Khònes. Bkz. Honaz	
İstanbul (Kentlerin Sultanı; Kons-tantinoupolis; Kent. ayrıca bkz. Byzantion)	149, 169	Khosroës. Bkz. Hüsrev	
İstros. Bkz. Tuna		Khrysoupolis. Bkz. Üsküdar	
İzmit (Nikomêdeia)	27	Kıbrıs	81, 165
İznik (Nikaia)29, 105, 119, 151, 169		Kınalı (Prote) Adası	141
K		Kızılırmak (Halys)	132
Kadıköy (Khalkedön)	175	Kilikia	122, 128, 140
Kaisareia. Bkz. Kayseri		Kolôneia (Şebinkarahisar). Bkz. Şebinkarahisar.	
Kalabryc/Kalobryc. Bkz. Yolçatı		Kolôneia (Arnavutluk'taki; Devol)	174
Kale (Myra/Demre)	58	Kometopòloi (Kont Oğulları) Kardeşler	31
Kalokyros/Kalokyres (Kırım yöneticisi)	15, 19	Komnēna, Anna. Bkz. Anna Komnēna	
Kamytzes Eusthatios (Komutan)	178, 179	Komnēna, Maria (I. Alexios'un kızlarından)	167
Kanikleios Manastırı	160	Komnēna, Eudokia (I. Alexios'un kızlarından)	167
Kappadokia	17, 52, 123	Komnēna, Theodōra (I. Alexios'un kızlarından)	167
Karamürsel (Prainetos)	152	Komnenos, Alexios I. Bkz. Alexios I, Komnenos.	
Karikes (Girit valisi)	165	Komnenos, İsaakios I. Bkz. İsaakios I, Komnenos	
Kastoria	164	Komnenos, Adrianos (I. Alexios'un küçük kardeşlerinden)	161, 164
		Komnenos, Andronikos (I. Alexios'un	

oğullarından)	167, 173	Koutloumous. Bkz. Kutalmış/Kutlu- muş/ Kutulmuş	
Komnenos, İsaakios (I. Alexios'un ağabeyi; İmparator adaşının ye- ğeni) 143, 144, 157, 158, 161, 172		Krispinos (Crispinus)	139
Komnenos, İsaakios (I. Alexios'un oğullarından)	167, 173	Kudüs	42, 169, 181, 182
Komnenos, İöannes (Kaisar; İmpara- tor İsaakios Komnenos'un kar- deşi, I. Alexios'un babası)	110	Kuman'lar	170
Komnenos, Manouel (I. Alexios Komnenos'un en büyük ağabeyi)	130	Kutalmış/Kutulmuş/Kutulmuş	89- 90, 150
Komnenos, Nikephoros (I. Alexios'un küçük kardeşlerinden)	161	Kuyruklu yıldız	119
Konstanteia (Romanya'da kent)	20	Kuzey Oğuzları. Bkz. Türkler	
Konstantinos VII, Mor Odada Doğ- muş (İmparator Bilge Leön'un oğlu)	18, 116	Küçük Çekmece (Athyras)	149
Konstantinos VIII (II. Ròmanos'un oğlu) 25, 35, 36, 37, 45-48, 49, 50		Kütahya (Kotlyacıori)	140
Konstantinos IX, Monomakhos	75- 87, 91-98, 102, 112, 141	Kyklad Adaları	47
Konstantinos X, Doukas	114-121, 123, 124, 139, 142, 156	Kynegio/Av Köşkü Senti	96
Konstantinos (Kharòn lâkaphi)	17, 18	Kyzikos	119, 150
Konstantinos (IV. Mikhael'in kardeş- lerinden)	58, 59, 70-74	L	
Konstantinos (VII. Mikhael'in kardeş- şi) Bkz. Doukas, Konstantinos		Labarum	136
Konstantinos (VII. Mikhael'in oğlu). Bkz. Doukas, Konstantinos		Lapara/Lykandon	27
Konstantinos Leikhoudes. Bkz. Leik- houdes, Konstantinos		Larisa (Thessalia'daki)	164
Kontostephanos, Stephanos	32-33	Lazaros (İsa'nın ölmüşken diriltiği- ne inanılan kişi)	152
Konya (İkonion)	129, 143, 152	Leikhoudes, Konstantinos (Patrik)	97, 98, 112, 113, 119
Kosmas (Patrik)	150, 153, 163	Leön VI, Sophos (Bilge)	116
Kotlyaeion. Bkz. Kütahya		Leön/Leontas (Kouropalatès rütbeli)	13
		Leön/Leontas (Keşiş; Paraspondylos/ Omurgası Çarpık)	99, 107
		Leön/Leontas (Melissènos). Bkz. Me- lissènos	
		Leön/Leontas (Pròtosynkellos)	103
		Leön/Leontas Tornikes. Bkz. Torni- kès, Leön	
		Leön/Leontas Phokas	17, 25
		Lesbos. Bkz. Midilli Adası	
		Liparitès (Gürcistan'da yönetici)	90, 91
		Lobitzo/Lofça	113

Logothetes (Hesaplayıcı). Bkz. İoannes (Logothetes), Nikephoros/Nikephoritzes.	
Lübnan (Fenike)	34, 38
Lykandon. Bkz. Lapara	
M	
Macarlar, Macaristan	16, 113, 173
Magistros unvanı	29
Mahmut, Gazneli	88-89
Malatya. Bkz. Melitene	
Malazgirt (Mantzikert)	133
Mangana(lılar) Semti (Sarayburnu), Kilisesi, Manastırı, Sarayı	95, 98, 112, 115, 162, 180, 181, 182
Maniakes, Geörgios	52, 59, 60, 61, 79-81
Mani'ciler	14-15, 168, 177
Manouel Manastırı	39, 155
Mantzikert. Bkz. Malazgirt	
Maria Alane (Gürcü Maria; VII. Mikhael'in, sonra III. Nikephoros Botaneiatès'in eşi)	147, 152, 154, 155, 162, 166
Maria (Vladislav'ın eşi)	43
Maria (V. Mikhael'in anası)	61
Marmara Adası (Prokonnesos) (dn. 4)	14
Martyroupolis. Bkz. Silvan	
Media	89
Melikşah (Kılıç Arslan oğlu)	180
Melissénos, Leòn/Leontas	32
Melissenos, Nikephoros (I. Alexios'un eniştesi)	161
Melitene (Eski Malatya/Battalgazi)	122, 126
Menbiç. Bkz. Hierapolis	
Mesopotamia (Bizans -sı)	15, 26, 34, 52
Messène (Südyia kenti)	61
Meyyatınikıyn Bkz. Silvan	
Mısır	12, 59
Midilli Adası (Lesbos) I, II, 76, 166	
Midilli (kenti; Mytilene)	78, 80
Miepherkeni Bkz. Silvan	
Mikail (Tuğrul Bey'in babası)	88
Mikhael IV, Paphlagon	61, 67, 69, 65-68, 76, 81, 82
Mikhael V, Kalaphates	61, 63, 68, 74, 76, 81
Mikhael VI, İhtiyar	100-109
Mikhael VII, Doukas	120, 121, 124, 139, 140-152, 154, 155, 162
Mikhael Keroularios (Patrik)	82, 110-112
Mikhael Bourtzes. Bkz. Bourtzes, Mikhael	
Mikhael (VI. Mikhael'in yeğeni)	101
Mikhael Psellos	106, 114, 139, 142, 147
Misis. Bkz. Yakapınar	
Moglena (Makedonya kenti)	168
Moglenòn (Moglena'lılar) ili	168
Monomakhos, İmparator Kōnstantinos. Bkz. Kōnstantinos IX, Monomakhos	
Monomakhos, Theodosios (IX. Kōnstantinos'un amcaoğlu)	102
Mopsou Estia. Bkz. Yakapınar.	
Mosynoupolis	39, 43
Mousès (Bulgar Beyi)	31
Myra. Bkz. Kale	
Mysia (Moesia)	58
N	
Neapolis (İstanbul Boğazı kıyısında yerleşim)	114

Nemçeliler (Almanlar ve İsviçreliler) 132, 158
 Nestör (Tunaboyu ili vâlisi) 147
 Nikaia. Bkz. İznik
 Nikephoros II, Phokas 13, 14, 15, 24, 45, 49
 Nikephoros III, Botaniates 118, 144, 148, 151-158, 160, 162
 Nikephoros, Leôn/Leontas oğlu 13
 Nikephoros Phokas. Bkz. Phokas, Nikephoros
 Nikephoros/Nikephoritzes (Logothetes/ Hesaplayıcı, hadım, başyönetici) 141-143, 147, 149, 152, 156, 157
 Nikephoros (Antakya Patriği) 156
 Nikephoros (Phorbenos oğlu; I. Alexios'un damatlarından) 167, 173
 Nikêtas (IV. Mikhaël'in kardeşlerinden) 58
 Nikolaos, Khrysoberges (Patrik) 31, 39
 Nikolaos, dilbilimci, Patrik 163, 174
 Nikolaos/Nikolitzes 39
 Nikomedeia. Bkz. İznik
 Nikopolis (Epir'deki) 65
 Niksar (Neokaisareia) 126
 O
 Oğuzlar. Bkz. Türkler
 Ohri (Akhrida) 43
 Olympos. Bkz. Uludağ
 Opsaras, İoannes 104
 Orestiada (Edirne; ayrıca bkz. Edirne) 82
 Orontes. Bkz. Âsi Irmağı
 Oumbertopòlos (Komutan, Frank) 168
 Ouranos, Nikephoros 39

P

Pangratos. Bkz. Bagrat
 Panion/Panidon/Panidos. Bkz. Barbaros
 Panonia (Macaristan kasdediliyor) 16
 Pantepoptes Manastırı (Eski İmaret Camii) 172
 Panykion Dağı (İskeçe yakınında) 176
 Paphlagonia 52
 Paulikianos'lar 177
 Peçenekler (bu kitapta, çoğu kez, İskitler) 16, 18, 23, 47, 52, 58, 59, 92-94, 113, 118, 119, 122, 123, 147, 150, 155, 168
 Peribleptos Manastırı 160
 Pernikos (Bulgaristanda hisar) 43
 Persler (Sasaniler) 33, 34
 Petrion Manastırı 49, 52
 Petros, hadım 27, 28
 Petros (yahut, diğer adıyla, Romanos; Bulgar Beyi) 31, 40
 Philadelphion (İstanbul'da bir yer) 159
 Philaretos Brakhamios (Komutan) 129
 Philomèlion. Bkz. Akşehir
 Philopation (İstanbul'da semt) 176
 Philippoupolis. Bkz. Filibe
 Phokas, Bardas 17-18, 29, 30, 32-36, 44
 Phokas, Leôn 17
 Phokas, Nikephoros (İmparator). Bkz. Nikephoros II, Phokas
 Phokas, Nikephoros (Leôn Phokas'ın oğlu) 13, 17, 25
 Phokas, Nikephoros (Bardas Phokas'ın oğlu) 44
 Phorbenos, Katakalon 167

Phorbenos, Nikephoros (yukarıdaki- nin oğlu). Bkz. Nikephoros Phor- benos.		Römanos (Çar Samouel'in oğlu; Gabriel de denen)	39, 43
Phòtios (Patrik)	39	Römanos Boilas. Bkz. Boilas, Ròma- nos	
Plate. Bkz. Yassıada		Römanos Skleros. Bkz. Skleros, Rò- manos	
Pliskoba	39	Römanos Taronites. Bkz. Taronites, Römanos	
Podandos/Pozantı	24	Rouselios (Roussel de Bailleul)	133, 135, 143-146, 149, 150, 152, 156
Polyektos (Patrik)	14, 15	Rum ateşi	87
Poulkheria (III. Römanos'un kızkar- deşi)	54	Ruslar	15, 16, 18, 19, 20, 23, 35, 86
Prainetos. Bkz. Karamürsel		S	
Presthlabia/Preslav	18, 19, 39	Sakarya (Sangarios)	144
Prinkipo Adası. Bkz. Büyükada.		Sakız Adası (Khios)	18, 165
Proikonessos	14	Samantı Kalesi. Bkz. Zamantı Kalesi	
Prokonnesos/Marmara Adası	14 (dn. 4)	Samos. Bkz. Sisam Adası	
Protē. Bkz. Kınalı Adası		Samouel (Kont Oğulları kardeşler- den, Bulgar Çarı)	31, 32, 38-40, 42, 64, 65
Proteuon (Bulgaristan valisi)	98	Sangarios. Bkz. Sakarya	
Prousianos (Bulgar Beyi)	44, 49	Sarakenos'lar. Bkz. Araplar	
Psellos, Mikhael. Bkz. Mikhael Psel- los		Sebasteia. Bkz. Sivas	
R		Selanik	38, 63, 155, 162, 174
Rapsommatos	165	Selçuk (Ephesos)	61, 154
Rhaidestos. Bkz. Tekirdağ		Selte (Peçenek Beyi)	113
Robert de Guiscard	164-165, 174	Serbia (Kuzey Yunanistan'da kent)	39
Roberto (Lombardia hükümdarı)	147	Serdike. Bkz. Sofya	
Rodos	165	Serez (Serres)	31
Römanos I	13 (dn.2)	Sergios (Patrik)	39, 40, 44
Römanos II	13, 45	Seyhun. Bkz. Sir Derya	
Römanos III, Argyros	48-56, 58, 68, 75, 76, 122, 160	Sığır Meydanı (İstanbul'da bir yer)	159
Römanos IV, Diogenēs. Bkz. Dioge- nes, Römanos		Sırplar	146
Römanos (Bulgar Beyi)	15	Sicilya	45, 59, 60, 61
Römanos (Petros'un diğer adı). Bkz. Petros			
Römanos (Bulgar Beyi Röma- nos/Petros'un oğlu)	40		

Side	141, 156	Kutulmuş oğlu	148, 150, 151
Silvan (Meyyafarikîyn/Martyropolis)	27	Ş	
Silistre (Dristra/Dorostolo)	20	Şebinkarahisar (Kolônia)	101, 146
Sir Derya/Seyhun Irmağı	88, 89	Şerif (Tuğrul Bey'in Rumlara gönderdiği elçi)	91
Sirmion	44, 47	T	
Sisam Adası (Samos)	47	Tarkhaniôtes, İoseph (Komutan)	135
Sisinnios (Patrik)	39	Taronites, Rômanos	28
Sivas (Sebasteia)	129, 130	Taronites, Mikhael	161
Skamandros	15	Tarsos/Tarsus Ovası	129
Skleraina (IX. Kônstantinos'un sevgilişi)	78-79, 96	Tatous (Peçenek Beyi)	147
Skleros, Bardas	16, 17, 18, 21, 22, 26-35, 37, 38	Tauroskythes halkı	18, 86
Skleros, Romanos (Bardas Skleros'un oğlu)	26, 35	Teikhomeros	64, 65
Skleros, Rômanos (IX. Kônstantinos'un sevgilisinin kardeşi)	80, 105	Tekirdağ (Rhaidestos)	149
Skopia. Bkz. Üsküp		Theodôra (İöannes Tzimiskes'in eşi)	18
Skylitzes (tarihçi)	114	Theodôra (VIII. Kônstantinos'un 3. kızı; Zoe'nin kızkardeşi)	49, 52, 73-74, 80, 81, 82, 96, 98-100, 105
Sofya (Serdike/Triaditsa)	32, 39, 122	Theodôrokanos (Komutan)	66, 87, 149
Spendosthlabos (Rus Beyi)	16, 20-23	Theodôropolis (Avkat/Beyözü? Saf-ranbolu?)	22
Spendosthlabos (Vladislav; Bulgar Beyi Aaron oğlu; diğer adı İöannes/İvan). Bkz. Vladislav		Theodôros (Ermîş)	22
Sperkherios Irmağı	39	Theodôros (Theodôra'nın hizmet-kârı, hadım)	105
Stephanos (Donanma Komutanı)	60, 61	Theodôros (Antakya Patriği)	14
Stephanos (Boisthlabos'un bir diğer adı). Bkz. Boisthlabos		Theodôros Gabras. Bkz. Gabras, Theodôros	
Stoudios Manastırı (İmrahor İlyas Bey Camii)	45, 73, 115, 152	Theodosiopolis (Erzurum). Bkz. Erzurum	
Straborômanos (Büyük İmrahor)	157	Theodosios Monomakhos. Bkz. Monomakhos, Theodosios	
Sur (Tyros; Fenike/Lübnan kenti)	38	Theophanô (İmparatoriçe; Nikêphoros Phôkas'ın eşi)	14
Süleyman Şah (Kutalmış/Kutlumuş/		Theophilos (Sevdalı -)	81

Tornikes, Leòn/Leontas	82-86
Trablus (Tripolis; Fenike/Lüb-nan'daki)	38
Trabzon	119
Triaditsa. Bkz. Sofya	
Triballos'lar	77
Tuğrul Bey (Büyük Selçuklu Sultan-lığı'nın kurucusu)	88-92, 94
Tuna (İstros)	20, 23, 47, 59, 92, 94, 118, 119
Tunaboyu ili	147
Tutuş	146
Türkler (Macaristandakiler)	16
Türkler (Anadolu'ya yayılan Oğuz Türkleri)	88-91, 121, 122, 126, 128, 129, 130, 133-138, 143-148, 150, 151, 156, 178-180
Türkler (Kuzey Oğuzları/Uz'lar)	118, 134
Türkler (Peçenekler). Bkz. Peçenekler	
Türkler (Kuman'lar). Bkz. Kuman'lar	
Tyrakh (Peçenek Beyi)	92, 93
Tyropoion kalesi (Kappadokia'da)	17, 140
Tzamandos (Zamantı Kalesi)	28
Tzimiskes, İoannes. Bkz. İoannes I, Tzimiskes	
U	
Uludağ (Olympos)	120
Urfa (Edessa)	52, 59
Uz'lar. Bkz. Türkler (Kuzey Oğuz-ları/Uz'lar)	
Ü	
Üsküdar (Khrysopolis/Khrysoupolis)	35, 93, 125, 144, 156
Üsküp (Skopia)	40

V

Varangos'lar	194, 199
Vardar (Bardares, Axios) Irmağı	40
Vasporakan	114, 90
Veba (İstanbul'da)	44, 118
Vidin (Bidine)	10
Vladimir (Bladimeros)	11
Vladislav (Bladisthlabos; bu kişiyi ilk andığı yerde Zónaras dalgınlıklı adını Sphendosthlabos diye yazıyor; ayrıca onun İoannes/Ivan diye de anıldığını belirliyor)	31, 43

X

Xiphias	44
Xiphilinos, İoannes (Patrik)	119-120, 123, 124

Y

Yakapınar (Mopsou Estia/Misis)	129
Yassiada (Plate)	58
Yolçatı (Kalabrye/Kalobrye/Gelevri)	153

Z

Zamantı Irmağı	10
Zamantı Kalesi. Bkz. Tzamandos	
Zöe (VIII. Kōnstantinos'un 2. kızı; III. Rōmanos'un, sonra IV. Mikhael'in, sonra IX. Kōnstantinos'un eşi)	48, 49, 52-57, 61-63, 67-69, 71-77, 79, 80, 81, 96
Zöe (VII. Mikhael'in kızkardeşi)	154
Zompe/Zompos Köprüsü (Sakarya üzerinde)	144

Zonaras'ın yapıtı, yazarın kendisinin tanık olduğu, yahut da onun yaşadığı dönemde geçmiş olayları anlatmaz; tersine, kitapta ana doku-
yu, daha önce yazılmış tarih kitaplarının incelenmesiyle ve onlardan
sağlanan bilginin özetlenmesiyle, evrenin “yaratılmasından” başlaya-
rak Alexios Komnenos'un egemenlik dönemi sonuna (1018) kadar olan
bitenlerin anlatılması oluşturur. Bu nedenle de yapıt, “Tarihlerin Öze-
ti” adını taşır. Biz, çok hacimli olan yapıt içinde, Anadolu'nun Türkleş-
me döneminin ilk onyıllarını anlatan Kitap 17 ve 18'in çevirisini ver-
meyi öncelikle önemli saydık.

Bizans tarihçilerinin (Psellos, Anna Komnena, Mikhael Attaleiates, Kin-
amos, Zonaras vb.) yapıtları yalnız Bizans tarihi incelemeleri için de-
ğil, Türkiye Türklüğünün tarihi incelemeleri için de çok büyük değer
taşır. Andığımız yapıtların değeri; aynı dönemin Selçuklu, Peçenek,
Kuman, Dânişmendli vb. Türkleri içinden Anadolu tarihinin Türkleşme
dönemi başında olup bitenler hakkında anlatım vermiş bir tek yazarın
bile çıkmamış olması yüzünden büsbütün artıyor. Örneğin İzmir'e ve
çevresine egemen bir Beylik kurmuş, oluşturduğu donanma ile yakın
adaları dahi zaptetmiş Çaka Bey üzerine tek bilgi kaynağımız Anna
Komnena'nın yapıtından ibarettir. Malazgirt Savaşına katılan Türkler
içinde anıları bize ulaşan bir tek kişi yoktur; oysa Rum Ordusunun en
yüksek askerî yargıçlarından biri olarak İmparator Romanos Dioge-
nes'in yanında sefere katılmış olan Mikhael Attaleiates'in, bu dizi için-
de çevirisini Türk tarih yazınına kazandırdığımız yapıtı, bize olup bi-
tenler hakkında çok ayrıntılı bilgi sağlamaktadır.

Arkeoloji ve Sanat Yayınları ile çevirmen, döneminin önemli tarih kro-
nikleri olan Bryennios, Attaleiates, Zonaras ve Akropolites'in yapıtlar-
ını kıvançla size ve Türk tarih yazınına sunmaktadır.

